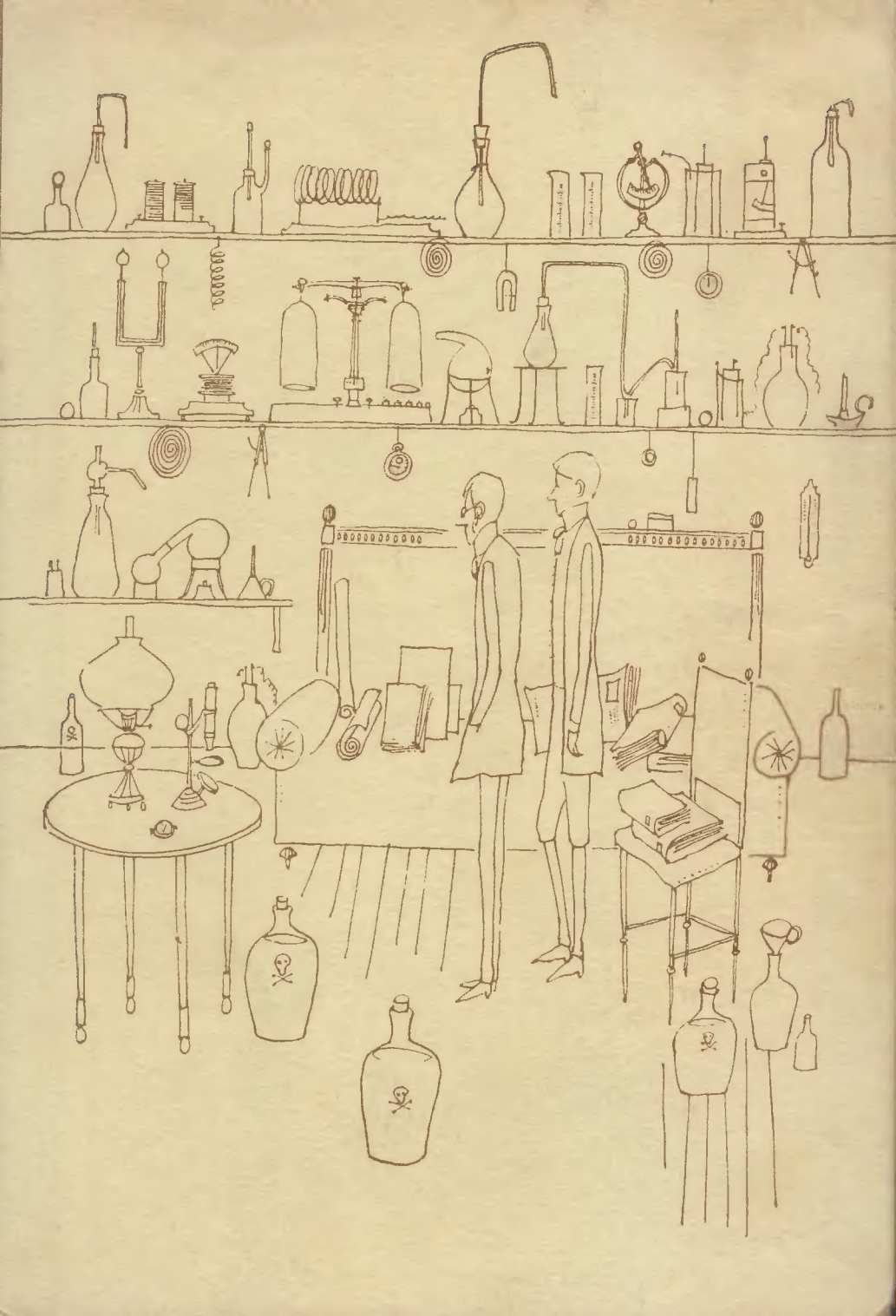

SZÁVA ISTVÁN

A MENLO-PARKI VARÁZSLÓ

EDISON ÉLETREGÉNYE

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1963

RÉBER LÁSZLÓ RAJZAIVAL

© Száva István 1963

A kiadásért felel a Móra Ferenc Könyvkiadó igazgatója. Felelős szerkesztő: F. Kemény Márta. Képszerkesztő: Szántó Tibor. Szakmailag ellenőrizte: Schiff Ervin. Műszaki szerk.: Bäck Ernőné. Műszaki vezető: Korom Ferenc
Készült 14 000 példányban, 19,5 (A/5) ív + 1 db melléklet. MSZ 5601-59
63/30278. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28. szám
IF 80—e—6365

1

— Öt! Láttad? Ötször ugrott fel! — ujjongott Jackie. — Neked csak háromszor, nekem meg ötször!

— Csak négy volt! — vetette ellen Al, tagadóan rázva nagy fejét.

— Öt! — ismételte Jackie.

— Az ötödik már nem ugrott, csak egy kicsit csúszott a víz színén... De itt nem is lehet igazán kacsázni. A tavon jobb. Az nem folyik. Ott én már dobtam úgy is, hogy hetet ugrott.

— Ott nekem is jobban ugrik. A tavon jobban lehet — ismerte el Jackie is. — De ha csak négy lett volna, akkor is én nyertem. A tiéd csak háromszor pattant vissza.

— Nincs jó kavics — vonta meg a vállát Al. — Lapos és kerek. Azzal lehet jól dobni. A tóparton az is van.

— Ezek sem jók — mutatta a másik kinyitva a tenyerét. — Mind vastag... Talán ez.

Még egyszer próbálkozott, de nem sikerült. Repülés közben a kavics elfordult, és amint vizet ért, azonnal elmerült.

— Mondom, hogy ez nem jó. Sem a kő, sem a csatorna. A tó partján versenyezhetünk — mondta Al, és leült a lejtősen ereszkedő partra. Jackie melléje telepedett, és egy ideig szótlanul nézték a víz folyását.

— Gőzhajó jön — kapta fel egyszerre a fejét Al.

— Én is hallom — hagyta helyben a másik.

A fáktól még nem lehetett látni, de ide hallott a szuszogása, prüszkölése, és ahogyan lapátjai ütemesen csapkodták a vizet.

— Onnan meg egy vitorlás. Kétárbocos — mutatott Jackie az ellenkező irányba. — Épp itt fognak találkozni... Tudod, mi lenne érdekes, Al? Ha pont előttünk összeütköznének!

— Ha összeütköznének, elsüllyedne a vitorlás.

– És a gőzhajó nem?

– Nem, mert az erősebb.

– Nem hiszem – rázta a fejét Jackie. – Nézd, mennyivel gyorsabban jön a vitorlás. Pedig az búzával megrakodva megy, a gőzhajó meg üresen jön.

– De két uszályt húz – mutatott Al a hajó felé, amely már feltűnt a fák lombjai között. – Különben sem megy a vitorlás gyorsabban.

– De igen! – erősködött a pajtása.

– A gőzhajó megy gyorsabban... De biztosan csak úgy lehetne eldönteni, ha egymás mellett mennének, nem pedig szemben. Mindjárt találkoznak.

A két hajó elhaladt egymás mellett, Jackie bánatára szépen kitérve egymásnak, minden összeütközés nélkül. Fürge hullámok futottak fel a lejtős partra.

– Nem sokat érnek ezek a gőzhajók. A vitorlás jobb – jegyezte meg Jackie, mikor már mindkét hajó eltűnt előlük.

Al gúnyosan nevetett:

– Csak azért beszélsz ilyeneket, mert nem voltál még gőzhajón. Azt sem tudod, milyen. Csak így a partról láttad.

– Miért, te talán voltál?!

– Voltam hát! Sokszor... Ha egyszer látnád egy gőzhajó szerkezetét, akkor tudnád, hogy sokkal jobb a vitorlásnál.

– Mikor voltál gőzhajón? Nem is igaz!

– Ha nem hiszed, kérdezd meg Maisonville kapitányt.

– Az ő hajóján voltál?

– Azon. Meg máson is. Mindig felmegyek a gőzhajókra... Tudod, meg akarom ismerni a szerkezetét, mert ha nagy leszek, építek magamnak egy gőzhajót, és azon bejárom az egész világot. Megyek majd Kínába meg Indiába meg Európába...

– És még nem ismered a szerkezetét?

– Még nem egészen. Már sokat ismerek belőle, de még nem egészen. Tudod, a múltkor meg akartam nézni valamit Maisonville hajóján, az egyik dugattyút, bele is nyúltam és megfogtam, de akkor az a szakállas gépész, ismered?...

– Ismerem – felelte Jackie bizonytalanul.

– . . . az visszarántott, és kiabált, mint egy bolond, hogy megőrültem, a gép leszakítja a karomat, vagy talán egészen összemorzsol . . . És azóta Maisonville nem enged a hajóra.

– Akkor történt ez az ujjaddal? – mutatott Jackie barátja bal kezére, amelyről az egyik ujjízület hiányzott.

– Ez? Nem, ez régi. Már kétéves . . . Még több is, a télen volt két éve.

– Mi történt vele?

– Tudod, az úgy volt, hogy mindig a tavon korcsolyáztunk Johnnyval. A Bakerék Johnnyjával. De neki nagyon hosszú volt a szíja, örökké kibomlott, a korcsolya alá került, mire Johnny elesett. Hát egy darabot le akart vágni belőle. Én fogtam a szíjat, ő meg hozott egy fejszét, mert nagyon vastag szíj volt, és azzal rávágott. De melléje ütött. Az ujjamra.

– És mindjárt lejött? Az ujjad?

– Le.

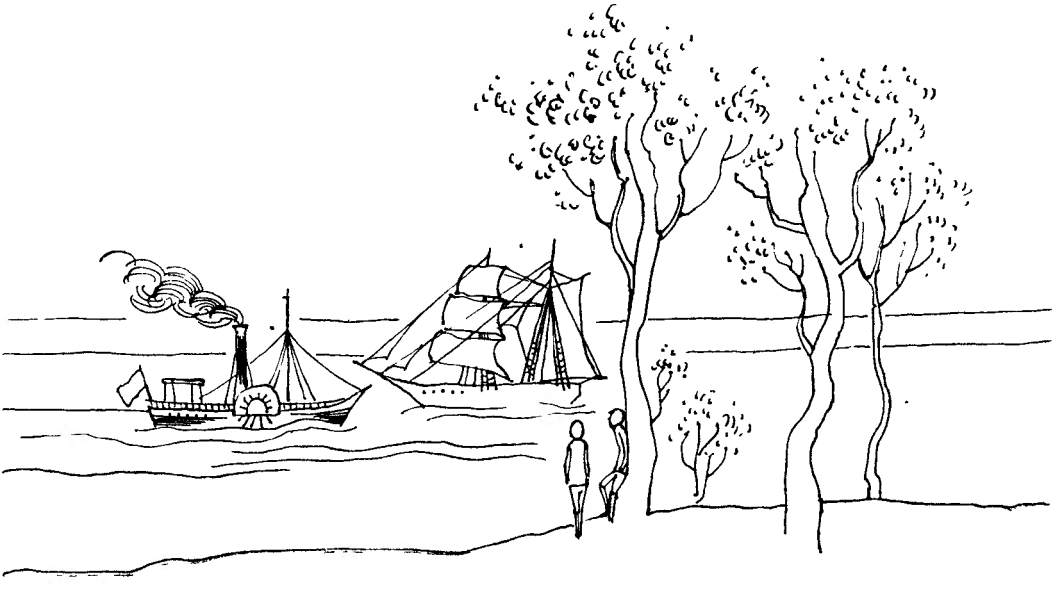

— Nagyon fájt?

Al megrándította a vállát:

— Nem is nagyon . . . Csak féltem, hogy otthon jól elpáhol az apám.

— És megvert?

— Nem. Nagyon megijedtek.

— És máskor? Máskor is szokott elverni?

— Szokott. Szíjjal. Meg korbáccsal is.

— Miért?

— Csak úgy! — rándította meg a vállát Al.

Jackie elhallgatott egy időre, és csizmája sarkával köríveket rajzolt a földbe. Aztán újra a barátjához fordult:

— És mégis bele mertél nyúlni a gépbe? Nem féltél, hogy ha valóban leszakítja a karodat, akkor nagyon megver az apád?

— Mondtam, hogy gőzhajót akarok majd csinálni magamnak . . . Meg vasutat is. Hogy azzal is utazhassak.

— A vasút még annyit sem ér, mint a gőzhajó — vetette ellen Jackie. — Látod, itt sem építenek.

— Itt nem, de építenek Norwalkban meg Wakemanben.

— Ott igen, de Milanben nem. Nekünk nem kell vasút, mert van csatornánk, és egész Ohióból ide jön minden gabona, hogy a csatornán szállítsák tovább. Hallottam, amikor odahaza az apám magyarázta az anyámnak. És azt is mondta, hogy ha vasutat építenének, az rossz lenne a hajótulajdonosoknak meg a csatornarészvényeseknek. Nektek is van csatornarészvényetek? Nekünk van.

— Mi az a csatornarészvény?

Jackie megrándította a vállát:

— Nem tudom. Olyan nagy papír. Azt tudom, hogy nekünk van.

— És miért lenne rossz nektek, ha Milanben vasutat építenének?

— Apám mondta. Az anyámnak . . . Hát ezért nem is hagyták, hogy itt vasút legyen.

Al a vízbe bámult, és nagy ívben beleköpött. Aztán felállt, és újra köpött. Így messzebbre ment, ami szemmel láthatólag megelégedéssel töltötte el. Csak azután felelt:

— Én mégis csinálok majd vasutat magamnak. Csak ahhoz sok pénz kell, mert vasat kell majd vennem. De pénzem is lesz.

— Honnét lesz pénzed?

Al titokzatosan barátjára tekintett, azután óvatosan körülnézett: avatatlan nem hallja-e? Visszaült Jackie mellé, és egészen közel hajolt hozzá:

— Esküdj meg, hogy nem mondod meg senkinek!

— Isten bizony!

— Otthon sem!

— Otthon sem.

— Hát akkor ide figyelj! Van egy találmányom.

— Találmányod? Milyen találmányod?

— Hogy a kislibákat úgy is ki lehet keltetni, ha a tojó nem ül a tojásokon.

— Ha nem ül a tojásokon? Hogyan? — álmélkodott Jackie.

— Éppen ez a találmány... Igazán nem mondod el senkinek?

— Igazán!

— Hát ide hallgass! A tojó azért ül a tojásokra, meg a tyúk is, hogy meleg legyen. Ettől a melegtől kelnek ki a kislibák. Ezt már akkor is tudtam, mikor kisfiú voltam. Anyám mondta. Én erre fogtam egy kosár tojást, és rájuk ültem, hogy kislibák legyenek belőlük.

— És lettek?

— Nem. De csak azért, mert nem hagytak elég ideig kotlani rajtuk. A padláson ültem a tojásokon, és mivel sokáig nem kerültem elő, azt hitték, valami bajom esett. Elkezdtek keresni, és amikor megtaláltak, lehoztak a padlásról. De ha hagytak volna elég ideig a tojásokon kotlani, biztosan kiköltöttem volna a kislibákat.

— És ez a találmányod? Hogy a liba helyett te ülsz a tojásokra?

— Nem. Akkor még kisfiú voltam, és rájuk ülhettem. Talán hároméves lehettem akkor. De most már még egyszer annyi vagyok, sokkal nehezebb; a tojások összetörnének.

— Hát akkor hogy ülsz rájuk?

— Sehogy. A liba meg a tyúk is és a többi madár mind csak azért ül a tojásokra, hogy melegítse azokat. De meleget lehet csinálni másképp is. És ha elég meleg van, akkor csak ki kell várni, és kikelnek a tojások.

— És hogy csinálsz meleget?

– Már csináltam is.

– Hogyan, hol?

– Azt tudod, hogy az apámnak faraktára van meg zsindelygyára. A gerenda, deszka meg a zsindely egy nagy pajtában van, hogy ne verje az eső. Az nem tesz neki jót. Ebben a pajtában a gerendák és deszkák között van egy zug, ahova sohasem megy senki, ott csináltam.

– Mit?

– A libakeltetőt. Vettem egy nagy fazekat – lyukas volt már, kidobták a szemétre, de nekem jó –, abba raktam a tojásokat. Jól befedtem ronggyal, hogy tartsa a meleget. A fazék alá forgácsot raktam, tudod, a zsindelygyártásból marad elég, és azt meggyújtottam.

– És kikeltek?

– Még nem. Csak ma délelőtt gyújtottam meg. A liba huszonnyolc napig kotlik a tojásokon, de ez most melegebb, biztosan hamarabb kikelnek.

– És mit csinálsz majd velük? A kislibákkal?

– Ha a kísérlet sikerül, akkor majd összevásárlok nagyon sok tojást, kikeltetem őket, és eladom a libákat. A pénzen meg majd vasat veszek, építek magamnak gőzhajót és vasutat, és mindenfelé utazom a világban. Mondtam.

– Az csuda jó lenne! Ha mi ketten utaznánk együtt! – lelkesedett Jackie.

– Eljöhetsz te is. Elviszlek majd – válaszolta Al nagylelkűen.

– Te leszel a kapitány, én meg a kormányos – dolgozta ki a részleteket Jackie.

– A kormányosnak sokat kell tudnia. Mert zátonyra futhat a hajó. Vagy szirtre. Tudod, így hívják a tengerből kiálló sziklákat. De lehetsz gépész. Persze, ahhoz is meg kell tanulni a gép kezelését. De azt én majd megmutatom neked. Hisz én fogom építeni a gépet... A legjobb lesz, ha segítesz nekem a gép összeállításánál, akkor mindent mindjárt megmagyarázok.

– Jó. Mikor kezded?

– Majd ha ebből a mostani találmányomból elég pénzem lesz vasra meg acélra.

Jackie felelt valamit, de nem lehetett érteni, mert szavát elnyomta

egy hajótülök. Ez is gőzhajó volt, három uszályt vontatott, a város felől jött. Az uszályok egészen peremig merültek.

– Jól tele vannak! – jegyezte meg Al, főleg azért, hogy fitogtassa hozzáértését a pajtása előtt. – Búzát visznek.

Jackie nem szólt. A vontatót vette szemügyre, az üvegfülkében álló kormányost, a vízbe merülő lapátkereket, a feszes, de kissé mégis behajló köteleket, amelyek az uszályokat húzták. Csak amikor az utolsónak a csücske is eltűnt már a szemük elől, jegyezte meg:

– Nekünk is ilyen hajót kellene építenünk. Nekem nagyon tetszik. Csak a vitorlások szebbek. De ha már gőzhajó . . .

– Ez semmi! – legyintett Al fitymálva. – A mienk sokkal nagyobb lesz. Ez csak itt jár a csatornán meg az Erie-tavon. De mi kimegyünk a tengerre. Ilyen hajó ott a legkisebb vihartól felborul. De a mienk, az sokkal nagyobb lesz! És szebb is!

– Te, Al! – támadt valami hirtelen ötlete Jackie-nek. – Úgy kellene csinálni, hogy először csak egy kisebb hajót építünk, olyant, mint ez, és ezzel csak itt járnánk a csatornán meg az Erie-tavon. Jól kitanulnánk mindent, és csak aztán csinálnánk meg a nagyot, és azzal elmennénk Kínába meg Európába.

– Hát lehetne így is, de minek? – húzódozott Al. – Csak az időt vesztegeti az ember. Egyszerűbb mindjárt a nagyot megépíteni.

Jackie nem felelt. Elbámult a messzibe, aztán felállt, és úgy figyelt tovább.

– Mi az? – kérdezte Al.

– Azt hiszem, valami tűz van. Nézd, milyen sűrűn gomolyog a füst!

– Hű, épp mifelénk! – kiáltott fel a barátja, mikor maga is arra tekintett. – Valahol a szomszédban lehet. Ezt megnézzük!

Már iramodtak is mindketten a kis domb felé, ahonnét a füst kavargott. Még az első házakig sem értek, amikor a templomban félreverték a harangokat is.

– Ott ég, ahol ti laktok – álla-

pította meg Jackie szaporán zihálva. – Még az is lehet, hogy éppen a ti házatok ég.

Ez a gyanú már Alben is felmerült, csak nem merte kimondani. Úgy érezte, kisebb a veszély, amíg nem szólnak róla. De az utcán már sűrűsödtek az emberek, és Jackie megkérdezte az egyiket:

– Bácsi kérem, hol van tűz?

– Sam Edison faraktára gyulladt ki – aztán, inkább magának, hozzátette: – Még szerencse, hogy nincs szél. Az egész város leéghetne!

Al közben futott még egy darabig, aztán már csak furakodott az egyre sűrűbbé váló tömegben. Végre kiért az elejére, mintegy negyvenötven lábnyira a házuktól. Onnét nézték az emberek a tüzet. Valóban Edisonék faraktára égett. Vödörrel, csákánnyal, csáklyával vagy tízen-tizenketten szorgoskodtak a tűz körül, az apja, a bátyja, William meg többen a szomszédok közül. De a tűz nagyját már megfékezték, most inkább csak a zsarátnokot kutatták fel, és verték szét, öntötték végig egy-egy vödör vízzel. A leöntött parázs sziszegve aludt ki, a gerendák üszkös végei itt-ott még füstölögtek, a tűz oltói koromtól fekete pocsolyákban tocsogtak.

Alt elsőnek az anyja vette észre.

– Gyere be! Gyere be azonnal! – kiáltott rá, és hangja semmi jóval sem biztatott.

Megszeppenve somfordált utána az egyemeletes, vörös téglás épületbe. Mit várhat, ha már az anyja is ilyen hangon fogadja?! Hiszen valahányszor az apja megdühödött rá – s ez elég gyakran előfordult –, mindig az anyja vette védelmébe, ő igyekezett elhárítani vagy legalábbis enyhíteni az apai fenyítéket. Most meg már ő is!

– Mit tettél megint, te szerencsétlen?! – esett a fiának Nancy asszony, amikor a szobába kerültek. – Felgyújtottad a faraktárt! Te már nagy fiú vagy, okos fiú vagy, hogy juthatott ilyen őrültség az eszedbe?

– A faraktárt! Én? – rökönyödött meg Al. – Én nem gyújtottam fel.

– Nem?! Hát akkor ki gyújtott tüzet a rossz fazék alá, amelyben egy csomó összesült tojást találtunk?

— A fazék alá? Én. Én gyújtottam a tüzet, de nem akartam meggyújtani a faraktárt.

— Nem akartad! Persze hogy nem akartad! Tudom, hogy nem akartad, de azt csináltad . . . Most hogy mentselek meg az apádtól?! Szétlép, ha meglát, olyan dühös rád.

Leroskadt egy székre, kimerülten megdörzsölte a homlokát, és tanácstalanul tekintett legkisebb, későn született fiára. Nézte a gyerek félrebillent, idomtalanul nagy fejét, és egy pillanatra átfutott agyán a gondolat: „Mégis igaza lenne Samnek, hogy vízfejű és idétlen?" Aztán nagyot sóhajtott: — Legalább azt mondd meg, mit akartál azokkal a tojásokkal! Minek sütögetted őket? Nem kapsz itthon eleget enni?

— Nem megenni akartam őket.

— Hanem?

— Kikeltetni.

— Micsoda?! — rökönyödött meg az asszony.

— Kikeltetni.

— Azért gyújtottál alájuk?

— Azért. Te mondtad, hogy a liba is azt csinálja.

— Tüzet gyújt a tojás alá? Én mondtam?

— Nem. Hanem hogy azért ül rájuk, hogy melegen tartsa őket. Én nem ülhetek rájuk, mert összetörnének alattam, hát így akartam meleget csinálni. Hogy aztán kikeljenek.

— Ó, te kis bolond fiam! Hát ahhoz nem ilyen meleg kell. Állandó, egyenletes. Ennél csak megsül . . . De én is bolond vagyok, hogy most erről tárgyalok veled! — eszmélt fel, és gondterhelten végigsimított a haján. — Mit csináljunk az apáddal? A tüzet már eloltották, mindjárt itt lesz, és akkor agyonver. A legkevesebb, hogy agyonver. Ha akkor kapott volna el, amikor megtudta, hogy te csináltad a tüzet, ízekre tépett volna. Hát tudod egyáltalán, hogy mit tettél?! Felgyújthattad volna az egész várost. Nézz körül: minden második ház fából van. Mind leéghetett volna. És hogy nekünk milyen kárt okoztál, azt még én sem tudom. Lehet, hogy tönkrementünk, és valamennyien koldusbotot vehetünk a kezünkbe . . . Azért, mert te libákat akartál kiköltetni.

Hangja ismét keményebb lett, de szeme könnyben úszva tekintett

lehorgasztott fővel szótlanul álló fiára. Felállt, a gyerekhez lépett, megfogta állát, és maga felé fordította az arcát. Kék szemében ijedtséget és egyben valami csodálkozást látott. Hogy az ember, a hatéves ember kislibákat akar kikölteni, és ebből ilyen veszedelem származik. A városra, az anyjára és főleg önmagára, akit most agyonvernek. Persze ha már meglenne a gőzhajója, akkor most egyszerűen elszaladna, felszállna a hajóra, és elmenne Kínába vagy Indiába. Akkor aztán sírnának utána! Még az apja is... De hát a gőzhajó nincs meg, nem is lesz, mert hogyan vegyen vasat, ha így nem lehet kislibákat kikelteni?!

Nancy asszony elengedte fiának az állát, fejét az öléhez szorította, és megsimogatta a haját. Így állt akkor is, amikor Samuel Edison belépett.

— Úgy! Csak dédelgesd ezt a gyújtogatót! Majd én is megsimogatom, de azt aztán megemlegeti, amíg él!

Ötven felé járó, hat láb magas, szikár ember volt, és ez a magas test most teljes hosszában remegett az indulattól. Halottsápadt ajka reszketett. Szeméből mintha szikrák pattantak volna.

— Nem kell bántani! Hisz Al jót akart — nyugtatta férjét az asszony.

— Jót akart?! Felgyújtani a várost, az neked jó?

— Dehogy akarta a várost felgyújtani! Menj be a másik szobába! — szólt most a fiához. — De onnét ki ne mozdulj! Majd hívunk.

Al szorongva lépett el az anyja mellől. Hátha most kapja el az apja, és agyonveri. De elérte az ajtót, be is tette belülről, és nem történt semmi.

— Nem a várost akarta felgyújtani — ismételte Nancy Edison, amikor magukra maradtak. — Libákat akart kikölteni.

— Mit? Libákat költeni?! Tűzzel?... Hát mindig mondtam: ez a gyerek hülye. Vízfejű hülye. Nagyon szomorú, hogy így van, te éppúgy nem tehetsz róla, mint én, de szembe kell néznünk a ténnyel, és úgy bánni vele, mint egy hülyével.

— Hogy mondhatsz ilyet?! Miért lenne Al hülye? Én tanítónő vagyok, én jobban értek a gyerekekhez.

— Tudom. Ezt hallom mindig, amikor Al különféle viselt dolgairól

van szó. Hogy te jobban értesz a gyerekekhez . . . De csak nem akarod most is azt mondani, hogy épeszű embernek, épeszű gyereknek, ha csak hatéves is, eszébe juthat ilyen hülyeség, hogy tűzzel keltsen ki tojásokat?!

— Nem is biztos, hogy olyan nagy hülyeség.

— Micsoda?! Már te is megőrültél? Az ne lenne hülyeség, hogy valaki megsüti a tojásokat, és azt várja, hogy kislibák legyenek belőlük?

— Nem megsütni akarta. És persze így nem is lehet. De azt igenis el tudom képzelni, hogy a liba testmelegének megfelelő állandó hőmérsékletet teremtenek mesterséges úton, és így is kikelnek a tojások. Ha Al hibázott is, maga az alapgondolat teljesen logikus. Ezt el kell ismerni . . . Egy hatéves gyerektől feltűnően logikus.

— Igen. Pontosan ezt mondtad akkor is, amikor hároméves korában maga ült a padláson a tojásokra . . .

— Az is feltűnően logikus volt.

— . . . mi pedig kerestük mindenfelé, mint az őrültek, és azt hittük már, hogy belefúlt a csatornába. Aminthogy tavaly majdnem bele is fúlt. Ahogyan az a másik nem jött fel, éppen úgy benn maradhatott volna ő is . . . Vagy a Winchesterék magtára. Mi keresnivalója volt abban a magtárban?

— Istenem! Kíváncsi volt.

— Mi van egy magtáron néznivaló? És éppen akkor, amikor búzát töltenek beléje. Ha utolsó pillanatban észre nem veszik, ott fullad a búza alatt.

— Minden gyerek kíváncsi. Ez természetes.

— Kíváncsi, kíváncsi! Csak ezt hagyjuk. Ezzel is torkig vagyok már. Ezek az örökös hülye kérdések: „Miért kel fel a nap?" „Nem a nap kel fel, mi csak úgy látjuk." „Miért látjuk úgy?" „Mert a Föld forog." „Miért forog a Föld?" „Mert isten így teremtette." „Miért teremtette így?" „Mert ez volt a kedve." „Miért volt ez a kedve?" „Nem tudom." „Nem tudod? Miért nem tudod?" . . . És ez így megy reggeltől estig, hétfőtől vasárnapig. Hát ebbe bele kell bolondulni! Csak nem akarod erre is azt mondani, hogy egy normális gyerek ennyit kérdez?

– Normális gyerek? – kérdezte Nancy asszony elgondolkozva. – Minden gyerek sokat kérdez, de ennyit azért valóban nem kérdeznek. Csak talán olyan valaki, aki több a normálisnál...

– Ugyan! – szakította félbe Samuel Edison ingerülten a feleségét. – Te olyan elfogult vagy, hogy nem lehet veled beszélni. De különben is felesleges erről annyit tárgyalni. Abból indultunk ki, hogy megbüntessem-e vagy sem. Meg fogom korbácsolni.

– Megkorbácsolni?! – riadt meg az asszony.

– Igen, megkorbácsolom. Egy pillanatig se próbálj vitatkozni. Kár minden szóért. Szerinted Al épeszű, szerintem félkegyelmű. Ha épeszű, akkor tudnia kellett, hogy mit csinál, tehát megérdemli a korbácsot. Ha félkegyelmű, akkor hiába próbáljuk neki megmagyarázni, mit követett el, úgysem érti. Nem ért másból, csak a verésből. Remélem, ebből ért annyit, hogy máskor nem teszi.

– Nem, Sam, ezt nem mondhattad komolyan! Megértem, hogy első felháborodásodban talán erre gondoltál, de ha egy kicsit lehiggadsz, egy hatéves gyereket, a saját fiadat...

– Egy hatéves gyereket, a saját fiamat megkorbácsolom. Nyilvánosan a város főterén.

– Nem, Sam, ez lehetetlen! Ezt nem teheted. Gondolj arra, hogy te is voltál gyerek, neked is voltak különféle csínyjeid...

– Én is voltam gyerek, nekem is voltak különféle csínyjeim. Sőt már nem is gyermek, hanem felnőtt ember voltam, négy gyerek apja, amikor részt vettem a Papineau-összeesküvésben*. Ha engem akkor elfognak, nem megkorbácsolnak, hanem felakasztanak. A földünket el is kobozták, tudod.

– Tudom. De én most nem erre gondoltam...

– Én azonban erre is gondolok. És tudod azt is, amíg te a gyerekekkel Viennaben maradtál, és reszkettél az életemért, én 182 mérföldet futottam úgy, hogy közben egyetlenegyszer aludtam mindössze három órát. És amikor elértem a Saint Clair folyót, a zajló jégtáblák

* Dél-kanadai felkelés 1837-ben. Célja önálló köztársaság kikiáltása volt a Szent Lőrinc-tó partján. Túlnyomórészt franciák vettek benne részt, vezetőjük: *Louis Joseph Papineau* is kanadai francia volt

között úsztam át ide, az Egyesült Államok területére, ahol már nem érhettek el ő brit királyi felsége kopói. És tudod azt is, hogy egyetlen cent nélkül érkeztem ide Milanbe, ahol a magam erejéből teremtettem meg a lehetőséget, hogy utánam jöhessetek ... Én tehát nagyon is meg tudom érteni a fiatalkori kalandvágyat meg azt is, hogy az ember olykor nem riad vissza a kockázattól. Csakhogy ...

Sam Edison pillanat szünetet tartott, megvakarta tarkóját, és kihúzta magát.

— Csakhogy én a saját bőrömet kockáztattam, és Kanada szabadságáért kockáztattam. Ha sikerül, Kanada lakosságának lett volna haszna belőle, ha nem, a magam bőre megy rá. Al azonban a várost kockáztatta, a várost hozta a legnagyobb veszélybe, anélkül, hogy a városnak bármi haszna lett volna belőle, amennyiben ez a hülye kísérlet sikerül, ha ilyesmi egyáltalán elképzelhető lenne.

— Hát hogy várhatsz ilyet egy hatéves gyerektől? Hogy a városra gondoljon.

— De nem érted? Tőlem várják el az emberek. A város lakói. A szomszédok nem puszta barátságból jöttek segíteni a tűz oltásánál. Nem mondom, részben talán azért is, de semmiesetre sem egyedül azért. Féltek, hogy az ő házuk is kigyullad. És igazán nem sok időm volt az emberekkel beszélgetni, de még így is hallottam, hogy csak a vakszerencse mentette meg az egész várost a pusztulástól, és aki ilyen veszedelmet hozott ránk, annak örökre el kell venni a kedvét, hogy mások életével és vagyonával játszadozzék. Ezt beszélik az emberek már ma, és holnap még sokkal inkább ezt fogják beszélni. Mit gondolsz, szembe lehet ezzel szegülni? Mit csinálnak majd az emberek, ha azt látják, hogy én pártját fogom a bűnösnek?

— Bűnös?! Egy hatéves gyerek! Az én Alem bűnös! — sóhajtott fel az asszony.

— Igen, bűnös. Ha hatéves, akkor is. Ha a te Aled és az én Alem, akkor is az. Nemcsak én gondolkozom így, az egész város. És ha én pártját fogom, akkor engem ér majd a megtorlás. Senki sem vesz tőlem egyetlen szál gerendát, egyetlen darab zsindelyt sem. Ezt akarod?

— Nem, ezt nem akarom, de nem hiszem, hogy a város azt kívánná tőled, hogy megkorbácsolj egy hatéves gyereket.

— Miért ne kívánná? Te tudod legjobban, hogy sokkal kisebb dolgokért nyilvánosan megkorbácsolják az apák a fiaikat. Nincs két hónapja, hogy Brown megkorbácsolta a fiát, amiért véletlenül nem tudom, mit kevert a moslékba, és négy disznajuk megdöglött. Pedig attól még nem fenyegette tűzvész egész Milant. És tavaly az az olasz, hogy is hívják?, igen, Benedetti, nem megkorbácsolta a fiát, mert megdohosodott miatta a gabona? Pedig az is egyedül Benedetti kára volt.

— Most is csak mi szenvedtünk kárt.

— De szenvedhetett volna az egész város! És ahhoz mit szólnál, ha... ha, mondjuk, én most hallgatnék rád, és nem bántanám Alt?

— Igen? — élénkült fel hirtelen az asszony.

— És aztán holnapután egészen más okból egészen másutt újból tűz ütne ki. Amihez Alnek semmi köze. Nem azt mondaná-e mégis mindenki, hogy ő csinálta csak azért, mert először nem fenyítettem meg? Aztán eljönnének, és egyszerűen meglincselnék. Őt is, meg talán bennünket is... No, ugye, most hallgatsz?! Most nem tudsz mit felelni.

— Nem hiszem, hogy erre sor kerülne. Rémeket látsz, Sam.

— Nem hiszed, nem hiszed! És ha mégis?... Én nem kockáztatok ilyesmit. Nem kockáztatok, annál kevésbé, mert magamnak is az a véleményem, hogy Alt alaposan meg kell fenyíteni. És meg is fogom. Holnap kihirdetem, hogy szerdán... vagy talán inkább csütörtökön, igen, csütörtökön a főtéren Samuel Edison nyilvánosan megkorbácsolja a fiát, Thomas Alvat, amiért bűnös gondatlanságból tűzvészt okozott, és az egész várost könnyen veszélybe sodorhatta volna. Hadd lássa mindenki, hogy amiért én csak tizenöt éve jöttem Kanadából, azért én éppen olyan jó amerikai és éppen olyan milani vagyok, mint aki egyenesen a Mayflowerrel* jött az Újvilágba! Ebből nem engedek, kár minden szóért!

És hogy még a lehetőségét is elvágja minden további vitának, rá-

* *Mayflower* az első hajó, amely angliai kivándorlókkal Észak-Amerika partjain kikötött 1620. december 11-én. Utasait tekintik ma az Egyesült Államok honfoglalóinak

beszélésnek, kérlelésnek, sarkon fordult és kiment. Ahogyan betette az ajtót, szeme a kilincset tartó kezére tévedt. Egészen fekete volt a koromtól. Persze, hiszen még meg sem mosdott az oltás után. Megnézte magát egy tükörben. Arca kormos, füstös volt, szakálla is megperzselődött.

„Olyan lehettem odabenn, mint az ördög — gondolta magában. Aztán rántott egyet a vállán. — Azért mégis megkorbácsolom. Csütörtökön."

Meg is tette.

2

Megint egy szekér fordult be a kapun, megrakva hatalmas szálfákkal, pedig a cölöpök és gerendák már úgy ellepték az udvart, hogy alig lehetett tőlük mozogni. Nancy asszony nehezen leplezett ingerültséggel kérdezte meg a férjét:

— Mennyi fát akarsz még hozatni? A végén innét is továbbköltözhetünk, mert nem férünk el tőlük.

— Türelem, jó befektetés ez! Azt hiszem, még két-három fuvar, és elég. Aztán, ha megvan a torony, majd csak úgy özönlenek ide az emberek. És ha mindegyik huszonöt centet fizet, neked sem lesz kifogásod a sok fa ellen.

— Ennyi gerendából valóságos Bábel-tornyot lehet építeni.

— Bábel-torony? Tudod mit? Nem is rossz név. Így fogom hirdetni: „Tekintse meg Samuel Edison száz láb magas Bábel-tornyából a környék csodálatos panorámáját! A Huron folyót, a végtelen fenyőerdőket, a benne tanyázó indiánokat. A torony tetején elhelyezett távcsővel Detroitig elláthat, éjszaka pedig megfigyelheti a csillagok útját!" Meglátod, Nancy, csapatostul jönnek majd az emberek!

— Hát... szeretném látni — felelte az asszony jóval bizonytalanabbul. — Te mindig túlságosan bizakodó vagy. Milanben is azt hitted...

— Milan, Milan! Milan halott város lett egyetlen év alatt. Nem én tehetek róla. Tudod jól, hogy nem volt okunk panaszra, amíg a csatornarészvényesek el nem rontották a dolgot. De ők azt gondolták, ha nem járulnak hozzá a vasútépítéshez, akkor a búzát továbbra is a csatornán szállíthatják. És örömmel nézték, hogy a vasút elkerüli a várost. Erre nem az történt, amire számítottak, hogy a búza Milanen keresztül megy hajón, hanem hogy vonaton megy, elkerülve a várost. Milan-

nek vége, jelentéktelen falucska lesz belőle. El kellett jönnünk. Én tehetek talán róla?

— Nem, ezt egyetlen szóval sem mondtam. De magad is jól tudod, hogy Milanben a raktár nagy részét el kellett kótyavetyélnünk, a költözködés onnét ide, Port Huronba, szintén egy csomó pénzt emésztett fel, itt újra berendezkedni megint csak nincs ingyen. Ezek után ilyen építkezés, mint ez a torony, amely, ki tudja, mikor hozza meg a befektetést . . .

— Mondom, Nancy, efelől légy csak egészen nyugodt! Meglátod, özönleni fognak a látogatók. Főleg amikor majd elér idáig a detroiti vasútvonal . . .

— Igen, és ha hamarabb kell a pénz? Például Alnek orvosra és gyógyszerre?

— Hogy van a gyerek? — kérdezte most Sam Edison elkomorulva. — Nem csökkent a láza?

— Épp ellenkezőleg: nőtt. Attól tartok, vörhenye van. Piros foltokat látok a mellén. Mégis orvost kellene hívni.

— Hátha jobban lesz egy-két nap múlva anélkül is. Várjunk még.

— És ha akkor már késő lesz? Ne ezen takarékoskodjunk!

— Miért lenne késő? Gyerek, hamar kiheveri.

— Meglátom, hogy lesz holnap. Ha nem csökken a láza, vagy a piros foltok továbbterjednek, akkor hívom az orvost.

— Holnap majd beszélünk róla. Nem hiszem, hogy olyan veszélyes a dolog.

Sam Edison derűlátása azonban nem igazolódott be. Feleségének lett igaza: Alvanek vörhenye volt. A piros foltok másnapra felhúzódtak a nyakáig, és hamarosan egész testét elborították, a láza is emelkedett. Sokáig lebegett élet-halál között, és amikor nagy nehezen javulni kezdett, akkor is hosszú ideig nyűglődött még. Emiatt iskolába is elkésetten tudott menni, amikor már jó néhány hete folyt a tanítás.

Thomas Alva azonban hamarosan rájött, hogy nincs sok oka búslakodni az elveszett idő miatt. Engle tiszteletes úr mélységes meggyőződése volt, hogy semmi sem alkalmasabb a tanulók szorgalmának, emlékezőtehetségének és felfogóképességének a növelésére egy jó erős nadrágszíjnál, és lelkiismeretes pedagógus lévén, mindent elkövetett, hogy

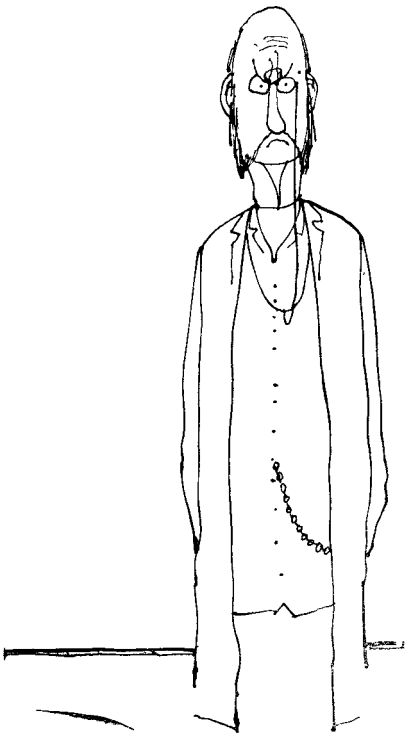

a tanulmányi eredményt ezzel az egyedül jónak vélt eszközzel fokozza. Az iskola egyetlen tanítója, Rowers úr pedig feltétlenül ki akarta érdemelni igazgatója bizalmát, aminek legbiztosabb módja volt, ha ő is lelkesen alkalmazza annak nevelési elveit.

Al számára nem volt éppen szokatlan dolog a verés, kézzel, bottal, szíjjal nemegyszer kapott az apjától, és pajtásaitól tudta, hogy azok sincsenek jobb helyzetben. Hozzátartozik a világ rendjéhez. A nagyapja verte az apját, az apja őt, és ha majd neki is lesznek gyermekei, ő azokat verheti. Nem nagyon örült ugyan annak, hogy a verés mennyisége megkétszereződött: otthon is meg az iskolában is, de még ezt is elviselte volna, ha nem olyan halálosan unalmas az iskola. Milyen érdekes például, ha az ember a krétát belemártja a tintába, hogy fehér helyett kék legyen, és kék betűket írjon a táblára. De ha az ember csak egyszer is megpróbálja, azonnal jön a nadrágszíj és a szörnyű fenyegetések, hogy ne merészelje még egyszer. Ezek után az embernek már ahhoz sincs kedve, hogy a szivacsot telítse meg tintával, pedig az is milyen érdekes lenne. De ami a legelviselhetetlenebb, az az, hogy semmit sem lehet kérdezni az iskolában. Például egyáltalán nem olyan természetes, hogy miért az *a*-t kell *a*-nak olvasni, és miért nem a *b*-t vagy a *k*-t; de ha az ember ezt megkérdi, akkor nyomban ráförmednek, hogy lehet valaki ennyire buta és idétlen. Vagy lehet, hogy a tanító bácsi csak azért ilyen dühös ilyenkor, mert maga sem tudja? Ez egyáltalán nem olyan elképzelhetetlen, hiszen nagyon gyakran megesett már Allel, hogy a felnőttek azzal válaszoltak kérdéseire: „Nem tudom". De hát miért nem tudják?

Az iskola tehát határozottan unalmas volt, és teljesen érthetetlen,

hogy egyáltalán minek találták ki az emberek. Az egyetlen dolog, amit csinálni lehet, hogy az ember a pókot figyeli, amint a sarokban szövi a hálóját. Hogyan tud a pók ennyi fonalat ereszteni? És ha már kieresztette, hogyan tudja újra visszaszívni, hogy a padlótól a mennyezetig megint felhúzza magát? És ha az egyik pók leereszkedik egészen a földre, és ott, mondjuk, elszalad, de úgy, hogy a fonala ott marad csüngve, és akkor jönne egy másik pók, az vissza tudná-e szívni az első pók fonalát úgy, hogy most ő húzódzkodnék fel rajta? És ha nem tudná visszaszívni, miért nem tudná? Ha pedig vissza tudná szívni, mit csinálna erre az első pók? Tétlenül tűrné, vagy megtámadná a második pókot, amiért elvette az ő fonalát?

Szóval rengeteg kérdés van a világban, amit meg kell fejteni, aminek végére kell járni, és miközben az ember ezen tűnődik, egyszerre csak rárivall Rowers tanító úr: „Mi az, Edison, a füleden ülsz?! Az ember háromszor szól hozzád, mégsem hallod? No, mi lesz?! Azt mondtam, folytasd!... Persze, azt sem tudod, miről van szó. Feküdj csak szépen a padra, hogy máskor eszedbe jusson, hogy az iskolában figyelni kell! Meddig várjak?! Egy-kettő, ne mondjam még egyszer!" — azzal már suhog is a nadrágszíj.

Rowers tanító úr és a kis Edison kölcsönösen a legrosszabb véleménnyel volt egymásról. Rowers ezt nem is titkolta, és egy ízben Al jelenlétében jelentette ki Engle igazgatónak:

— Ennél tehetségtelenebb gyereket még nem hordott a föld a hátán. Semmi értelme, hogy iskolába járjon, úgysem ragad rá semmi. Csak az időt rabolja el az okosabb gyerekek elől, és a tanító idegeit teszi tönkre. A legjobb lenne mihamarabb megszabadulni tőle!

Edison bölcs megnyugvással vette tudomásul tanítója álláspontját, sőt hazafelé menet tagadhatatlan elismerést érzett a sors jóindulata iránt, amely, íme, három hónap alatt átsegítette az iskola gyötrelmein. Így legalább semmi sem akadályozza már abban, hogy valóban megtudja a világról azt, amit elsősorban tudni érdemes. Legelőször is több pókot fog magának, és alaposan megfigyeli őket. Ha ezzel megvan, következik a gőzhajó. Vasa nincs ugyan, de esetleg fából is meg lehet csinálni. Az akad otthon bőven. Persze, egy ilyen fából készült gőzhajó nem olyan erős, mintha vasból lenne, de azért itt, a Huronon biztosan

elmegy. Utasokat is szállít, viteldíjért, és abból megépítheti majd az igazit!

Egészen jókedvűen lépett be odahaza, és tüstént bejelentette az anyjának:

– Nem megyek többé iskolába!

– Nem? Miért? – lepődött meg Nancy asszony.

– A tanító bácsi mondta, hogy kár iskolába járnom, mert úgysem ragad rám semmi. Meg tönkreteszek valamit, és elrabolom az időt.

– Ezt mondta a tanító?! – kérdezte az asszony meghökkenve.

– Ezt. Hallottam.

– Neked mondta?

– Nem nekem, hanem Engle tiszteletes úrnak.

– Hallatlan! Hogy szabad ilyen embert gyerekek közé engedni! – majd a fiúhoz fordult: – Ne vetkőzz le! Mindjárt elmegyünk.

Félrehúzta a kályhán fövő ételt, jól megkavarta, az egyik fazékba egy kis vizet is öntött, aztán kendőt terített magára, kézen fogta a fiát, és indult.

– Hová megyünk? – kérdezte Al némi gyanakvással.

– A tanítódhoz.

– Miért megyünk hozzá?

– Majd mindjárt meghallod – felelte az asszony olyan vészjósló hangon, hogy Al ezúttal egészen kivételesen abbahagyta a további kérdezősködést.

De a válaszra nem kellett hosszú ideig várakoznia. Egész Port Huron kis városka volt, és így az iskola sem esett messze. Nancy asszony úgy rontott az épületbe, mint egy dühödt anyatigris.

– Merre találom Rowers tanító urat? – kérdezte magából kikelve, holott éppen előtte állott.

– Itt vagyok, Edisonné asszony. Mi jót hozott? – érdeklődött Rowers erőltetett nyájassággal.

– Mi jót hoztam? No, azt mindjárt megtudja! Bár nem hiszem, hogy akkor is jónak tartja majd!

– Csak nincs valami baj a kis Allel!?

– Allel? Nem, Allel nincs semmi baj. Magával van baj, tanító úr. Nem is kicsi.

— Velem? Micsoda?

— Micsoda? Hát ide figyeljen! Hallom, azt mondta Engle tiszteletes úrnak, hogy az én fiamnak kár az iskolába járnia, csak időrablás, mert úgysem ragad rá semmi.

— Kitől hallott ilyesmit, kedves Edisonné asszony?

— Kitől? A fiamtól, aki ott volt, amikor ön ezt Engle tiszteletes úrnak mondta.

— Jaj, hát egy gyerek szavára . . .

— Mi az, hogy egy gyerek szavára? Az én Alem nem hazudik. Mondta, tanító úr, vagy nem mondta?

— Igen, azt mondta a tanító bácsi — szólt most közbe a fiú. — Meg hogy a föld még nem hordott a hátán ilyen tehetségtelen gyereket.

— Ugyan, kedves Edisonné asszony, nem kell azt olyan komolyan venni — magyarázkodott Rowers zavartan. — Persze, mond az ember indulatában ezt-azt, de mi lenne, ha mindent szó szerint értelmeznénk?

— Hát ide figyeljen, tanító úr! Nyilván tudja, hogy odahaza, Viennaben én is tanítónő voltam, értek a gyerekekhez. És a fiamat is ismerem legalább annyira, mint maga. Hogy maga tehetségtelennek tartja-e vagy sem, az engem nem érdekel. De hogy ön tehetségtelen tanító, az bizonyos, mert különben nem mondott volna ilyesmit előtte, és nem szégyenítette volna meg ennyire. Ez a legelső, amit egy tanítónak tudnia kell!

— Nem mondom, hibát követtem el, hogy előtte beszéltem, és indulatomban elragadtattam magam. De hát ki nem követ el hibákat? Nem szabad ilyen kicsiségnek ekkora jelentőséget tulajdonítani!

— Kicsiség?! Maga ezt kicsiségnek nevezi? Hogy ilyen szégyenbe hoz egy gyereket, akit azért bíztak magára, hogy nevelje, tanítsa? Ezek után én is úgy látom, az a legokosabb, ha kiveszem Alt az iskolából, mert ide járnia felesleges időpocsékolás lenne. De nem azért, mert ő tehetségtelen, hanem mert ön az. Reménytelenül tehetségtelen, akire nem szabad egy gyereket rábízni. Majd magam tanítom, biztosra veheti, hogy különb eredménnyel!

— Kedves Edisonné most ön haragjában elhamarkodottan . . .

— Felesleges minden további szó! Határoztam, végeztünk. Gyere, Al!

Azzal kézen fogta a fiát, és kemény léptekkel hazafelé indult. Rowers még kiáltott utána, de hasztalan.

Nancy Edison valóban maga vette kezébe fiának oktatását. Olvasni már tudott a gyerek, arra jó másfél éve megtanította, Milanben, amikor egyszer észrevette, hogy Al nagy ákom-bákom vonalakkal felrajzolta magának azokat a betűket, amelyeket az üzletek cégtábláin látott. Most főlég számtanra tanította, meg az írásban gyakoroltatta, és örömmel látta, hogy az utóbbit, ami a legtöbb hasonló korú gyermek számára súlyos kínszenvedés, Al szívesen csinálja. Viszonylag hamar szép, formás, kerek betűket rótt a palatáblára, később az irkába, és a szavak feltűnően szaporán kerültek ki a keze alól. Edisonné asszonynak azonban még Kanadában, amikor Nancy Elliot tanítókisasszonynak nevezték, az volt a tapasztalata, hogy a legtöbb eredmény nem a fárasztó feladatok kirovásával, hanem a gyermekek érdeklődésének a felkeltésével érhető el. Olyan olvasmányokat keresett tehát, amelyeket a gyermek meg is ért, le is köti a figyelmét, és tanul is belőlük. Esténként, amikor a házimunkával már végzett, és a férje is odahaza volt, elővette Hume-tól „Anglia története"-t vagy Sears „Világtörténet"-ét, esetleg Gibbon „A római birodalom hanyatlása és bukása" című munkáját, és felolvasott belőlük egy-egy fejezetet. Utána, pihentetőül, valamilyen Dickens-regény vagy Shakespeare-dráma következett. De hamarosan rájött, hogy ez túlságosan egyoldalú műveltséget adna fiának. Ezen azonban könnyen lehet segíteni: szerencsére kéznél volt Penny „Nagy Enciklopédiá"-ja, amelyből váltakozva történelmi, kémiai, földrajzi, állattani, fizikai meg egyéb címszavakat olvasott fel. Rövidesen megfigyelte, hogy amíg férje főleg a történelmi vonatkozású cikkeket kísérte nagy figyelemmel, addig fiának érdeklődését sokkal nagyobb mértékben keltették fel a természettudományok, különösen a vegytan és a fizika. Valósággal izgalomba hozta egy-egy kísérlet leírása, és nem nyugodott, amíg maga is végre nem hajtotta. Egész kis laboratóriumot rendezett be magának a ház pincéjében, felszerelve lombikokkal, tégelyekkel, kémcsövekkel meg különféle, többé vagy kevésbé veszélyes folyadékokkal. A biztonság kedvéért Al minden egyes üvegre halálfejet rajzolt, és nagy betűkkel felírta rá:

MÉREG!

Kilencedik születésnapján nagy öröm érte. Anyja megvette neki Parkernek éppen akkoriban megjelent fizikáját, amely általában tartalmazott mindent, amit akkoriban a világ e tárgykörből tudott. Al lelkes buzgalommal olvasta végig a könyvet, nem is egyszer, és gondosan végrehajtott a könyvben leírt minden egyes fizikai és kémiai kísérletet. Munkálkodásában segédje is volt, a szomszédos Oatesék

Michael nevű, hasonló korú fia, aki szintúgy lelkesedett a fizikáért, akárcsak Al. A könyv egész tartalmából legjobban a léghajózás váltotta ki mindkettejük lelkesedését.

— Képzeld el, hogy olyan magasan vagy a föld felett, mintha mindig a Bábel-torony tetején lennél, de nem egy helyben, hanem közben még repülsz is erre-arra! — lelkendezett Al Michaelnek.

— Gyerünk a toronyba! — kapott az alkalmon az Oates fiú.

Sam Edison száz láb magas Bábel-tornya a kezdeti, akkor sem túlságosan nagy érdeklődés után elhagyottan szomorkodott a ház felett; hetek teltek el, amíg valakinek eszébe jutott, hogy felmásszék rá. Az utóbbi időben ez egyre kevésbé is volt tanácsos, mert gerendái korhadni kezdtek, eresztékei meglazultak, közepes szélben is úgy nyikorgott, ingadozott, hogy állandóan attól kellett tartani, valamikor összeomlik, és összezúz minden alatta levőt. A két fiút azonban ez a legkevésbé sem zavarta, napjában többször is megmászták, hol sziklaszirten épült vár fokának, hol tengeri hajó árbockosarának, hol afrikai őserdő faóriásának képzelve. Ezúttal léghajó lett belőle.

— Pedig ez még semmi! — jelentette ki Al. — Egy igazi léghajó tízszer-százszor ilyen magasra is fel tud szállni.

— Hű, onnét milyen picinyek lehetnek az emberek! Meg a kocsik, fák, házak!

— Te mindent láthatsz, és ők nem tehetnek ellened semmit. Mondjuk, léghajón elmennénk Afrikába, a sivatagba, látnád, hogy az oroszlán zsákmányra les, és neked mégsem történhetik semmi bajod.

— Puskánk is lenne, és a léghajóból vadásznánk az oroszlánokra. Éppen el akarna fogni egy őzet, én meg puff! — lelőném, és az őz megmenekülne — szőtte tovább Michael.

— Ahol oroszlán van, ott nincs őz — vetette ellen Al.

— Hát akkor van más. Amit az oroszlán eszik. De azt hiszem, őz is van.

— Nincs!

— Hát akkor mi van?

— Szarvas, azt hiszem, van. Nem tudom biztosan.... De azt hiszem.

— Mindegy. Valami biztosan van, mert valamit az oroszlánnak is

kell ennie. Hát aztán lelőném az oroszlánt, amikor éppen les rá, a szarvas meg megmenekülne. Én aztán utána mennék a léghajóval, megfognám a szarvast, hazavinném és megszelídíteném.

— Hogy vinnéd el a szarvast? Nem fér bele a léghajó kosarába.

— Az én léghajómnak nagy kosara lenne.

— Nem lehet. Láttad a képen, milyen kicsi. Négy ember talán, ha belefér. Több nem. Egy szarvas semmiképpen sem fér bele.

— Egy kis szarvas akkor is belefér . . . És nagy kosár lenne, mondtam már.

— Azt nem bírja el a léghajó. Egy ilyen léghajó, amilyen a könyvben van, csak akkora kosarat tud felemelni, amelybe nem fér több négy embernél.

— Nagyobb léghajót kell építeni.

— Nagyobbat? — felelte elgondolkozva Al. — Én már nagyon elégedett lennék, ha olyan kicsit tudnék csinálni, amellyel mi ketten felszállhatunk. Már sokat gondolkoztam rajta. Csak nagyon sokba kerül.

— Miért kerül sokba? Mi ketten megcsináljuk — kapott az ötleten Michael.

— Persze hogy ketten csináljuk meg. De a selymet is meg tudod csinálni meg a gázt?

— Minek kell a selyem?

— Minek?! Hát a léggömbhöz.

— Hát csináljuk vászonból!

— De vásznunk sincs. Azt is venni kellene . . . Aztán meg a vászon nem is jó, átereszti a gázt. A selyem sűrűbb.

— A nénémnek van egy régi selyemruhája. Tudod, olyan nagy, bő a szoknyája — mutatta. — Abból csinálhatunk.

— Mi az az egy szoknya?! — legyintett Al, és megvetése jeléül leköpött a Bábel-torony tetejéről a mélybe. — Legalább száz ilyen szoknyának a selyme kellene!

— Száz szoknyáé? — hitetlenkedett Michael.

— Legalább! — válaszolta Al fölénnyel. — Meg a gáz. A többi már könnyen megy. Kosár helyett láda is lehet, azt deszkákból is csinálhatunk. És kötelek kellenek, amelyeken a láda lóg . . . Mondom, én

már sokat gondolkoztam rajta. Ha lenne selyem meg gáz, már rég megcsináltam volna.

— Hát spóroljunk és vegyünk! Nekem van egy ötcentesem. Lenn, a kertben keresünk egy fát, ásunk alatta egy lyukat, és ha van pénzünk, mindig oda tesszük. Vagy eldughatjuk itt, a Bábel-torony tetején is. Rajtunk kívül úgysem jön ide senki.

— Tudod te, mennyi selyem kell? Legalább kétszáz rőf, talán több is. És tudod, milyen drága egy rőf selyem? Száz év alatt sem tudunk annyit összegyűjteni, amennyi kell . . . És hol van még a gáz? Bár gázt talán tudok magam is csinálni.

— Hogyan?

— Meg kell nézni a Parker-könyvet. Hogy miből lehet gázt fejleszteni . . . Vagy várj csak! Meg is van már! Persze, ez a legegyszerűbb!

Örömében fél lábon kezdett ugrálni, úgyhogy az egész Bábel-torony ide-oda ingadozott.

— Te, Michael, repülni fogunk! Megvan a megoldás!

— De hogyan? Miből akarsz gázt csinálni? Beszélj már!

— Egészen egyszerű. Ismered a Seidlitz-port, ugye?

— Persze hogy ismerem. Hashajtó. Nekem is beadtak már nemegyszer. Csak azt nem tudom elképzelni, hogyan száll fel ettől egy léghajó.

— Nem kell léghajó. Anélkül fogunk repülni.

— Hogyan?

— Erre igazán nem nehéz rájönni. Még sohasem figyelted meg, mi történik a Seidlitz-porral, mielőtt beveszik?

— Beleteszik egy pohár vízbe, megkavarják, és amikor pezsegni kezd, megisszák.

— No, látod! Pezsegni kezd. Mit gondolsz, mitől pezseg?

Michael értelmetlenül nézett Alre, aki hamarosan folytatta:

— Azért pezseg, mert ha víz éri, akkor gázt fejleszt. A gázbuborékok a felszínre szállnak, ettől pezseg a víz. És a gáz arra is jó, hogy felemelje az embert.

— De én már sokszor vettem be Seidlitz-port, és még sohasem repültem tőle.

— Jaj, de buta vagy! Olyan kevéstől nem lehet repülni. Ahhoz sok-

kal többet kell bevenni . . . És arra is vigyázni kell, hogy a gáz ne illanjon el a levegőbe, mint a pohárból szokott. De ha szárazon vesszük be a Seidlitz-port, jó sokat, és aztán isszuk rá a vizet, akkor a gáz bennünk marad, és felemel a levegőbe.

— Igazad van! Hogy én erre nem gondoltam! . . . Te, próbáljuk meg most mindjárt!

— Jó! — állt rá azonnal Al. — Megnézem a kamrában, mennyi Seidlitz-porunk van, és te is nézd meg nálatok. Hozd mindjárt magaddal!

Amilyen gyorsan csak lehetett, lekászálódtak a toronyból, és Michael egy-két indiánüvöltést hallatva kirohant az udvarról. Al legszívesebben hasonló iramban rohant volna, de bőséges tapasztalatai elővigyázatosságra intették. Ezért igyekezett minden feltűnés elkerülésével a kamrába somfordálni. Ez sikerült is, de Nancy asszony a tudományos kutatás elemi érdekeinek teljes figyelmen kívül hagyásával mindössze egy fél bögre Seidlitz-port őrzött odahaza, ami előreláthatólag kevés ahhoz, hogy az ember említésre méltó magasságba emelkedjék. Azért mindenesetre magához vette.

Michael több szerencsével járt: bontatlan egyfontos zacskót talált.

— Te, Al! Hadd legyek én, aki először felrepül! Úgy szeretnék repülni.

— Nem! Én találtam ki.

— Éppen azért. Úgyis tied a dicsőség, mert feltaláltad, hadd legyen az az enyém, hogy én szállok fel először.

— Az nem igazság. Ha nem mondtam volna el neked a találmányomat, akkor nem tudnál semmiről, csak egyszerre meglátnál a levegőben röpködni. Én szállok fel először! Te aztán jöhetsz utánam.

— Hát ha nem hagyod, hogy először én repüljek, akkor mindenki egye meg a maga Seidlitz-porát! Te a te fél bögrédet, én meg ezt a fontot.

— Fél bögre portól nem lehet felrepülni — jelentette ki Al.

— No, látod! Enyém a Seidlitz-por, és mégsem akarod engedni, hogy én szálljak fel elsőnek. Ugye, milyen vagy?!

— Jó, nem bánom. Szállj fel te először — egyezett bele Al nagylelkűen, mivel egyebet úgysem tehetett.

Michael belemarkolt a zacskóba, és egy marékkal a szájába szórt a porból. Szája, álla, arca fehér lett, még a füle is, és ehhez még olyan keserves fintorokat is vágott, hogy Al valóban nem állta volna meg nevetés nélkül, ha a pillanat rendkívüli fontossága nem foglalta volna le minden figyelmét.

— Igyál rá egy kis vizet! Attól fejlődik a gáz.

Beszaladt a házba, és egy pohár vízzel tért vissza. Michael addigra már úgy-ahogy legyűrte a por nagy részét.

— Vegyél be még! A többi már könnyebben megy. Vízzel.

A fiú újabb marékkal töltött a szájába.

— Nem érzed még könnyebbnek magad?

Michael savanyú képpel rázta meg a fejét, Al azonban nem bízott benne. Mögéje került, átkarolta és megemelte.

— Dehogyisnem! Sokkal könnyebb vagy már. Még egy-két marékkal beveszel, és meglátod, felemelkedel a levegőbe.

— Nagyon rosszul érzem magam — felelte a barátja elgyötörten, és fehér poros arcán kövér verejtékcseppek csorogtak le.

— Ez csak attól van, mert a gyomrod már emelkedni akar, és húzná felfelé a testedet, de még nem bírja. Ha még egy keveset beveszel, akkor már biztosan felszállsz.

Michael lenyelte az utolsó adagot is, de mindkettejük legnagyobb csodálkozására ettől sem repült el. Ehelyett kezével a gyomrát simogatta.

— Jaj, te, olyan rosszul érzem magam! Jaj, hogy fáj a gyomrom! Micsoda görcsöm van!

Összehúzódott, aztán végigterült a földön, és hangosan kezdett jajgatni, majd sikoltozni. Nancy asszony rémülten futott ki a házból.

— Az ég szerelmére! Mi történt veletek? Azonnal orvost!

Nemsokára előkerült nagy sietve az orvos, de előkerült Samuel Edison is.

— Bolondok ezek a gyerekek, tisztára bolondok! — jelentette ki a doktor, amikor meghallotta a balul végződött kísérletet. — Hát bizony, egy ideig szörnyű gyomor- meg bélgörcsei lesznek, azon nem sokat tudunk segíteni. Mindenesetre tornásszál, fiam! Leguggolni, felemel-

kedni, megint guggolni, megint emelkedni, az használ valamit, ha nem is nagyon sokat. Két nap múlva aztán már kutya bajod sem lesz.

Edisonné asszony elkísérte az orvost a kapuig.

– Valóban rendbe jön két nap alatt? – kérdezte aggodalmasan.

– Rendbe. Nyoma sem marad – nyugtatta meg a doktor. – De addig, szavamra, nem irigylem. Pokoli görcsei lesznek.

– Csak az a fontos, hogy ne maradjon vissza semmi.

– Nem marad. Emiatt nyugodt lehet – ismételte meg az orvos, és elköszönt.

Sam Edison megvárta, amíg a doktor kiment a kapun. Azután leoldotta nadrágszíját, és intett Alnek:

– No, gyere csak!

3

A sínek fölött fából ácsolt, hatalmas ívű diadalkapu emelkedett. Két pillérjét tölgyfalombok díszítették, tetején fehér virágokból kirakott felirat: „*Isten hozta az első vonatot városunkban!*" A mindössze három helyiségből álló, földszintes állomásépület előtt a helyi tűzoltóság fúvószenekara helyezkedett el, a harmadik sor közepén a dobos és a cintányéros, mellettük és előttük a trombitások és kürtösök. A zenekar arcvonala előtt a karmester és a tűzoltóparancsnok sétált, mindkettő teljes díszben, frissen kifényesített rézsisakban. Bár a vonat várható érkezéséig még legalább fél óra idő volt, a karmester egy pillanatra sem vált volna meg pálcájától, úgyhogy a parancsnok is kénytelen volt baljában állandóan egy vízipuskát szorongatni, magasabb rangjának kifejezésre juttatása végett.

A peronon ott ácsorgott a város apraja-nagyja, természetesen társadalmi rangjuk szerint csoportokba verődve. Közvetlenül a rezesbanda mellett helyezkedtek el a képviselőtestület tagjai, valamennyien fekete redingote-ban, fejükön magas cilinderrel. A csoport közepén a polgármester állt, hasonló öltözetben, mindössze annyi különbséggel, hogy az ő redingote-ja nyitva volt, aminek révén mindenki megcsodálhatta gyönyörű színekben pompázó brokátmellényét. A másik oldalon a kereskedők beszélgettek, főleg arról, hogy a vasútvonal megnyitása folytán sűrűbb lesz az érintkezés Port Huron és Detroit között, ami kétségtelenül előnyös hatást gyakorol majd az igények növekedésére és a divat fejlődésére. A helyi kereskedelemnek tehát minden oka megvan, hogy derűsen nézzen a jövő elé.

Az iparosok között már korántsem volt ennyire optimista a felfogás. Míg egyesek itt is jót vártak az igények emelkedésétől, mások viszont aggodalommal tekintettek a detroiti iparosok várható konkurrenciája

elé. Hasonlóképpen eltérő volt a farmerek felfogása is. Sokan örültek, hogy terményeiket olcsóbban és kényelmesebben szállíthatják ezután, nem kevesen azonban attól tartottak, hogy az emberfeletti gyorsasággal robogó, prüszkölő, füstölgő masina olyan riadalmat kelt a legelésző állatok között, hogy egész csordák és ménesek rohannak majd világgá, koldusbotra juttatva a tulajdonosaikat. Mindenesetre helyes lenne, ha a városi képviselőtestület már most kimondaná ilyen esetekre a vasúttársaság kártérítési kötelezettségét, bár kérdéses, hogy a képviselőtestületi határozat kötelezné-e a bíróságot.

A legnagyobb türelmetlenséggel azonban a gyerekek várták az első vonat megérkezését. Főleg a fiúk szinte teljes számban megjelentek az állomásépület előtt, és miután kellőképpen kigyönyörködték magukat a tűzoltók csodálatos egyenruhájában, éktelen ricsajozással száguldoztak fel-alá a sínek mentén, teljesen figyelmen kívül hagyva az állomásfőnök többszöri szigorú rendreutasítását. Az állomásfőnök, aki egyben a pénztáros és a távirász tisztjét is ellátta, teljes tudatában volt a történelmi pillanat fontosságának, és ez okból csak kivételesen jelent meg a köznép előtt. Ilyenkor atyai jóindulattal nyugtatta meg a várakozókat, hogy türelem, még húsz, még tizenöt, még tíz perc van a vonat érkezéséig, majd néhány harsány és zord szóval rendre intette a hancúrozó gyerekeket, végül méltóságteljesen visszavonult hivatali magányába.

Sam Edison is kijött az állomásra Allel együtt. Természetesen vonzotta a rendkívüli esemény is, annál inkább, mert máig sem felejtette el, hogy az egyesült államokbeli első otthonában, Milanben a vasút tette tönkre a megélhetését, egy-egy véletlen utazásnál tehát közelebbről is érdekelte, milyen is az a vonat a valóságban. De ezenkívül kijött azért is, mert elsőszülött fia, a már huszonhat éves William a közelmúltban üzleti ügyben Detroitba ment, és azt írta, hogy ezzel az első vonattal jön haza.

Alt mérhetetlen izgalom fogta el már a legegyszerűbb vasúti berendezések láttára is. Alaposan szemügyre vette a sínek összeillesztését, megerősítését, a váltókat, szemaforokat, a legnagyobb érdeklődést azonban a távírókészülék váltotta ki belőle, amely az állomásépület egyik helyiségében közvetlenül az ablak mellett állt. A csillogó sárgaréz

korong, amelyről hosszú papírszalag tekeredett le, pontok és vonások sorozatával, a gombvégű kar, amelyen az állomásfőnök-pénztáros-távírász Al számára boszorkányos gyorsasággal titokzatos jelzéseket adott le. Míg hasonló korú társai a sínek mellett rohangáltak, fülsiketítő üvöltést csapva, ő orrát az ablaküveghez nyomva csodálta a készülék működését.

Szívesen elnézte volna akár napestig is, de az állomásfőnök felállt, kijött a helyiségből, és bezárta maga mögött az ajtót.

— Uraim! — hirdette ki harsány hangon. — A vonat, a detroit—Port Huron-i vonal első járata, három perc múlva megérkezik. Mindenki tartózkodjék legalább húsz láb távolságban a sínektől, mert az elképzelhetetlen sebesség mellett még a vonat szele is életveszélyes lehet, és bárkit magával sodorhat.

A pillanat páratlansága mindenkit megilletődéssel töltött el. Még a gyerekek is elcsendesedtek, és a pályatest szélére húzódva lehetőleg a felnőttek előtt igyekeztek elhelyezkedni, és buzgón meresztgették a nyakukat abba az irányba, ahonnét a vonatot várták. De nem kevesebb türelmetlenséggel figyeltek a meglett emberek sem, főleg pedig a tűzoltó zenekar vezetője, aki nem tudott volna hová lenni szégyenében, ha most elvéti a kellő pillanatot. Egészen a sínpár széléig kimerészkedett, onnét nézett mereven a vonat elé. Mikor végre megjelent a láthatáron a mozdony füstje, izgatottan futott zenekarához, és két karját szélesen kitárva intett figyelemre.

— Bumm! — csapott bele a dobos és utána egy villanásnyi késéssel a cintányéros is. Majd megszólaltak a kürtök meg a trombiták, és felhangzottak a „Yankee Doodle"* ütemei. Az ünnepélyes alkalom a zenekar minden egyes tagját a legnagyobb teljesítményre sarkallta, és valamennyiük arra törekedett, hogy egyedül az ő hangszerét lehessen hallani az egész együttesből. Ehhez képest a három kocsi elé kapcsolt kis mozdony alig észrevehető zajjal gördült be az állomásra.

Tizenkét-tizenhárom utas szállt le a kocsikból, de nem tudtak kifelé indulni, mert az utat elállták a várakozók, elsősorban a városi képviselőtestület tagjai, akik félkaréjban helyezkedtek el a polgármester

* Amerikai induló

körül. Ez cilinderét kecses mozdulattal leemelve, két lépést tett előre, majd rövid torokköszörülés után rákezdte:

— Polgártársaim! Városunk lakói és kedves vendégeink! Óriási léptekkel haladó századunk szédületes fejlődésének jóvoltából önöket mindössze három óra alatt repítette ide Detroitból az emberi találékonyságnak legnagyobb csodája. Bizonyára százan és százan voltak önök között — majd végigtekintve az utasok számán, gyorsan kijavította magát —, bizonyára sokan voltak önök között, akik ezen az úton elgondolkoztak: mit is jelent ez? Mit jelent az, hogy Detroittól Port Huronig a gondolatnál is gyorsabban el lehet repülni, gyorsabban, mint a mesék hétmérföldes csizmában járó királyfia? Mit jelent az, hogy a vasút ma már egyre sűrűbben hálózza be az egész Egyesült Államok területét, és mindössze néhány év kérdése, hogy rövid pár óra alatt röpítse az embereket az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig,

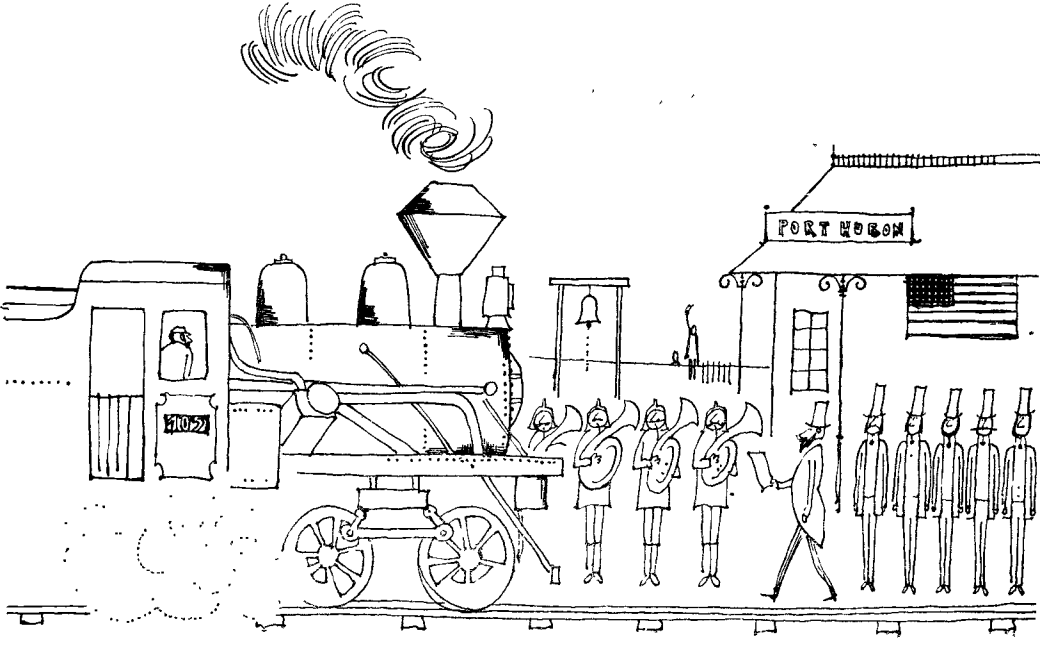

Kanadától Mexikóig? Azt jelenti, hogy az emberiség legcsodálatosabb százada, a XIX. század, a maga szédületes fejlődésével a világ legelhagyottabb zugába is bekopogtat, és elviszi áldásait. Azt jelenti, hogy mindenki számára elérkezett az új paradicsom korszaka, az örök és zavartalan boldogság ideje. Az pedig, hogy befutott immár az első vonat Port Huron állomására is, azt jelenti, hogy ennek a paradicsomnak a mi városunk is egyik kies zuga lesz. Ebből az alkalomból üdvözlöm önöket, városunk kedves lakói és még kedvesebb vendégeink, én, mint a város lakosságának megtisztelő bizalmából Port Huron első tisztviselője. Hurrá!

— Hurrá! — rivallt a visszhang, a rezesbanda pedig rákezdett a „Santa Luciá"-ra. A karmester ugyanis csupán néhány esztendeje vándorolt be Itáliából, és ez volt a kedvenc dala.

A fogadásra kivonult közönség még hosszú ideig tárgyalta az eseményeket. Sokan közülük most láttak először vonatot. Nem egy csodálkozott, hogy egyetlen mozdony három kocsit is el tud húzni. Ők úgy képzelték, hogy ahogyan két ló csak egyetlen szekeret vontat, a mozdony is csak egy kocsit húz maga után. Mások aziránt érdeklődtek, hogy ha valamelyik utas valamilyen okból meg akar állni, hogy leszálljon, hogyan szól a kocsisnak, akit itt mozdonyvezetőnek hívnak, amikor a kocsi és a mozdony között nincs közlekedés. De a legtöbben arra voltak kíváncsiak, nem érez-e az ember rosszullétet a szédítő sebesség miatt.

Edisonék ezalatt már hazafelé tartottak a most érkezett Williammel. Természetesen menetközben is kérdezgették — bár az Edison család már Milanból Port Huronba is részben vonaton tette meg az utat —, de igazán csak odahaza indult meg a szóáradat. Hogy milyen kényelmes az utazásnak ez a módja, hogy a sebesség az utas számára egyáltalán nem kellemetlen, hogy a vasúttársaság valóban mindenre gondolt: a három kocsi közül az egyik szalonkocsi, a másik dohányzó, a harmadik a poggyászokat szállítja, és hogy milyen könnyen be lehet ezután menni Detroitba: reggel hétkor indul valaki, tízre ott van, elintézi a dolgát, fél ötkor újra vonatra száll, és este már Port Huronban eheti meg a vacsoráját.

— Ez jó is, mert sajnos, az a hibája megvan a vonatnak, hogy nem

lehet rajta enni, hacsak az ember nem visz magával elemózsiát – magyarázta William. – És még rosszabb, hogy inni sem lehet. Nyáron ez bizony nem nagyon kellemes. Mert ugye, ha az ember kocsival megy, megáll valamilyen fogadónál vagy kocsmánál; de próbáld a vonatot megállítani!

– És az állomásokon? – kérdezte Nancy asszony.

– Ott sincs semmi, de ha lenne is, akkor sincs rá idő. A vonat megy tovább. Aki lemarad, az jöhet egy nappal később.

– És nincs senki – kíváncsiskodott most Al –, aki árusítana a vonaton? Kolbászt, felvágottat, kenyeret, gyümölcsöt, vizet?

– Nincs – ingatta a fejét William. – Ez még kis vonal, nem érdemes.

– Más vonalon sem láttam még, és soha senkitől sem hallottam, hogy a vonaton ilyen árussal találkozott volna – vetette közbe az öreg Sam.

– Nem gondolt erre még senki? – csodálkozott Al. – Mi lenne, ha én árusítanék?

– Te árusítanál? – kérdezte az apja. – Mit?

– Hát amit mondtam. Enni-innivalót. Édességet is. Hisz idehaza is én adom el, ami felesleges a konyhakertből. Gyümölcsöt, főzeléket. Persze a vonaton más kell. Amit mindjárt meg lehet enni. Meg aztán eladhatnék újságot, könyvet is, hogy ne unatkozzanak az emberek az úton.

– Hm! – gondolkozott el az apja. – Talán lehetne vele keresni valamit... Bár nem hiszem, hogy sokat. Az emberek inkább visznek majd magukkal. Az olcsóbb.

– És akik nem visznek? Nem akarnak cipelni, vagy nem gondolnak vele, vagy olyan hirtelen kell elutazniok, hogy nincs idejük rá? Például William mondta, hogy valaki bemegy innét Detroitba, elintézi a dolgát, és délután már jöhet is vissza. De ha nincs ideje ennivalót venni magának? Akkor visszafelé éhezik.

– Három óra alatt akkor sem vész éhen.

– De ha olyan sok dolga volt, hogy ebédelni sem volt ideje? – makacskodott Al. – Akkor már reggel óta éhezik. És szomjas is.

Sam Edison elnevette magát:

— Elvégre meg lehetne próbálni, ha annyira akarod. Sokat nem kockáztatunk . . . Persze csak úgy, ha a vasúttársaság hozzájárul, és ingyen enged a vonatra. Mert minden alkalommal jegyet váltani, az biztos ráfizetés.

— Sam, te valóban megengednéd, hogy Al mindennap kétszer vonatozzék? Innét Detroitba és vissza? — kérdezte megrökönyödéssel Nancy asszony.

— Miért ne?

— És ha valami baja történik? Kisiklik a vonat, vagy összeütközik. Indiánok támadják meg.

— Mióta itt élünk, nem fordult elő, hogy az indiánok akár egyetlen magános kocsit is megtámadtak volna. Nagyon békés indiánok ezek.

— És a kisiklás vagy összeütközés? Olyasmi csak előfordul.

— Az sem olyan gyakori. Ha ettől tartunk, akkor Williamnek sem lett volna szabad ma a vonaton utaznia.

— Más dolog egyszer felülni a vonatra, és megint más mindennap kétszer utazni rajta.

És ha elüti valami? — aggályoskodott továbbra is Edisonné.

— A vonaton? Hiszen ott akar árusítani.

— Nem a vonaton. De leszáll egy állomáson.

— Anyám — szólt közbe ismét William —, ezen a vonalon egyelőre nagyon kicsi a forgalom. Ez az egyetlen vonat megy reggel innét Detroitba, és jön vissza este. Nincs másik, amelyik elüsse. Legfeljebb nagy ritkán egy-egy tehervonat. Arra meg majd vigyázni fog.

— És Detroitban? Az nagy állomás.

Ott is vigyázni fogok. Nagyon fogok vigyázni. Anyám, én úgy szeretném! — fogta most könyörgésre a dolgot Al. — Biztos, hogy nem esik semmi bajom . . . És pénzt is keresek majd. Nektek is tudok adni, és nekem is lesz, hogy vehessek magamnak mindenfélét a laboratóriumba.

— No, azzal a laboratóriummal csak várjunk! — szólalt meg az öreg Edison. — Mindig attól tartok, hogy egyszer felgyújtod vagy felrobbantod az egész házat. Milanben már úgyis megtetted valami ostoba kísérleteddel.

– Hát akkor még kisfiú voltam. De most már nagy vagyok, februárban leszek tizenegy éves. Most már tudok vigyázni.

– Nem szeretem azt a sok veszélyes folyadékot.

– Apám, ígérem, hogy kiöntök mindent, ami bármi szempontból veszélyes lehet.

– Majd lemegyünk együtt a pincébe, és mindent végignézünk. Ha semmi veszélyes holmi nem marad itt . . .

– Akkor megtarthatom a laboratóriumot?

– Hát úgy nem bánom – egyezett bele végül az öreg Edison.

– És elmehetek árusítani a vonatra?

– Megpróbálhatod. Aztán majd meglátjuk, mi lesz belőle.

– Én nem tudom, hogy jó lesz-e ez. Nem fogjuk-e nagyon megbánni – aggodalmaskodott még mindig Edisonné.

– Ugyan! – legyintett a férje. – Elég nagy már, hogy vigyázni tudjon magára . . . Persze csak úgy – fordult ismét a fia felé –, ha a vasút hozzájárul, és ingyen utazhatsz. Mert jegyet váltani . . .

Nem fejezte be a mondatot, csak a fejét ingatta annak jeléül, hogy ezt nagyon rossz üzletnek tartaná.

– Kérvényt kell írni a vasúttársasághoz Detroitba – szólt ismét közbe William. – Azt hiszem, szívesen hozzájárulnak. Elvégre, hogy egy ilyen gyerekkel több van-e a vonaton vagy kevesebb, az teljesen mindegy a mozdony számára, a társaságnak tehát nem több a költsége. Bevételtől sem esik el, mert Al egyedül az árusítás végett utazik. Ha nem engedik, akkor nem utazik. Viszont a társaságnak mégis előnyös, mert nagyobb lesz az utasok kényelme, ami több embert csábít az utazásra. Mindezt el kellene mondani egy kérvényben, és elküldeni a vasúttársasághoz.

– Egészen okosan beszélsz – ismerte el az apja. – Ha én lennék a vasúttársaság igazgatója, már meg is győztél volna – tette hozzá mosolyogva. Majd újra komolyra fordult: – Megírom majd a kérvényt, és beleveszem, amit most mondtál. Vagy engedik, vagy nem . . . És ha beleegyeznek, és mégsem sikerül, akkor sem vesztettünk nagyon sokat.

– Szóval mégis elengeded? – kérdezte Edisonné rosszallóan.

– Ugyan, Nancy! – csóválta meg a fejét mosolyogva a férje. –

Meddig akarod még a szoknyád mellett őrizni? Hisz maholnap legény lesz már!

— Hát én nem helyeslem — sóhajtotta az asszony, azzal felállt, és kiment a szobából.

Samuel Edison azonban mégis megírta a kérvényt, és elküldte Detroitba. Teltek a napok, majd a hetek, válasz azonban nem érkezett. Pedig Al már annyira beleélte magát a vasúti árusítás gondolatába, úgy kiszínezett minden részletet, hogy egyre nagyobb türelmetlenség fogta el. Végre elhatározta, nem vár tovább. Hiszen ha nem árusíthat a vonaton, kibővítheti itteni, Port Huron-i „üzletét" is.

Most már másoktól is vásárolt gyümölcsöt, főzeléket, meg újságot is tartott, azzal kezdte járni a városka utcáit, de nem valami nagy sikerrel. Amíg csak a saját konyhakertjük termését árulta, az még elfogyott, de a bolt nagyobbításával kudarcot vallott. Kereskedő is, rikkancs is akadt itt, amennyi éppen kellett, senki sem várt a tizenegy éves fiúra. Amit keresett, azt ráfizette arra, hogy az áru egy része a nyakán maradt és megromlott. Kezdeti lelkesedése erősen lelohadt, és csak azért nem hagyta az egészet abba, mert nem akart a szülei előtt szégyenben maradni. A legjobb lenne, ha mindjárt valami más, jövedelmezőbb dologba kezdhetne. Ezen töprengett, amikor végre mégis megjött a válasz a detroiti vasútigazgatóságtól. A társaság megadta az engedélyt, hogy Thomas Alva Edison úr a detroit—Port Huron-i vonalon mint vasúti mozgóárus működjék, és ebben a minőségben az utasok között cukorkát, édességet, gyümölcsöt, valamint egyéb élelmiszert, továbbá könyvet és újságot hozzon forgalomba. A részletek megbeszélése céljából az engedélyes forduljon a Port Huron-i vasútállomás főnökéhez. Az engedélyes tartozik mindenben alávetni magát a vasúti forgalmi szabályzat rendelkezéseinek, mert ellenkező esetben az engedély minden kártérítési igény nélkül megvonatik.

Az állomásfőnök nem minden csodálkozás nélkül tekintett másnap végig Thomas Alva Edison úron, amikor az felkereste, és bemutatta neki a társaság engedélyét. Igen, az értesítést ő is megkapta, de azt hitte, hogy az engedélyes a tapasztaltabb kereskedők közé tartozik. Neki azonban elvégre mindegy. Sok megbeszélnivaló nincs. A szerelvény három kocsiból áll, ebből az egyik poggyászkocsi. Ebben ugyan-

csak három fülke van: az egyik az utasok csomagjai, a másik a posta számára, a harmadik üres. Ebbe az üres fülkébe rakhatja Al a holmiját. A vonat reggel hétkor indul Port Huronból, és délután fél ötkor Detroitból, legyen ott idejében, ha nem akar lekésni.

Al már fél hétkor kinn volt az állomáson egy hatalmas kosárral, amely legalább olyan nagy volt, mint ő maga. A mozdonyvezető meg a kalauz már tudott róla.

— No, fiam, hogy fogod ezt a kosarat felvinni ezen a magas lépcsőn? — kérdezte Stevenson, így hívták a kalauzt, jóindulatú mosollyal.

— Majd csak felteszem — felelte Al öntudatosan, de Stevenson addigra egyetlen lendülettel fel is dobta a poggyászkocsi peronjára.

Lassan, majd sűrűbben szállingózni kezdtek az utasok is, és pontosan hét órakor a vonat elindult. Még nem is futottak ki egészen az állomásról, amikor Al már megjelent nyakába akasztott tálcájával:

— Szendvicset, cukorkát, gyümölcsöt tessék!

Az utasokat meglepte a váratlan újítás, tetszett nekik az élelmes kisfiú is, úgyhogy Al áruja gyorsan fogyott. Mire Detroitba ért a vonat, majdnem öt dollár forgalmat csinált, és ebből körülbelül kettő volt a tiszta nyeresége.

Ez nemcsak a pénz miatt töltötte el örömmel, hanem legalább annyira azért is, mert így naponta eljöhet majd Detroitba. Ami ugyanis itt tárult a szeme elé, az minden képzeletét felülmúlta. Arról már odahaza is hallott, hogy Detroit világváros, amelynek 25 000 lakosa van, de hogy mit jelent ez a valóságban, azt eddig még csak elgondolni sem tudta. Már maga a pályaudvar is lenyűgöző volt. Legalább tizenkét sínpár húzódott egymás mellett, mozdonyok pöfögtek, másutt teherkocsikat tolattak, vasutasok siettek jobbra-balra, az állomásépületben pedig — amely összehasonlíthatatlanul nagyobb volt a Port Huron-inál — egyszerre négy távírász is dolgozott. Al jó félóra hosszat nézte őket az ablakon keresztül, és fájó szívvel indult végre tovább. Feltétlenül be kellett azonban mennie a városba, hogy kiegészítse erősen megcsappant árukészletét.

Amint azonban kitette a lábát az állomásépületből, egyszerre az újabb csodák sorozata tárult eléje. Égbe nyúló két-, sőt itt-ott háromemeletes házak sora, nyüzsgő gyalogos-, lovas-, kocsiforgalom, az

üzletek kirakataiban olyan árubőség, amilyet nem is képzelt. A belvárosban a főúton és a főtéren még faburkolat is borította a járdát, úgyhogy a legesősebb őszi időszakban sem kellett sárban taposniok a járókelőknek. A főtéren egyébként egy kétemeletes épület ragadta meg leginkább a figyelmét, amelynek kapuja felett ez a különös felirat állt:

VÁROSI KÖNYVTÁR.

„Itt bizonyára könyveket árusítanak" – gondolta Al, de sehol sem látta az üzlet bejáratát és kirakatát. Pedig érdekelte volna, már csak azért is, mert terve volt, hogy a vonaton bevezeti a könyvárusítást is. Némi töprengés után elhatározta, hogy bemegy a kapun, ott nyilván akad valaki, akitől felvilágosítást kaphat.

Feltevésében nem is csalódott, a kapu alatt portásfülkét talált.

– Hol lehet itt könyveket venni? – kérdezte.

– Venni? A könyvesboltban.

– De hol a bolt bejárata?

– Itt kimész a kapun, jobbra fordulsz, aztán a második sarkon balra, akkor rövidesen elérkezel egy könyvkereskedéshez.

– És itt a házban? Hiszen az van kiírva, hogy ez könyvtár.

– Könyvtár hát!

– Hát itt nem lehet könyvet venni?

– Venni nem. Csak kölcsönözni.

– Kölcsönözni? És az mibe kerül?

– Semmibe. Befizetsz egy dollárt, de az csak biztosíték, hogy visszahozd a könyvet, amit elvittél. Aztán, amíg a dollárod benn van, annyiszor kölcsönözhetsz könyvet, ahányszor csak akarsz. Ha már nem akarsz több könyvet olvasni, akkor visszakapod a pénzed.

– Én is kaphatok könyvet kölcsön?

– Miért ne kaphatnál? Ha a dollárt befizeted.

– És sok könyv van ebben a könyvtárban?

– El sem tudsz képzelni annyi könyvet, amennyi itt van!

– Én mind ki akarom olvasni!

A portás olyan nevetésben tört ki, hogy a könnye is kicsordult.

– Hát akkor kezdd el minél előbb – szólt, amikor csillapult –, hogy időd legyen rá ebben az életben! Akkor is te leszel az egyetlen

ember, aki minden könyvet kiolvasott... No, menj csak fel ezen a lépcsőn az emeletre, ott majd eligazítanak, és könyvet is kapsz!

Al már éppen indulni akart, de ekkor szeme a portásfülkében levő órára tévedt: negyed négyet mutatott. A csavargással, nézelődéssel alaposan eltelt az idő. Fél ötkor indul visszafelé a vonat, és még nem vásárolt semmit!

— Köszönöm szépen! Holnap majd eljövök — búcsúzott, és azzal már rohant is, hogy még idejében elintézzen mindent. Arra már nem is futotta az idejéből, hogy elmenjen a Detroiti Szabad Sajtóhoz, pedig a lapárusítást is meg akarta szervezni. De most már ez is másnapra marad.

Másnap valóban elment a könyvtárba, könyvet is kapott, és járt a lap kiadóhivatalában is. Kiderült, hogy a lapnak két kiadása van naponta: egy reggel, egy pedig délután három órakor. Ebből rendelt, hogy a legfrissebb olvasnivalóval szolgálhasson a vonat utasainak. Ha megmarad belőlük valami, azt még mindig eladhatja Port Huronban, hisz ezzel a kiadással ő érkezik elsőnek a városba.

Ettől kezdve megvolt a részletes programja, amellyel Detroitban a vonat érkezése és indulása között az időt töltötte. Kiegészítette árukészletét, megebédelt, délután elhozta a Detroiti Szabad Sajtó példányait, a közbeeső időben pedig vagy a könyvtárban, vagy az állomáson tartózkodott. A vasúti személyzet hamar megismerte a fiatal fiút, akit rendkívül érdekelt minden, ami a pályaudvaron látható volt, leginkább azonban a mozdonyok és a távíró. Az egyik tolatómozdony vezetője még a gépére is felengedte, töviről hegyire elmagyarázott neki mindent, és később — ha avatatlan nem látta — még azt sem bánta, hogy olykor Al vezesse a mozdonyt.

— Egészen ügyes masiniszta lesz belőled! — mondta neki elismeréssel. — Ha majd jelentkezel a vasúttársaságnál, nagyon csodálkoznak, hogy máris tudsz mozdonyt vezetni.

Alnek szerfelett tetszett új élete. Megismerkedett a vasutasokkal, távírászokkal, a lap kiadóhivatali tisztviselőivel, a könyvtárban dolgozókkal, a Port Huron-i és a detroiti kereskedőkkel, akik — ha némi jóindulatú mosoly mellett is — mégis úgy beszéltek, bántak vele, mint felnőtt emberrel. Odahaza azonban ennek nyoma sem volt.

Keresetének egy részét hazaadta, a másikból laboratóriuma számára vásárolt különféle műszereket, anyagokat, de hiába, mert nem maradt ideje a kísérletezésre. Legkésőbb este fél tízkor apja könyörtelenül ágyba parancsolta.

– Fél hatkor fel kell kelned, ha nem akarsz lekésni a vonatról. Nyolcórai alvásra mindenkinek szüksége van, főleg gyereknek. Fél tízkor tehát le kell feküdnöd!

– Én nem vagyok már gyerek, és különben sem kell annyit aludni. Kevesebb is bőségesen elég!

– Nem vitatkozunk tovább. Megmondtam: lefekszel, és kész!... Hol vannak a maradék lapjaid?

– Ahol szokott, a sublóton.

Samuel Edison levett egyet a Detroiti Szabad Sajtó eladatlan példányai közül, és olvasni kezdett, előbb azonban még egyszer rászólt a fiára:

– No, egy-kettő, ágyba! Ne húzd az időt!

Alnek nem volt mit tennie: vagy a kísérletezéssel hagy fel, vagy a vasúti árusítással. De ha nem járja a vonatot újsággal, élelmiszerrel, cukorkával, miből vásárol magának anyagot a kísérletekhez? A két egyaránt rossz lehetőség közül a harmadikat választotta: laboratóriumi felszerelését felhordta a vonatra, és ott rendezkedett be, az áruraktárául szolgáló fülkében. Egy-egy úton most már legfeljebb háromszor-négyszer ment végig az utasok között, a többi időt görebjei, lombikjai és kémcsövei között töltötte. Az üzlet nem látta ennek kárát, az utasok hozzászoktak már a fiatal mozgóárushoz, számoltak vele, és nekik is kényelmesebb volt, hogy nem kellett útravalóról gondoskodniok. Napi nyolc-tíz dollár forgalmat rendszerint megcsinált, ritkán kevesebbet, de néha jóval többet is.

Egy szép nyári reggelen, amikor Al szokása szerint először ment végig a vonaton, a dohányzóban két vidám, szemmel láthatólag délvidéki fiatalembert talált egy öreg néger rabszolga társaságában.

– Szendvicset, gyümölcsöt, édességet tessék! Frissítő italok, újság! – kínálta a fiatal Edison áruját, és az utasok közül többen vásároltak is, a két délvidéki azonban nem mozdult, mintha észre sem vette volna Al beléptét. Amikor azonban elhaladt mellettük, hogy átmenjen a

másik kocsiba, az egyikük hirtelen mozdulattal kikapta kezéből a kosarat, és úgy, ahogy volt, kihajította az ablakon. A fiú valósággal megnémult a megdöbbenéstől, és az utasok is megrökönyödéssel tekintettek a különös merénylet elkövetőjére, ez azonban harsány kacajban tört ki, kövérkés társa pedig még rajta is túltett a derültségben. Térdét csapkodta, és jobbra-balra dőlt a nagy nevetéstől. Végre az egyik utas megsokallta:

— Uram, az ön tréfája súlyos kárt okozott ennek a gyereknek!

A fiatalember azonban még mindig hangosan hahotázva csak a kezével intett, hogy ne törődjenek vele. Mikor végre szóhoz jutott, megkérdezte:

— Mennyi árud volt a kosárban?

— Több mint öt dollár értékű. És a kosár. Együtt legalább hat dollár.

— Nikodémusz, fizesd ki! — szólt a fiatalember az öreg négernek.

Al csak most látta, hogy a néger mellett a padon egy vaspántos faládikó áll. A rabszolga felnyitotta, a láda szinte színültig volt arany- és ezüstpénzzel, kivett belőle hat dollárt, és átnyújtotta a károsultnak. Mindenki megnyugodott, Al pedig visszatért a fülkéjébe, hogy új áruval keresse fel a második vagon utasait. Kézikosara nem volt több, ezért egy dobozba rakta a holmit. Amint azonban újra a két délvidéki fiatalemberhez ért, ezúttal a kövérebbik kapta ki kezéből áruját, és dobta ki az ablakon. Most már az utasok is mosolyogtak, és Al is könnyebben fogta fel a dolgot. Nem is csalódott, mert mikor a fiatalemberek megint kimulatták magukat, újból elhangzott az utasítás:

— Nikodémusz, fizesd ki!

— Négy dollár — közölte Al, amire a néger rabszolga másodszor is kinyitotta a vaspántos ládikát, belemarkolt, és leszámolta a pénzt.

Al harmadszor és negyedszer is visszatért, de hasonlóképpen járt. Most már az utasok is gurultak a nevetéstől, és a fiatal mozgóárus is egyre jobb kedvre derült. Ötödszörre már nem tudott mást hozni, csak az újságokat, mert minden élelmiszere kifogyott. De a két vidám délvidéki nem volt válogatós: a lapokat éppúgy kikapták a kezéből, és kidobták az ablakon, mint korábban a szendvicseket és körtéket. Ezek után Alnek már igazán semmi egyebe sem maradt a raktárában,

mint a Detroiti Szabad Sajtó napok óta eladatlan példányai, amelyeket időnként vissza szokott vinni a kiadóhivatalba. Ezeken persze nem keresett. Most felnyalábolta a régi újságokat is, úgy indult ismét a dohányzóba. Számításában nem is csalódott: a fiatalembereknek eszük ágában sem volt megnézni, milyen újságokat szorongat Al a hóna alatt. Megragadták az egész köteget, és ez is repült a többi után.

– Mennyi újság volt ez? – kérdezte a soványabbik.

– Hatvan darab.

– És az mennyibe kerül?

– Öt cent egy példány, összesen három dollár.

– Nikodémusz, fizesd ki!

Nikodémusz újra belenyúlt a ládikába, és Al megkapta a pénzét. Ezzel együtt összesen huszonhat dollár ötven centet kapott a két fiatalembertől, amennyit körülbelül három nap alatt szokott eladni, pedig ma még visszafelé is csinál majd valami üzletet.

– Van még valamid a raktáradban? – kérdezte most az egyik délvidéki.

Al a fejét ingatta:

– Most már igazán semmim sincs.

– Nikodémusz, akkor most ezt a fiút dobd ki az ablakon!

A fiatalemberek ismét harsány hahotában törtek ki, az öreg néger rabszolga azonban ünnepélyes komolysággal felemelkedett helyéről.

„Biztosan ez is csak tréfa – gondolta Al –, de . . .”

Egy pillantást vetett a négerre, és ami biztos, az biztos, villámgyorsan kiiszkolt a vagonból, egyenesen a poggyászkocsiba, és ott bezárkózott a fülkéjébe. Nem is mozdult ki Detroitig, hiszen úgysem volt már eladni való áruja. Semmi sem akadályozta tehát abban, hogy nyugodtan kísérletezzék.

4

1861. április 14-én kitört az újkori történelem egyik legvéresebb és legelkeseredettebb polgárháborúja az Unió északi és déli államai között. Észak egyre inkább iparosodott, és ezzel párhuzamosan mind erősebb lett a kapitalizmus; a déli államokban túlnyomórészt földművelés folyt feudális viszonyok között, rabszolga-munkaerővel. Az ellenségeskedés legfőbb oka éppen a rabszolgakérdés volt. Északnak és Délnek egyaránt szüksége volt munkaerőre. Észak gazdasága fejlettebb lévén, többet tudott áldozni munkabérre, azaz meg tudta fizetni azt, amit ebben az időben a „szabad" bérmunkás kapott. Dél csak rabszolgákat tudott eltartani. Ha ezek a rabszolgák felszabadulnak, egy részük nyilván Északra vándorol, a jobb feltételek közé. Ezzel megoldódik az északi iparos államok munkaerő-problémája, a déli földműves államoké viszont annál súlyosabb lesz. Észak tehát a rabszolgák felszabadítása mellett szállt síkra, Dél pedig a legélesebben ellenszegült minden ilyen törekvésnek.

Nagyjából ez állt az elkeseredett küzdelem hátterében, ami természetesen korántsem jelentette azt, hogy a rabszolgaság ellenfeleit semmi más cél sem vezette, csupán az, hogy a déli rabszolgákból „szabad" bérmunkásokat teremtsenek Északon. A kisember ekkor is, Amerikában is sokkal több volt, mint a munkaerőhiányban szenvedő gyáros, és ezeknek a kisembereknek, de a tudósoknak, költőknek, politikusoknak túlnyomó többségét is csak az a gondolat irányította, hogy a néger rabszolgákat szintén felemeljék az emberi méltóságnak arra a fokára, amely születésénél fogva mindenkit megillet. Lincoln hívó szavára tízezerszámra özönlöttek az önkéntesek a táborokba, és akik otthon maradtak, azok is egyre fokozódó figyelemmel kísérték a háború eseményeit. A lapok példányszáma rohamosan növekedett,

és ugrásszerűen nőtt Al vásárlóinak tömege is. Már nemcsak a vasúton árusította a lapokat, a megmaradt példányokat pedig odahaza, Port Huronban, hanem útközben is minden állomáson, ahol a vonat megállt. Thomas Alva jövedelme jelentékenyen megszaporodott, és ezt a szakértő azonnal meglátta volna a raktárfülkéjében levő laboratóriumfelszerelésén, amely a háború kitörése óta napról napra gazdagodott, úgyhogy valamilyen soványabb pénztárcájú tudós hasonló célú berendezésével is felvehette volna a versenyt.

Ez a csábítóan felszerelt laboratórium azonban csak szívfájdalmakat okozott Alnek. Valahányszor vásárolt valamit, mindig az lebegett a szeme előtt, mi mindent fog ezzel kísérletezni, csakhogy erre a valóságban egyre kevesebb ideje jutott. Hiszen most már nemcsak az utasokat szolgálta ki élelmiszerrel, újsággal, hanem a vonat rövid várakozási idejében is lapot árult az állomásokon, vagy beszélgetett a távírászokkal, akik legelsőnek tudták meg a kezükön átfutó sürgönyökből a háborús eseményeket. Ez nem egyedül kíváncsiságból érdekelte, hanem azért is, mert eszerint rendelt több vagy kevesebb példányt a Detroiti Szabad Sajtóból. Így is gyakran megesett, hogy kevés lapot hozott magával, és a vásárlók valóságos közelharcot folytattak, hogy újsághoz jussanak.

Ez történt vele egy alkalommal az egyik kisebb állomáson is, ahol legfeljebb négy-öt példányt szokott általában eladni, de most legalább

húszan rohanták meg. A tömeg egészen körülvette Alt, aki a lapeladás, pénzváltás közben észre sem vette, hogy az állomásfőnök már indulásra ad jelet. Csak arra figyelt fel, hogy a mozdony fütyül, majd lassú pöfögéssel megindul. A fiú legalább száz lábnyira állt a szerelvénytől, és még az emberek gyűrűjéből is ki kellett szabadulnia. Teljes erejéből szaladni kezdett, de hóna alatt még egy köteg maradék lap volt, és ez bizony eléggé gátolta a futásban.

Már a sínek mellett volt, talán öt-hat lábnyira az utolsó kocsitól, amikor úgy érezte, ezt a csekély távolságot képtelen behozni. A vonat egyre gyorsabban haladt, ő pedig már erejének fogytán van.

Szerencsére Stevenson kalauz észrevette, hogy a fiú lemaradt. A szerelvényt nem állíthatta meg, de a hátsó kocsi peronján a nyitott ajtóból biztatta Alt:

— No, még egy kicsit bele! Micsoda legény vagy, ha még ezt a döcögő vonatot sem éred el?! Ne hagyd magad, Al!

A biztatás valóban új lelket öntött a fiúba. Még jobban összeszedte az erejét, egyetlen célba sűrítette minden akaratát: „Azért is elérem!" Már mindössze három, két, egy láb távolságra volt a kocsitól, aztán kinyújtott karjával elérte a lépcső korlátját. Hatalmas lendület, és nagy ívben fenn termett a legalsó falépcsőn.

De csak fél kézzel tudott fogódzkodni, a másikban az újságok voltak. Megingott, és érezte: a következő pillanatban menthetetlenül lezuhan, menetiránynak háttal, és agyonzúzza magát. Szerencsére észrevette ezt Stevenson is. Utána kapott, ott, ahol érte. Nem ért mást, mint a fülét, tehát ott fogta meg, először jobb-, majd baloldalt is, és nagyot rántott a gyereken. Ennyi elég is volt, Al ismét előrebillent, az egyensúlya helyreállt, és fellépett a kocsiba.

Nekivetette hátát a vagon falának, és nagyot lélegzett. Tüdeje zihált, szíve kalapált a mellében, érezte halántékerének a lüktetését. Most futott csak át testén igazán az ijedelem, hogy egy fél perccel ezelőtt majdnem halálra zúzta magát. Szólni még nem tudott, csak a pillantásával mondott köszönetet a kalauznak. Az megértette.

— Jól van, fiú! — mondta, barátságosan rávert kettőt a vállára, és bement a kocsiba, hogy kezelje az új utasok jegyeit.

Egyedül maradván, Al hóna alá fogta a lapokat, hogy keze szabaddá váljék, és megdörzsölte a fülét. Fájt. Nemcsak kívül, ahol Stevenson megragadta, hanem belül is érzett valami tompa fájdalmat. Fülére különben is érzékeny volt, már régóta, mióta a vörhenyből felgyógyult. Olykor folyt is, néha reggel gennyes váladék nyomát találta a párnáján, és kétségtelenül rosszabbul is hallott, mint betegsége előtt. De most, mikor Stevenson a lépcsőn megragadta, mintha valami megpattant volna a fülkagylójában, hirtelen fájdalom nyilallt a fejébe.

Még egyszer megdörzsölte, inkább csak megnyomkodta a fülét, aztán maga is indult a poggyászkocsiban levő fülkéje felé. Megrakta tálcáját, és végigment a kocsikon:

— Szendvicset, gyümölcsöt, cukorkát, frissítő italt tessék! Detroiti Szabad Sajtó a legújabb hírekkel.

Mikor végzett, lerakta a tálcát, és odaállt kémcsövei elé. De igazában még hozzá sem kezdhetett a munkához, amikor a mozdony már lassított. Mount Clemenshez közeledtek, a legnagyobb állomáshoz Detroit és Port Huron között. Felnyalábolt egy csomó lapot, és kiállt az ajtóba, hogy egyetlen pillanatot se veszítsen. De ezúttal nem azért sietett, hogy minél hamarabb visszatérhessen laboratóriumába, hanem hogy maradjon ideje egy kis beszélgetésre Mackenzie-vel. Mackenzie állomásfőnöki és távírászi tisztet töltött be egy személyben, akárcsak a Port Huron-i állomásfőnök. Fiatal férfi volt, néhány esztendeje nősült mindössze, és különösen kedvelte Alt. Ezen az állomáson a vonat hosszabban időzött, és Mackenzie ilyenkor mindig elbeszélgetett az ifjú vasúti árussal. Ha valami érdekes táviratot ment át a kezén, főleg polgárháborús vonatkozású, mindig beszámolt róla Edisonnak.

Mikor Al az utolsó újságvásárlót is kiszolgálta, bement Mackenziehez, aki ezúttal nem jött ki az állomásépületből, mert éppen egy hosszú táviratot vett. A távirat nem volt közérdekű, valami üzleti ügyben adták fel, de Al mégis teljes odaadással figyelte. Nem a szöveg érdekelte, hanem a készülék működése, a pontok és vonalak sorozata a letekeredő szalagon, amelyet Mackenzie az egyik kezében tartott, míg a másikkal folyóírásba tette át. Mióta a vonattal járt, Al számtalan távírászt látott munka közben, mégsem tudott sohasem betelni a nézésükkel.

— Szeretnék én is megtanulni táviratozni — jegyezte meg, amikor a készülék elnémult, és néhány pillanattal később Mackenzie is végzett a munkájával.

— Nem olyan nagy boszorkányság — válaszolta Mackenzie. — A készülék kezelését néhány óra alatt meg lehet tanulni, pár nap alatt a morzeábécét is, a többi meg gyakorlat dolga. Persze, ez a legnehezebb. De öt-hat hónap alatt minden átlagos felfogóképességű és átlagos kézügyességű emberből lehet közepes távírász.

– De én nem közepes távírász szeretnék lenni.

Mackenzie elnevette magát:

– Nem, hanem valami egészen kivételes, ugye? Akinek híre van végig, az egész vonalon . . . Azt is lehet, de ehhez szerencse kell.

– Szerencse? Milyen szerencse?

– Az a szerencse, hogy valakinek kivételes képességei legyenek. Ez különben minden foglalkozásnál így van. De hát meg kell próbálni. Anélkül sohasem derül ki . . . – felpillantott az órára, aztán felemelkedett a helyéből. – Lassan indulni kell. Szállj fel te is, mert még lemaradsz!

– Az előbb majdnem megtörtént. Úgy futottam a vonat után, hogy... – nagyot fújt még csak a visszaemlékezéstől is. – Stevenson húzott fel a kocsiba.

– No, annál inkább igyekezz, nehogy megint így járj! – mondta mosolyogva a fiatal állomásfőnök, és búcsút intett a kezével.

A kocsiban Al folytatni akarta a félbemaradt kísérletet, de aztán félúton megállt a keze a kémcsővel, és csak mereven bámult maga elé. Talán most fordult vele elő életében először, hogy laboratóriumában másra gondolt, mint a kísérletre. Arra, hogy ennek így kevés értelme van. A vasúti árusítás eléggé tűrhetően jövedelmez, főleg amióta a polgárháború miatt a lapok is sokkal jobban fogynak. Hat-hét dollárt rendszerint megkeres egy nap, de ötöt feltétlenül. Ez még felnőttnek is szép. Hány ember van, aki a felének is nagyon örülne! Hasonló korú fiú pedig nem is álmodik ilyen összegről. Ha kereskedő akarna lenni valamikor, felette elégedett lehetne. De hát ő nem kereskedő akar lenni! Sem itt a vasúton, sem másutt. Amihez pedig igazán kedve lenne, ahhoz vajmi kevéssé jut, mert egyszerűen nincs rá ideje. Hiszen ha az apja hagyná esténként otthon dolgozni! Két-három órával tovább minden este játszva fenn tudna maradni, és azalatt sokat végezhetne. De mi haszna, ha képtelen ezt az apjának megmagyarázni?! Így csak itt a vonaton lenne módja a kísérletezésre, de ezt meg az árusítás miatt nem teheti. Úgy lenne jó, ha ezt valaki más végezné el helyette. Ő bevásárolná az árut reggel is, délben is, a lapokról is gondoskodnék menet-jövet, de a kocsikban más árusítana. Akkor neki

útközben nem lenne semmi dolga, és délelőtt, délután három-három órát tölthetne laboratóriumában.

A gondolat igen felvidította, és gyorsan keresgélni kezdett ismerősei között, ki lenne alkalmas. Természetesen valami hasonló korú fiúnak kell lennie. Sokkal fiatalabb nem megfelelő, idősebb meg nem jönne el hozzá „alkalmazottnak". Meg aztán annak többet is kellene fizetnie, és akkor megint csak nem találja meg a számításait. Nem, csak valamelyik pajtása jöhet szóba.

Kutatni kezdett a barátai között, ki lenne a legalkalmasabb. Barney Maisonville fürge, mozgékony és talpraesett fiú, mindig tréfás kedvű is, aki bizonyára gyakran megnevettetné az utasokat, és az ilyesmi nem marad haszon nélkül egy mozgóárusnál. Csak nagyon hebehurgya, mindig elkavarná a pénzt, és nehezen akadna nap, hogy ne legyen hiánya. Ilyen szempontból Dick sokkal megbízhatóbb, csakhogy a Ward család meglehetősen tehetős, Dicknek nincs szüksége ilyen keresetre, és a szülei sem járulnának hozzá, hogy nap nap után reggeltől estig távol legyen. Talán még Michael lenne a legmegfelelőbb, Michael Oates, akivel valamikor sok közös kalandja volt. Az is, amikor repülni akartak. Michael szegény fiú, nagyon is rászorul a pénzre, hiszen egy időben szolgált is náluk. Azonkívül teljesen megbízható, számolatlanul odaadhatna neki akár száz dollárt is, egyetlen cent sem veszne el belőle. Igen, Michael lenne a legjobb, beszél is vele, lehetőleg még ma.

Michael örömmel fogadta Al ajánlatát, és három nap múlva már együtt indult „főnökével" a vonaton Detroit felé. Ettől kezdve sokkal könnyebbé vált a fiatal Edison helyzete. Ő vásárolt be Port Huronban és Detroitban, ő járt el a Detroiti Szabad Sajtó kiadóhivatalába is, a vasúton azonban Michael végezte az árusítást. Így az ifjú vállalkozónak oda-vissza három-három teljes szabad órája volt, amelyet nagyrészt laboratóriumában töltött kísérletezéssel. Ezt a foglalatosságát mindössze egy-egy állomáson szakította meg, hogy a távírászokkal beszélgessen, érdeklődjék tőlük a háború legújabb hírei felől, vagy mesterségük műhelytitkaiból igyekezzék valamit ellesni.

— Nagy csata volt Shilohnál — mondta neki egyik ilyen alkalommal Mackenzie. — Az északiak győztek, de mintegy 25 000 az összes halott és sebesült száma.

– Fogoly, zsákmány is van? – kérdezősködött Al.

– A részleteket megtudhatod a lapnál, Detroitban. Nekem most egy tehervonatot kell összeállítanom – felelte Mackenzie mosolyogva, és már ment is a munkájára.

A Detroiti Szabad Sajtó szerkesztőségében minden a feje tetején állt. Ilyen esemény nem volt a polgárháború kitörése óta. Az első komoly győzelem, amelyet az északiak arattak. És micsoda győzelem! Megfordult a háború sorsa. A déliek, akik már-már Washingtont fenyegették, most sietve visszavonulnak. A csatát maga Halleck, az északiak nyugati arcvonali főparancsnoka irányította. A rendkívül véres csatában Johnston tábornok, a déliek vezére is elesett.

„Rengeteg lapot el lehetne adni, ha az emberek tudnák, hogy micsoda szenzáció van benne! – gondolta magában Al. Hirtelen felderült. – Hiszen ezt könnyen a tudomásukra lehet hozni!"

Sarkon fordult, és ment ki egyenesen a pályaudvarra, a távíróhivatalba.

– Üzleti ajánlattal jöttem – fordult a csoportvezetőhöz, akit már régebben ismert.

– Nocsak! – nevette el magát a távírász. – Vegyek szendvicset, gyümölcsöt, cukorkát, nem?

– Nem. Nem kell vennie semmit, mégis kap valamit. Csak néhány táviratot kell érte feladni.

– Milyen táviratot?

– Mindjárt megírom.

Körülnézett, papírt, ceruzát kerített, és szép, gömbölyű betűivel gyorsan megszövegezte:

Thomas Alva Edison kéri, hogy tessék a menetrendtáblára kiírni az alábbi szöveget: „Az északiak nagy győzelme Shilohnál. 25 000 halott és sebesült. Johnston főparancsnok is elesett. Menekülnek a déliek. Vegye meg a Detroiti Szabad Sajtó mai számát!"

– Ezt a sürgönyt kellene leadni minden egyes vasútállomásnak a Port Huron-i vonalon – nyújtotta át a kéziratot.

A távírász elolvasta.

— Szeretnél sok lapot eladni, mi? — kérdezte aztán mosolyogva.

— Persze! — bólintott Al.

A távírász még egyszer megnézte a szöveget, kicsit tűnődött, aztán így szólt:

— Hát le lehet éppen adni.

— Ha leadja, egy fél évig ingyen hozom a Detroiti Szabad Sajtót, a Harper Hetilapját és a Harper Havi Folyóiratot.

— Igazán?

— Ha mondom! — csattant fel Edison önérzetesen.

— No, jó! Leadom a táviratot. Hogy aztán az állomásfőnökök kiteszik-e a szöveget, azt már nem tudom.

— Biztosan kiteszik. Mindenki ismer engem a vonalon — felelte a fiú bizakodva.

— Ezt már te tudod. Én leadom a sürgönyt, megígértem. De te is elhozod a lapokat.

— Hozom. Már ma délután hozom az elsőt.

— Rendben van!

Aztán elnevetve magát, kezet nyújtott Alnek, jól megszorította és megrázta az üzlet megkötésének a jeléül.

„A vevőközönség most már meglesz, csak elegendő lap is legyen hozzá!" — gondolta a fiú, amikor visszafelé ment a városba. Kétszáz példányt szokott vinni rendszerint, az tíz dollár. Most legalább háromszor annyi kell, de inkább négyszer annyi. Az nyolcszáz példány... Eh, legyen kereken ezer! Ehhez ötven dollár kellene, és összesen húsz sincs nála. De ebből a húsz dollárból enni-innivalót is kell vásárolnia a vasúti boltja számára, meg önmagának ebédelnie is. Az ebéd, az elmaradhat, de a vasúti étkezőszolgálat nem!... Nincs más megoldás, hitelbe kell kérnie a lapokat. Elvégre négy esztendeje árusítja már a Detroiti Szabad Sajtót, sohasem csapta be őket, csak megbíznak benne ennyire!

Ahhoz a tisztviselőhöz ment a kiadóhivatalban, akivel tárgyalni szokott.

— Mit?! Ezer példányt hitelbe? Hiszen az ötven dollár! — kiáltott ez fel meghökkenve.

— Holnap behozom.

– És ha mégsem? Akkor a saját zsebemből fizethetem.

– Miért ne hoznám?! – kérdezte Al méltatlankodva. – Négy éve járok ide, soha egy centtel sem maradtam adós.

– Elhiszem, fiam. Tudom is jól. Mondhatnám neked erre azt is, hogy soha nem is tartoztál még ötven dollárral. Én nem is vonom kétségbe, hogy meg akarod majd adni. De mi történik akkor, ha valaki észreveszi, hogy mennyi pénz van nálad, egyszerűen leüt, és elveszi tőled? Vagy nem is üt le senki, csak elveszíted a pénzt? Akkor miből adod meg?

– Soha nem vesztettem még el pénzt!

– És ha leütnek?

– Miért ütnének le?

– Mert látják, hogy annyi pénz van nálad.

– Ott van a társam meg a kalauz.

– De valamikor csak leszállsz a vonatról.

– A társam akkor is velem van.

– Az milyen idős?

– Mint én.

– No, sokra mentek ketten egy bandita ellen!

– De én már táviratot küldtem minden egyes állomásra, és az emberek várják majd a lapot.

– Táviratot küldtél? Ez ügyes, igazán ügyes... De hát, fiam, én mégsem tehetek semmit. Nekem nem szabad ötven dollár hitelt adnom.

– De hiszen holnap meghozom.

– Elhiszem, fiam. Elhiszem, hogy meghozod, elhiszem, hogy nem veszíted el, és nem ütnek le. De értsd meg: nem szabad ennyi hitelt adnom! Én is alkalmazott vagyok itt, és azt kell tennem, amit parancsolnak nekem... Hanem tudod, mit? Menj fel az igazgatóhoz. Fenn van az irodája az első emeleten, úgy hívják, hogy Storey úr. Ő engedélyezheti. Mondd meg neki, hogy négy éve hordod a lapot, soha nem maradtál adós, és feltétlenül mondd meg neki ezt a dolgot is a táviratokkal. Amiket kiküldtél. Neki tetszeni fog az ötlet, és talán szerencsével jársz nála.

– Köszönöm a jó tanácsot. Felmegyek.

— Rajta! Csak nyernivalód van, ha megpróbálod.

Storey igazgató úr látta már egyszer-kétszer a meglehetősen viseltes ruhájú fiút, amikor a kiadóhivatalból lapokat vitt, de még soha egyetlen szót sem váltott vele. Most azonban, ahogyan a gyerek előadta neki, mi járatban van, egyre jobban tetszett neki. „Van benne érzék, tudja, mi a szenzáció!"

— És már fel is adtam táviratokat minden állomásra Port Huronig — fejezte be Al —, hogy nagy északi győzelem Shilohnál, vegyék meg a Detroiti Szabad Sajtó mai számát. Minden állomáson kiteszik, és az emberek majd várják a lapot.

— Micsoda?! Ilyen táviratokat adtál fel?

— Igen! — bólintott Edison.

Storey elismerően csapott öklével az asztalra:

— Ez igen! Ki adta neked ezt az ötletet?

A fiú csodálkozva nézett rá:

— Senki. Ki adta volna?

— Magad találtad ki?

— Magam.

— Mennyire elkelne nekünk idebenn is egy ilyen találékony ember! — jegyezte meg Storey igazgató inkább magának. — És gondolod, lesz ennek a táviratnak hatása?

— Egészen bizonyos! Az emberek várják majd a lapot. És ha nem tudok nekik vinni, az nekem is káromra lesz meg a lapnak is. Tessék csak elképzelni, hirdetjük, hogy vegyék meg az újságot, és aztán nincs újság!

Az igazgató hangosan elnevette magát a jó szándékú zsaroláson.

— Jól van, fiú, megkapod hitelbe az ezer példányt. Majd leszólok... De hogy viszed el a vasútra? Tudod, milyen köteg ezer példány?

— Nagy. Ötször annyi, mint kétszáz. Annyit szoktam vinni máskor. De van egy társam, majd ketten visszük.

— Úgy is sok . . . Mikor indul a vonat?

— Fél ötkor.

— Akkor jó. Ide figyelj! Adatok nektek kölcsön egy kézikocsit. Azzal kihúzhatjátok az állomásra, vissza is hozhatjátok a kocsit, és még arra is van kényelmesen idő, hogy elérjétek a vonatot. Pontosan

háromra legyetek itt, megkapjátok az ezer példányt és a kiskocsit. Aztán holnap kifizeted az ötven dollárt.

— Köszönöm szépen. Pontosan itt leszek.

Minden a megbeszélés szerint folyt le, és amikor a vonat az első állomáshoz közeledett, Al kíváncsian leste, volt-e hatása az előreküldött táviratnak. Michaellel együtt a kocsi ablakából figyelte, állnak-e az állomás előtt.

— Nézd, mennyi ember! — kiáltott fel pajtása elragadtatással.

— Biztosan történt valami — felelte Al kétkedő hangon. — Lehetetlen, hogy ennyi ember jött volna ki az újság miatt.

Amikor azonban hónuk alatt a lapkötegekkel leugrottak a kocsi lépcsőjéről, az emberek mind feléjük szaladtak. Edisonnak épp annyi ideje volt, hogy odaszóljon Oatesnak:

— Tíz cent egy példány!

De az emberek így is kapkodták, néhány perc alatt negyven lapot adtak el, pedig máskor ritkán fogyott itt négy-ötnél több. Hasonlóképpen jártak sorra a többi állomáson, bár a nagy érdeklődés láttán Al felemelte a lap árát tizenöt, húsz, majd huszonöt centre.

A Port Huron-i állomás előtt volt egy kanyar, ahol a mozdony már rendszerint erősen lelassított. Edisonék háza ide jóval közelebb esett, mint az állomásépülethez, és ezért a fiú a legtöbbször itt leugrott a vonatról. Hogy esetleg össze ne zúzza magát, a töltés mellett már régóta homokzsákokat helyezett el. Ezúttal is itt ugrott le, de előzőleg még maga elé dobta az utolsó köteg lapot. Amikor azután az újságokkal megindult a városka felé, rövidesen hatalmas tömeg jött vele szemben. Nem tudta mire vélni, de amikor az emberek is meglátták őt, hangos kiáltozásban törtek ki:

— Itt van Al, meghozta a lapokat!

Kiderült, olyan emberek voltak, akik ismerték a fiú szokását, hol ugrik le a vonatról, és azért jöttek elébe, hogy feltétlenül jusson nekik az újságból.

Az út mentén egy kvéker* imaház állott, amelyben éppen együtt

* *Kvéker* — protestáns felekezet. Hívei túlnyomórészt az Egyesült Államokban élnek

volt a gyülekezet. A nagy zajra innét is kijött néhány hivő, és amikor megtudta, mi történt, ezek is azonnal lapot vásároltak. Nyomukban a többi ájtatoskodó is kitódult, úgyhogy az imaház pillanatok alatt teljesen kiürült, az istentiszteletet félbe kellett szakítani, és csak akkor lehetett újra folytatni, amikor már mindenki megvette a maga lapját Edisontól, és megnyugodva visszatért. Al mindössze egyetlen példányt tartott meg, hogy legyen mit hazavinnie az apjának.

5

— No, eladtátok tegnap azt a rengeteg újságot? — kérdezte másnap Alt Stevenson kalauz.

— El, az utolsó szálig — felelte a kérdezett helyett Michael büszkén.

— Szépen kerestetek, mi?

— Elég szépen — válaszolta Al egykedvűen.

— Aztán mégsem vagy elégedett? — érdeklődött tovább a kalauz. — Történt talán valami?

— Nem történt semmi. Elégedett is vagyok. Csak . . .

— Csak? Úgy látom, mégis van valami baj.

— Baj nincs semmi. Csak arra gondoltam az éjszaka, hogy mennyivel többet kereshetnénk, ha nem másnak dolgoznánk, hanem magunknak.

— Hát magatoknak dolgoztatok, nem? A ti hasznotok, hogy ennyi lapot el tudtatok adni — szólt Stevenson, azzal leszállt a kocsiról. De alig sétált el kétszer a szerelvény előtt, már jött az állomásfőnök, hogy elindítsa a vonatot. A kalauz is intett, hogy minden rendben, megvárta, amíg a mozdony lassan elindult, aztán felkapaszkodott a lépcsőn, vissza a fiúkhoz. De nem feledkezett meg közben az előbbi beszélgetésről, ott folytatta, ahol abbahagyta:

— Csak ti kerestetek azon, hogy eladtatok ilyen sok újságot!

— Mi — vonta meg a vállát a fiatal Edison. — Meg a lap — tette hozzá kis szünet után.

— Hát persze hogy a lap is! — nevette el magát Stevenson. — Azok is dolgoznak, kell, hogy valami nekik is jusson!

— De azt én is meg tudnám csinálni.

— Mit?! Az újságot? — lepődött meg a kalauz.

— Azt.

– Hát akkor menj el a Detroiti Szabad Sajtóhoz, kérd, hogy vegyenek fel! Csak azt hiszem, jóval kevesebbet keresnél, legalábbis jó ideig, mint itt a vonaton, az ennivaló árusításával.

– Csakhogy én megtartanám ezt is.

– Árusítanál is a vonaton, meg Detroitban is lennél a szerkesztőségben?! Ez kissé nehezen megy, fiam.

– Nem lennék Detroitban. Csak itt a vonaton.

– És hol írnád a lapot? Hol szednék ki, hol nyomnák?

– Itt.

– A vonaton írnád a lapot, szednék, nyomnák? Ilyesmiről még nem hallottam. Kik csinálnák, hol?

– Én egyedül. Írni nem is kellene, mert amit meg akarok írni, azt mindjárt ki is szedném, aztán kinyomnám, és az utasok között meg az állomásokon el is adnánk. Minden elfér ebben a fülkében – mutatott a háta mögé –, a kosarak meg a ládák mellett.

Stevenson kétkedve nevetett:

– No és mit írnál abba a lapba? Hogy kik szálltak fel Port Huronban, és milyen tehervagont kapcsoltak hozzánk Mount Clemensben? Mert sok mást nem tudsz meg itt a vonaton.

– Dehogynem! Hiszen már most is minden állomáson minden távírász elmondja nekem, ha valamilyen érdekes sürgöny ment át a kezén. Innét tudom azt is, hogy több vagy kevesebb lapra van-e szükségem. Hát ha elmondják a táviratokat, elmondják a polgárháború híreit, azt magam is ki tudom szedni. Nem?

– Te megcsinálod az újságot, én meg árusítom a vonaton és az állomásokon – lelkesedett az ötletért Michael.

– Nem hiszem, hogy ez ilyen egyszerű – kétkedett Stevenson. – Nekem azonban más dolgom is van, mint erről tárgyalni. De te csak gondolkozz rajta, hátha végül is neked van igazad!

Azzal barátságosan ránevetett a fiúra, és elindult a személykocsik felé.

– Te Al, nem is lenne rossz itt a vonaton újságot csinálni! – biztatta Michael, amikor magukra maradtak. – Én árulnám az ételtitalt meg az újságot is, te pedig megcsinálnád. Hogyan is nevezted az előbb? Azt, ahogyan az újságot csinálják.

– Ki kell szedni, azután ki kell nyomni.

– Az mi? Mi az egyik, és mi a másik?

– Tudod, először sorba kell rakni a betűket, hogy értelmes szavakat adjanak ki. Aztán a betűk tetejét megkenik festékkel, egy papírlapot nyomnak rá úgy, hogy ott meglátszik, és el lehet olvasni. Detroitban, az újságnál már láttam.

– És meg is tudod csinálni?

– Még nem, de megtanulom.

– Hol tanulod meg?

– Még nem tudom. Valahol megtanulom. Ahol tudják. Mások is megtanulták, akkor megtanulhatom én is... De ha csak beszélünk róla, akkor sohasem lesz belőle semmi. Indulj a kosárral, az emberek éhesek meg szomjasak!

Michael berakta a szendvicset, gyümölcsöt, cukorkát, vizet, és kilépett a fülkéből. Az ajtóból még visszaszólt:

– Nagyon jó lenne az az újság. Meglátod majd, milyen sokat eladok belőle!

– Előbb a szendvicseket add el! – felelte Al, és leemelt egy üveg vegyszert, hogy az egyik lombikba töltsön belőle.

Egészen Detroitig ki sem mozdult a fülkéből, még a távírászokat sem kereste fel az állomásokon. Előbb görebjeivel kísérletezett, azután a lapon kezdett töprengeni. Miért ne lehetne megcsinálni? Amíg a vonat megy, ő szedné, ha valahol megáll, megtudná a távírászoktól a legújabb híreket, és a következő állomásig kiszedné azt is. Persze, nem lenne meg benne minden olyan részletesen, mint a Detroiti Szabad Sajtóban, hiszen a távírászok csak a lényeget mondják el neki, meg a detroiti lap máshonnét is kap híreket, de viszont lehetne benne olyasmi is, ami nincs a detroiti újságban. Például abban csak nagyon ritkán vannak hírek a vasútról vagy Port Huronról, ő pedig ilyeneket is beletenne. Port Huronban nyilván nagyon örülne mindenki, ha a saját városáról is olvashatna valahol.

Természetesen, mielőtt belefog, alaposan ki kell dolgozni mindent, és pontosan érdeklődni kell a részletek iránt. Legelőször is, hogy hol kaphatna olcsón nyomdát. Olyan kicsit, amelyik elfér itt a fülkében. És hogy ilyen kis nyomdával lehet-e lapot nyomni. És mi kell a nyomdán

kívül? Magától értetődően kell papír és festék, de talán más is. És tudja-e ezt a munkát egy ember végezni? Ezt mind meg kell kérdeznie, meg mást is, ami még adódik. És beszélnie kell a távírászokkal is, hogy gondosan jegyezzenek fel neki minden fontos hírt, hogy gyorsan elmondhassák, amíg a vonat ott áll. De a legfontosabb a nyomda. Lehet-e megfelelőt kapni és olyan áron, amit meg tud fizetni, és ami megéri a várható jövedelmet? Ma mindenesetre alaposan körülnéz Detroitban.

Még jóval azelőtt, hogy a végállomáshoz értek, magához intette Michaelt:

— Ma te fogsz bevásárolni, nekem más dolgom van. Tudod, ugye, hogy miből mennyi kell? Veszel tíz font kenyeret . . .

— Tudom pontosan, hogy mit szoktunk. Hacsak nem akarsz kivételesen . . .

— Nem. Csak úgy, mint rendesen. Tudod azt is, hogy hol szoktam vásárolni?

— Persze hogy tudom! Eleget voltam veled, nem?

— No, akkor jó! Itt van tíz dollár. Vigyázz, hogy mindenből rendes árut adjanak!

— Ne félj semmit!

— Aztán három órára pontosan legyél a Detroiti Szabad Sajtónál!

— Mennyi lapot hozunk?

— Még nem tudom. Majd meglátjuk, mi van benne . . . De arra nagyon vigyázz, ott egy szót sem arról, amit mi ma a saját újságunkról beszéltünk! Majd annak idején megtudják.

— Dehogyis szólok. Egy mukkot sem!

— Jó. Hát légy ügyes!

— Minden rendben lesz.

Mikor megérkeztek Detroitba, Al nyomban elindult a városba, bár tulajdonképpen fogalma sem volt, merre menjen. Hol lehetne érdeklődni valami kisebbfajta nyomdagép felől? A legegyszerűbb lenne persze a lapnál, de hát ott csak nem mondhatja meg, hogy üzleti versenyre akar kelni velük! Talán okosabb lett volna, ha nem rohan el ész nélkül, hanem a pályaudvaron megkérdi távírász ismerőseit.

Hirtelen megállt, és egy ideig töprengett. Ha azok tudnak is mondani

valamit, bizonyos, hogy ismét a városba utasítják valahova. Ha mindjárt őket kérdezte volna meg, más lenne. De most oda-vissza, megint csak időt veszít . . . Ugyan! A legegyszerűbb, ha bemegy a könyvtárba, ott mindent tudnak. Ezt meg főleg, hiszen a könyveket is nyomják.

— Hol kapni nyomógépet itt Detroitban? — tűnődött el Edison kérdésére a könyvtári tisztviselő. — Pedig nem is olyan régen láttam valahol. Még néztem is, hogy milyen ütött-kopott jószág. De hát ki jegyez meg magának ilyesmit, ha soha sincs szüksége rá?! A legegyszerűbb lenne megkérdezni valamilyen nyomdát, hogy ők hol veszik.

— Arra már én is gondoltam, de . . . Nem biztos, hogy megmondanák. Mert hátha én is nyomdát akarok csinálni.

— No, várj csak! . . . Te Jimmy! — kiáltott a társának. — Úgy emlékszem, te is ott voltál a múltkor, amikor valahol láttuk azt a régi sajtót.

— Micsoda sajtót? — kérdezte vissza a másik.

— Hát azt az ócska nyomdagépet.

— Mi van vele?

— Nem emlékszel, hol láttuk?

— Hol? Hát Roysnál.

— Igazad van, persze hogy ott! — aztán a fiú felé fordult: — Itt, a harmadik utcában balra van Roys könyvkereskedése. Ott volt a múltkor eladó egy régi gép. Két-három hete lehet. Talán még megvan. Meg kell nézni.

Al ismerte a Roys könyvkereskedést, nemegyszer álldogált már a kirakata előtt a könyveket nézegetvén, és néha vásárolt is. Most, amikor szó esett róla, emlékezett, hogy a boltban volt egy kis benyíló, abban látott is valamikor egy nyomógépet. Csak akkor a dolog még nem érdekelte, nyilván ezért feledkezett meg róla eddig. Meg különben sem gondolta, hogy eladásra van. Azt hitte, használják.

Amikor az üzlethez ért, már a kirakatban meglátta a gépet. Kartontábla állt rajta: *Eladó*. Alaposan szemügyre vette. Újnak igazán nem volt nevezhető, az bizonyos. De hát ő nem is keresett újat. Ahhoz pénze sem lenne, bár még egyáltalán nem bizonyos, hogy ehhez van. Pedig ez megtenné neki. Itt-ott ugyan rozsdafoltok ütnek ki rajta, de

nem a mozgó részeken. Bár a nyomdászatból alig tudott többet annál, amennyit véletlenül a Detroiti Szabad Sajtóban látott, annyit feltétlenül értett már a gépekhez általában, hogy azonnal meg tudja állapítani, milyen alkatrészek mozognak működés közben. Igen, ez egyelőre megfelelne neki.

Hirtelen elhatározással belépett a boltba. Még mielőtt egy szót is szólt volna, első pillantása a benyílóra esett. Üres volt. Tehát az eladó gép azonos azzal, amellyel azelőtt itt dolgoztak.

— A gép? Igen, eladó — mondta a könyvkereskedő, meglehetősen bizalmatlanul méregetve Alt.

— Meg lehet nézni közelebbről is?

— Okosabb lenne, ha az jönne ide, aki meg akarja venni. Minek nyitogassam annyiszor a kirakatot?! Ki akarja megvásárolni?

— Én.

— Maga?!

— Én.

— Tudja, hogy ez a gép negyven dollár?

— Nem tudtam, mert csak annyi van rajta, hogy eladó. Hogy menynyiért, az nincs rajta.

— Hát negyven dollárért. Most már tudhatja — azzal fordult is, hogy folytassa a könyvrakosgatást, amelyet Al beléptekor félbeszakított.

— Azért mégis szeretném megnézni, ha lehetne.

A fiú erőszakosságán felháborodva, de némileg meglepődve is fordult ismét vissza a kereskedő:

— Hát van magának negyven dollárja?

— Van! — felelte Al önérzettel, és zsebéből egy köteg egy- és kétdollárost húzott elő. Kicsit beleturkált, aztán egy ötdollárost csillantott meg köztük. — Akad itt ilyen is.

— És minek ez magának?

— Kell. Dolgozni akarok rajta. Éppen ilyen gép kell nekem.

— No, jó! — felelte a kereskedő. Mióta a fiú belépett, most fordult meg először a fejében a gondolat, hogy hátha valóban megveszi a gépet.

A kirakat belső ablaka elől elhúzott egy könyvekkel telirakott ló-

cát, a földről is felszedett egy köteg könyvet, úgyhogy az ablak végül szabaddá vált. Kinyitotta, és intett a fiúnak:

— Tessék megtekinteni!

Al odaállt, aztán merész elhatározással kilépett a kirakatba, közvetlenül a gép elé.

— Vigyázzon, ne sodorja le a könyveket! — figyelmeztette a könyvkereskedő, mert a fiú háta valóban majdnem nekiért a kirakat másik felében levő polcoknak, amelyeken könyvek állottak.

De Edison minden figyelmét a gép foglalta le. Ismerkedett vele. Előtte egy kis asztalka, hátul egy tányér, az előtt pedig két henger, amelynek tengelye jobbról-balról egy-egy hosszú vájatban ér véget. Mozgás közben nyilván ebben jár fel-alá. De mi mozgatja a gépet?

Lenézett a földre, és megtalálta, amit keresett. Egy pedál volt. Rálépett és megnyomta. A gép megindult. A két henger végigfutott a tányéron, aztán előrehajlott, és egy-két hüvelykkel az asztal felett előreszaladt. Közben a tányér is tett egy negyedfordulatot a központja körül.

— Nagyon jó sajtó — szólt most a kereskedő. — Három héttel ezelőtt még dolgoztunk rajta. Ezen nyomtuk a Detroiti Ínyenc étlapját. Ismeri a Detroiti Ínyencet?

— Ismerem.

— A legjobb étterem a városban — magyarázta a könyvkereskedő a biztonság kedvéért, mert a fiú válasza egyáltalán nem volt meggyőző a számára. — Annak nem lehet akármilyen étlapot nyomni. Csak szép munkát fogadnak el.

Edison elismerően bólintott, és még egy ideig próbálgatta a gépet. Aztán a kereskedőhöz fordult:

— Néhány dolgot azért szeretnék megkérdezni. A gép működéséről.

— A fiatalúr nyomdász?

— Most akarom kitanulni.

— Úgy, hogy maga vesz hozzá gépet?... Mondja, valóban meg akarja vásárolni ezt a gépet, vagy csak gúnyt űz belőlem?

— Valóban meg akarom vásárolni... Ha ideadja harminc dollárért.

– Mondom, hogy gúnyt akar űzni belőlem! Harminc dollárt kínálni ezért a gépért! Amely jó volt a Detroiti Ínyencnek!

– De most már nem jó, mert különben most is ezen nyomnák az étlapot.

– Hát nem bánom, vigye el harmincötért. Látom, hogy annyira szeretné.

– Nem. Harmincat adok érte. Ha tetszik, ki is fizetem mindjárt.

– Azt akarja, hogy koldusbotra jussak?! Harminckét dollár, ez az utolsó ára. Egy centtel sem kevesebb . . . Hogy lássa, milyen jó vagyok magához, odaadom vele a formákat meg a betűket is.

– Jó, legyen harminckettő! – egyezett bele Al. – De nem viszem el mindjárt, csak néhány nap múlva . . . Még azt szeretném, ha közben megmagyarázná a gép működését.

– De most kifizeti?

– Ki. Az egészet.

– És mikor viszi el?

– Egy hét múlva.

– De legkésőbb! Csak azért adtam ilyen olcsón, hogy már megszabaduljak tőle. Nekem csak utamban van. Kell a hely.

– Szóval elmagyarázza a gép működését is?

– El.

Együttes erővel megint rendbe rakták a kirakatot. A könyvkereskedő a sarokból néhány ólomhasábot szedett elő, egy ládából pedig egy halom betűt. Elmondta, hogyan kell a betűket összerakni, az ólomlécekkel körülzárni, az asztalkára helyezni, hol kell a festéket adagolni.

A betűket némi bizalmatlansággal szemlélgette az új nyomdatulajdonos.

– Elég ez egy újsághoz?

– Egy újsághoz?! Azt akar nyomi? – kérdezte a könyvkereskedő meglepve.

– Azt.

A kereskedő mosolyogva csóválta a fejét:

– Nem, ahhoz nem elég. Hány oldalas lapot akar csinálni?

– Kettő talán elég lesz . . . Kezdetnek.

– Hát ha külön nyomja mindkét oldalt, és közben elosztja a sze-

dést, akkor... – kicsit gondolkozott – úgy öt-hatszor ennyi elég lesz. Csak akkor címbetűk is kellenek. Legalább három nagyságban.

– És több betű nincs?

– Nekem nincs – ingatta a fejét. – Mit gondolt, egész lapnyomdát kap harminckét dollárért?!

– És hol lehet betűket kapni? – hagyta válaszolatlanul a kérdést Al.

– Új betűket a gyártól. De az nagyon drága magának. Hanem hallottam, hogy a Detroiti Szabad Sajtó kimustrált egy csomót, és az eladó.

– A Detroiti Szabad Sajtó? – vakarta meg a füle tövét a fiú. – Másutt nem kapni?

– Másról nem tudok. Azok még nagyon jó betűk magának, és biztosan nem kérnek értük sokat.

– Majd megnézem – felelte elszontyolodva, és elköszönt. Csak az utcán jutott eszébe: elfelejtette megbeszélni, mikor jön be, hogy a gép működését megtanulja. Emiatt visszament, de amikor másodszor is kijött, semmivel sem volt jobb kedvű, mint először.

Csak a lapnál kap betűket. Mit mondjon, mire kell neki? És ha megmondja, mit szólnak majd hozzá, hogy versenyezni akar velük? Michaelt küldje maga helyett? Hiszen azt is ismerik, együtt szokták elhozni a lapokat, tudják, hogy összetartoznak. Meg különben sem bízott meg Michael szakértelmében. Ki tudja, milyen betűket vásárolna össze?!

Rosszkedvű lett, Michael alig tudta szavát venni, mikor délután a kiadóhivatalban találkoztak, de később, a vonaton is. Pedig Al szerette volna valakinek kiönteni a szívét, aki egyben valami okos tanácsot is tud adni. Mount Clemensben aztán, ahol mindig hosszabb ideig álldogált a vonat, odament Mackenzie-hez, és elmondta neki bánatát. Az állomásfőnök azonban ahelyett, hogy kellő megdöbbenéssel fogadta volna a fiú beszámolóját, mosolyogva hallgatta végig.

– Milyen lapot akarsz csinálni? – kérdezte azután. – Úgy értem, milyen időközökben akarod megjelentetni?

– Naponta.

Mackenzie legyintett:

— Azt verd ki a fejedből. A sógorom nyomdász, gyakran jártam a nyomdájában. Tudom, milyen munka ez. Hogy magad írd . . .

— Nem kell írni, hiszen mindjárt kiszedem.

— Az már mindegy. Éppúgy végig kell gondolnod, mit akarsz kiszedni, mintha leírnád . . . Híranyagot szerezni, megírni, kiszedni, kinyomni meg még eladni is — és mindezt a vonat menetideje alatt, hát ez képtelenség. Nagyon ügyes leszel, ha egy hetilapot tudsz csinálni. Két oldalon. De nem is kell több. Nincs annyi megírni érdemes sem Port Huronban, sem a vonaton, hogy heti két oldalnál többet megtölthess vele. Hidd el nekem.

— De . . .

— Hallgass végig! De ha nem hiszel, akkor is hetilappal kezdd! Ha azután úgy látod, hogy mégis tudsz napilapot kiadni, még mindig nem késtél el.

— Ez igaz.

— No, látod! Ha pedig hetilapot csinálsz, ez egyáltalán nem versenytársa a Detroiti Szabad Sajtónak. Ha napilapot akarnál kiadni, az sem lenne az, de ezt most hagyjuk! Szóval egy ilyenfajta hetilap annyira nem rontja az ő üzletüket, hogy nyugodtan elmondhatod nekik.

— Elmondhatom?

— De még mennyire! . . . Egyébként sem tudom, hogy képzelted ezt. Mit gondoltál, ha előre nem is, de utólag, amikor már megjelenik a lapod, nem tudták volna meg? És akkor mit gondoltak volna felőled, hogy elhallgattad előttük, titkoltad? Nem tetszett volna nekik, és igazuk lett volna. Azt mondták volna: „Ez a Thomas Alva Edison olyan derék fiúnak mutatkozott, és no lám, csalódtunk benne!" Nekem se tetszenék, ha ilyesmit csinálnál velem.

— Mások is így csinálják.

— Lehet. Sokszor valóban így csinálják. De te ne az effajta példákhoz igazodj! Mindig légy nyílt és őszinte mindenkivel. Meglehet, hogy emiatt néha majd üzleti károsodás ér, de soha senki sem mondhatja, hogy nem voltál egyenes. És főleg: magad sem gondolhatod ezt soha önmagadról.

— Igaz . . . De hát akkor mit csináljak?

— Mit csinálj? Hogy hívják azt az igazgatót, aki hitelbe adta neked az ezer lapot? Jó, hogy eszembe jut: befizetted már az árát? Menynyi is volt az?

— Persze! Hát azt csak nem képzeli rólam, hogy megszököm a pénzzel?! Már befizettem. Ötven dollár volt.

— Szóval megadtad. Rendben van. Menj el holnap hozzá megint . . .

— Storeyhoz?

— Én nem tudom, fiam, hogy hívják. Ahhoz az igazgatóhoz, aki olyan jóindulatú volt hozzád. Menj el hozzá, mondd el, mit akarsz! Lehet, hogy nagyot nevet rajtad, de biztosan segíteni fog.

— Gondolja?

— Ha olyan ember, ahogyan mesélted, akkor biztosan . . . No, mára elég volt, mert kész a vonat, és azonnal indul.

Az úton, odahaza és még másnap is többször meghányta-vetette Al idősebb barátjának tanácsát, de mindig úgy találta, hogy ez a legokosabb és egyben legbecsületesebb, amit tehet. Felkereste hát ismét Storey igazgatót, és előadta neki a dolgot. Minden úgy történt, ahogyan Mackenzie előre megjósolta. Storey jót mulatott.

— Szóval versenytársat akarsz állítani a Detroiti Szabad Sajtónak. Szép dolog, mondhatom. No, egy feltétellel segítek neked. Ha megígéred, hogy amennyiben tönkreteszed a lapunkat, akkor engem alkalmazol magadnál igazgatónak. Rendben van? — és újra hangosan felnevetett. Aztán fogta a fiút, és levitte a nyomdába. Odaintette a művezetőt. — Hol vannak azok a kimustrált betűk? Edison úr megveszi őket. Aztán mutassák meg neki azt is, hogyan kell szedni! Lapot akar csinálni, tönkretesz valamennyiünket. Mehetünk majd koldulni. Jól jön majd akkor, ha egy gazdag ember hálával gondol ránk . . . Szóval mutassák meg neki a szedést!

— Hát az nem megy öt perc alatt — vetette ellen a művezető.

— Persze hogy nem, tudom én azt jól! De nem kell mesterszedővé kitanítani, éppen csak az alapelemeket. Szedés, elosztás, kizárás, gépbe emelés. Amennyi megy tíz nap, két hét alatt. A többit majd megtanulja magától.

Al ettől kezdve a vasútról egyenesen a nyomdába ment, és indulásig mindennap szorgalmasan tanulta a mesterséget. Akadt itt olyan

nyomógép is, amilyen az övé volt, csak sokkal jobb karban. A nyomdászok ugyan nem nagy megbecsüléssel nyilatkoztak róla.

— Névjegynek, kisebb reklámcédulának való. Arra jó, másra nemigen használjuk.

— És újságot nem lehet nyomni rajta? — kérdezte a leendő szerkesztő aggodalommal.

— Lapot ezen?! — ingatta a fejét a gépmester. — Olyat még nem hallottam.

De a művezető, aki véletlenül tanúja volt a beszélgetésnek, közbeszólt:

— Hát ha valaki mindenáron ragaszkodik hozzá, lehet éppen. Egy kisalakú lapot, és minden oldalt külön. Csak éppen sokkal több munka. És szép sohasem lesz.

De Edisonnak ennyi elég volt. Több munka, hát több munka! Majd elvégzi. És ha nem is lesz szép, de a céljának megfelel. Mindenesetre az a haszna is megvolt a dologból, hogy a gép kezelését is itt tanulhatta meg, nem kellett két helyre járnia.

A gépet, a betűket egyébként hamarosan elszállította a vonatra, és berakta a fülkéjébe. A hely bizony eléggé szűkös lett, hiszen itt volt a laboratóriuma meg az áruraktára is. Többször is át kellett rendezni, végül valahogyan mégiscsak elfért. És nem egészen egy hónappal az ötlet megszületése után megjelent a Heti Hírnök első száma, az első újság a világon, amelyet vonaton szerkesztettek és állítottak elő.

A lap a kisebb jelentőségű Port Huron-i eseményeket, a vasúti alkalmazottakkal kapcsolatos személyi híreket, menetrendi adatokat közölt, és főleg beszámolt a polgárháború állásáról azoknak az értesüléseknek az alapján, amelyeket a szerkesztő a távírászoktól kapott. Ezekkel néha a komoly lapokat is megelőzte.

A kis újság természetesen elsősorban a vonat utasai között keltett feltűnést, akik igazán nem számítottak olyan „kiszolgálásra", hogy még külön újság is készül a számukra. Egy alkalommal Michael, aki főleg az árusítással foglalkozott, egy jól öltözött idegenre bukkant, akit még sohasem látott, bár a vonal állandó utasait — ilyen volt a legtöbb — természetesen mind ismerte. Később kiejtéséből arra gyanakodott, hogy angol lehet az illető. Miután két szendvicset és egy fon-

körtét eladott neki, megkérdezte, újságot nem parancsol-e. Az angol vásárolt, de egyelőre maga mellé rakta a padra, sokkal sürgősebbnek tartván a testi táplálkozást a szelleminél. Mikor azonban Michael eladó körútjának végeztével visszatért, az angol, kezében a lappal, megállította:

— Micsoda lap ez, fiam?

— Ez, kérem, a Heti Hírnök.

— Azt látom. De hol jelenik meg, ki szerkeszti?

— Itt jelenik meg. A barátom szerkeszti, Thomas Alva Edison.

— Itt a vonaton jelenik meg? Itt nyomják?

— Itt.

— Hogyan? Hisz az egész vonat mindössze három kocsiból áll! Hol fér el itt egy nyomda? Hol van a szerkesztőség? Hol vannak az emberek?

— Mindent a barátom csinál, egyedül.

— Egyedül?! Ő is írja?

— Ő.

— No, erre igazán kíváncsi vagyok. Nem tudná ideküldeni a barátját?

— Nagyon szívesen.

Pár perc múlva megjelent Edison a kocsiban.

— Engem tetszik keresni?

— Ön írja, szedi, nyomtatja ezt a lapot, fiatal barátom?

— Én.

— Itt, a mozgó vonaton?

— Itt.

— No, hát nagyon örülök, hogy megismerhettem. Stephenson mérnök vagyok Angliából. Mondhatom, sokat utazom a világban, de ilyesmivel még nem találkoztam. Hogy egy lapot teljesen a mozgó vonaton állítsanak elő, méghozzá egyetlen ember, és az is ilyen fiatal!... Őszintén gratulálok. Nagyon tetszett az újságja.

— Örülök, ha uraságod meg van elégedve.

— Megelégedve? De még mennyire. Nem tudok hová lenni a csodálkozástól és elragadtatástól. Még egyszer: gratulálok, fiatalember. Hogy ez az újság?

— Egy szám három cent. De előfizetésre sokkal olcsóbb: nyolc cent havonta.

— Hát akkor előfizetek egy hónapra, mégpedig ezer példányra. Az nyolcvan dollár, ugye?

Azzal már nyúlt is a tárcájába, és kifizette az összeget, egyben egy névjegyet is átadott.

— Itt van a londoni címem. Ide kérem a lapot.

Edison szólni sem tudott a meglepetéstől. Nyolcvan dollár! Óriási összeg. Zavarában jobbra-balra forgatta kezében a pénzt és a névjegyet.

— Hanem egy szívességet kérnék — folytatta Stephenson. — Rendkívül érdekelne, hogyan tudja előállítani a lapot itt a vonaton. Ha megmutatná a nyomdát.

— A nyomda a poggyászkocsiban van. Oda nem szabad belépniök az utasoknak. De majd megkérem Stevenson kalauzt, biztosan megengedi.

— Hogy hívják a kalauzt? Stevenson? Nagyon jó, nagyon jó! Hát mondja meg neki, hogy Stephenson kéri Stevensont egy kis szívességre. Ennyit igazán megtehet egy névrokonának!

Bár neve nem volt éppen különösebben ritka, Stevensont mégis meghatotta a kedves kérelem, és szemet hunyt a vasúti szabályzat enyhe megsértése felett. Mindössze annyit kötött ki, hogy az angol mérnök csak az állomás elhagyása után menjen a poggyászkocsiba, és még a következő állomás előtt hagyja el azt. Ne találják ott, ha esetleg beraknának valamit.

Stephensonnak azonban ez az idő is elegendő volt, hogy megtekintse a műhelyt. Nem győzte hangsúlyozni elragadtatását, elismerését Al ügyessége felett, és még egyszer a lelkére kötötte, hogy a lapot pontosan küldje a címére.

Talán Stephenson érdeme volt, talán máshonnét szerzett tudomást, de néhány hónappal később a londoni Times is beszámolt Edison lapjáról, és ezt követőleg is többször vett át tőle híreket, mindig a forrás pontos megjelölésével.

Sajnos, több olyan kitűnő üzletet nem csinált a fiatal laptulajdonos, mint az angol mérnökkel, de azért így is megkeresett negyven-negyven-

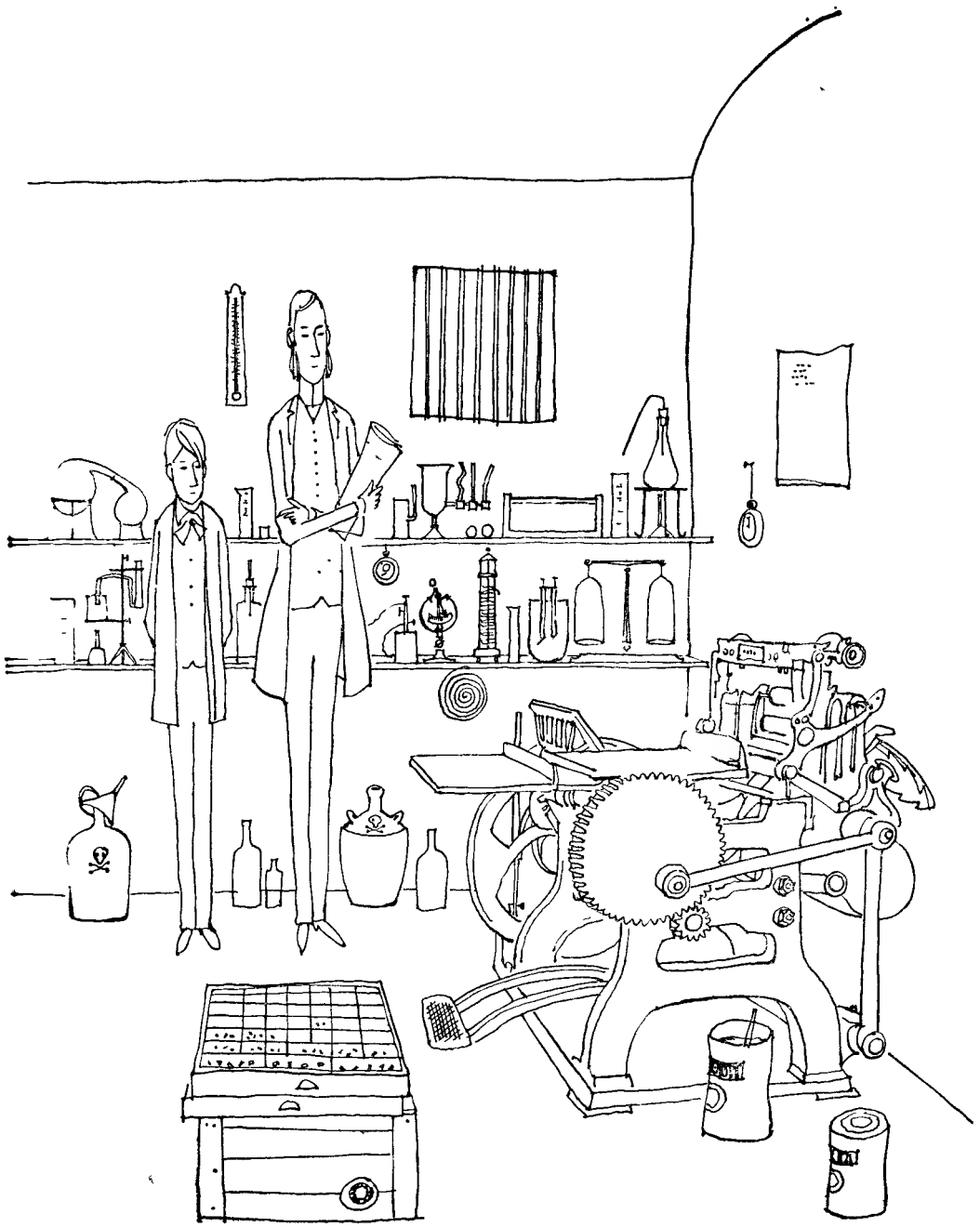

öt dollárt havonta a Heti Hírnök révén. Persze, munkája is sokkal több lett, mint eddig. Amíg a vonat ment, dolgozott, ha megállt, rohant a távírászokhoz. Azelőtt is szívesen beszélgetett velük, de az szórakozás volt, kíváncsiságának kielégítése, legfeljebb tájékozódás, hogy mennyi lapot vegyen majd a Detroiti Szabad Sajtóból. Most azonban munkájának egyik legfontosabb részévé vált az állandó kérdezősködés az állomásokon.

Ebből a célból ment Mackenzie-hez is 1862 egyik szép, meleg augusztusi délelőttjén, de az állomásfőnök nem sok újat tudott neki mondani. Csak kisebb csatákról beszámoló táviratok mentek át a kezén, olyanok, amelyek már nem kötik le az olvasók érdeklődését, mire a Heti Hírnök legközelebbi száma megjelenik. Beszélgetés közben Mackenzie fél szemmel néha a harmadik vágányt is figyelte, amelyen árut raktak egy tehervonatba. A vonat gurítón állt, és mikor egy kocsi megtelt, leengedték valamelyik rendezővágányra. Közben a távíró is csengetett odabenn, mire az állomásfőnök bement, két-három perc alatt végzett, és ismét visszajött.

— De azért a Heti Hírnök mellett, látom, továbbra is árusítod a Detroiti Szabad Sajtót — folytatta Mackenzie az előbb félbeszakadt beszélgetést.

— Árusítom. Sokan megveszik mind a kettőt. Kár lenne elesni ettől a keresettől.

— No, ugye, megmondtam, hogy a két lap nem versenytársa egymásnak?

— Meg. Persze, más lenne a helyzet, ha nem Heti Hírnököt, hanem Napi Hírnököt adnék ki. Lehet, hogy valamikor csinálok majd egy napilapot Port Huronban. De előbb . . .

Hirtelen elhallgatott, egy szemvillanásnyi időre mereven előrebámult, aztán, mintha puskából lőtték volna ki, nekiiramodott.

„Megbolondult ez a gyerek?!" — gondolta Mackenzie, és megfordult, hogy lássa, hová rohan Al. Ebben a pillanatban megbénult a rémülettől. Kétéves kisfia valahogy kijött az állomásépületben levő lakásukból, és a sínpárok között totyogott. A gurítóról pedig egy megrakott tehervagon tartott feléje.

— Jimmy, Jimmy! — kiáltott fel önkéntelenül a rémült apa, de

nyomban rájött, hogy ezzel csak fokozta a veszedelmet. Ha nem kiált rá, a gyerek talán kiment volna a sínpár közül, de így megállt, és kérdően tekintett az apjára. A vagon pedig könyörtelenül közeledett, alig tizenöt lábra lehetett már csak, Al legalább még egyszer annyira. Eléri? Nem?... Nem, nem, lehetetlen, legfeljebb maga is belerohan a megrakott teherkocsiba. Már ott van a sínek között, de ott van a vagon is, mindkettejüket menthetetlenül halálra gázolja.

Mackenzie szeme elé kapta a karját, hogy ne lássa gyermekének pusztulását. Csak nagy önuralommal tudta kezét ismét elvenni az arca elől és szemét kinyitni. A vagon már továbbgördült, a sínpár túloldalán pedig a földön feküdt Al Jimmyvel együtt. Mire az állomásfőnök odarohant, a kicsi már pityeregve feltápászkodott a földről, és panaszosan mutatta az apjának, hogy a térde megsérült. Kissé lehorzsolódott róla a bőr, más baja nem történt.

Edison a földön ült, és cipője bal sarkát szemlélgette, amely eléggé siralmas állapotban volt.

— Súrolta a kerék — mutatta mosolyogva —, de ennyi az egész. A lábamat nem érte.

Mozdonyfütty szólt.

— Ezek már mi vagyunk? — kérdezte Al, még mindig a földön ülve.

Mackenzie, aki csak most kezdett magához térni, maga sem tudta. Tanácstalanul nézett körül, míg meg nem látta a detroiti vegyesvonat mozdonyvezetőjét, amint fülkéje ajtajából integetett:

— Mehetnénk már, rég készen vagyunk! Hogyan hozom be, ha ennyi késéssel indulok?

— Akkor gyerünk! — helyeselt Al. Felugrott a földről, és szaladt a vonathoz.

„A lábának nem történt baja, csak a cipőjének" — állapította meg megkönnyebbülten Mackenzie, amint utána nézett. Aztán bal karján kisfiával, aki már teljesen megfeledkezett a térdét felsértő balesetről, maga is a vonat felé tartott, és jelt adott az indulásra.

6

Este, mikor a vonat visszafelé jött Detroitból, Mackenzie kinn várta a sínek mellett, körülbelül azon a helyen, ahol megálláskor a poggyászkocsinak kell lennie.

— Al itt van? — szólt fel. — Gyere le, szeretnék veled beszélni.

— Megyek már . . . Rögtön.

Néhány pillanat múlva megjelent az ajtóban a fiú mosolygós arca, aztán egyetlen lendülettel leugrott a kocsiból a földre.

— No, a lábad jól van, azt látom — szólt derűsen az állomásfőnök.

— Kutya baja! — felelte Al, kezét szárítgatva, amely teljesen kék volt.

— Megint valami kísérlet, mi?

— Az — bólintott a fiú.

— Még felrobbansz egyszer . . . De nem erről akarok beszélni. Először is: vegyél magadnak a költségemen egy pár cipőt.

— Ugyan . . .

— Semmi vita! Ez a legkevesebb. Itt van három dollár, ami marad, visszaadod.

— De kedves . . .

— Mondtam, hogy nincs vita. Ne húzzuk az időt, mert másról is akarok még beszélni. Te olyan hálára kötelezтél ma engem, amit sem elmondani, sem másképpen kifejezni nem tudok. A saját életedet kockáztattad, hogy megmentsd a fiamét. Ha százezer dollárom lenne, és az utolsó centig neked adnám, akkor sem adtam volna eleget. De hát nincs százezer dollárom, nincs még száz sem. Szegény ember vagyok, jól tudod.

— Tudom. Éppen ezért nem érdemes beszélni róla. A helyemben mindenki ezt csinálta volna.

– Mindenkinek éppen ilyen hálás lennék, aki ezt megteszi. De ne tarts állandóan fel a közbeszólásaiddal! Mondtam, hogy beszélni akarok veled valamiről... Szóval: attól kezdve, hogy elment a vonatotok, azon gondolkoztam, hogyan róhatnám le neked csak némiképp is a hálámat. Pénzem nincs, azt mondtam. De gondoltam valami mást, ami nekem nem kerül pénzembe, és neked mégis egy vagyont ér. Ha úgy tetszik neked, kenyeret jelent egész életedre.

Al kíváncsian tekintett az állomásfőnök arcába.

– Úgy látom – folytatta Mackenzie –, érdekel téged a távíró.

– Nagyon!

– No, arra gondoltam, ha van kedved hozzá, én megtanítalak táviratozni. Nemcsak úgy, hogy elmagyarázok mindent, hanem úgy is, hogy itt, az állomáson kellő gyakorlatot is szerezhetsz, amíg nem leszel kész távírász. Most épülnek a vasútvonalak, most szervezik meg a postahálózatot, a jó távírászt úgy keresik, mint Kaliforniában az aranyat. Ha jól megtanulsz táviratozni, ebben az életben nincs gondod, hogy miből élj! Van hozzá kedved?

– Van-e kedvem?! Hű, de még mennyire! – kiáltott Al, és nagyot ugrott a levegőbe. – Olyan távírász leszek, hogy... Hogy csak no!

– Akkor ezzel rendben vagyunk. Mikor akarod kezdeni a tanulást?

– Holnap! Kezdjük holnap... ha Mackenzie úrnak...

– Tőlem lehet bármikor. Ha úgy tetszik, holnap.

A fiú most hirtelen elszontyolodott:

– Csak... egy baj van. Meg lehet ezt úgy tanulni, amíg délelőttdélután a vonat itt áll?

Mackenzie a fejét vakarta:

– Hát úgy bizony nehezen. Arról nem is beszélve, hogy éppen olyankor érek rá a legkevésbé... Valahogy időt kell rá szakítanod. Ez az idő igazán nem vész kárba. Megéri. Gondolkozz rajta!

A fiú töprengve nézett maga elé. Egyszerre felderült:

– Azt hiszem, találtam már valami megoldást. Még alaposan végig kell gondolni, de remélem, menni fog. Holnapra majd többet tudok. Csak azt mondja még meg, Mackenzie úr, ha a délelőtti vonattal jövök, és itt maradok addig, amíg délután visszamegy a vonat, az elég idő-e?

— Hogyne lenne elég! Hiszen az kilenc óra. Persze hogy elég.

— Akkor jól van. Azt hiszem, így meg tudom majd csinálni. Holnap jelentkezem. Talán már itt is maradok.

— Nagyon jó lesz. Minél hamarabb kezded, annál hamarabb lesz távírász belőled.

Mikor a vonat ismét elindult, Al alig várta, hogy Michael végigjárja kosarával a kocsikat.

— Ülj csak le ide, beszélni akarok veled! — fogadta, midőn visszatért. — Nagyon fontos megbízatásom lenne a számodra.

— Szervezzek egy szabadcsapatot a déliek ellen?

— Hagyd most az ostoba vicceidet! Komoly dologról van szó.

— Akkor beszélj!

— Mondd, el tudnád te végezni egyedül ezt az élelemárusítást Mount Clemens és Detroit között?

— Hát most is egyedül végzem, nem? Nemcsak Mount Clemenstől, hanem Port Huron és Detroit között.

— Igen, de magadnak kellene bevásárolnod is Detroitban.

— Eddig is vásároltam nemegyszer. Miért gondolod, hogy ezután nem tudnék?

— Meg a lapokért is magadnak kell elmenned . . . Sőt egyedül kell gondoskodnod arról is, hogy már reggel is legyen elég élelmiszer. Szóval Port Huronban is neked kell vásárolnod. Mert én semmi mást nem csinálok majd, csak a Heti Hírnököt. Azt el kell készítenem Port Huron és Mount Clemens között.

— És azután mit csinálsz?

— Mount Clemensben leszállok, és csak délután szállok vissza . . . Táviratozni tanulok — tette rövid idő múlva hozzá leplezetlen büszkeséggel.

— Táviratozni? Ez igen! — csettintett Michael irigyen.

— Ha már tudok, megtanítlak téged is. Jó?

— Jó. De igazán?

— Igazán. És addig is felemelem a fizetésed. Hiszen most már több dolgod lesz.

— Jó — egyezett bele ebbe is szemmel látható megelégedéssel Oates.

Ebben így megállapodtak, és Al másnap jelentkezett Mackenzie-

nél. Mikor a vonat elment, meg is kezdődött az oktatás. Az állomásfőnök az elektromosságnál kezdte a magyarázatot — már amennyit egyáltalán tudott róla —, és csak amikor minden elméleti ismerettel végzett, tért át a gyakorlatra.

Edison meglepő gyorsan megtanult minden megtanulhatót. Az elméletet szinte első hallásra, a morzeábécé betűit is egy-két nap alatt, és alig néhány hét múlva már úgy dolgozott, mint egy gyakorlott távírász, aki legalább egy éve van valamelyik távíróhivatalban. Mackenzie-nek hamar megtérült a befektetett idő, mert napközben nyugodtan Alre bízhatta a sürgönyök felvételét és leadását, és ezalatt egyéb munkáját végezhette. De Edisonnak is haszna volt a dologból azon kívül is, hogy megtanult táviratozni. A háborús jelentések nagy része közvetlenül az ő kezén ment keresztül, sokkal pontosabban ismerte a szövegüket, mint addig, amíg csak a távírászok mesélték el neki. Így lapjának értesülései nemhogy hiányosabbak, hanem bővebbek lettek.

Al meg akarta tartani azt az ígéretét is, amelyet Michaelnek tett, hogy tudniillik őt is megtanítja telegrafálni.

— Csak egy baj van — magyarázta a barátjának — Én mindent el tudok neked mondani, hogyan működik a távírókészülék, le is írom a morzeábécét, csupán meg kell tanulnod.

— Akkor mi a baj? — érdeklődött Michael.

— Az, hogy a valóságban nem lehet másképp megtanulni táviratozni, csak úgy, ha az ember a gép mellett ül és dolgozik. De honnét vegyünk gépet?

Michael nagyon elsavanyodott:

— Kár. Pedig tudod, én már mire gondoltam?

— No, mire?

— Hogy te is tudsz táviratozni, és majd én is tudok, aztán otthon felszerelünk magunknak egy távíróvonalat, tőletek mihozzánk, és bármikor üzenhetünk egymásnak.

— Te, ez nem is rossz gondolat! — csapott Al lelkesen barátja térdére. — Este eszembe jut, egyszerűen csak kopogni kezdek: „Michael, holnap vegyél két fonttal több kolbászt!" Te meg visszatelegrafálsz: „Nincs nálam elég pénz." Mire én: „Akkor vegyél kevesebb almát, azt útközben is kapunk."

– Meg minden mást is üzenhetnénk egymásnak – folytatta Michael. – De ha nem tudsz megtanítani!

– Dehogynem tudlak. Hiszen éppen az volt a bökkenő, hogy hol gyakoroljál. De ha lesz külön távíróvonalunk! Mindent alaposan elmagyarázok neked, a kellő gyakorlatot pedig megszerzed ott.

– De miből tudjuk megcsinálni a vonalat?

– Meg tudjuk csinálni. Mount Clemensben van néhány régi, kidobott készülék. Meg biztosan van másutt is, a többi állomáson. Senkinek sem kellenek, majd elkérjük őket.

– De mit kezdünk velük? Biztosan rosszak, különben nem dobták volna ki őket.

– Rosszak, hát! Csakhogy nem egyformán rosszak. Az egyiken ez az alkatrész romlott el, a másikon az. Érted? Ami az egyiken rossz, az a másikon jó. Három régiből biztosan össze lehet állítani egy jót. Hatból kettőt, de valószínűleg annyi sem kell. Azt pedig össze tudjuk szedni az állomásokon.

– És a többi? Más is kell, nemcsak készülék.

– Mi más kell? Papírszalagot kaphatok Mackenzie-től. Azt hiszed, hüvelykre lemérik neki? Drótunk meg csak akad odahaza.

– Csak a legfontosabbról nem beszélsz. Honnét veszel áramot a drótba? Hiszen éppen tegnap magyaráztad, hogy áram nélkül süket a távíró.

– Persze hogy süket. De hát áramot csinálunk magunk.

– Magunk? Hogyan, miből?

– Galvánelemből. Itt is van, a raktárfülkében. Már rég csináltam. Kivehetjük ezt is, de minek? Csinálok majd másikat a távírónak . . . Egyébként sem értelek – folytatta Al némi szemrehányással.– Magad gondoltál arra, hogy távíróvonalat csináljunk magunknak, most meg mindig arról beszélsz, hogy ezért nem lehet, azért nem lehet. Hát akkor hogyan képzelted el a saját távírónkat?!

– Hogy majd lesz pénzünk, és mindent megveszünk hozzá.

– Dehogy veszünk pénzért, amikor magunk is el tudjuk készíteni! Ne félj, majd én megcsinálom!

Meg is csinálta, és valóban távíróvonalat szereltek fel Edisonék és Oatesék háza között. Tartóoszlopoknak a kerti fákat használták, vagy

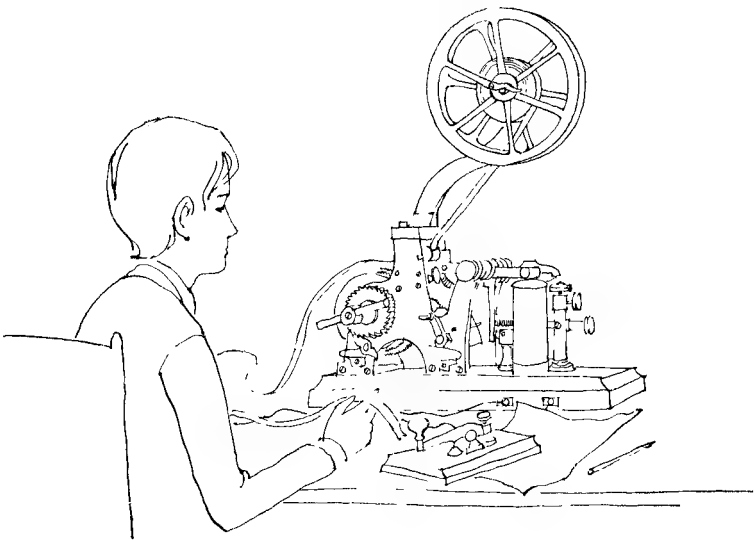

ha ilyen nem volt, akkor póznát, porceláncsigák helyett pedig törött üvegpalackok nyakára erősítették a vezetéket. A munka azonban meglehetősen sokáig elhúzódott, mert csak este végezhették, Samuel Edison pedig most is ragaszkodott ahhoz, hogy fia legkésőbb fél tízkor ágyba feküdjék. Így azután mindaz, amit napközben a vonaton el lehetett készíteni — a két készülék, a galvánelem —, sokkal hamarabb meglett, mint amit a helyszínen kellett felszerelni. De végül ezt is megcsinálták, és a magántávírót ünnepélyesen üzembe helyezték. Hamarosan Michael is egészen belejött, és a két fiú minden este hosszú üzenetváltásokkal szórakozott, míg az öreg Edison szokása szerint gondosan végigolvasta fiának megmaradt lapjait.

— Gondoltam valamit — mondta egyik nap Al Michaelnek, mikor a vonat már a Port Huron-i kanyarhoz közeledett, ahol a fiú rendszerint le szokott ugrani. — Ma te vidd haza a lapokat, nem én!

— Miért?

— Most jutott eszembe valami, már nem érek rá megmagyarázni, majd holnap elmondom. Vidd csak haza őket!

Azzal ki is állt az ajtóba, és néhány pillanat múlva le ugrott a homokzsákokra.

Odahaza éppen csak hogy megmosdott, már ülhetett a vacsorához. Utána egy ideig még beszélgettek az asztalnál, aztán az öreg Edison felkelt, és egyenesen a sublóthoz tartott. Itt meglepődve megállt, tanácstalanul körülnézett a szobában, majd a fiához fordult:

— Hová tetted a lapokat?

— Ma nem hoztam haza őket. Michaelnél vannak.

— Tudod, hogy minden este megnézem. Ilyen időkben érdekli az embert, mi történik a nagyvilágban.

— Nem tudtam elhozni. Még el kellett szaladnom a henteshez, és nem akartam annyit cipelni.

— Egy példányt azért magadnál tarthattál volna. Az nem olyan nehéz.

— Ha apámat érdekli, mi újság, azt könnyen megtudhatja.

— Most átmenni Oatesékhoz? Ebben a sötétben? Nem érdemes.

— Nem kell átmenni. Hiszen van távírónk. Megkérdem tőle. Jó?

Azzal már szaladt is a készülékhez, és kopogni kezdett. Apja az asztal mellé ült, és érdeklődéssel nézte.

„Mi áll a Detroiti Szabad Sajtó első oldalán?" — kérdezte a távírón Al.

Néhány pillanat múlva megjött a válasz:

„Gettysburg felé vonulnak a déliek csapatai."

A fiú felolvasta az apjának, aztán megkérdezte:

— Akarja, apám, az egész cikket olvasni?

— Ha lehet! — élénkült fel az öreg.

„Add le a cikk teljes szövegét!" — kopogta Al.

Michael elkezdte. A fiatal Edison kezébe fogta a szalag végét, majd papírt, ceruzát vett elő, és nekikezdett az írásnak. Közben lopva az órára sandított. Kilenc múlt néhány perccel. Al elégedetten mosolygott magában.

Mikor a papírlap tele lett, odaadta az apjának. Samuel Edison elolvasta, elégedetten bólintott, aztán odaszólt a fiának:

— Felesleges leírnod. Fel tudod olvasni a táviratból is, nem?

— De igen.

Hangosan elolvasta a már meglevő szöveget, de hamar elérték Michaelt. Ettől kezdve már csak olyan iramban folyhatott a felolvasás, ahogyan a távirat érkezett. Mire készen lettek, háromnegyed tíz volt.

„Mi van még az első oldalon?" – kérdezte most a fiú, nem is érdeklődve előzőleg az apjánál, hogy kíváncsi-e a többire.

„Összehívták a kongresszust" – érkezett meg rövidesen a válasz.

„Add le azt is!"

A gép ismét kopogni kezdett, Al pedig lassan felolvasta a szöveget. Tíz óra tíz percen állt a mutató, mire ezt is befejezték. A fiú azonban nem fáradt ki, sorra leadatta barátjával a szám egész tartalmát, apja pedig érdeklődéssel hallgatta.

– Látja, édesapám, éjfél után negyed egy van, és egyáltalán nem vagyok álmos – szólt Al, mikor végeztek. – Máskor meg mindig féltízkor ágyba kell bújnom. Pedig mennyi mindent végezhetnék még, ha fenn maradhatnék!

Az öreg elnevette magát:

– Nagyon ravasz kópé vagy te, fiam! Mondd csak, nem szándékosan csináltad ma ezt így a lapokkal?

A fiú nem felelt, csak hamiskásan mosolygott.

– No, nem bánom – folytatta az öreg –, mától kezdve fennmaradhatsz. Elég nagy vagy már, hogy legyen magadhoz való eszed, és tudd, mennyit kell dolgozni, és mennyit kell pihenni!

Michael kissé álmosan állított be másnap reggel a vonatra.

– Mondd csak – kérdezte –, mi a fenének kellett tegnap úgy csinálni a Detroiti Szabad Sajtóval, ahogyan csináltad? Csak jóval éjfél után tudtam lefeküdni. Nem lett volna egyszerűbb, ha hazaviszed a lapokat, ahogyan szoktad?

– Nem! – felelte „főnöke" nevetve, és elmesélte, milyen trükköt alkalmazott az apjával szemben. – A fő, hogy most már nyugodtan fenn lehetek, ameddig csak akarok. Ennyit pedig megért, hogy egyszer nem aludtad ki magad – fejezte be, még mindig hangosan derülve jól sikerült ötletén.

– Legalább gyere ma végig, Detroitig! – válaszolta Michael némileg megengesztelődve. – Hogy délben alhassak egy kicsit. Majd leragad a szemem. Tudod, hogy ötkor kell kelnem.

— Jó, ma elmegyek, de holnap kiszállok Mount Clemensben. Valamire gondoltam, és azt még meg kell néznem.

— Holnap nem bánom. Feltéve, hogy nem kell megint fél éjszaka táviratoznom.

— Ne félj, az csak egyszer volt. Többször már nincs szükség rá.

Mióta jól megtanult telegrafálni, Al már nem töltötte a fél napot feltétlenül Mackenzie-nél. Másrészt azonban tapasztalván, hogy az üzletet kockázat nélkül rábízhatja Michaelre, sokszor magára hagyta, ha valami egyéb dolga akadt. Nyugodtan leszállt tehát másnap is Mount Clemensben.

— Mondja, Mackenzie úr, hány táviratot adnak fel körülbelül az emberek a városból? — kérdezte az állomásfőnököt.

— Magánosok? Változó, de átlagban ötöt-hatot lehet számítani naponta. Talán hét is megvan. Meg kellene figyelni.

— És aki táviratot akar feladni, annak ki kell jönnie ide az állomásra?

— Ki hát! Mi csak nem mehetünk be érte!

— Az pedig legalább másfél mérföldes út. Másfél ide, másfél vissza, összesen három.

— Annyi bizony. Aki a város túlsó végén lakik, annak jóval több is.

— És, mondjuk, egy kereskedő vagy vállalkozó, aki gyakrabban ad fel táviratot, az sem tudja megoldani másképp? Annak is ki kell jönnie?

— Hát hogy oldhatná meg különben? Legfeljebb kiküld valakit. Esetleg ha több táviratot ad fel egyszerre, hát együtt hozhatja. De kijönnie ki kell neki is.

— Esőben, szélben, fagyban is.

— Persze! De mit kérdezed annyit, hiszen magad is jól tudod.

— Azért kérdem, mert támadt egy ötletem.

Az állomásfőnök kérdően tekintett a fiúra.

— Arra gondoltam — folytatta Al —, hogy lehetne a városból ide az állomásra távíróvezetéket építeni. Mondjuk, valahol a főtéren lenne a városi távíróhivatal. Az senkinek sincs túlságosan messze. És akkor csak oda kellene bemenni, ott feladni a táviratot, azt itt felveszik, és

innét lehet továbbítani. Az egész néhány centbe kerülne, és az emberek egy csomó időt meg fáradságot takaríthatnak meg.

— És mit gondolsz, a vasúti távíró ingyen továbbítaná az üzenetet? — kérdezte Mackenzie mosolyogva.

— Ezt nem gondolom, de ezen nagyon könnyen lehet segíteni. Mindössze annyi lenne a különbség, hogy a távirat díját nem itt számítanák ki, illetve nemcsak itt, hanem a városi távíróhivatalban is. Például ennyibe és ennyibe kerül egy távirat Bostonba, ehhez jön még tíz vagy tizenöt cent a továbbításért a pályaudvarra, összesen ennyi. Aztán a városi hivatal időnként elszámolna a vasút távírójával, megfizetné, amivel tartozik, a különbözetet meg megtartaná magának.

— Így sem megy. Mert hiszen nekem is több dolgom van. Eddig behozták a szöveget, de akkor azt is táviraton kellene felvennem. Ha én meg is teszem ezt neked barátságból, ki tudja, mikor helyeznek el innét, más jön a helyembe, az pedig nem dolgozik ingyen azért, hogy te keressél rajta.

— Nem is kellene. Hiszen amit a városi távíróhivatal bevesz, abból fizethetné ezt a munkadíjat.

— És aki odabenn leadja ezeket a táviratokat? Gondolod, hogy olyan nagy forgalom lenne, amiből meg lehet fizetni a helyiségbért, a berendezést, az üzemköltséget és legalább egy távírászt? Napi öt-hat, legfeljebb hét távirat mellett?

— Lehet ezt kicsiben is kezdeni — ragaszkodott az ötletéhez a fiú. — Nem kell külön helyiség, hanem megállapodik az ember valamelyik kereskedővel, akinek úgyis van boltja. Akkor berendezés sem kell.

— És a távíró-berendezés?

— Azt megcsinálom ugyanúgy, mint odahaza Michael Oatesszal. Vasdrótból, fákon, régi készülékkel.

— No és mi van a távírásszal?

— Táviratozni megtanul valaki, aki amúgy is az üzletben van. Akkor csak annyi időt tölt vele külön, amennyit valóban dolgozik. Minden táviratért kap valami meghatározott összeget. Nem veszít semmit, csak nyer a dolgon. És a kereskedő is csak nyer, mert ha az emberek beszoknak hozzá a táviratok miatt, akkor ugyanezek az emberek azt

is nála fogják vásárolni, amit éppen árusít. Szóval az üzleti forgalma is növekszik.

– Lehet, hogy van benne valami – felelte Mackenzie elgondolkozva. – Nézd, próbáld meg! Mit veszíthetsz vele?! Nem sokat. Rám biztosan számíthatsz. Ide bevezetheted a távíródat, és én fel is veszem őket ingyen.

– Ingyen nem fogadhatom el.

– Elég volt a beszédből! Megmondtam.

– De az esetleg nagyon sok munkát jelent majd.

– Ha nagyon sok munkát jelent, akkor jól fogsz keresni rajta. Majd annak idején beszélhetünk róla. De mondjuk, amíg nincs több... nincs több napi húsz táviratnál, addig nem olyan sok munka. Addig nem fogadok el egy centet sem. Befejeztük!

– Hát akkor nagyon szépen köszönöm. Most már csak a vonal másik végét kell megkeresnem. Úgy értem, a városban azt az üzletet, ahol vállalják a távíróhivatal elhelyezését és a táviratok felvételét.

Be is ment Mount Clemensbe, és némi tudakozódás után nem messze a főtértől talált egy gyógy- és illatszer-kereskedést, amelynek a tulajdonosa hajlandó volt társas alapon részt venni a vállalkozásban. Rendelkezésre bocsátja a boltját, maga megtanul táviratozni, és hetenként elszámol Mackenzie-vel. Viszont Edison felszereli a vonalat, gondoskodik készülékről, továbbá a vonal üzemben tartásáról. Ennek fejében a jövedelmen ötven-ötven százalékos alapon osztoznak. Megállapodtak abban is, hogy egy-egy távirat továbbításának a díját tizenkét centben szabják meg. Ennyit igazán megér mindenkinek, hogy nem kell három mérföldet gyalogolnia az állomásra és vissza. Természetesen ezenfelül meg kell fizetni azt a díjat is, amelyet az állomáson amúgy is fizetni kellene a sürgöny továbbításáért. Thomas Alva Edison úr majd leírja a díjszabást, és eljuttatja üzlettársának.

Ez tehát szerencsésen megvolt, de hátramaradt a munka sokkal nagyobbik fele: a technikai megvalósítás. Új távírókészüléket kellett összeeszkábálni, és fel kellett szerelni a másfél mérföldes vonalat. Már maga a drót is igen tekintélyes súlyt nyomott, és emiatt Al csak apró részletekben tudta szállítani. Még sokkal nehezebb feladat volt elegendő üvegnyakat szerezni. Végül is Port Huron és Mount Clemens

szemétdombjait kutatta fel, míg megfelelő mennyiségben talált. Maga a vezeték azonban hosszabb lett, mintsem eredetileg gondolta. Ennek oka pedig abban rejlett, hogy odahaza, Port Huronban, a Michaelhez vezető távíró huzalját előre nem látott baleset érte. Az egyik kertben, ahol élőfa hiányában póznákra szerelték a vezetéket, egy különben rendkívül békés tehén véletlenül kidöntött egy ilyen póznát, és belegabalyodott az így elszakadt drótba. A tehén ettől úgy megriadt, hogy a lábára tekeredő dróttal jobbra-balra rohangálni kezdett, és egy sor további póznát is kidöntött, amitől természetesen a távíró-összeköttetés is megszakadt.

Al ezúttal el akarta kerülni a hasonló baleseteket, és ezért csakis erős fákon vagy háztetőkön erősítette fel a huzalt. Ezek azonban nem vezettek nyílegyenesen az állomás felé tartó úthoz, úgyhogy több kisebb-nagyobb kitérőt kellett csinálnia. Így azután a másfél mérföldből legalább kettő lett, míg a vezeték a városi illatszertár-távíróhivataltól az állomásig ért.

A befektetett munka azonban nem hozta meg a gyümölcsét. Mount Clemens lakosainak vagy az idejük volt sok, vagy a centjük kevés, de nagyon ritkán akadt ember, aki a városban adta volna fel sürgönyét. Illetve egészen pontosan: az első hónapban összesen három jelentkező volt, és számuk a következőkben sem igen gyarapodott. Az emberek inkább kigyalogoltak az állomásra és vissza, de nem mentek az illatszertárba táviratozni. Végül a boltos is elunta a dolgot. Bosszankodott, hogy hiába tanult meg táviratozni, és ahhoz sem volt kedve, hogy hetenként egyszer ő sétáljon ki az állomásra elszámolás végett, mikor legfeljebb mindössze egy távirat díja volt elszámolni való. És ezért összesen hat centet kapott, hiszen az összeg másik fele Alé volt. De a fiú sem dicsekedhetett valami nagy szerencsével, hiszen hetekig tartó, nehéz munkájáért, készkiadásáért az első hónapban mindössze háromszor hat, azaz tizennyolc cent jutott neki, és a továbbiakban is csak hasonló összeg. Thomas Alva Edison magántávírója tehát meglehetősen rövid időn belül érdeklődés hiányában megszűnt.

Üzleti tervei így meghiúsulván, Al ismét teljes erővel belevetette magát a tudományba. Mount Clemensben sem akadt különösebb dolga, azonkívül, hogy Mackenzie-vel rendszeresen elbeszélgetett, így hát

legtöbbször végigutazott a vonalon. Míg Michael árusított az utasok között, addig ő vagy a Heti Hírnököt készítette, vagy pedig kémiai laboratóriumában dolgozott.

Egy ízben éppen egy üveget tartott a kezében, melyben víz alatt sárga foszfort őrzött, amikor a vonat váratlanul nagyot zökkent, és az üveg kiesett a fiú kezéből. Riadtan kapott utána, de hiába. Az üveg már ezer szilánkban hevert a padlón. A foszfor szabadon érintkezvén a levegővel, sűrű, fehér füst fejlesztése közben nyomban lángra lobbant, és hiába locsolta rá Al ételszolgálatának vízkészletét, a sűrű, fehér füstöt hamarosan még sűrűbb, fekete füst váltotta fel: tüzet fogott a kocsinak olajjal átitatott fapadlója is. De a kocsinak nemcsak a padlója készült fából, hanem az oldalfalai és a mennyezete is. A szaladó vonaton jó huzat volt, és ez még inkább élesztette a tüzet. A fiú kétségbeesetten látta, hogy néhány perc múlva lobogó lángban áll majd az egész vagon, sőt a teljes szerelvény.

Szerencséjére azonban, mielőtt mindez bekövetkezhetett volna, belépett Stevenson. Bár eddig még sohasem volt ilyen kalandban része, mégsem vesztette el fejét. Legelőször is meghúzta a vészféket, hogy a vonat megálljon, azután maga is nekiesett vízzel, rongyokkal az oltásnak. A vészfék meghúzására hamarosan előkerült a mozdonyvezető, majd Michael is, és négyen egyesült erővel előbb-utóbb mégiscsak úrrá tudtak lenni a veszedelmen. A tűz kialudt, és röviddel később a vonat is folytatta útját.

Stevenson a tűz eloltása után végigment a vonaton, hogy megnyugtassa az utasokat.

— Tulajdonképpen előbb kellett volna jönnöm, de hát akkor nem értem rá — mutatott bocsánatkérő mosollyal kormos kezére és itt-ott megpörkölődött, füstös ruhájára. — Teljesen jelentéktelen üzemi baleset, de rendbe kellett hoznunk, addig nem folytathattuk utunkat. Most azonban már akadálytalanul megyünk tovább.

Csak amikor már mindenütt előadta mondókáját, tért vissza a pogygyászkocsi fülkéjébe.

— Mondd, te szerencsétlen, tökéletesen meghibbantál, teljesen elment az eszed?! Dinamitot vagy mi a fenét tartasz itt a vonaton, hogy valamennyien felrobbanjunk?!

– Nem robbanás volt, csak tűz – védekezett Al eléggé megszeppenve.

– Nem robbanás! Csak tűz! Csak! – kiáltott Stevenson felháborodott gúnnyal. A fiú megjegyzése szemmel láthatólag teljesen kihozta a sodrából. – Leéghetett volna az egész kocsi, leéghetett volna az egész szerelvény, töpörtyűvé sülhettek volna az utasok velünk együtt, és ez neki „csak"! „Csak tűz"! Hát mit szerettél volna még csinálni ezzel a vonattal, hogy eszelős szenvedélyed kielégüljön?! Kisiklatni, felrobbantani, mélységbe taszítani, minden egyes embert külön leönteni petróleummal és felgyújtani?! Ez tetszenék neked, ugye, erre már nem mondanád, hogy „csak", hanem dörzsölnéd a kezed: „Most meg vagyok elégedve!" No, majd én helyrebillentem az eszed!

Azzal olyan hatalmas pofont kent le Alnek, hogy a fiú elvágódott volna, de mielőtt végképp elvesztette egyensúlyát, a másik oldalról hasonló erejűt kapott, és ettől visszazökkent.

– Ez csak gyorssegély volt, majd még beszélünk! – biztatta búcsúzóul Stevenson, azzal kiment a kocsiból.

A fiú sokáig tapogatta még az arcát, mindkét fele istenigazában égett. Mégsem volt képes haragudni a kalauzra. Tudta róla, hogy igaza van, magáról pedig, hogy ő a ludas. Elvégre valóban leéghetett volna az egész vonat, ezért pedig elsősorban Stevensont teszik felelőssé. Még nagy szerencséről beszélhet, ha ezzel a két pofonnal megúszta. Bár az öreg mondott valami olyasmit, amiből folytatásra is lehet számítani.

Ezen nem kellett Alnek sokáig töprengenie. Amint a vonat az első állomáson megállt, ismét belépett a poggyászfülkébe Stevenson.

– No, fiam, végeztünk! – jelentette ki vészjósló hangon, azzal felkapta a két élelmiszeres kosarat, és lehajította a kocsi elé a földre. Utána a laboratóriumi felszerelés polcát ragadta meg, és már repült az is. Harmadiknak a Heti Hírnök betűszekrénye, majd a nyomdagép következett. Az egész nem tellett három percbe, és a fülke teljesen üres volt. Csupán a padló elüszkösödött foltjai tanúskodtak arról, hogy itt valamikor Thomas Alva Edison dolgozott.

A kalauz a biztonság kedvéért még egyszer körülnézett. Mikor meggyőződött arról, hogy tökéletes munkát végzett, és a kocsiban egyetlen

szalmaszál sem maradt a fiú holmijából, akkor Alhez lépett. Megragadta a gallérját, és őt is kilódította az ajtón.

— Most aztán csinálhatsz a boszorkánykonyháddal, amit akarsz! Vagy ha jobban tetszik, haza is mehetsz, és felgyújthatod a szüleid házát. Lehet, hogy ők nem bánják. De az én vonatomon nem csinálod ezt még egyszer!

Edison még fel sem tápászkodott, a mozdony már fütyült, és a vonat elindult. Először lassabban, majd egyre növekvő sebességgel. Ő pedig ott maradt, több év alatt összegyűjtött kis vagyonának roncsai és törmelékei között.

Egy ideig mereven bámult az egyre távolodó szerelvény után. Nem, ezt nem várta volna Stevensontól! De aztán hirtelen eszébe jutott valami. Ha Stevenson nem jön akkor a kocsiba, nem oltja el a tüzet, akkor talán még sokkal jobban elpusztult volna minden. És könnyen elpusztulhatott volna ő maga, Al is. Hogy mégsem így történt, azt pusztán a kalauznak köszönheti, mert önmaga nem tudott volna úrrá lenni a tűzvészen. Szóval még így is hálás lehet neki . . . És talán még maradt is valamije az életén kívül is.

— Ezt azért nem vártam volna Stevensontól! — jegyezte meg roszszalló fejcsóválással Michael, aki látva „főnöke" sorsát, magától ugrott le a vonatról.

— Nagyon dühös volt — vonta meg a vállát Al. Aztán mélyet sóhajtott: — Nézzük meg, lehet-e még használni valamit!

Elkezdett turkálni a halomba szórt törmelék között. Betűk, üvegcserepek, deszkák, kosarak, szendvicsek, gyümölcsök, ív papírok hevertek egymás hegyén-hátán. Annyit hamar megállapíthatott, hogy kémiai laboratóriuma teljesen elpusztult. Az üvegek eltörtek, a dobozok kiszakadtak, ami bennük volt — folyadék, por —, szétfolyt a földön vagy a Heti Hírnök nyomására szolgáló papíron, tönkretéve azt is. De csak a legfelső és a legalsó ívek váltak használhatatlanná, a közbülsők szinte teljesen sértetlenek maradtak, és ez volt a túlnyomó többség. Nem történt bajuk a betűknek sem. Természetesen szétszóródtak és összekeveredtek, nem árt nekik egy alapos petróleumos fürdő sem, hiszen tele vannak porral, más bajuk azonban nem esett.

Nyomdafestékes dobozai közül az egyiknek leesett a fedele, és tar-

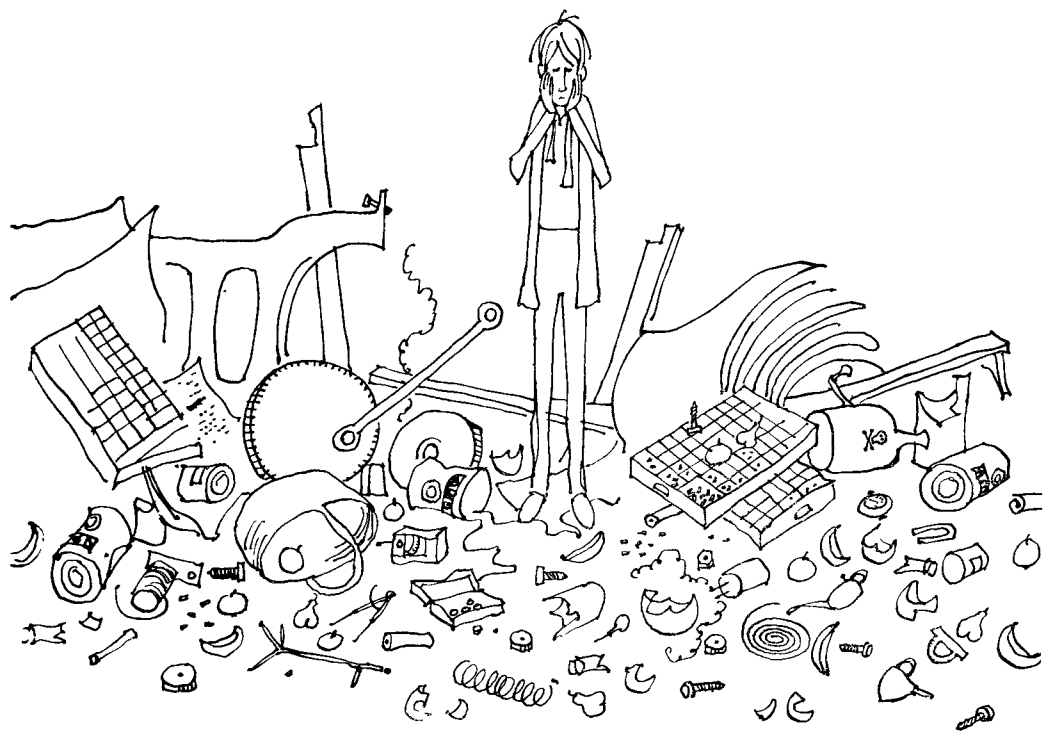

talma szétfolyt, mindent összemaszatolva maga körül, a másik kettő azonban csodálatos módon nem bomlott ki. Mindenesetre tüstént talpra állította őket. Hasonló meglepetést okozott neki, amikor a tüzetesebb rendcsinálás során az egyik kémiai tartályosüvegét is egészben találta meg. Az üveg azonban üres volt, dugója kiesett, és tartalmát – szagáról ítélve ammóniák vagy szalmiák lehetett – felitta a föld.

A legnagyobb aggodalommal a nyomógép darabjait szedegette össze. Hiszen ez harminckét dollárjába került, de kára nyilván jóval több ennél, mert nagyon valószínűtlen, hogy kap egy másikat ugyanezért az összegért. Amint azonban az egyes darabokat összegyűjtögette, és megtisztogatta a rájuk tapadt portól, festéktől, örömteli meglepetéssel állapította meg, hogy az egész gép alkatrészeire hullott ugyan,

de az egyes alkatrészeknek nem esett bajuk. Meg kell tisztogatni és újra összerakni őket. Mindössze az állvány öntöttvas lába tört el két helyen.

— Talán össze lehet drótozni — vigasztalta Michael.

— Még jobb lenne megforrasztani. De akár fával is pótolható az egész állvány, ez a legkevesebb! — legyintett Al. — Nagyobb gond az, hogyan szállítjuk haza, amit érdemes hazaszállítani.

— Gondolod, hogy Stevenson nem enged fel a vonatra?

— Nem nagyon hiszem. Pedig most már igazán nincs semmi gyúlékony anyagom — mutatott mélabúsan laboratóriumának romjaira, amelyből egyedül a polcok deszkái maradtak használható állapotban.

— És ha jegyet váltunk?

— Úgy sem enged fel. Van a vasúti szabályzatnak egy olyan pontja, amely szerint kizárható az utazásból, aki a vasút biztonságát veszélyezteti. Nem olvastad? Ott lóg minden kocsiban.

— Akkor nincs más mód, szekeret kell fogadnunk. A hátunkon nem győzzük. Tizenhat mérföldre vagyunk hazulról.

— Csak azt lehet csinálni. De ma már ahhoz késő van. Majd holnap.

— És hol alszunk ma?

— Majd itt, az állomáson. Ha akadna is fuvaros, aki most elindul, akkor sem érnénk Port Huronba holnap délelőttnél hamarabb.

Az állomásfőnök, aki szintén régen ismerte már a két fiút, hajlandó is volt számukra egy zugban derékaljat készíteni, amelyen az éjszakát tölthették.

Stevensont illetőleg azonban Edison tévedett. Másnap délelőttre, amikor a vonat ismét megjött, már teljesen elpárolgott a mérge, és barátságosan szólt oda Michaelnek, aki a sínek között ődöngött:

— No, veletek mi van? Éhezni hagyjátok az utasokat, hogy nem jöttök?

— Hát hogy jöttünk volna? Hiszen kidobott a vonatból!

— Először is: téged nem dobtalak ki, magad ugrottál le a barátod után, másodszor pedig őt is csak azért hajítottam le, mert felgyújtotta a vonatomat... Hát mondd csak meg neki, hogy élelmiszert árusítani nyugodtan jöhet, meg nem bánom, azt az újságot is csinálhatja, de semmi egyebet! Még egyszer nem vagyok hajlandó kigyulladni miatta!

— És a holmit is hazavihetjük a vonaton?

— Micsoda holmit?

— Amit tegnap ki tetszett dobni.

— Hát nem most mondtam éppen, hogy semmit nem lehet a vonatra hozni, ami gyullad vagy robban?! — kiáltott fel Stevenson dühösen.

— Nem olyasmit. Az úgyis összetört meg szétfolyt. Hanem a nyomdát, papírt, élelmiszerkosarakat és ládákat.

— Azt persze hogy hozhatjátok ... De közéjük ne merjetek nekem csempészni vitriolt vagy ilyesmit.

— Stevenson bácsi, a vitriol nem ég, és nem is robban.

— Tudod te jól, mire gondolok én. Szóval ilyesmit ... No, mi lesz? Nem várhatunk itt rátok órákig!

— Jaj, Al most bement a városba. Meg aztán nincs is még semmi összecsomagolva.

— Akkor legyetek kész délutánra, mikor visszajövünk — búcsúzott el az öreg kalauz.

Michaelt a beszélgetés felette jó hangulatra derítette, és íziben rohant Al után, hogy még elkapja, mielőtt megállapodik valamilyen fuvarossal. Sikerült is elérnie, és lelkesen számolt be neki Stevensonnal folytatott beszélgetéséről.

— Ezt mondta? — lepődött meg az ifjú Edison. — Azt hittem, ötven év múlva sem enged a vonatra.

— Ezt. Nekem magamnak — erősítgette Michael.

Így azután a két fiú délután megint felszállt a vonatra, és folytatta előző nap oly viharos körülmények között megszakított útját. A következő hetekben tovább árusították az élelmiszert is a vonaton, de Edisonnak egyre kevésbé telt ebben kedve. Hamarosan pótolta ugyan az elpusztult laboratóriumi berendezést, de ezt már csak odahaza tartotta. Mivel azonban kora reggeltől késő estig úton volt, laboratóriumában csak éjszaka kísérletezhetett, a vasúton töltött idejét pedig teljesen kárba veszettnek tekintette. Pusztán csak pénzt keresett vele, holott a pénz mindössze arra való, hogy az ember valami okos célra felhasználja. Ha pedig erre éppen a pénzkeresés módja miatt nincs lehetőség, akkor mi értelme az egésznek?

Alt tehát éppen a legérzékenyebb pontján érintette, amikor egy alka-

lommal összeakadt régi pajtásával, Dick Warddal, és ez egyenesen mellének szegezte a kérdést:

– Mondd, meddig akarsz még vasúti krájzleros lenni? Amikor megcsináltad azt a Heti Hírnököt, azt hittem, a másikat abbahagyod, és csak az újságot fogod kifejleszteni. Mert ennek lenne értelme. Persze, fél kézzel nem lehet csinálni.

– Én két kézzel dolgozom. De a Heti Hírnök valóban csak fél kézre való munkát ad. Ezért is csinálom mellette a vasúti árusítást. A lap egyedül nem hozna elég pénzt a kísérleteimhez.

– Persze hogy nem hoz elég pénzt a Heti Hírnök. Így nem is hozhat.

– Hát hogy hozhatna többet?

– Mondom. Ha nem fél kézzel csinálnád. Nem azért végzed fél kézzel a munkát, mert nincs több, hanem azért nincs több, mert fél kézzel végzed.

– Ezt az érvelést most hallom először. Nem hiszem, hogy meg tudnád magyarázni.

– Pedig mi sem könnyebb – válaszolta Dick. – Ha boltot nyitsz, és semmi mást nem árulsz benne, csak patkószegeket, akkor bizony nem lesz sok munkád. Hetenkét egyszer eljön hozzád a kovács, megveszi, amennyi kell neki, és kész. Ha három kovács van a városban, akkor három vevőd lesz hetenként. Akkor marad időd bőven, de éhen is halhatsz mellette. Ha azonban nem akarsz éhen halni, akkor gondolkozni kezdesz, és rájössz, hogy hiszen árusíthatsz te a patkószögeken kívül egyebet is. Ásót, csákányt, kalapácsot, üstöt, lábast, fazekat, evőeszközt, kocsiláncot, lószerszámot . . .

– Elég! Ne sorolj fel egy egész áruházat! Szóval mit akarsz mondani?

– Világos! Nem? Ha van egy lapod, annak az érdeklődési körét éppen úgy ki lehet terjeszteni, mint a patkószögeket árusító boltét . . . Érted, mire gondolok? Arra, hogy olyan friss, eleven lapot kell csinálni, amely mindenkiből kiváltja a kíváncsiságot. De talán nem is a Heti Hírnököt kellene átalakítani. Egy egészen új lapot kellene csinálni, valami jó, friss címmel, nem ilyen unalmassal, hogy – lassan, vontatottan ejtette ki, és közben még ásított is egyet – He-ti Hír-nök.

— Nem! — csóválta meg a fejét Al. — A Heti Hírnököt nem adom fel. Az emberek megszokták, szeretik, és a lap negyvenöt-ötven dollárt hoz havonta.

— Ki mondta, hogy feladd és abbahagyd? A legnagyobb ostobaság lenne! De ez a legkevésbé sem akadálya annak, hogy ne csináljunk együtt egy másik lapot is. Olyat, amilyet mondtam. Frisset, elevent, amely mindenkit érdekel. Azokat is, akik nemcsak arra kíváncsiak, hogy végzi munkáját a detroiti pályaudvar forgalmistája, hanem sokkal inkább arra, mit keres Harvester úr minden szerdán és szombaton este a Papermill streeten. Érted, mire gondolok? Olyan újságra, amely a mi városunkban, Port Huronban előforduló különféle ügyes-bajos dolgokat teregetné ki . . . Ilyen lapot kitűnően tudnánk csinálni mi ketten. Tudod, hogy az apám jómódú kereskedő, nálunk odahaza sok ember megfordul, sok mindent hallok. Szóval bízd csak rám, én sok szép botrányt ki tudok szimatolni. Aztán mindent elmondok neked, te meg szépen megírod, te már érted ezt, ki is tudod szedni, nyomni. Meglátod, úgy viszik majd, mint a cukrot. A haszon egyik fele a tied, a másik az enyém. Ettől függetlenül megmaradhat a Heti Hírnök is, az egyedül a tiéd. Játszva meg tudsz írni és ki tudsz szedni két ilyen lapot egy héten, nem?

— Ki, ha nem járok a vonattal. Még bőven marad is időm a kísérletezésre, amihez így csak éjszaka jutok.

— No, látod! Sokkal kényelmesebben élsz, sokkal több pénzt keresel, és még időd is több lesz, amikor azt teheted, amit akarsz. A vonatot pedig igazán legfőbb ideje, hogy otthagyd. Csak nem akarsz majd ötvenéves korodban is szendvicset meg egy stanicli cseresznyét árulni?!... Ehelyett megcsináljuk ezt az újságot. Mindössze jó címet kell találnunk. A jó cím fél csatanyerés. Aranyat ér.

— Csak van egy bökkenő! — vetette ellen Edison. — Én a Heti Hírnökhöz a híranyag nagy részét, már ami nem helyi, hanem országos jellegű — főleg ami a polgárháborúra vonatkozik —, mondom, ennek a híranyagnak jó részét a vasúti távírászoktól kapom. Úgy, hogy amikor odaér a vonatunk, elmondják nekem. De ha nem vagyok a vonaton, akkor hogyan tudom meg?

— Hát itt Port Huronban is van távírász. Majd megtudod tőle.

— Igaz.

— A vasúti árusítást meg add át Michaelnek! Meglátod, így sokkal jobban keresel majd, és időd is több lesz. Csak mondom, valami jó címet kellene találni. Olyasmit, amiben benne van, hogy ez a lap mindenhova belenéz, mindent kikutat, az emberek legrejtettebb dolgait is. Fürkész Feri vagy valami hasonló. Bár nem tudom, hogy ez a *fürfer* jól hangzik-e.

— Nem. Nekem sem tetszik. Akkor már inkább Kíváncsi János.

— Kívá-á-áncsi Já-á-ános — húzta el a szót Dick. — Az ember elalszik, amíg csak kimondja. Olyan kell, amely már a címében is benne hordja, hogy gyors, fürge . . . Várj csak! Azt hiszem, megvan. Ehhez mit szólnál: Kandi Pali.

— Kandi Pali? — ízlelgette a szót Al, némileg sértődötten, hogy az ő javaslatát Dick olyan mereven elutasította. — Úgy vélem, nem elég komoly.

— Nem elég komoly? Akkor nagyon jó! Hiszen éppen azt akarjuk, hogy az emberek ne valami hosszú szakállú, unalmas közlönyt képzeljenek el, hanem egy fürge kis újságot. Figyeld csak, milyen jól hangzik: Kandi Pali. Vagy: Mit látott Kandi Pali a Papermill streeten? Olvassa el Kandi Pali legbizalmasabb értesüléseit! . . . Nekem nagyon tetszik.

— Lehet, hogy igazad van — adta meg magát erre Edison is. — Valóban nem is hangzik rosszul: Kandi Pali.

Nem tellett bele egy hónap, és Kandi Pali megjelent Port Huron utcáin. Kandi Pali mindenütt ott volt, mindenhová bekukucskált, mindent tudott, és főleg mindent elfecsegett. Nagyon sok olyan dolgot is, amihez sem neki, sem az olvasóknak semmi közük nem volt. Magyarul: botránykrónika lett az újságból, vénasszonyok pletykálkodása, kinyomtatva több száz példányban. Akik szeretik az ilyen pletykálkodást — és ki nem szereti egy kisvárosban? —, azok megvették, lázas érdeklődéssel végigolvasták az utolsó betűig, majd felháborodva jegyezték meg legelső ismerősüknek, akivel találkoztak:

— No, mit szól hozzá, mit merészel ez a két taknyos?! Így írni olyan köztiszteletben álló úrról, mint Mr. Bolton! Mégiscsak hallatlan! Tudja, én csupán azért olvasok el minden számot, mert érdekel, mennyire süllyedt a mai fiatalok erkölcse. Nincs bennük egy szemernyi tekintély-

tisztelet sem. Nem tudom, mi lesz így a világból . . . Nem hallotta vélet lenül, kiről szól majd a következő szám? Már alig várom.

Akikről pedig szólt a pletykálkodás, azok éppen úgy megvették és végigolvasták, és ugyanúgy felháborodtak, mint a többiek. Illetve nem is ugyanúgy, hanem természetesen sokkal mélyebben. Magától értetődően aggodalmaik is jóval súlyosabbak voltak az emberiség jövőjét illetően, amennyiben ez így folytatódik.

Egy alkalommal a Kandi Pali szokásos heti nagy szenzációjában Mr. Greent, a város legnagyobb tűzi- és épületfa-kereskedőjét, a városi képviselőtestület tagját és az erkölcsnemesítés bősz szónokát tűzte tollára, titkos útjainak célját pellengérezve ki.

Kandi Palinak ez a cikke nem keltett sem kisebb, sem nagyobb feltűnést, mint egyébként, hiszen a többi is nagyjából hasonló természetű volt. Nyilván nem is lett volna különösebb baj belőle, ha két nappal a szám megjelenése után a Huron csatornájának a partján Al nem botlik bele Mr. Greenbe.

— Á, Edison szerkesztő úr! Nem is mertem remélni azt a ritka szerencsét, hogy találkozunk! — kiáltott fel a fakereskedő vészjósló hangon. — Igazán azt hittem, hogy nem látom többé — és tettetett nyájassága egyszerre tajtékzó dühre váltott —, mert azt gondoltam, hogy már régen kiseprűztek a városból egy olyan aljas, utolsó ocsmányságot, mint maga! De azért ne higgye, hogy sokáig fertőzheti itt a levegőt! Ha mások elmulasztották, hogy kiverjék innen, én nem követem el ezt a mulasztást!

Azzal megemelte somfa botját, nekiesett a meglepett szerkesztőnek, és ütötte-verte, ahol érte. Ez nyakát behúzva igyekezett menekülni, amerre látott, de csak a csatorna felé volt szabad útja. Green azonban nem hagyta áldozatát: tovább ütlegelte. Edison már egészen a csatorna partjára ért, de Green a sarkában maradt. A fiú futott volna tovább is, de nem volt merre. A megsértett városatya elállta az utat, és egy pillanat múlva meg is ragadta az üldözöttet.

— Hogy egy kissé kijózanodj! — kiáltotta, és hatalmas ütéssel betaszította a csatornába.

A csatorna mély volt, Edison pedig tetőtől talpig felöltözve. Szerencsére azonban jól tudott úszni, és Green is kiadta már a mérgét. Mikor

a kamasz belecsobbant a vízbe, a fakereskedő megfordult, és elégedetten távozott. Így hát nem volt akadálya, hogy a Kandi Pali társszerkesztője kikecmeregjen a partra.

Patakokban csurgott ruhájából a víz, karja, háta, de különösen a feje sajgott az ütésektől, főképpen azonban halálosan szégyellte magát. Szégyellte volna magát akkor is, ha a jelenet mindössze kettejük között zajlik le. De – noha tüzetesebb megfigyelésre igazán nem adódott alkalma – annyit mégis látott, hogy közelebbről-távolabbról néhány szemtanú is akadt. Ami azt jelenti, hogy holnap már az egész város tud a dologról. Ha lenne egy másik Kandi Pali is, az feltétlenül megírná. Első oldalon, teljes lapszélességű címmel, minden részletet aprólékosan kiszínezve, gyakran még hozzá is toldva valamit. Éppen úgy, ahogyan ők szokták. Ha nagyobb és erősebb lenne, akkor bottal megtámadhatná a szerkesztőt . . . De hiszen ugyanezt tette Mr. Green is! De mi más módon vehetne magának elégtételt?! Persze, ugyanez áll Greenre is. Annak sem igen volt más választása.

Mire hazaért – pedig ugyancsak igyekezett mihamarabb megszabadulni csuromvizes ruhájától –, kész volt az elhatározással: a maga részéről abbahagyja a Kandi Pali szerkesztését. Ha Dick akarja, csinálja egyedül, ez már az ő dolga. Ebben a munkában azonban ő, Al, nem vesz többé részt. Nemcsak azért, mert ilyen veszedelmeket rejt magában, hanem mert erkölcstelen és ízléstelen. Elég baj, hogy csak ilyen keserű lecke után jött rá!

Persze, számolnia kell azzal, hogy a botrány nem lesz hatástalan a Heti Hírnökre sem. A vasúti árusítást feladta, a Kandi Paliból kilép, a Heti Hírnöknél visszaesést várhat. Valami egészen mást kell csinálnia. Mindent újra kezdeni. De mivel?

7

— Ennél igazán mi sem egyszerűbb! — felelte Mackenzie ifjú barátjának. — Mindkét hadseregnek szüksége van távírászokra, az északiak tehát éppúgy elvitték őket, mint a déliek. Ennek folytán most a vasutak az egész országban lámpással keresik a telegrafusokat. Te igen jó távírász vagy, még valamennyi vasúti rövidítést is ismered — vagy talán elfelejtetted őket azóta, hogy megtanítottam?

— Dehogy felejtettem! Hiszen Michaellel állandóan sürgönyöztünk egymásnak.

— No, akkor mi a baj? A Grand Trunk Railwaynél ismernek, egyelőre csak mint vasúti árust, de a lényeg, hogy nem merült fel panasz ellened.

— Csináltam azt a tüzet...

Mackenzie legyintett.

— Azért persze nem dicsérnének meg, ha tudnának róla, de hát nem tudnak. Stevenson elintézte az ügyet saját hatáskörében, és kész.

— Gondolja, hogy nem jelentette az igazgatóságnak?

— Miért jelentette volna? Nem olyan ember. Adott neked két pofont, kidobott a kocsiból, és másnap megint visszaengedett. Mit kell ezen még jelenteni? A lényeg az, hogy a vasúttársaságnál nincs rossz híred. Emellett jól is tudsz táviratozni. Ők pedig keresnek távírászt. Mégpedig úgy tudom, éppen nálatok, Port Huronban is. Ha azonban már betöltötték volna, akkor másutt. De három nap alatt biztosan kaphatsz állást valahol a közelben. Persze, neked Port Huron lenne a legjobb. Ha akarod, mindjárt megkérdezem őket.

— Nagyon hálás lennék.

Az állomásfőnök odaült a távírókészülék elé, és kopogni kezdett. Rövid szünet után megjött a válasz. Aztán megint Mackenzie adott a

gépen, majd újra Port Huron. Egy ideig így eldiskuráltak, aztán a távírász Edisonhoz fordult:

— Nincs még telegrafistájuk, és nagyon hálásak nekem, hogy ajánlottam valakit. A nevedben megígértem nekik, hogy legkésőbb holnapután jelentkezel.

— Elmehetek már holnap is.

— Annál jobb... Mindössze két nehézség van.

— Micsoda?

— Az egyik, hogy éjszakai távírász kell nekik...

— Az nekem még jobb is. Szívesen dolgozom éjszaka. A nappalom legalább szabad.

— No, akkor ez nem is baj... A másik pedig az, hogy egyelőre természetesen csak másodosztályú távírász leszel, és ennek ilyen kis helyen, mint Port Huron, nem fizethetnek többet havi huszonöt dollárnál. Ez bizony nem valami sok.

— Nem — hagyta helyben Edison kedvetlenül. — Ennél jóval többet megkerestem az árusítással meg a Heti Hírnökkel.

— Biztos! — bólintott Mackenzie. — Csak valamit ne felejts el. Hogy ott elérted a legmagasabb jövedelmet, amely lehetséges. Itt meg ez a legalacsonyabb. Ezután csak emelkedni fog. Jóval magasabbra, mint amit eddig meg tudtál keresni. Arról nem is beszélek, hogy hamarosan Port Huront is könnyen besorolhatják magasabb osztályba. Hiszen amióta megépült a híd a Saint Clair fölött, és közvetlen összeköttetésünk van Kanadával, a vonat is továbbmegy Port Huronból Sarniába. De ezenkívül hamarosan első osztályú távírász lehet belőled, és elmehetsz valami nagy gócpontra dolgozni. Akkor pedig akár háromszor ennyit is megkereshetsz.

— Hát az nem ártana, havi hetvenöt dollár!... De tudja, Mackenzie úr, azért örülök mégis nagyon ennek az állásnak, mert nekem módfelett tetszik a távírászi pálya. Hogy az ember üzeneteket küldhet húsz vagy ötven mérföldre, anélkül, hogy oda kellene menni, anélkül, hogy látná azt, akivel „beszél", ebben van valami csodálatos és lelkesítő. És hogy mindezt a villamosság csinálja, és most majd én is ezzel a villamossággal dolgozom... Ki tudja, mi mindent lehet majd még ezzel a villamossággal csinálni?

– Örülök, hogy már előre ennyire tetszik neked ez a foglalkozás. Ne is csinálj soha mást, mint amihez kedved van, úgy viszed a legtöbbre! . . . Holnap akkor jelentkezel Port Huronban, ugye?

– Jelentkezem. Nagyon szépen köszönöm, Mackenzie úr.

Másnap be is állított a Port Huron-i állomásfőnökhöz. Ez kissé meglepődött, hogy mindössze tizenhat éves gyereket ajánlott neki a kollégája, erről ugyanis nem volt szó a táviratváltásban.

– Eddig a vonaton árusított. Nem tudtam, hogy ugyanarról a fiatalemberről van szó. Szóval mindenképpen a vasútnál akar maradni. No, majd meglátjuk, hogy megy ez az új munka.

Mindent aprólékosan elmagyarázott; este kilencre kell bejönni, reggel hétig tart a szolgálat, ez meg ez a dolga.

– És még valami – fűzte hozzá, amikor már mindent elmondott. – Az éjszakai műszak emberei hajlamosak arra, hogy elaludjanak, ami annál könnyebben megtörténhetik, mert nincsen sok dolog. Inkább csak állandó készenlétről van szó. Szóval hogy ez elő ne fordulhasson, minden félórában jelentkeznie kell Mount Clemensben . . .

– Mackenzie-nél.

– Nem. Éjszaka nem ő tart szolgálatot. Tehát félóránként jelentkezik. Az egész mindössze annyiból áll, hogy lead egy *a* jelet.

– Pont, vonás.

– Úgy van! Semmi több. De ezt szabályosan, félóránként.

– Meglesz pontosan.

– Helyes. Szóval akkor holnap este el is kezdheti a szolgálatot, ugye?

Másnap este megjelent az új távírász a hivatalában. Kissé lámpalázas volt, végeredményben most először kell felelősségteljesen és egyben önállóan dolgoznia. Hiszen vett és adott le ő már hivatalos táviratokat Mount Clemensben, de akkor mindig Mackenzie felügyelete alatt. Dolgozott teljesen önállóan is, de csak a saját házi távíróján Michaellel. Ez persze már egészen más dolog!

Rövidesen kiderült azonban, hogy felesleges volt minden izgalom. Egész éjszaka nem volt nagyobb forgalom hat-hét sürgönynél. Ez igazán nem megerőltető, és ha a fizetés nem is sok, legalább a teljes napja szabad.

Másnap már alaposan fel is használta ezt a szabad időt, és kevés délelőtti alvás után egész estig a laboratóriumban dolgozott, amíg csak nem kellett a szolgálatra jelentkeznie. Munkája most sem volt több, mint előző nap. Ha összerakhatta volna, minden együtt nem tett volna ki többet egy óránál. Buta dolog, hogy emiatt kell az embernek egész éjszaka virrasztania és nappal aludnia, holott azt az időt sokkal okosabban is felhasználhatná.

Még egy hetet várt, de amikor végképp kiderült, hogy beosztása nem jár több munkával, behozott magával egy ébresztőt, és nyugodtan lefeküdt aludni. Így nappalait teljesen zavartalanul szentelhette a laboratóriumi munkának. A hivatalban pedig az óra harmincpercenként felkeltette, Al leadta a jelzést Mount Clemensbe, megnézte, van-e valami elintéznivaló, azután aludt tovább.

Hamarosan azonban ezt sem találta kielégítőnek. Nem volt sok alvásra szüksége, de amikor aludt, akkor eléggé mélyen, és ilyenkor nem kellemes, ha unos-untalan felcsengetik az embert. Az órát is mindig újra meg újra be kellett állítani. Elvégre lehetne ennél tökéletesebb megoldást is találni.

Néhány napig gondolkozott, aztán egyszer hazavitte magával az öreg ébresztőt. Vagy két óra hosszat dolgozott, szerelt rajta, utána beletette egy dobozba, és este ismét bevitte a hivatalba. Mikor magára maradt, összekapcsolta a távírókészülékkel. Mire mindennel megvolt, háromnegyed tíz felé járt már az idő. Leült az óra elé, és várt.

Pontosan tízkor az órához szerelt kerék megindult, felemelt egy kis fémrudat, amely viszont a távírókészülék karját hozta mozgásba. Először egy pillanatra nyomta le a távírógép gombját, aztán elengedte, majd másodszor is lenyomta, ezúttal valamivel hosszabban. Pont, vonás. A készülék önműködően, szabályosan leadta a morzeábécé *a* betűjét anélkül, hogy Edisonnak a kisujját is mozdítania kellett volna.

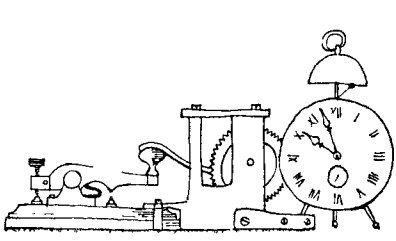

Az ifjú feltaláló megelégedetten bólintott, a biztonság kedvéért azonban megvárta

a fél tizenegyet. A megszabott időben a készülék működni kezdett, és elvégezte az előírt jelentkezést.

Edison most már nyugodt lehetett. Éjszakai kevés munkája mellett kényelmesen kialhatja magát, nappal pedig szabadon rendelkezik az idejével. Mindössze arra kell gondolnia, hogy reggelenként a távíróról ismét leszerelje és eltüntesse a készülékét, hogy felettesei előtt el ne árulja magát. De erről sohasem feledkezett meg, úgyhogy ilyen irányból nem fenyegette a leleplezés veszedelme.

Annál nyugtalanabb volt odahaza az édesanyja.

— Mondd, fiam, te sohasem alszol? Már hetek óta figyellek. Reggel megjössz, mosdol, eszel, bemégy a laboratóriumodba, ott vagy délig, ebéd után megint egészen estig. Néha olvasol, esetleg van valami egyéb elintéznivalód, de azt, hogy lefeküdnél aludni, sohasem látom. Mit gondolsz, meddig lehet ezt bírni?

— Ne nyugtalankodjék, édesanyám, alszom én eleget.

— De mikor, fiam, hol? Csak nem a távíróhivatalban?

A fiú nevetett.

— Ott.

— Hát még erre is van időd?

— Erre? No, szép lenne, ha annyit aludnám, amennyi időm van! Még egy csomót olvasok is. Kísérletezni nem lehet benn, hát az olvasnivalóm nagy részét beviszem.

— És nem lesz ebből valami baj?

— Attól ne tartson! Jól megcsináltam én ezt — felelte önérzetesen, és elmesélte anyjának, milyen készüléket fabrikált.

Egyelőre valóban senki sem vette észre Edison turpisságát, sőt egy elmés ötlet révén nagymértékben meg is növekedett a fiatal távírász tekintélye. 1863—64 tele ugyanis rendkívül kemény volt, és a Saint Clair folyó tetejét két-három láb vastag jégpáncél borította. Amikor azután a zajlás megindult, az óriási jégtáblák annyira megrongálták a hidat, hogy nemcsak a vasúti közlekedés szűnt meg, de még gyalogosan sem lehetett átmenni rajta a túlsó partra. Ugyanez a jégzajlás elszakította a Port Huronból Sarniába vezető távírókábelt is, úgyhogy a két város között minden érintkezés megszűnt. És ekkor érkezett Port Huronba egy sarniai rendeltetésű sürgöny, amely figyelmeztette

a városi hatóságokat: tegyenek meg minden óvintézkedést, mert a Saint Clair felső szakaszáról olyan árhullám közeledik, amely a várost is elöntéssel fenyegeti.

— No, ezzel mit csináljunk? — töprengett a távíróhivatal vezetője, amikor Edison este szolgálatra jelentkezett. — Most érkezett, nincs három perce — azzal odaadta a sürgönyt a fiatal távírásznak.

Edison elolvasta, de maga is éppoly tanácstalan volt, akár a főnöke.

— Nem hagyhatjuk a várost elpusztulni, de tenni sem tudunk semmit! — folytatta a főnök.

— Egyet tehetünk — javasolta a nappali távírász, aki már menőfélben volt. — Vissza kell táviratoznunk, hogy a vonal megszakadt, próbálják meg kerülő úton.

— Kerülő úton?! Az legalább négy-öt óra, de nyilván még jóval több. Ki tudja, mi történik addig... És mégsem tudunk okosabbat csinálni.

— Nekem lenne egy ötletem — szólt most közbe Edison. — Egy mozdonyra van hozzá szükségem, mindössze húsz percre.

— Mozdonyunk van éppen nélkülözhető, de hát mit akar vele? — kérdezte meglepődve a távíróhivatal vezetője, aki egyben az állomásfőnöki tisztet is ellátta, mint ez a Grand Trunk Railway többi kisebb állomásán is szokásos volt.

— Kimegyek vele egészen a hídig, amíg csak lehet, és ott a mozdony sípjával leadom a táviratot. Előbb-utóbb csak észreveszik... Mindenesetre hamarabb, mint négy-öt óra alatt.

Az állomásfőnök elcsodálkozva bámult a tizenhét éves fiúra.

— Gratulálok, fiatalember! Ragyogó ötlet! Induljon azonnal!

Nyomban intézkedett a mozdony ügyében, és két perc múlva Edison már robogott is a leszakadt híd felé. A mozdonyvezető kiment a legvégső pontig, amíg lehetett, ott állt meg. Ekkor a távírász vette kezelésbe a gőzsípot.

Háromszor egymás után leadta a figyelmeztető jelet, aztán várt. Eltelt két-három perc, semmi válasz. Újra kezdte, megint várt. Ismét semmi. Harmadszor is próbálkozott, megint eredménytelenül. De Edison nem vesztette el a türelmét. Kitartóan jelzett, több mint egy

negyedóráig. És ekkor egyszerre a túlparton fények jelentkeztek.

— No, végre! Észrevettek bennünket — jegyezte meg a mozdonyvezető.

Edison leadta a táviratot. De a másik oldalról semmi jele sem érkezett annak, hogy felvették volna.

— Teljesen reménytelen! — legyintett lemondóan a mozdonyvezető. — Az előbb már azt hittem, észrevették, miről van szó. De úgy látszik csalódtam.

Edison azonban a fejét ingatta:

— Próbáljuk újra! Előbb-utóbb csak rájönnek.

Elölről kezdte a sípolást. Várt, aztán újra. Harmadszor, negyedszer is. Már majdnem negyven perce álltak a folyóparton. Ekkor a távírász egyszerre felfigyelt:

— Valami újabb fénypont tűnt fel a túloldalon. Közeledik.

— Látom én is — felelte a társa. — Mozdony. Megismerem a lámpáját. Már lassít. Mindjárt megáll.

Valóban egy-két pillanat múlva megszűnt a lámpa mozgása.

— Kijöttek egészen a partig ők is — jegyezte meg a masiniszta.

Edison újra leadta a hívójelet. És néhány másodperc múlva, ugyancsak a mozdony gőzsípjából, megjött a válasz: „Készen vagyunk a távirat felvételére."

Végre! Mégsem volt rossz az ötlet. Eddigi szorongó érzését egyszerre felszabadultság, öröm és megelégedés váltotta fel. Boldog mosollyal adta le az üzenet szövegét. Utána ismét várt. Eltelt egy fél perc, egy, másfél... Egyre komorabb lett. Mégsem értették volna? És ekkor megszólalt a másik mozdony sípja, az óriási jégtáblákat hömpölygető folyó túlsó partján: „Megértettük. Rendben!"

Edison nagyot ugrott a levegőbe, aztán átkarolta a mozdonyvezető nyakát, és cuppanós csókot nyomott kissé kormos arcára.

— Végeztünk. Mehetünk!

A Port Huron-i állomásfőnök szolgálati ideje rég letelt, de képtelen lett volna hazamenni. A peronon fel-alá járva várta egyre türelmetlenebbül fiatal távírászát. Ide hallotta, hogy állandóan hívják Sarniát, és az egyre megismétlődő jelzésekből arra kellett következtetnie, hogy a túloldalról nem érkezik válasz. Midőn meglátta a visszafelé tartó

mozdonyt, még mindig nem tudta, mi az eredmény. Mikor aztán meghallotta, megkönnyebbülten sóhajtott fel.

— Nagyon okos ötlet volt, őszintén gratulálok! — ismételte háromszor is, szinte ugyanazokkal a szavakkal, amelyeket mondott, amikor a fiatal távírász először vetette fel a mozdonyfütty-távirat gondolatát.

Edison bravúrjának a híre gyorsan elterjedt a Grand Trunk Railway vonalának távírászai között. Talán részben ez is okozta, hogy egyik alkalommal, amikor éjszaka fél háromkor befutott a Port Huron-i éjszakai távírász kötelező jelentkezése Mount Clemensbe, itteni kollégájának egy gondolata támadt: elbeszélget egy kicsit ezzel a fiúval. Gyakori szokás volt ez, főleg éjjelente, amikor elég sok szabad idővel rendelkeztek.

A Mount Clemens-i távírász tehát hívta Port Huront. Hívta egyszer, hívta kétszer, háromszor. Semmi válasz. Csak nem esett valami baja ennek a fiúnak?! Kis ideig várt, aztán megkísérelte megint. Semmi. Most már nagyon ideges lett. Felállt, és ide-oda sétált a szobában.

Nemsokára három óra. Előírás szerint akkor kell Port Huronnak ismét jelentkeznie. Ha nem jelentkezik, akkor kétségtelenül valami baja történt. Átmegy, és megnézi, mi van vele.

Egyre türelmetlenebbül figyelte az órát.

Pontosan háromkor működni kezdett a távírókészülék: pont, vonás. A Mount Clemens-i kolléga azonnal felelt: „Mi van magával, fiatalember? Az ember hívja, és még a füle botját sem mozdítja!"

De erre a tréfás szemrehányásra sem érkezett semmi válasz.

— Hát ez aztán már igazán furcsa! A fene sem érti.

Még egy kísérletet tett a Mount Clemens-i telegrafus, aztán úgy érezte, kötelessége közelebbről megnézni, mi történt Port Huronban. Tulajdonképpen csak egyetlen elképzelhető lehetőség van. Valaki — ki tudja, milyen okból — meggyilkolta a szerencsétlen fiút. De a gonosztevő tudja, hogy félóránként *a* jelet kell leadni Mount Clemensbe, és most ő adta ezt le a távírász helyett, hogy eloszlassa a gyanút.

A távírász mindenesetre két revolvert dugott az övébe, aztán kézihajtányra szállt, és elindult Port Huron felé. Útközben többször is elfogta a szorongás. Csak így nekivágott egyedül az éjszakának, itt kinn, a teljesen elhagyott pályatesten, holott benn a városban, az

állomásépületben egyszerűen legyilkoltak valakit. Csupán magának köszönheti, ha a koromsötétben egyszer csak beléje botlik egy gazdátlan golyó. Meg aztán se szó, se beszéd, otthagyta az állomáshelyét is. Ezért sem dicsérik meg, ha kiderül... De hát mégsem hagyhatja magára azt a szerencsétlen fiút. Most talán lehet még segíteni rajta.

Taposott, ahogyan csak tudott, jól beleizzadt, amire Port Huronba ért. Már messziről látta, hogy a távíróhivatalban ég a lámpa. Kissé félve közeledett az ablakhoz. Micsoda szörnyűség rejlik mögötte? Ott látja majd a fiút a vérében feküdni a földön. A helyiség feldúlva, minden összetörve...

Még egyszer erőt vett magán, mielőtt benézett az ablakon, hogy elviselje, akármilyen látvány tárul is eléje. A szobában azonban teljes rend volt. Semmi nyoma bármiféle dulakodásnak. Edison egy székben ült, karja az asztalon pihent, feje pedig a karján. Elképzelhető, hogy valami baja van, de sokkal inkább úgy mutat, hogy az igazak álmát alussza. Ha az ember alaposabban figyeli, még így előregörnyedten is látszik, amint mellkasa minden lélegzésnél emelkedik és süllyed. De ha alszik, akkor hogyan jelentkezhetik szabályosan félóránként?!

A távírász a készülékre pillantott.

– Hát ez meg mi? – lepődött meg.

Egy óra, egy kerék, egy kar volt a távírókészülékhez szerelve. A Mount Clemens-i kolléga jó néhány esztendőt töltött már távíróhivatalban, ilyet azonban még nem látott. De kezdett benne valami gyanú ébredezni. Kivette a mellényzsebéből szép, nagy nikkelóráját: öt perc múlva fél négy. Ezt az öt percet már rászánja.

Nem mozdult el az ablaktól, és hol a távírót nézte, hol az óráját. Olykor a fiút is, aki zavartalanul aludt. Felébreszteti magát valamivel, vagy elmarad ezúttal a jelentkezés, avagy?... Egy percen belül eldől.

Egy perc múlva az órához szerelt kerék megindult, felemelt egy kart, és az ablakból is látni lehetett, hogy a távírókészülék gombja először rövidebb, majd hosszabb időre lenyomódik. Pont, vonás. Elment a jelzés Mount Clemensbe. Anélkül, hogy a fiú még csak egyet horkanna is álmában.

A távírász rettentő dühös lett. Be akart menni, de az ajtó zárva volt.

Rúgni kezdte, dörömbölt rajta, amíg Edison fel nem riadt, és ki nem nyitotta.

— Csakhogy fel méltóztatott végre ébredni! — rontott be a Mount Clemens-i távírász. — Ugye, nem veszi rossz néven, hogy megzavartam legédesebb álmában? — kérdezte gúnyosan, de tovább még ennyire sem tudta türtőztetni magát, és kitört belőle dühe. — Mondja csak, hát ezt hogy képzeli?! Maga itt kényelmesen alszik, mint a bunda, míg más embert a guta kerülgeti az aggodalomtól maga miatt! Egy órája hívom teljesen hasztalanul, rémképeket látok, hogy valaki legyilkolta, otthagyom a posztomat, amiért kirúghatnak, elindulok a sötét éjszakában, kézzel-lábbal dolgozom azon a dög hajtányon, hogy csurog rólam a verejték, és mindezt csak azért, hogy minél hamarabb ideérjek, hátha még segíthetek valamit azon a szerencsétlen gyereken, és akkor azt látom, hogy az a „szerencsétlen gyerek" boldogan alszik, még mosolyog is álmában. Biztosan rajtam röhög, aki ilyen hülye vagyok!... Igaza van, én is röhögnék, ha ilyen hülyéket találnék. De most megjött az eszem, várjon csak! — azzal odalépett az önműködő jelentkező készülékhez, leszerelte a távíróról, és magához vette. — Igen elmés kis szerkezet. Azt hiszem, szerfelett örülnek majd neki — mondta, és úgy becsapta maga mögött az ajtót, hogy nagy darabon lehullott a vakolat.

Edison feszengve vakargatta a fejét. Ezzel bizony alaposan elrontotta a dolgát. Még csak szóhoz sem jutott. Próbáljon beszélni vele?

Az ablakhoz lépett, de a Mount Clemens-i kolléga éppen akkor szállt fel kis járművére, és indult hazafelé. Nem, utána szaladni már igazán nem fog! Hiszen még ha beszélhetne vele, az sem kecsegtetne sok sikerrel. Amilyen dühös. Nyilván jelentést tesz a feletteseinek. Nem mondta ugyan, hogy kik lesznek azok, akik szerfelett örülnek majd az ő kis készülékének, de nem vitás, hogy azokra gondolt. Akkor pedig nem terem itt sok babér a számára.

Szépen összeszedte a könyveit, amelyeket éjszaka olvasgatni szokott, és összecsomagolta őket. Reggel, amikor a váltás jött, hazavitte a köteget. Estére kiderült, hogy jól számított. Főnöke közölte vele, hogy súlyos fegyelmezetlenség miatt azonnali hatállyal elbocsátja.

Edison azonban nemigen vette szívére a dolgot. Ismerte már annyira szakmájában a viszonyokat, hogy tudta, könnyen elhelyezkedhetik

bárhol. Úgy határozott, hogy először a kanadai Sarniában próbálkozik, ahol a múltkori mozdonybravúrral jól megalapozta a hírnevét. Szerencsére a jég már lezajlott, valamennyire helyre is állították a hidat, úgyhogy gyalogosan átkelhetett.

Reményeiben nem is csalódott: a távíróhivatalban szívesen fogadták, és nyomban alkalmazták. Ismét éjszakai távírász lett, mert mások meglehetősen húzódoztak ettől a beosztástól, ő pedig örömmel vette. De mindössze egy-két hónapig maradt Sarniában, aztán továbbment az ugyancsak kanadai Stratfordba, megint éjszakai távírásznak.

„Úgy látszik, mi, Edisonok, állandóan Kanada és az Egyesült Államok között csavargunk – mondta magában mosolyogva. – A dédapám a mai Egyesült Államokból ment Kanadába, apám visszajött, én meg most megint északra kerülök. Bár nem valószínű, hogy itt fogok megvénülni."

Egyelőre azonban igen jól érezte magát új munkahelyén. Port Huron-i kalandja óta nem rendezkedett be ugyan már arra, hogy a hivatalban aludja ki magát, de sok alvásra nem volt szüksége, és így bőven maradt szabad ideje. Ilyenkor néha hegedülgetett, ami a legolcsóbb szórakozás volt. Tudniillik ingyen jutott még a hegedűhöz is, amelyet annak idején valaki zálogul hagyott a szállásadónőnél a kifizetetlen lakbér fejében. Az adós soha többé nem jelentkezett, a háziasszony meg nem tudott mit kezdeni a hangszerrel. Mikor már nagyon elunta, odaajándékozta akkori albérlőjének, Edisonnak. Ez nagyon megörült neki, mert mindig szerette a zenét, és hamarosan meg is tanult játszani. Később azután a városka templomában az orgonához is odamerészkedett, eleinte természetesen csak olyankor, amikor senki sem hallotta.

A zene azonban mégis csak pihenésül, szórakozásul szolgált, a nagy szenvedély változatlanul a fizikai és kémiai kísérletezés maradt. Leginkább maga a távíró érdekelte. Mint annak idején, amikor még Mackenzie-től tanulta a mesterséget, most is szerzett kiselejtezett készülékeket, és albérleti lakásán nézegette őket, mit lehetne tökéletesíteni rajtuk. Éjszaka pedig a munkahelyén bőven maradó szabad idejében állandóan a könyveket búj ta. Amilyen fizikai vagy kémiai szakkönyvhöz csak hozzáfért, mind megszerezte, és a legnagyobb buz-

galommal tanulmányozta. Igen gyorsan olvasott, és egyik kollégája, aki egyszer felfigyelt arra, hogy milyen sűrűn lapoz, meg is jegyezte: az ilyen olvasásnak kevés haszna van, mert mire a könyv végére ér, elfelejti, mi volt az elején. Jelen esetben azonban tévedett: bármily hamar végzett is Edison egy könyvvel, nemhogy hónapok, évek, hanem évtizedek múlva is visszaemlékezett nemcsak arra, mi volt a tartalma, hanem arra is, mi hol található. Igaz viszont, hogy annyira belemerült az olvasásba, hogy ilyenkor semmi más nem létezett a számára. Mintha az egész világ elsüllyedt volna, semmi másról nem vett tudomást, csupán a könyv tartalmáról.

Éppen Faraday-nek a gyertya lángjáról szóló munkáját tanulmányozta hivatalában egyik éjszaka, amikor távirat érkezett, hogy az éjfél után negyvenöt perckor befutó személyvonatot kivételesen ne engedje tovább, mert az egyetlen sínpáron ellenirányból egy sürgős tehervonatot indítanak. Edison elolvasta a sürgönyt, ismét kézbe vette Faraday-t, és a következő percben már teljesen megfeledkezett arról, hogy egyáltalán érkezett bármiféle üzenet. A személyvonat menetrendszerű időben befutott, néhány percet töltött az állomáson, majd éles sípolással elindult, hogy folytassa útját.

A fiatal távírász csupán a sípolásra riadt fel. Kirúgta maga alól a széket, egyetlen lendülettel az ajtónál termett, és mint az eszeveszett, rohant a mozdony felé. A szerelvény azonban közben már megindult, és hiába próbált Edison kiáltani, a zihálástól amúgy is gyengébb hangját elnyomta a kerekek zakatolása. Mégis bízott abban, ha a mozdonyvezető nem is, de talán valamelyik kalauz észreveszi, és az értesíti azután a vezetőt.

A vonat sebessége azonban egyre fokozódott, a vagonok sorra elhúztak a kétségbeesetten rohanó távírász mellett, már kiértek az állomás területéről, de Edison csak egyre futott a koromsötétben a töltés mentén húzódó keskeny ösvényen, mindaddig, amíg egyszer csak el nem vesztette lába alól a talajt. Egy gödörbe pottyant, és természetesen menten elvágódott, térdét, lábszárát, könyökét alaposan összezúzva. Tenyeréről is jócskán lejött a bőr, kissé még arcát is felhorzsolta a nagy zuhanásban. Mindezt azonban most még észre sem vette. Csak azt, hogy a vonat immáron menthetetlenül elment, és az összeütközést

még a csoda sem akadályozhatja meg. Ki tudja, hány ember veszti majd életét, mennyi válik nyomorékká vagy hosszú időre sebesültté, a felbecsülhetetlen anyagi kárról nem is beszélve. És mindezt ő okozta, Thomas Alva Edison!

Nagyon nyomorult hangulatban kászálódott ki a gödörből. Csak most érezte, hogy minden tagja sajog, és alig tud mozdulni. Ebben — úgy gondolta — a sorsnak valami nagyon csekélyke elégtétele rejlik, a legelső és leggyorsabb büntetés mérhetetlen mulasztásáért. Bár inkább ne egy-két lábat zuhant volna, hanem összehasonlíthatatlanul nagyobbat, amivel íziben halálra zúzza magát! Akkor most már minden megoldódott volna! Így azt sem tudja, merre menjen, amennyire egyáltalán tud járni sérült lábával. A legokosabb az lenne, ha elindulna árkonbokron keresztül, amerre lát, talán valahogy elvergődik az Egyesült Államokba. Ahogyan valamikor az apja is oda menekült Kanadából... Csakhogy az apja annak idején a politikai viszonyok folytán kényszerült a szökésre, nem pedig azért, mert kötelességmulasztásból egy csomó ember halálát okozta. És az apja akkor nemcsak járni, hanem futni is tudott, míg ő most alig vánszorog. De azért mégsem tehet mást, mint hogy ezt megkísérli. A legelső dolga mindenesetre az, hogy elkerülje a várost, ha nem akar magáról nyomot hagyni.

Leereszkedett a töltésről, és elindult a mezőn. Alig ment azonban egy-két percig, hirtelen megállt. A távíróhivatalban most nincs senki. Mi történik, ha éppen ilyen váratlanul újabb távirat jön, és nem akad, aki felvegye?! Csak tetézi eddigi mulasztását. Pedig ha soha, akkor ma holtbiztosan jön ilyen váratlan távirat. Váratlan? Csak más számára az, ő, egyedül ő tudja, hogy jönnie kell! Talán már néhány perc múlva kopogni kezd a gép, kopog, mint a jégeső, és segélyvonatot kér, sürgős mentőszolgálatot egy szörnyű vasúti balesethez... És ő, Thomas Alva Edison, aki ezt a balesetet okozta, még akkor sincs a helyén, hogy legalább a sebesültek elsősegélyét lehetővé tegye!... Nem, bármi történik is vele holnap, most vissza kell mennie az állomásra!

Megfordult, a sötétben megkereste a töltést, felmászott rá, és elindult az állomásépület felé. Az óráját nem tudta megnézni a sötétben, de becslése szerint legalább tíz percbe tellett, amíg visszaért. Ilyen sokat futott volna, vagy csak ilyen lassan tudott most vánszorogni?

Egyenesen a hivatali helyiségbe ment, a távírókészülékhez. Nem jött semmi. Majd jön hamarosan! Leroskadt a székbe, és kétségbeesetten maga elé meredt. Mi lesz holnap? Jobb nem is gondolni rá! De nem tudott másra gondolni.

Felállt, hogy idegességében járkáljon egy kicsit, de tüstént újra visszaült. A lába úgy fájt, hogy alig tudta emelni, sokkal inkább sajgott, mint korábban. A végén még haza sem tud menni, itt fogják el, a hivatalban.

Egyszerre felfülelt. Vonatzakatolást hallott. Semmiféle vonatot nem vártak; mi lehet ez akkor? Mindenesetre ki kell hozzá mennie, nehogy még ez is elinduljon, és harmadiknak belerohanjon a roncsok közé.

Feltápászkodott, és elerőlködött az ajtóig. Az igazi meglepetés csak itt várt rá. Nem onnét jött a vonat, ahonnét várta, hanem a másik oldalról, amerre az előbb a személyvonatot elengedte. Ez meg hogy lehetséges?

Ámulva meredt a lassan közeledő szerelvény felé. Hiszen ez visszafelé jön: hátul van a mozdonya!

Amint a vonat az állomás gyér lámpáinak fénykörébe érkezett, megismerte: ugyanaz volt, amelyet ő vigyázatlanul elengedett, és amely után hasztalanul futott lélekszakadva. Hamarosan kiderült, mi történt. A pályának volt egy meglehetősen hosszú nyílegyenes szakasza. Szerencsére a két szerelvény éppen itt került szembe egymással. A mozdonyvezetők még idejében észrevették a fenyegető veszedelmet, mindketten fékeztek, és sikerült is megállniok összeütközés előtt. A két mozdonyvezető ezután leszállt, együttesen az ég minden szentjének és a pokol minden ördögének a figyelmébe ajánlotta azt, aki a két állomáson elindította őket, végül békésen megállapodott, hogy a személyvonat visszatolat, a tehervonat pedig megfelelő távolságból óvatosan követni fogja. És valóban, kis idő elteltével megérkezett a tehervonat is.

Bármennyire szidalmazta is a két mozdonyvezető meg az állomás egész személyzete Edisont, mégis olyan jókedvű volt, hogy madarat lehetett volna vele fogatni. Felette valószínűnek tartotta ugyan, hogy az ügynek még lesznek következményei, de ez most kevésbé érdekelte.

Egy volt a fontos: nem terheli a lelkiismeretét egy csomó ember súlyos, sőt halálos balesete!

Harmadnap azért mégis szorongás fogta el, mikor közölték vele, hogy utasítás érkezett, azonnal utazzék Torontóba, és jelentkezzék a vállalat igazgatóságánál.

Egész úton kibámult a vasúti fülke ablakából, de tisztára csak azért, hogy ne lássa az embereket, és azok sem őt. A tájból, amelyre a szeme tapadt, nem vett észre semmit. Szeme előtt azok az elképzelt jelenetek vonultak el, amelyekre számított.

Biztosan valami főember elé kerül. Az alaposan lehordja majd, elmondja mindennek, és ő még csak nem is tiltakozhatik önérzetesen, hiszen igaza lesz az illetőnek. Az egyetlen, amit tehet, hogy lehorgasztott fővel hallgat, és beismeri hibáját. Esetleg valami fegyelmi büntetést is kiszabnak rá, talán még a fizetését is csökkentik, legalább átmenetileg. Sőt akár az is megtörténhetik, hogy elbocsátják. Elvégre ez sokkal súlyosabb hiba volt, mint Port Huronban az önműködő jelentkezőkészülék . . . Ámbár az elbocsátás tulajdonképpen jobb lenne a fizetésleszállításnál. Mert akkor talál valami más állást, viszont ha a fizetését csökkentik, abban az esetben két lehetőség között kell választania: vagy dolgozik alacsonyabb bérért, vagy elmegy. Ugyanott tart, mintha elbocsátanák, de még joggal mondhatják róla azt is: bezzeg a súlyos mulasztást elkövette, de annak a következményeit nem hajlandó viselni.

Torontóban egyenesen az igazgatósági épületbe ment. A portás a titkárságra utasította, ott mindent tudnak.

A titkárságon azonban nagy sürgés-forgás volt, senki sem törődött vele, nem is igen vetettek ügyet rá, amikor belépett. Jó öt perce toporgott már a szobában, amikor valaki mégis észrevette. Gyanakodva nézte végig a szalmakalapos, csizmás, elnyűtt ruhás fiatalembert, akinek nadrágján, kabátján sok ékes folt tanúskodott kémiai kísérleteiről.

— Mit óhajt?

— Berendeltek. Hogy jelentkezzem itt, az igazgatóságon.

— Hogy hívják?

— Thomas Alva Edison.

— Maga Edison? ! — csapta össze a kezét meglepetésében a tisztviselő, majd a szoba felé fordult: — Itt van Edison!

Egyszerre mindenki felélénkült, és egy pillanat alatt köréje gyűltek.

— Maga dolgozik Stratfordban?

— Hát csuda szerencséje volt!

— Nem tudom, okosan tette-e, hogy eljött. Én a maga helyében inkább kereket oldottam volna!

Ezek és hasonló megjegyzések hangzottak el, és a fiatal távírász úgy érezte magát, mintha valami csodaállat lenne, amelyet ketrecben mutogatnak. Az egész jelenetből egyébként legközelebbi jövőjét illetőleg nem sok jóra következtetett. Őszintén hálás volt az első tisztviselőnek, amikor az elunva az általános álmélkodást, így szólt hozzá:

— Jöjjön, átvezetem Spicer vezérigazgató úrhoz!

Azzal kituszkolta a szobából, és átvitte a vezérigazgató titkárához.

— Edison, Stratfordból.

— Ááá! — mondta a titkár, és élénken bólogatni kezdett. — No, üljön csak le!

Edison helyet foglalt. Nem tetszett neki a dolog. Sem az általános megrökönyödés, amely mindenütt fogadta, még kevésbé az, hogy egyenesen a vezérigazgató elé kerül. Elvégre ő igazán jelentéktelen pont a vasúttársaság gépezetében. Ha mégis a vezérigazgató foglalkozik vele, annak csak az az egyetlen magyarázata lehet, hogy az ügyet tartják rendkívül fontosnak. Ez pedig az adott körülmények között a legkevésbé sem kedvező számára.

Jó sokáig kellett várnia, és közben mi egyebet tehetett volna, szemügyre vette a szoba berendezését. Ahogy nézelődött, olykor-olykor a titkárra esett pillantása. Ilyenkor tekintete mindig összeakadt a titkáréval, aki erre gyorsan elkapta a fejét. Ez is éppúgy bámulja, mint az előbb a többiek odaát!

Végre jó félóra múlva kijött egy tisztviselő a vezérigazgató szobájából, hóna alatt nagy aktacsomóval. A titkár felállt, az ajtó felé indult, de közben megállt egy pillanatra, és az aktacsomós férfi fülébe súgott valamit, amire ez meglepetten tekintett Edisonra, és alaposan szemügyre vette. A titkár meg bement a vezérigazgatóhoz. Fél perc múlva

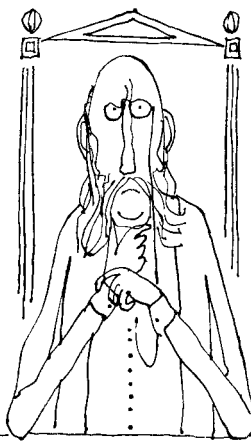

visszajött, az ajtót tárva hagyta maga mögött, és kezével intett a távírásznak:

– Tessék!

Edison belépett. Hatalmas szoba volt, a túlsó végén, az ajtóval szemben nagy íróasztal, mögötte oldalszakállas férfi, aki jobb karjával az íróasztalra könyökölt, állát kezébe támasztotta, és úgy nézett rá mereven. A fiatalember betette maga mögött az ajtót, és tanácstalanul megállt a terem végében.

– Maga Edison, Stratfordból?

Bólintott.

– No, jöjjön csak ide!

Elindult. Puha szőnyegen lépkedett, jobbról három nagy ablak tagolta a falat, és rajtuk keresztül a főútra lehetett látni. Baloldalt hosszú tanácskozóasztal húzódott, mellette kétoldalt székek. Legalább tizenkettő volt, talán több is. A szoba hosszanti falán két nagy olajfestmény. Mindkettő erdei tájat ábrázolt, köztük kanyargó sínpárral és a fák között eltűnő vagy felbukkanó vonattal. Középen üvegszekrény, benne egy mozdony kicsinyített mása, mint a szokásosnál valamivel nagyobbra sikerült játékszer. Az íróasztal mögött, a szoba hátsó falán könyvszekrény, megrakva sötétkék, fekete és piros kötésű könyvekkel.

„Furcsa, hogy mindezt így meg tudom most figyelni. Ha valaki mesélné, el sem hinném" — gondolta Edison, amíg végigment a szobán. Három lépéssel az íróasztal előtt megállt.

Spicer vezérigazgató még mindig tenyerében nyugtatta állát. Anélkül, hogy fejét megmozdította volna, végigmérte súlyos váddal terhelt alkalmazottját. Idegesítő lassúsággal haladt a tekintete a fiatalember hajától egészen a csizmája orráig, azután ismét vissza, alulról felfelé. Egy ideig szúrósan a szemébe nézett. Végre megszólalt:

— Szóval maga csinálta azt a karambolt Stratfordban?!

— Kérem, összeütközés nem volt. Semmi baleset nem történt.

— Ne szóljon közbe, ha én beszélek! Mi az, hogy nem volt összeütközés?! Nem azt mondtam, hogy összeütközés volt, csak azt, hogy maga csinált ilyet. Hogy aztán nem sikerült, az igazán nem magán múlott. Tisztára szerencsés véletlen. Maga mindent elkövetett, hogy legyen. Meri ezt tagadni?! . . . No, miért nem beszél? Most szóljon, amikor kérdem!

— Kérem, én szaladtam a vonat után, hogy megállítsam. Addig futottam, amíg bele nem estem egy gödörbe.

— Szaladt a vonat után! Haha! A vonat után szaladt! Miért nem akkor szólt, amikor nem kellett volna még szaladnia?! A vonat után. Amikor elég lett volna egyszerűen csak kimenni és megmondani. Erre feleljen!

— Megfeledkeztem róla.

— Megfeledkezett! Ezt csak így mondja. A szemembe. Megfeledkezik arról, hogy nem szabad százötven vagy kétszáz embert egyszerűen a halálba küldeni!

— De hiszen nem mentek a halálba. Semmi bajuk nem történt. Bajom csupán nekem történt a gödörben, ahol összevissza vertem magam.

— Talán még sajnáljam?! Ne fizessek valami fájdalomdíjat is? . . . Hallja, fiatalember, a maga szemtelensége minden mértéket felülmúl!

— Csak annak bizonyságául említettem, hogy igyekeztem jóvátenni a hibámat.

— Azzal, hogy futott a vonat árnyéka után? Maga még nagyon fiatal, és nem tudja, hogy az életben a legtöbb hibát sohasem lehet többé jóvátenni. Hiába fut már. Legfeljebb beleesik egy gödörbe.

– Ígérem, hogy nem fordul elő többé.

– Abban biztos vagyok – felelte Spicer vezérigazgató. – De nem azért, mert maga ígéri, hanem mert erről én gondoskodom.

Rövid időre elhallgatott, és átható tekintettel nézett a távírászra. Majd felállt, kétszer végigment a szobán, végül visszaült a helyére. Csak azután szólalt meg ismét:

– Majd lesz rá gondom, hogy ne kövessen el még egyszer ilyen mulasztást. Egyben arra is, hogy legyen ideje eltűnődni, mi becsületesebb dolog: elvégezni a kötelességét vagy szaladni a vonat után... Ezért legkevesebb két évet kap a törvényszéken. Mert oda kerül; remélem, ezzel tisztában van!

– A bíróság elé? – rökönyödött meg Edison.

– Hát mi mást gondolt? Hogy csak úgy szárazon megússza? Holnap egy másik vonatot enged el, holnapután egy harmadikat, majd csak összeütközik egyszer valamelyik!... Nem, barátocskám! Ez felelősségteljes munka, és a felelősséget viselni kell. Vagy úgy, hogy lelkiismeretesen elvégzi a kötelességét, vagy úgy, hogy leüli a két, esetleg három esztendőt. Majd mi elvesszük a távírászaink kedvét a szórakozottságtól!

Edison halálsápadtan hallgatott, Spicer pedig pillanat szünet után kíméletlenül folytatta:

– A feljelentést már megtettük. Ne legyenek hamis ábrándjai, maga innét egyenesen a dutyiba sétál. Mindössze azért hívattam először ide, hogy...

Kinyílt az ajtó, és Thomas hátán végigfutott a hideg. Nyilván érte jöttek. Máris!

Hátrafordult, de csak a titkár volt, aki szapora léptekkel ment a vezérigazgató felé, és aztán a füléhez hajolva halkan mondott neki valamit. Spicer meglepődött:

– Ilyen korán? – de aztán előhúzta az óráját, rátekintett, és kigazította magát: – Nincs is korán. Percnyi pontossággal érkeztek. Hogy szalad az idő! Vezesse be őket! Maga pedig – fordult a bíróság elé állítandó távírászhoz – menjen ki addig, és ott várjon!

Az előszobában öt jól öltözött, tekintélyes külsejű férfi állt. A titkár mély tisztelettel tessékelte be őket a vezérigazgatóhoz. Aztán az egyik

szekrényhez lépett, whiskysüveget, poharakat, tálcát vett elő, és mindent gondosan elrendezett.

„Ezzel bemegy a vezérigazgatói szobába – gondolta Edison. – Elhelyezi a poharakat, nyilván mindenkinek tölteni is fog. Kínál. Minderre feltétlenül rámegy két-három perc, talán több is. Addig senki sem lesz a szobában. Ha pedig azonnal indulok, és nagyon sietek, akkor valószínűleg elérem még a sarniai vonatot. Onnét már semmi Port Huron. Az Egyesült Államokba pedig mégsem ér el Spicer keze!"

A titkár kiegyensúlyozta kezén a tálcát, és ügyet sem vetve a távírászra, belépett a vezérhez. Amint az ajtó becsukódott mögötte, Edison kinyitotta a másikat, és már kinn is volt a folyosón. Egy perc múlva az utcán, és rohant egyenesen a pályaudvar felé.

Szerencséje volt: elérte a vonatot. Jegyváltásra már nemigen lett volna ideje, de mint a vállalat távírászának erre nem volt szüksége.

Persze, jobb lenne jeggyel utazni – gondolta, mélyen behúzódva az egyik sarokba, amikor a vonat már öt perce ment vele. – Akkor egy lenne a sok ismeretlen utas közül, így meg a kalauz nyomban tudja, hogy a vasút távírásza. És bármelyik pillanatban megtörténhetik, hogy a vezérigazgató sürgönyt meneszt utána valamelyik állomásra, hogy tartóztassák fel. De ezen most már hiába töpreng. Még ha előbb jutott volna eszébe, akkor sem volt más választása, hacsak nem akar lekésni a vonatról.

Mindenesetre ahány állomáson csak megállt a vonat, mindenütt szorongva figyelt, nem jönnek-e a keresésére. De egész úton nem történt semmi. Baj nélkül érkezett Sarniába, majd a határ túlsó oldalára, Port Huronba is. Megmenekült.

8

Ismét odahaza lett távírász, Port Huronban. Az önműködő jelentkezőkészüléket kénytelen-kelletlen megbocsátották már neki, részint, mert azóta jó fél év telt el, részint, mert időközben igen sokat fejlődött szaktudásban, és bár hallása egyre romlott, mégis megértette a távirat szövegét pusztán a gép kopogásából is. Legfőképpen azonban azért vették vissza, mert távírász feltétlenül kellett. Az egész szakma meglehetősen új volt, a távírászok túlnyomó többsége fiatalember, aki jókedvében nemigen riadt vissza Edisonéhoz hasonló vagy még különb csínytől sem, ha pedig elunta magát valahol, vagy másutt magasabb fizetés kínálkozott, gondolkodás nélkül odébbállt egy-két várossal. Így tehát minden távíróhivatalban örültek, ha alkalmas ember felvételre jelentkezett.

Örültek Edisonnak is, még egyszer annyi bért adtak neki, mint amikor először vették fel, mégsem maradt itt hosszú ideig. Sarniában, Stratfordban megszokta már az önálló életet, nemigen akaródzott neki újra apja rendelkezéseihez igazodni, a világot is látni kívánta, és erre kitűnő alkalom kínálkozott. Indianapolisban havi hatvandolláros állást ajánlottak fel neki.

Itt jó élete volt, hamarosan barátságot kötött az állomásfőnökkel, aki igen szerette az irodalmat, minden szabad idejében olvasott, vagy elment a helyi színtársulat előadásaira. Sok könyvet ajánlott és kölcsönzött a fiatal távírásznak is, aki főleg Victor Hugo verseiért, Dumas regényeiért és Shakespeare drámáiért lelkesedett. Ezeket szívesen megnézte színpadon is Wallich társaságában — így hívták az állomásfőnököt. A III. Richárd olyan elragadtatással töltötte el, hogy előadás után így szólt barátjának:

— Ez a Shakespeare annyira tehetséges ember volt, hogy ha nem

drámaírással, hanem technikával foglalkozik, biztosan feltalálónak is kitűnő lett volna!

Wallich harsány hahotára fakadt:

— Miért foglalkozott volna technikával? Drámákat kitűnőeket írt, feltalálónak pedig talán egészen jelentéktelen lett volna. Gondolja csak el, az ő korában! Hol voltak akkor még a technikai tudományok?!

— Éppen ezért! Mennyi feladat várt akkor egy feltalálóra!

— De nem értem. Miért ne írjon drámákat valaki, aki ilyen drámákat tud írni?

— Hát mégiscsak a feltalálás a legnagyobb dolog, nem?

— Maga javíthatatlan! — nevette el magát Wallich. — De ha már a drámaírás kérdésénél tartunk: nem lenne kedve színdarabokat másolni? A színházigazgató érdeklődött, nem tudnék-e ajánlani valakit, és én mindjárt magára gondoltam. Nagyon szép kézírása van, és láttam azt is, milyen gyorsan ír. Szép mellékkeresethez juthat.

Edison ráállt, és ingyen színházi jegyeken kívül nem lebecsülendő pénzt is kapott. Hálából olykor-olykor hegedült Wallichnak, máskor pedig elvitte magával egy templomba, ahol délutánonként orgonálni szokott. Néha hangversenyre mentek együtt.

Persze az élet nemcsak szórakozásból állt. A nap nagy részét továbbra is fizikai tanulmányainak és kísérleteinek szentelte, de a hivatalban is állandóan szaporodott a munka. A polgárháború egyre elkeseredettebben dúlt, és ennek során mind sűrűbben mentek parancsok távoli csapattestekhez, érkeztek különféle kérelmek, sürgetések, hosszú üzenetváltások, és mindezek a kiépített vasúti távíróhálózaton.

Egyik éjszaka Ulysses Grantnak, az északiak főparancsnokának címezve jelentés ment át Edison kezén, és ez arról számolt be, hogy Hood déli tábornok csapatai Nashville irányában nyomulnak előre, és bekerítéssel fenyegetik az ott táborozó északi haderőket. Röviddel később Washingtonból érkezett rejtjeles távirat Thomas tábornok, a nashville-i északi csapatok parancsnoka számára. Nyilvánvaló volt, hogy ez az előbbi híradással kapcsolatos utasítás, amit megerősített az a jelzés is, hogy rendkívül sürgős.

Nashville felé azonban nem volt távíró-összeköttetés, alkalmasint elvágták a vonalakat. A táviratot tehát csak közvetett úton lehetett

továbbítani, Louisville-en keresztül. Hasztalanul hívta azonban Edison ötször is Louisville-t, az állomás nem jelentkezett.

— Nem értem — fordult kollégájához. — Louisville-ben három éjszakai távírász van, lehetetlen, hogy egyik se legyen benn.

— Próbálja meg még egyszer!

— Hisz egyebet sem csinálok, csak próbálkozom.

— Akkor is! Mit tehet egyebet?

Edison megfogadta a tanácsot, de nem járt több sikerrel.

— Ki kell valamit találni! Az az utasítás, hogy rendkívül sürgős, és már háromnegyed órája nem tudom továbbítani.

Végül abban maradtak, hogy felhívják Louisville elővárosát, és annak adják le a táviratot. Így is történt, és innét azután kocsival továbbították. A távirat így sem késett el, Thomas tábornok még idejében megkapta ahhoz, hogy kivonhassa csapatait a déliek fenyegető gyűrűjéből.

Néhány nappal később azután kiderült, mi történt a kérdéses éjszakán Louisville-ben. A távíróhivatalban valóban három éjszakai ügyeletes dolgozott — máskor. Ezen a napon azonban egyikük átment a szomszéd városba, hogy végignézze egy halálra ítélt rablógyilkos kivégzését. A kivégzés sokáig elhúzódott, utána még meg is kellett beszélni részint a gonosztevő bűncselekményeit, részint a kivégzés lefolyását, és a távírász lekéste a vonatot.

A másik éjszakai ügyeletesnek napközben Jeffersonville-ben volt dolga. Még idejében hazaindult, útközben azonban leesett a lóról, és lábát törte.

A harmadik távírász nem hagyta el Louisville-t. Ott ment el egy kocsmába szokása szerint kártyázni. Jó lapjárása volt, és szépen gyűlt a nyeresége. Éppen ez volt a baj. Az egyik partnere meggyanúsította, ezen összevesztek, és végül a szerencsés játékost oldalában egy késszúrással szállították kórházba. Így maradt Louisville távírász nélkül a kérdéses éjszakán.

Az ilyen és hasonló esetek egyébként nem mentek ritkaságszámba ebben az időben. A polgárháború miatt a közbiztonsági viszonyok igen megromlottak, és napirenden voltak a betörések, rablások, gyilkosságok, véres verekedések. Természetesen főleg éjszaka járt vesze-

delmekkel az utcai közlekedés, és emiatt például az éjjeli ügyeletre beosztott távírászok állandóan revolvert hordtak maguknál, így Edison is.

De nem volt ritkaság az sem, főleg éjszakai beosztásban, amikor kisebb ellenőrzés mellett dolgoztak, hogy egy-egy távírász egyszerűen megkérte valamelyik társát, hogy helyettesítse, maga pedig szórakozni ment. Edison legközelebbi munkahelye Cincinnati volt, és itt egy ízben a távíróhivatalnak majdnem az egész éjszakai személyzete: öt első osztályú távírász ment át Clevelandbe egy gyűlésre, ahonnét majd csak a következő nap tudnak hazajönni. Valamennyien Edisont kérték meg, hogy végezze el helyettük a munkát. Edison vállalta, és bár egész éjszaka csak úgy dőlt róla az izzadság, fennakadás nélkül el is látta feladatát. Nyilván sohasem derült volna ki a dolog, ha másnap reggel a távíróhivatal főnöke, Stevens nem jön be váratlanul egy órával váltás előtt.

— Hát a többi hol van? — kérdezte meglepetten, egyetlen embert találva az egész hivatalban.

— Én végzem ma a munkát — tért ki a fiatal távírász.

— Azt látom. De hol vannak a többiek?

— El kellett menniök.

— Hová? És mindnek egyszerre? Úgyhogy mindössze egyetlen másodosztályú távírászt hagynak itt?!

— Kérem, ha én csak másodosztályú távírász vagyok is...

Tovább nem folytathatta, mert az egyik készülék kopogni kezdett. Még be sem fejezte, már jelzett a másik is, majd a harmadik. Edison azonban sorra ellátta valamennyi mellett a szolgálatot. Stevens leült egy székbe, és szótlanul figyelte talán negyedóránál is hosszabb ideig. A fiatal távírásznak ezalatt egy pillanat nyugta sem volt, de mégis győzte a munkát. Végül Stevens felállt.

— Nem akarom most zavarni, látom, akad elég munkája. De ha végzett a szolgálattal, jöjjön be hozzám!

Mikor egy gyenge óra múlva Edison belépett főnökéhez, ez igen barátságosan fogadta.

— Elnéztem ma egy ideig, hogyan dolgozott. Meg kell mondanom, nem is hittem volna, hogy ilyen kitűnő távírászom van. Öt első osztályú

távírászt helyettesített, amire igazán kevés ember lenne képes. És maga csak a második osztályban van?

– Ott.

– Mennyi a fizetése?

– Hatvan dollár.

– Hm! – mordult fel Stevens. – Hát ide figyeljen. Mától kezdve átminősítettem első osztályú távírásszá. Rendben van? – és kérdően tekintett a fiatalemberre.

Ez bólintott, de nem szólt semmit. „Nagyon megtisztelő ez a cím – gondolta magában –, de jobb szeretem, ha az elismerést kézzel foghatóbb formában fejezik ki."

Stevens azonban nyilván pontosan tudta, mit gondol alkalmazottja. Kis szünet után elmosolyodott és folytatta:

– A fizetését pedig százhuszonöt dollárra emelem fel. Most már meg van elégedve?

Erre Edison is elnevette magát.

– Most már meg.

– Szeretem, ha elégedett vagyok alkalmazottaimmal, de ez csak úgy lehetséges, ha ők is megelégedettek . . . No, minden jót! Pihenje ki magát! Alaposan rászolgált.

Talán soha jobbkor nem érte Edisont a fizetésemelés, mint éppen most. Néhány nappal ezelőtt egy könyvkereskedésben egy természettudományi folyóiratnak tizenöt hiánytalan évfolyamára bukkant, továbbá még egy sor fizikai és kémiai szakkönyvre. Szerfelett fájt rájuk a foga, de mivel mindig minden pénzét laboratóriumába fektette, ezúttal sem volt egyetlen nélkülözhető centje sem, majd csak a legközelebbi fizetéskor. A könyvkereskedő azonban nem volt hajlandó addig félretenni a könyveket.

– Ha nem akad rájuk közben vevő, nagyon szívesen; de így, bizonytalanra, nem szalaszthatok el esetleg egy üzletet. Ezt ön is beláthatja – ez volt a válasza.

Most tehát Edison legelső útja a könyvkereskedőhöz vezetett. Egész úton egy izgalomban volt, nem késett-e máris el. De szerencsével járt, a könyvek és a folyóiratok ott álltak még a polcon. Megvette, kifizette őket.

– Most nem tudom elvinni, mert nem haza megyek. Majd napközben bejövök értük.

– Kérem, ahogyan parancsolja!

De napközben sem futotta az idejéből, csak este ment el az üzletbe, mielőtt szolgálatba állt. Egy ideig még el is beszélgetett a könyvkereskedővel. Ha ismét lesznek ilyen természetű könyvei, újak vagy régiek, értesítse, mert őt minden érdekli. A kereskedő természetesen készséggel megígérte.

Koromsötét volt, az utcák kihaltak, amikor Edison vállán a nagy és súlyos csomaggal kilépett a boltból. Amennyire a tehertől tudott, szaporán lépkedett, mert erősen igyekeznie kellett már, hogy idejében beérjen a munkahelyére. De nem bírta sokáig, kénytelen volt lerakni a csomagot, hogy kifújja magát.

Három-négy percet pihent, aztán folytatta útját. Alig tett meg azonban húsz-harminc lépést, egyszerre csak mintha puskagolyó süvített volna el a füle mellett. Egy pillanat múlva ismét. Most már nem lehetett kétség: valóban golyó volt, és valóban őrá lőttek.

Amilyen gyorsan csak tudta, lerakta a csomagot, és lekuporodott mögéje, hogy legalább valamennyire fedezéket találjon az éjszakai rablótámadók ellen. Revolverét is előhúzta, hogy védekezhessék.

– Miért nem áll meg, ha szól az ember?! – hangzott most a sötétből és elég közelről. – Ne higgye, hogy olyan könnyen el tud szaladni előlem a zsákmánnyal!

Az utolsó szavaknál már ki is bontakoztak egy férfi körvonalai. Edison felemelte a revolverét, és készenlétben állt. Csak akkor eresztette le a kezét, amikor a férfi egészen közel került, és a sötétben is felismerhetővé vált, hogy rendőr.

– Hol tört be? – kérdezte zordan.

– Sehol. Vettem.

– Vette?! Elvette, mi!... Mi van ebben? – és lábával a csomagba bökött.

– Könyv.

– Könyv? Csak nem akarja azt mondani, hogy könyv miatt tört be?! No, majd mindjárt meglátjuk.

Megtapogatta a csomagot fenn, oldalt, lenn, elöl, hátul, megint felemelkedett, és csodálkozva állapította meg:

— Ezek valóban könyvek. Honnét hozza?

— Mondom, hogy vásároltam. A könyvkereskedésben. Meg lehet kérdezni.

— Elhiszem. Olyan betörővel még nem találkoztam, aki könyvet lopott volna. És hova viszi ilyenkor?

— Beviszem a távíróhivatalba. Ott dolgozom. Majd reggel aztán haza.

— Éjszakai távírász?

— Az.

— Hát aztán miért nem állt meg, amikor szóltam? Háromszor is kiabáltam, de maga csak rohant. Hát az ember nem tudhatja, kivel van dolga. Koromsötétben visz valaki egy nagy csomagot, meg sem áll, mikor szólnak neki, csak betörőre lehet gondolni. Máskor álljon meg ilyenkor, ha szólnak, mert bizony most is könnyen magába szaladhatott volna az egyik golyó!

— Nem hallottam, hogy szólt.

— Nem hallotta? Hisz harmadszorra már úgy kiabáltam, hogy a tüdőm is majd kiszakadt.

— Nem ott a hiba, hanem — mutatott Edison a fülére — rosszul hallok.

— Az bizony baj. Akkor meg különösen vigyázni kell ilyenkor késő este. Hátha egy másik rendőr jobban céloz nálam, aztán . . .

— Hát mit csináljak? Nem tehetek róla, hogy nagyothallok.

— Nem a! Arról biz nem. De akkor legalább ne járjon sötétben ilyen nagy csomaggal. Mert a másik rendőr is csak azt gondolja, amit én.

— Az bizony könnyen meglehet — nevette el magát a fiatalember. — De most már csak tovább kell vinnem. Nem hagyhatom itt, az utca közepén.

— Azt nem. Pedig könnyen találkozhatik még egy rendőrrel — megemelte a csomagot. — És éppen elég nehéz is! — tette azután hozzá. — No, ossza szét két részre!

— Csak nem akarja . . .

— No, csak kösse át két csomaggá! Nehéz ez egy embernek. Meg aztán azt sem hagyhatom, hogy merő tévedésből a társam lelője!

A távírász egy ideig még szabadkozott, de végül mégiscsak két köteget csináltak a csomagból, az egyiket Edison kapta a vállára, a másikat pedig a rendőr. Így vitték be együttes erővel a távíróhivatalba, ahonnét azután a könnyen végzetessé válható kalandon átesett tulajdonos apránként hazaszállította.

A következő hetekben meg is bánta ezt a nagy sietséget. Odahaza ugyan sok öröme tellett a könyvek és folyóiratok tanulmányozásában, néhányat azonban nyugodtan benn tarthatott volna a hivatalban, hogy éjszaka is legyen mit olvasnia. A polgárháború befejezéséhez közeledett, és ezzel együtt erősen leapadt a korábbi táviratözön is. Néha órákig nem érkezett egyetlen sürgöny sem, úgyhogy a távírászok valósággal lézengtek az irodában. Persze, ez egyenesen kihívás volt arra, hogy hol az egyik, hol a másik töltse az éjszakát valamilyen kocsmában vagy egyéb gyanús mulatóhelyen, hiszen tudta, hogy a többi könnyen elvégzi a munkáját.

Effajta csábítást Edison nem érzett, de egyre ellenállhatatlanabbá növekedett benne a sóvárgás, hogy egy egészen más természetű vágyát kielégítse. Cincinnatinak nagy pályaudvara volt, a sínpárokon mindig egész sor személy- és tehervagon és jó néhány mozdony álldogált. Ő még évekkel ezelőtt Detroitban eltanulta vasutas barátaitól a mozdonyvezetést, és rendkívül boldog volt, ha a masiniszta felügyelete mellett egy-egy tolatómozdonyt fél mérföldes útvonalon irányíthatott. Itt pedig egész éjszaka kinn álltak a vágányokon a befűtött mozdonyok, szinte gazdátlanul, ugyanakkor, amikor neki a távíróhivatalban alig akad munkája. Ha egyszer elvezethetne egy ilyen mozdonyt!

Egyik éjszaka azután nem bírt többé magával. Nem messze az irodahelyiségtől már órák óta pöfögött egy lokomotív, a legújabb típusú, és sehol a közelben egy lélek sem. Edison ismerte a menetrendet, tudta, melyik irányból jön hamarosan vonat, melyikből nem, de a biztonság kedvéért még külön meg is kérdezte a forgalmi irodában.

— Egy órára elmegyek — szólt azután be a távíróhivatalba.

De odakünn mégis habozni kezdett. Arra még nem volt példa, hogy egy távírász mozdonyt „lopott" volna. Ha kiderül, nagy botrány lesz

belőle. „Ha kiderül?" Persze hogy kiderül! Nem lehet egy mozdonnyal feltűnés nélkül elmenni. Már amikor elindul, figyelmesek lesznek a sustorgásra, pöfögésre, zakatolásra.

Nem is csinálja meg, amit tervezett. Ostobaság!... De abban azután igazán nincs semmi kivetnivaló, ha alaposabban szemügyre veszi magának ezt az új mozdonytípust. Kívülről már ismeri, de belülről nem.

Felmászott a vezetőfülkébe, meggyújtotta az olajlámpát, és aprólékosan megnézett mindent. Nagyon tetszett neki. Igen ügyes mindennek az elrendezése. Ezen azután csakugyan élvezet dolgozni! Mennyit fejlődött a mozdonyépítés, amióta ő Detroitban vezetett. Igaz, hogy azok csak tolatómozdonyok voltak, ez pedig a legújabb gyorsvonati lokomotív.

Megnézte a feszmérőt is. Teljes gőz alatt áll, bármelyik pillanatban indulhatna. Hogy tudna száguldani ez a mozdony így, minden teher nélkül, ha az ember úgy istenigazában szabadon engedné! De még ha nem is menne vele az ember teljes sebességgel, csupán úgy kényelmesen, mindössze egy kicsit, igazán csak egy keveset, az is nagy öröm lehet.

Egy ideig még álldogált a vezetőfülkében, aztán nagy sóhajtással lemászott a vaslétrán. Kívülről is körüljárta a gépóriást. Itt is nagyon mutatós volt minden. Egész rövid időre igazán elmehetne vele!

Otthagyta a mozdonyt, és elsétált a sínek mentén. Fél perc múlva meglepetten kiáltott fel:

— Jé, éppen itt vagyok a váltónál! Csak át kell fordítani, és szabad az út a szárnyvonalra, ahol most teljesen veszélytelenül lehetne szaladgálni a mozdonnyal.

Persze, egészen mélyen maga is tudta, hogy a meglepődés csak tettetett volt. Nem véletlenül, öntudatlanul került ide, éppen ehhez a váltóhoz, hanem nagyon is szándékosan. Szóval most itt van, és egyetlen mozdulattal átállíthatná a váltót. Így, ni!

Lehajolt és átváltott. Most ha valaki elindul a mozdonnyal, a szárnyvonalra kerül. Ott nem történik semmi baja. Reggelig sem egyik, sem másik irányból nem jön vonat.

Visszafordult, és még mindig sétálva újra a mozdony felé tartott. De menet közben egyre inkább szaporázta a lépteit, csak a lokomotív

közelében lassított ismét, hogy ne keltsen feltűnést, ha esetleg meglátná valaki.

A pöfögő masina előtt ismét megállt és körülnézett. Sehol senki. Gyors elhatározással felmászott a vezetőfülkébe. Itt néhány másodpercre megint elfogta a habozás, de aztán megrándította a vállát:

„Legrosszabb esetben másutt nézek magamnak állást!"

Az indítókarhoz nyúlt, és egy pillanat múlva a gép kerekei enyhe csikorgással forogni kezdtek. Először lassan, azután mind gyorsabban. Hamarosan hallani lehetett az ütemes zökkenéseket: most haladt át a váltón. Még néhány másodperc, és a pályaudvaron kívül van. Most már úgyis mindegy! Ráeresztette a gőzt, a mozdony felgyorsult, és rövidesen száguldani kezdett.

Edison kihajolt az ablakon, hogy a szél csapja a mellét, így élvezte igazán a rohanást. Ment mindaddig, amíg az első állomás lámpái fel nem tűntek. Oda mégsem mert bemenni; ki tudja, mi áll a vágányokon. Lefékezett tehát a nyílt pályán, majd elindult visszafelé. Így száguldozott előre-hátra egészen hajnalig. Csak akkor állt be újra a cincinnati pályaudvarra.

Itt először kitörő lelkesedéssel fogadták. Természetesen a legnagyobb megdöbbenést váltotta volt ki, hogy egy mozdony szőrén-szálán eltűnt, és a rejtélyt csak fokozta, hogy hasztalanul érdeklődtek valamennyi szomszédos állomáson, sehol sem tudtak róla. Mikor azután a lokomotív éppen ilyen váratlanul ismét felbukkant, az állomásfőnök első érzése az örvendetes megnyugvás volt, hogy a vasúttársaság nem fog egy mozdonyt követelni rajta. Amint azonban kiderült, hogy a fiatal távírász nemcsak visszahozta a mozdonyt, hanem ugyanő volt az, aki előzőleg elvitte, és ezzel az egész riadalmat okozta, akkor magától értetődően egyszerre megfordult a hangulat, és Edisonnak volt mit hallgatnia. Az állomásfőnökkel folytatott, meglehetősen egyoldalú beszélgetés azzal a nyomatékos tanáccsal zárult, hogy amennyiben valamikor még egyszer hasonló ötlete támadna, akkor legokosabb, ha tüstént szedi a sátorfáját, és eltűnik Cincinnatinak még a környékéről is.

A sikeres „mozdonylopásról" — ki mulatva, ki felháborodva — hetek múlva is beszéltek az emberek, nemcsak a távíróhivatalban, az

állomáson, hanem még a városban is. Mindaddig, amíg el nem nyomta a csíny jelentőségét egy sokkal fontosabb és újabb esemény: a polgárháború véget ért, a déliek letették a fegyvert. Vége az öldöklésnek, hazajönnek a katonák, újra a boldog béke korszaka következik.

Erről folyt a szó a távíróhivatalban is egy szép tavaszi reggelen, 1865. április 15-én, miközben egyesek már lassan készülődni kezdtek. Húsz perc múlva letelik a szolgálatuk.

— Bizony én is szívesebben megyek horgászni, mint hogy előbb-utóbb puskaport szagoljak — jegyezte meg Lovejoy. — Ha jó idő lesz, ma is veszem a botot, és kisétálok.

Azzal az ablakhoz lépett, hogy az eget kémlelje. De ott nem felfelé nézett, hanem előre.

— Hát ez meg mi? — szólt meglepetten.

— Micsoda?

— Nagy tömeg áll a sarkon. Tülekszenek valamiért. Csuda izgatottak, kézzel-lábbal hadonásznak.

Calvert és Robillon is az ablakhoz állt.

— Újságot olvasnak, akik már kiszabadultak a tömegből.

— Az Enquirert.

— Ez meg mintha sírna.

— Ki?

— Az a fiatal nő, aki most megy el a rőfös előtt.

— Csak nem tört ki újra a háború?

— Én kimegyek egy lapért — szólt Robillon, és már indult is.

Mások is az ablakhoz gyűltek, és nézték a jelenetet. Reggel volt, most kezdte életét a város, és ahogyan egyre több ember került az utcára, egyre nagyobb lett a tömeg és az izgalom is.

— Eléggé savanyú a képük, úgyhogy nem valami vidám dolog lehet az Enquirerben — jegyezte meg Calvert.

— Mondom, hogy újra kitört a háború — felelte MacAnguish.

— Ugyan! — legyintett Lovejoy. — Kivel? Ha a déliek még bírták volna, nem tették volna le egy hét előtt a fegyvert . . . De hogy nem jó hír, az valószínű, ahogy elnézem az embereket.

— Mi értelme van ennek a találgatásnak? Várjuk meg Robillont, akkor megtudjuk.

Jó tíz perc beletellett még, amíg a fiatal távírász visszaérkezett. Sápadt volt, az arca feldúlt.

– Merényletet követtek el Lincoln ellen! Haldoklik! – mondta olyan tompa hangon, mintha valaki fakalapáccsal kopogtatna. Azzal az asztalra dobta az Enquirert.

Különkiadás volt, mindössze egyetlen lapból állott. Más nem is volt benne, csak beszámoló arról, hogy az Egyesült Államok elnökét, a rabszolgák felszabadítóját, a polgárháború győztesét előző este Washingtonban, a Ford Színház előadásán egy színész lelőtte.

Az emberek némán meredtek egymásra. Csak sok idő múlva szólalt meg Calvert:

– Szörnyű!

– El sem lehet képzelni, hogy ez igaz – fűzte hozzá MacAnguish.

– Valóban nem lehet elképzelni – erősítette meg egy-két pillanattal később Edison. – Mert gondolkozzunk csak! Honnét kaphatta az Enquirer itt, Cincinnatiban ezt a washingtoni hírt? Csak távíró útján.

– Igaz! Akkor pedig ... – kezdte MacAnguish.

– Akkor pedig nekünk kellett volna legelőször megtudnunk – fejezte be Edison.

– Tehát az egész hír kacsa! – szögezte le Lovejoy.

Kis ideig valamennyien ebben a hiedelemben ringatták magukat. De rövidesen megszólalt Calvert:

– Hát azért ezt mégsem hinném. Megszoktam már a hírlapi kacsákat, hogy Texasban egy asszony háromfejű gyermeket szült, vagy Indiában egy borjú felfalt egy tigrist, de azt, hogy lelőtték az Egyesült Államok elnökét ... Nem, ilyen kacsát nem enged meg magának semmilyen újság!

– De hát hogyan, ha mi nem tudunk róla? Tegnap este tíz órakor történt Washingtonban. Most reggel háromnegyed hét van Cincinnatiban. Közben a cikket megírták, kiszedték, kinyomták, árusítják a lapot. Hogy jöhetett a hír másképp, mint távírón? Mi pedig nem láttuk.

– Hátha jött ilyen távirat – ragaszkodott Calvert az álláspontjához.

– Lehetetlen! Csak szólt volna az illető! Átment valakinek a kezén ilyen távirat?

Mindenki a fejét ingatta.

– Nézzük meg! – javasolta Calvert.

– Jó. Nézzük!

Előszedték a feldolgozott táviratokat, úgy-ahogy elosztották egymás közt, és sorra átnézték valamennyit.

– Semmi, semmi, semmi . . . – dobták őket odébb egymás után. Egész halom gyűlt már össze belőlük.

Egyszerre csak Edison felkiáltott:

– Itt van!

Abban a szempillantásban mindenki köréje gyűlt, és egymás vállán keresztülhajolva nézték a keskeny szalagot. Nem volt több vita: kezükben tartották az eredeti táviratot, amelynek szövege megegyezett az Enquirerével.

– De hát kinek a kezén ment át ez a sürgöny?

– Willersdorfén. Itt van a kézjegye.

– Az enyémen?! Mutasd!

– Tessék!

Valamennyien Willersdorfra tekintettek. Az tágra nyílt szemmel tartotta kezében a távírószalagot.

– Nem értem – hebegte. – Ez lehetetlen.

– A te kézjegyed, nem?

– Az enyém . . . de mégis. Én nem emlékszem erre a táviratra.

– Hogy ilyesmit valaki ne vegyen észre! – csodálkozott Calvert.

– Mondom: nem emlékszem erre a táviratra.

– No, várjunk! – szólt közbe MacAnguish, azzal keresgélni kezdett az előbb félredobált sürgönyök között. Hármat kiszedett közülük. – Mondd meg, te dolgoztad-e fel ezek közül valamelyiket!

Felolvasta mindháromnak egyébként közömbös szövegét.

– Nem – ingatta fejét Willersdorf. – Ezek közül egyet sem. Biztos.

MacAnguish elnevette magát.

– A három közül kettőt. Itt a kézjegyed – mutatta. – Nem emlékszel rá. Illetve amikor a kezedben van, akkor sem tudod, mit veszel fel, Gépiesen leírod és kész.

Willersdorf gyámoltalanul nézett körül. Robillon megsajnálta.

– De éppen ő? Aki valamennyiünk között a legpedánsabb? Ezt én sem értem.

– Éppen azért! – tüzelt tovább MacAnguish. – Willersdorfnál mindig tökéletes rend van. A papír a jobb oldalon, ceruza a bal oldalon, tinta, toll a középen. Valamennyi ceruza gondosan meghegyezve, és sorban hosszúság szerint. Elöl a legrövidebb, hátul a leghosszabb. Egyszer véletlenül összekevertem őket, fél óráig méltatlankodott. Mert rendnek kell lenni. Ezt már a dédapja is így szokta meg Hannoverben. De ezen túl aztán semmi sem érdekli, és ha holnapután egy távirat kerül a kezébe, hogy az egész világ összeomlott, semmi más nem maradt belőle, pusztán ez a szoba, azt is gépiesen leírja anélkül, hogy észrevenné, mi van benne.

– Jó, jó! Nem kell azért az embert kigúnyolni – védekezett Willersdorf. – Sokkal helyesebb lenne, ha ti is rendet tartanátok.

– És éppen csak azt nem vennők észre, hogy meggyilkolták az Egyesült Államok elnökét, ugye? – kérdezte Calvert.

– Ilyesmi még veletek is előfordulhat.

– Csak nem azt akarod ezzel mondani, hogy évenként lelőnek majd egy elnököt? – kérdezte Lovejoy.

– Hagyjatok békén! – felelt bosszúsan Willersdorf, majd hirtelen elhatározással vette a kabátját, és elment. A többiek nem tartóztatták, már úgyis csak néhány perc hiányzott a váltásig. Akkor mentek ők is.

Edison egész úton hazafelé Willersdorf esetén töprengett. Hogy lehet, hogy valakit ennyire ne érdekeljen a munka, amelyet végez? Miért csinál valaki olyasmit, ami nem köti le minden gondolatát? Ő nemcsak hogy erre lenne képtelen, de még azt sem hitte volna, hogy egyáltalán létezik ilyen ember. De hát van. Furcsa!

9

Edison a fejéhez kapott, de már későn. A metsző, jeges szél lesodorta róla a könnyű szalmakalapot, és sebesen görgette az úton visszafelé. Háromszor is érte nyúlt már, de akkor a szél mindig továbbfújta. Végre egy hóbuckánál elérte. Leverte róla a havat, és biztonságból úgy belenyomta a fejébe, hogy füle mindkét oldalt lekunkorodott tőle.

Foley az országút közepén állva nézte nagy derűvel a jelenetet. Egyébként is jólesett így megállni, kissé pihent legalább. Addig sem csípi arcát a fagyos vihar, amíg háttal állhat neki. Ha Edison visszaér, úgyis folytatniok kell útjukat, leszegett fővel a szél ellen, a magas havat taposva. Mindenesetre már előre is jól megdörzsölte állát, fülét, orrát.

— Azért valami komolyabb kalapot is tehettél volna a fejedbe — mondta, amikor társa újra odaért. — Meg a ruhád is elég könnyű. Én így is fázom, rajtad meg kabát sincs, és még ez is valami nyári dolog — fogta meg Edison zakójának szegélyét.

— Sohasem viselek nagykabátot — felelte Thomas. — Nem is volt egész életemben . . . Legfeljebb egészen kicsi koromban, arra már nem emlékszem.

— De legalább a ruhád lenne valamivel melegebb! Engem még így is majd megvesz az isten hidege ebben az átkozott szélben. Még rád nézni is rossz.

— Minek? Sem a hivatalban, sem odahaza nem fázom. Utcán meg keveset járok, nagyon izgat most ez a találmány.

Foley olyan nevetésben tört ki, hogy meg kellett állnia.

— Utcán keveset jár! Ő. Nem rossz! Mindössze háromszázharminc mérföldet tettünk meg Memphistől eddig, télen, fagyban, szélben. Több mint két hete kutyagolunk. Igaz, hogy nem az utcán, hanem az országúton . . . És legalább húsz mérföld van még hátra Louisville-ig,

Thomas is elmosolyodott.

– Igen, igen, de ki gondolt arra, hogy Barker ilyen ügyet kanyarít ebből a semmiségből?! Illetve, nem is kanyarított ügyet. Egyszerűen galléron ragadta egyik kezével Knappot, a másikkal engem, és mindkettőnket kilódított a távíróhivatalból.

– Semmiség? Jól mondod! Van fogalmad róla, hogy mit csináltatok? Én utánatok kezdtem a szolgálatot reggel. Az egész szoba olyan volt, mint egy csatatér. Asztalok felborítva, széklábak, karfák letörve, még két távírókészüléket is szétvertetek. Ma sem tudom, hogyan csináltátok tulajdonképpen és miért. Barker felügyelőn akartatok bosszút állni?

– Dehogy! – legyintett Edison nevetve. – Egyszerűen az történt, hogy este elmentünk Knapp-pal a „Kék Papagáj"-ba. Hívott, hogy jó műsor van, egyszer én is megnézhetem, ne töltsem mindig az egész napomat a telegráfmasinákkal... Tudod, most ezen szeretnék valamit feltalálni. Hogy egy vezetéken egyszerre két sürgönyt lehessen küldeni.

– De hát hogy veszik fel? Összezavarodik a kettő.

– Nem úgy. Leadni és felvenni külön-külön kell. Mintha egymástól teljesen független két vezeték lenne. De még egyszer annyi táviratot lehet egyszerre leadni. Vagy fele annyi dróton ugyanannyit. Mindegy, hogyan számítod, mindenképpen a felét megtakarítod vagy az időnek, vagy a rézdrótnak.

– És hogy állsz vele?

– Hát... – tárta szét a kezét Edison – még nagyon az elején. Sok munka ez. És most abba is kellett hagynom. Ott maradt az egész.

– Persze hogy abba kellett hagynod. Ha egyszer szétverted az egész berendezést!

– Ja, igen! Szóval ott tartottam, hogy Knapp hívott a „Kék Papagáj"-ba. Gondoltam, egyszer én is megnézem.

– Elmentetek?

– El. Nem mondom, egészen jó műsor volt. De a legjobban az utolsó szám tetszett. Te láttál már kánkánt, William?

– Még nem.

– Azt meg kell nézni! Nem csodálom, hogy olyan híre van. Kijött három táncosnő, azok járták. Úgy dobálták a lábukat, majdnem le-

rúgták a lámpát. Nagyon tetszett nekem. De Knappnak is . . . Aztán nem történt semmi más: ketten voltunk csak éjszakások, munka meg alig, és kánkánt jártunk.

— Benn a távíróhivatalban.

— Hol másutt?

— És ettől dőltek fel az asztalok, meg törtek össze a székek?

— Hát ez olyan tánc — nevetett Edison.

— No, Barker egész délelőtt olyan dühös volt, egyszerűen nem lehetett vele kibírni. Ezért is vesztem vele össze.

— Eszerint tulajdonképpen te is miattam vesztetted el az állásod?

— Ugyan! Egyetlen szót is kár vesztegetni rá! Már amúgy is nagyon untam. Azt hiszem, Louisville-ben sokkal jobb dolgunk lesz. Csak ott lennénk már!

— Holnap délután beérünk. Legkésőbb este, ha nem javul az idő.

— Látod, már sokszor elhatároztam, hogy mindig lesz félretéve néhány dollárom. Hogy ilyen esetben ne álljak itt egyetlen cent nélkül. Aztán mégsem sikerül soha. Valahogy mindig elfogy, akármennyi is a fizetésem.

— Szakasztott így vagyok ezzelén is! Nálam ezek a kísérletek emésztenek fel minden pénzt. Mikor Barker kirakott, öt dollár sem volt a zsebemben. Különben nem indultam volna neki gyalog háromszázötven mérföldnek . . . De hát fene bánja!

— Én sem bánnám, csak már ott lennénk! Vagy legalább a szél állna el!

— Holnapra talán eláll. Most meg egy fél óra múlva benn vagyunk a legközelebbi városkában. Már látszanak a fények.

— És mit csinálunk, ha Louisville-ben nem kell távírász?

— Biztosan kell! Nagy állomás az — nyugtatta Williamet Edison.

Másnap este kiderült, hogy ez a bizakodás nem volt alaptalan. Mindkettejüket alkalmazták, szállást is találtak hamarosan, hiszen mindössze egy albérleti szobáról volt szó, de Edisont mégsem hagyta nyugodni valami. Nagyon foglalkoztatta új ötlete, a duplex távíróé, ahogyan magában nevezte; bízott, hogy előbb-utóbb megtalálja a megoldást, és nem volt kétsége, hogy akkor nagy pénzösszeghez is jut ennek révén, hiszen a duplex távíró előnyei annyira kézenfekvőek, hogy bár-

melyik távírótársaság kapva kap rajta. Időt és anyagot takarítanak meg vele, márpedig a rézhuzal ára nem kevés. Ha pedig egyszer elegendő pénzzel rendelkezik, akkor megvalósíthatja régi kedvenc tervét, hogy felhagy a távírász kóbor életével, komoly műhelyt és laboratóriumot szerel fel magának, és egyedül a feltalálásra fordítja minden idejét és képességét. A duplex távírón kívül más ötletei is voltak, egy olyan távíróé, amely nem morzejeleket, hanem azonnal betűket ad le, és így bárki által kezelhető, továbbá sokat gondolkozott egy elektromos parlamenti szavazógépen is.

Mindennek azonban legelső feltétele lett volna, hogy megfelelő műhelye legyen a szükséges felszereléssel. Ilyet már többször összeszedett, legutóbb Memphisben, de amikor egyik napról a másikra ott kellett hagynia a várost, mert elvesztette állását, akkor ezt is kénytelen volt szinte fillérekért elkótyavetyélni, amint ilyesmi már korábban is többször megtörtént. A háromszázötven mérföldes vándorútra Memphistől Louisville-ig nem vihetett el munkája eredményéből mást, mint ami a fejében maradt. De így nyilvánvalóan nem lehet eredményes kutatómunkát végezni mindaddig, amíg nem lesz elegendő pénze, elegendő szabad ideje és egyben biztonsága is, hogy vége szakad az örökös vándorlásnak.

Ő is felfigyelt tehát, amikor egyik kollégája arról kezdett beszélni, hogy a brazil kormány távírászokat keres, rendkívül jó munkafeltételeket biztosít, és csillagászati összegeket fizet nekik.

— Átszámítva kétszázötven-háromszáz dollárt is megkap egy első osztályú távírász, és a munkaidő nem több napi hat óránál.

— Lehetetlen! Hisz öt év alatt mindenki milliomos lesz akkor — hitetlenkedett egy másik.

— Milliomos éppen nem, de nagyon tekintélyes vagyont összegyűjthet — vélte Edison.

— Éppen ezért nemigen hiszem — jegyezte meg a tamáskodó, akit Fishernek hívtak.

— Hát az én kezemen ment keresztül a távirat — erősítgette Knox, aki a kérdést először felvetette. — Onnét tudom.

— Ha valóban így van, akkor én leszek az első, aki elindul — felelte Fisher.

— Ha nem hiszed, olvasd el magad! — válaszolt Knox némi méltatlankodással, és azzal asztalához lépett, hogy kikeresse a szalagot. Hamarosan jött is vele. — Itt van, láthatjátok!

— Úgy van, ahogy mondtad. Sohasem hittem volna — adta be Fisher a derekát. — No? — nézett kérdően Knoxra. — Én állom, amit mondtam. Háromszáz dollárért Brazíliába is elmegyek. És te?

— Kacérkodom a gondolattal. Kár lenne ennyi pénzt kidobni az ablakon! Nem mindennap kap az ember ilyen ajánlatot.

— Menjünk együtt hárman! — javasolta Edison.

Fisher és Knox hamar ráállt. Megegyeztek abban, hogy három hónapig igen takarékosan élnek, és az így összegyűlt pénzből nemcsak az utazás költségeit tudják fedezni, hanem bőven marad tartalékuk ottanra, sőt vissza is jöhetnek, ha esetleg nem tetszenek a viszonyok. Az utazás ügyében Fisher buzgólkodott a leginkább, és rövidesen azt is kinyomozta, hogy a brazilok hajlandók előlegezni az útiköltséget, éppen csak kötelezettséget kell vállalni, hogy ezt a pénzt mint távírászok ledolgozzák. Így már akár holnapután is indulhatnának.

— Nem, ez nekem nincs ínyemre — vetette ellen Edison. — Ezzel teljesen kiszolgáltatjuk magunkat. Akár tetszik, akár nem, kénytelenek vagyunk ott maradni, amíg a kölcsönt ki nem fizettük, sőt ez után is addig, amíg nem kerestük meg a visszautazás költségeit.

— Hát az biztos, hogy kockázatos vállalkozás lenne gyalog nekivágni a brazíliai őserdőknek — ismerte el Knox is.

— Ha tehát csak hajón jöhetünk el, ami pénzbe kerül, akkor mindaddig foglyok vagyunk Brazíliában, amíg nincs elég pénzünk. Ezt pedig nem szeretem — ragaszkodott álláspontjához Edison.

— Ne tréfálj! — vitázott Fisher. — Távírászok leszünk, miért lennénk foglyok?

— Aki nem mehet akkor és oda, amikor és ahova akar, az fogoly, rab, akárhogyan nevezzük is. Én pedig erre nem vagyok hajlandó — ismételte Edison határozottan.

Hiába tett Fisher még néhány kísérletet társa véleményének megváltoztatására, ez nem járt sikerrel, és Knox sem mutatott túlságosan sok hajlandóságot, hogy előre adósságokba verje magát. Így hát megmaradtak eredeti tervüknél.

Nyár vége volt, amikor hármasban elindultak. Vonaton mentek New Orleansba, hogy itt, a Mississippi torkolatánál szálljanak hajóra, és menjenek át a kontinens déli felére. Vidám hangulatban voltak, és nagy lelkendezve mutogatták egymásnak a vidék látnivalóit. Ilyesmi akadt bőven, hiszen erre délen egyikük sem járt még. Ami valamenynyiüket leginkább meglepte, az a négerek helyzete volt. Még ilyen igazán futólagos módon is megállapíthatták, hogy legtöbbjük ma is rabszolgasorban él. Mintha csak nem is lett volna egy négyesztendős polgárháború, vagy még inkább: mintha a polgárháborút a déliek nyerték volna meg.

Nem messze jártak már New Orleanstól, amikor az egyik állomáson indián szolgájával egy dél-amerikai szállt fel. Öltözékéről, bőr- és hajszínéről, heves mozdulatairól ezt akkor is első pillanatra megállapíthatták volna róla, ha nem pörölt volna rendkívül szapora nyelven szolgájával spanyolul.

A szóáradat egyébként nem volt valami fenyegető, inkább olyasfajta megszokott zsörtölődésnek hatott, és arra igyekezett az indiánt buzdítani, hogy minél hamarabb adogassa fel a legalább egy tucatra menő úticsomagot, mert még lemarad valami. A szolga minden tőle telhetőt elkövetett, csak végül a sok csomag úgy eltorlaszolta a peront, hogy a spanyol sem tudott a feltornyosuló málhák közül kimozdulni, és arra sem maradt hely, hogy az indián felszálljon a kezében levő utolsó bőrönddel. Végül a három távírász sietett segítségükre, hogy a bőröndöket a csomagtartóba rakja, és az utat felszabadítsa. A spanyol nem győzött hálálkodni.

— Az urak segítsége nélkül soha nem tudtunk volna feljutni. Ez a Pedro — mutatott az indiánra — olyan ügyetlen, hogy semmire sem lehet használni. Még néhány csomagot sem tud rendesen feladni.

— De hiszen Pedro lenn állt a földön, ön volt fenn a kocsiban — jegyezte meg Knox.

— Akkor is! — válaszolta a spanyol. — Elvégre azért hozom magammal, hogy legyen, aki az ilyen munkát elintézi. És ha nem segítenek az urak, akkor bizony . . . — legyintett. — Egyébként engedjék meg: Don José de Alvarez vagyok, Montevideóból. Három hónapot töltöttem itt, az önök nagy országában. Nem mondom, sok szépet és érdekeset

láttam, de most már örülök, hogy mehetek haza. Hiába, mégiscsak otthon van az ember igazán otthon! Nem igaz?

Edison némán bólogatott.

– Az urak, úgy látom, északiak. Biztosan valami üzleti ügyben kerültek ennyire délre. Én is üzleti ügyben jártam. Két egész hajórakomány marhabőrt adtam el, mert én azzal kereskedem. Nekem van a legnagyobb nyersbőrkereskedésem nemcsak egész Uruguayban, hanem még Argentínában sincs hozzá hasonló. „Alvarez-bőrt vegyen, gondja sose legyen!" – ez az én cégem reklámja. Jó, ugye?

– Nagyon jó – felelte Fisher udvariasan, és Knox is mosolygott. Edison nem felelt, úgy érezte, kezd megfájdulni a feje a spanyol szűnni nem akaró szóáradatától.

– De nemcsak Argentínában, hanem Paraguayban, Bolíviában, Brazíliában is vannak ügynökeim. A főüzletem meg Uruguayban, Montevideóban. Hű, ha látnák az urak, micsoda ház az, ahol a főüzletem van! Csak a raktár annyi, mint egy kisebb utca. Meg az iroda! És ott van a magánházam is. Négyszögletes ház, de középen nincs beépítve, ott udvar van. A tető lapos, nyáron a nagy melegben ott alszunk. Igazán érdemes megnézni, olyat még itt sem láttak. Nagyon megtisztelnének az urak, ha meglátogatnának egyszer. Montevideóban mindenki megmondja, hol van Don José de Alvarez háza.

– Nagy örömmel tennénk eleget szíves meghívásának – felelte Fisher –, de nem hinném, hogy a legközelebbi jövőben Montevideóba kerülünk.

– Ó, üzletembernél azt sohasem lehet tudni. Ma még nem is gondol rá az ember, és holnap érkezik egy levél valami olyan üggyel, hogy érdemes miatta akár a világ túlsó végére is elutazni.

– De mi nem vagyunk üzletemberek – vetette közbe Knox.

– Nem üzletemberek? – lepődött meg Don Alvarez. – Pedig én megesküdtem volna a córdobai Szent Szűzre, hogy azok. Legfeljebb azt nem tudtam volna megmondani, hogy milyen áruval foglalkoznak.

– Távírászok vagyunk – szólt Fisher. – Mind a hárman.

– Távírászok? No, ez nagyszerű, igazán nagyszerű!

A három fiatalember kíváncsian tekintett a lelkes spanyolra, remélve, hogy elmondja, mi olyan nagyszerű abban, hogy ők mindhárman táv-

írászok. A bőrkereskedő azonban adós maradt a közelebbi felvilágosítással. Ehelyett az indiánhoz fordult:

— Pedro, készíts narancsszörpöt az uraknak!

Az indián kihalászta a csomagtartóból az egyik ládát, és munkához látott. Gazdája közben folytatta a beszélgetést:

— Akkor nyilván itt a közelben dolgoznak valahol az urak. Talán New Orleansban.

— Nem. Eddig Louisville-ben dolgoztunk . . .

— Louisville-ban?! Hiszen az legalább nyolc-kilencszáz mérföldre van ide.

— Nagyjából annyi — hagyta helyben Edison.

— És ha nem titok, miért indultak ilyen hosszú útra, ha nem üzleti ügyben mennek?

— Nem titok, egyáltalán — felelt Fisher. — És ha nem is vagyunk üzletemberek, mégis mondhatjuk, hogy üzleti ügyben utazunk. Brazíliába megyünk távírásznak.

— Brazíliába távírásznak?! — döbbent meg Don Alvarez. — Hogy jutott ez az eszükbe?

— Kész a narancsszörp — szólalt meg az indián, és sorra odakínálta a poharakat.

— Sajnos, tálcával nem szolgálhatok — szabadkozott a spanyol. — Ha én nem gondolok valamire, ez mindent elfelejt — mutatott a szolgájára.

— Nem tesz semmit, kitűnő ez így is! — nyugtatta Knox.

— De hogy jutott eszükbe Brazíliába menni? — ismételte meg kérdését Don Alvarez. — Annál elrettentőbb ország nincs az egész amerikai kontinensen . . . Észak-Amerikából elmenni Brazíliába! Ezt nem tudom megérteni.

— Kérem, igen jó fizetést és nagyon kedvező munkafeltételeket kínálnak — felelte Fisher kissé méltatlankodva.

— Ne higgyenek nekik, uraim, a világért se higgyenek nekik! Ezeknél a portugáloknál hazugabb népség nem él a földkerekségen. Nem azért mondom, mert én spanyol vagyok, igen régi spanyol nemesi családból származom, de az egész világ tudja, hogy a portugáloknak minden szavuk hazug. Főleg ezeknek a brazíliaiaknak!

— De maga a kormány ígérte! Havi kétszázötven-háromszáz dollár fizetést, napi határai munkáért.

— A kormány, a brazil kormány! Ó, magasságos Szent Szűz! És önök erre elindultak?!

— Csak nem akarja azt mondani, hogy egy ország kormánya megszegi a szavát?

— A brazil kormány? Az szegi csak meg igazán!... Illetve megszegné, ha erre módja lenne. De hát mit képzelnek önök, meddig van hivatalban egy kormány Brazíliában? Legfeljebb fél évig, de lehet, hogy mindössze három vagy talán csak két hétig. Akkor kitör egy forradalom, a kormányt elűzik, új kormány jön, és azt nem kötelezik az előző kormány ígéretei. Még a saját ígéretei sem, hát még a bukott kormányéi!

— Az új kormánynak is szüksége van távírászokra — vetette ellen Knox.

— Igen. De ha önök egyszer már ott vannak...

— Legfeljebb visszajövünk!

— Csakhogy az nem olyan könnyű!

— Miért? Az ember felszáll Rio de Janeiróban egy hajóra...

— Hja, ha önök azt hiszik, hogy Rio de Janeiróban lesznek vagy São Paulóban vagy San Salvadorban!

— Miért, hol leszünk?

— Megígérték önöknek, hogy valamelyik nagyvárosban kapnak állomáshelyet?

— Nekünk nem ígértek semmit, egyáltalán nem tárgyaltunk még. Csak azt tudjuk, amit a brazil kormány általánosságban közölt.

— No, akkor bizonyos, hogy valahova az őserdő szélére rakják ki önöket. Onnét nehezen lehet eljutni a tengerpartra. Ott maradni pedig azt jelenti, hogy pokol az életük. Élhetnek valami koszos kis faluban indiánok, négerek és meszticek között.

— Kérem, azok is emberek — jegyezte meg Edison.

— Emberek, hogyne, emberek! És emberek azok az indiánok is, akik még az őserdőben élnek. Vademberek. A brazíliai őserdők ma is tele vannak vad indiánokkal, akik halálos ellenségei a fehéreknek. Egyszer csak megtámadnak egy-egy ilyen települést, mindenkit lemé-

szárolnak mérgezett nyilaikkal, aztán vissza az őserdőbe! Oda próbáljon utánuk menni valaki!

— Hát ilyen helyre nem megyünk.

— Honnét tudják előre, hogy az ilyen hely? Elküldik önöket valahová, és csak akkor látják, hová, amikor már ott vannak... Lehet azonban, hogy a környéken nem lesznek vad indiánok. De lesznek a szúnyogoknak, moszkitóknak és mindenféle egyéb undok rovaroknak százezrei és milliói, mert ezek mindenütt vannak Brazíliában. Hogy mindent összerágnak, felfalnak, bepiszkolnak, és az embert halálra gyötrik a csípéseikkel, az még csak hagyján! De hurcolnak magukkal mindenféle betegséget, maláriát, mocsárlázt, álomkórt, orvos pedig sok száz mérföldre egyetlenegy sincs. És ha mégis van, akkor rosszabb, mintha nem lenne.

— Úgy látszik, ezért ígértek olyan magas fizetést — fordult társaihoz Edison, akinek a vállalkozó kedvét a spanyol alaposan lehűtötte.

— Magas fizetést? Mondom, hogy ne higgyenek ebben, uraim! — folytatta Alvarez. — Mert még ha a kormány be is akarná váltani az ígéretét, akkor sem tudja, mert erre a célra nem marad pénz. És ha netán mégis maradna, akkor ez a pénz Rio de Janeiróban van, önök pedig a világ végén. Amíg a pénz odaér, legalább tíz kézen megy keresztül. És ennek a tíz kéznek a gazdája mind élni akar, tehát mind lop belőle... Nekem hihetnek, amint már az előbb is mondtam, nekem Brazíliában is vannak ügynökeim és üzletfeleim. Jól ismerem az ottani viszonyokat... Uruguay, az igen! Főleg Montevideo. Én az önök helyében csak oda mennék!

— Kellenek Montevideóban távírászok? — kérdezte Knox.

— Azt bizony nem tudom — rándította meg a vállát Don Alvarez. — Valahányszor én táviratot adtam fel, mindig volt ember a távíróhivatalban, nem láttam, hogy hiány lenne.

Fisher elnevette magát, aztán társaihoz fordult:

— Hát mi már elindultunk Brazíliába, és el is megyünk. Igaz?

— Úgy van — felelte Knox.

Edison nem válaszolt. Meglehetősen savanyú képpel meredt maga elé. Ha mindabból a rosszból, amit ez a bőbeszédű spanyol itt előadott, csupán annyi igaz, hogy valahová az isten háta mögé rakják őket, már

akkor sem ér az egész semmit! Ahol a legelemibb szükségleti cikket sem tudja beszerezni kísérleteihez, ott mit kezdjen? Márpedig ez nagyon könnyen igaz lehet, a többiről nem is beszélve. Tüzetesebben utána kellett volna nézni a dolognak, mielőtt útnak eredtek!

– New Orleans következik. Végállomás – járta végig a kalauz a kocsikat.

– Pedro, a csomagokat! – ugrott fel Don Alvarez olyan idegesen és türelmetlenül, mintha a vonat mindössze egy percig állna a végállomáson.

– Lesz idő! – nyugtatta Knox. – És majd mi is segítünk.

– Igazán nem tudom, hogy hálájam meg az uraknak . . . Mert ha csak erre a Pedróra lennék utalva . . .

Közben az indián már kezdte leszedni a poggyászt, és sorra kivitte a kocsi peronjára. Szemmel látható volt, hogy egyedül egészen szépen elboldogulna velük, ha nem lábatlankodnék ott a gazdája. A három távírász segítségével azonban így is minden különösebb baj nélkül lekászálódtak a vagonból.

– Pedro, hozzál kocsit! – adta ki parancsát a spanyol bőrkereskedő, mérhetetlen mennyiségű kofferjei és ládái halmának kellős közepéből. Azután a három távírászhoz fordult: – Uraim, igazán nem tudom, hogyan hálájam meg a segítségüket. A córdobai Szent Szűz küldte önöket erre a vonatra . . . De ettől teljesen függetlenül is, életem egyik legszebb emléke marad az önökkel töltött óra. Ha valamikor valamilyen egészen

kivételes örömet akarnak szerezni nekem, keressenek fel Montevideóban!

– Számunkra volt nagy megtiszteltetés, hogy élvezhettük az ön kitüntető társaságát – felelte Knox, azzal a három távírász elbúcsúzott spanyol útitársától.

– Nem tudom, miért, de úgy látszik, valóban nagyon örült nekünk – jegyezte meg menet közben Edison.

– Ugyan! – nevette el magát Knox. – Te nem ismered a spanyolokat. Mind ilyenek. Amit itt most elmondott, az körülbelül ugyanannyi, mintha te azt mondanád valakinek, hogy „jó napot kívánok". Csakhogy ők ezt így fejezik ki.

– Furcsa! – tűnődött el Edison. – Egyébként sem értem, minek ennyit beszélni! Úgy látszik, vannak emberek, akik képtelenek megérteni: azért van az embernek szája, hogy legyen mit befogni.

– No, fiúk – szólt közbe Fisher –, mielőtt a spanyol társadalmi szokások mélyebb taglalásába bocsátkoznánk, helyesebb lenne a sürgősebb tennivalókat megbeszélni. Én azt javaslom, keressük meg itt a távíróhivatalt, tegyük le ott a motyónkat, aztán menjünk ki a kikötőbe, és nézzünk körül, mikor indul hajó Rio de Janeiróba.

– Helyes! – hagyta helyben Knox.

– A kikötőbe én is elkísérlek benneteket. Mindig érdekelt egy ilyen nagy kikötő – szólt Edison.

– Mi az, hogy te is elkísérsz? – ütközött meg Fisher. – Hármunk közös dolgáról van szó, azt hiszem, természetes, ha hárman közösen intézzük. Nem?

– Én nem megyek Brazíliába – jelentette ki Edison.

A másik kettő megállt, mintha gyökeret vert volna a lába. Úgy tekintettek társukra, akár egy eszelősre.

– Nem jössz Brazíliába? Most jut eszedbe? Itt? Hát mit csinálsz?

– Visszamegyek. Vissza Louisville-be. Vagy ha ott nem kapom vissza az állásomat, akkor valahova máshova. De itt, az Államokban. Nem Brazíliában.

– Megőrültél?! Ezért utaztál ennyit? Ezt otthon is meggondolhattad volna.

– Valóban az lett volna a legokosabb. De még mindig jobb New

Orleansban meggondolni, mint valahol az őserdő szélén, egy nyomorúságos faluban, amikor már késő.

— „Az őserdő szélén, egy nyomorúságos faluban!" — kiáltott fel Knox. — Szóval ez a spanyol ültette a füledbe a taplót! Csak nem hiszed el azokat a marhaságokat, amiket mondott?

— Nem tudom, mi érdeke lett volna, hogy hazudjék!

— Érdeke? Érdeke talán nem volt, bár persze tudni ezt nem tudhatjuk. De minden spanyol szeret nagyokat mondani. Vagy így, vagy úgy, mindegy. Csak valami rendkívüli legyen.

— Lehet. De ha az ember elgondolkozik azon, amiket mondott, akkor rá kell jönnie, hogy egy csomó dologban kétségtelenül igaza van.

— Miben például?

— Abban például, hogy Brazíliában gyakran van forradalom, és sűrűn váltogatják egymást a kormányok.

— Miért? A többi dél-amerikai államban talán másképp van? Mondjuk, az ő kedves Uruguayában?

— A többi helyen sincs másképp, és Uruguayban sem. Csakhogy ez engem nem érdekel, mert mi nem Uruguayba megyünk, hanem Brazíliába.

— És ebből feltétlenül következik, hogy az új kormány nem fizeti meg a külföldi távírászokat?

— Nem következik feltétlenül, de könnyen elképzelhető, hogy nem tartja meg az előző kormány ígéretét.

— „Elképzelhető!" És te képzelődések miatt szakítod félbe az utadat? — kérdezte Fisher fitymálva.

— Ti éppen úgy csak elképzelitek, hogy biztosan megkapjátok majd a pénzt. Mindkettő egyaránt képzelődés . . . De ami ennél jóval fontosabb — folytatta Edison —, hogy az én számomra valóban teljesen értelmetlenné válik az út, ha valamilyen vad, civilizálatlan területen kell dolgozni. Hiába van pénzem és szabad időm bőven, ha semmihez sem jutok hozzá, amire feltétlenül szükségem van a kísérleteimhez.

— Megint ott vagyunk az őserdő szélén — szólt Knox. — Ezzel is az a marhabőr-kereskedő tömte tele a fejed.

— Nem tömte tele a fejem, csak felhívta valamire a figyelmem, amire magamtól is rájöhettem volna, ha idejében gondolkozom rajta.

– Mire?

– Hogy Brazíliában kevés a távírász, de azért van. Nyilvánvaló, hogy ezek nem a legrosszabb, hanem a legjobb helyeket foglalják el, ha egyszer válogathatnak bennük. A pocsék helyek nekünk maradnak. Amit egyébként már csak azért sem lehet rossz néven venni, mert hiszen nem is ismerjük az ország nyelvét.

– Hát én három hónapig tanultam spanyolul – vetette ellen Fisher. – És tudom, hogy Knox is.

– És tudod, hogy én is – felelte Edison. – Csakhogy ez a három hónap édeskevés egy nyelv megtanulásához... Arról nem is beszélve, hogy mindhárman spanyolul tanultunk, holott portugálul kellett volna.

– Az majdnem mindegy! – legyintett Fisher.

– Nem tudom. Talán igen, talán nem. Mindenesetre okosabb lett volna, ha mindjárt portugálul kezdünk. De akkor is nagyon sok időbe telik, amíg a született portugálokkal ezen a téren fel tudjuk venni a versenyt. Szóval mi mindenképpen csak a második sorba szorulunk Brazíliában.

– Azt már nem! – csattant fel Knox. – Mert ha nyelvi téren talán igazad is van, annál jobban felvesszük velük a versenyt szakmai téren. És ez a fontos.

– Hát beszélhettek, amit akartok, én meggondoltam magam, és nem megyek.

– Mi pedig meggondoltuk a dolgot, és megyünk. Igaz, Knox? – kérdezte Fisher.

– Úgy van!

– Pedig okosabb lenne, ha ti is visszafordulnátok még idejében.

– Okosabb lenne, ha te is jönnél.

Thomas elnevette magát:

– Alkalmasint nem tudjuk egymást meggyőzni. Én maradok. Ha mégis mentek, sok szerencsét kívánok. És a kikötőbe mindenképpen kikísérlek benneteket.

– Sajnáljuk, hogy nem jössz, de mit tehetünk! – felelte Knox.

– Neked is sok szerencsét! – mondta Fisher.

Két nap múlva a két távírász elhajózott, Edison pedig visszatért Louisville-be. Itt szívesen visszavették, hiszen nem volt könnyű egyszer-

re három első osztályú távírászt pótolni. Főleg Foley fogadta nagy lelkesedéssel.

– Örülök, hogy még idejében megjött az eszed. Micsoda ötlet, hogy az ember fán ugráló majmok számára vegyen fel sürgönyöket!

Néhány hónapig dolgozott Edison Louisville-ben. A duplex távíró gondolata most sem hagyta nyugodni, és valahogyan csak berendezett egy kis műhelyt magának. A kísérletekhez a villanyáramot ő is Daniell-féle elemből nyerte éppúgy, mint a távíróhivatal. Az elemhez híg kénsavoldatra volt szüksége, amelyet bentről vitt a műhelyébe. Egy alkalommal véletlenül elég jelentős mennyiséget elcsorgatott a maró folyadékból, amely az ajtó hasadéka alatt befolyt a hivatalvezető szobájába, és teljesen tönkretette a szőnyeget. Ebből másnap szörnyű patália lett.

– Távírászokra van szükségünk, nem pedig kísérletező tudósokra! – kiáltozta a főnöke teljesen felhevülten, és azonnal felmondta kísérletezésen rajtakapott alkalmazottjának állását.

– Menj Bostonba! – tanácsolta barátjának a búcsúzásnál Foley. – Az Louisville-nél is jóval nagyobb állomás, és állandóan keresnek távírászokat.

– Bostonba? Nem rossz gondolat. Talán megpróbálom. Előbb azonban hazanézek egy kicsit, mi újság otthon. Anyám sokat betegeskedik.

Nem valami derűs kép fogadta Port Huronban. Régi házukból kitették őket, mert a területre a katonaságnak volt szüksége, és valami ideiglenes kuckóban kellett meghúzódniok, amíg az új ház fel nem épül. De ez volt a legkisebb baj. Az utóbbi időben több haláleset történt a családban, és részben emiatt is Edison anyja búskomorságba esett. Néha egész napokat elüldögélt az ideiglenes lakás egyik szűk sarkában, szótlanul maga elé meredt, még csak a kérdésekre sem válaszolt, mintha egyáltalán nem is hallotta volna őket. Az öreg Samuel Edison belefáradt a sok bajba, és olyan társaságot keresett, ahol nem kell gondolnia rájuk. Reggel elment, és csak késő este tért meg.

Thomas, vagy ahogyan odahaza rendszerint ma is nevezték: Al – mindenképpen igyekezett anyjának kedvében járni és lehetőleg felvidítani. Ezek a kísérletek a legtöbbször teljesen meddőek maradtak, és

Nancy asszony arcizmainak egyetlen rándulása nélkül hagyta elmenni a füle mellett fia kedveskedéseit. Olykor-olykor azonban mégis megtörtént, hogy hirtelen felélénkült, beszélt, érdeklődött, és szelleme ilyenkor éppen olyan friss volt, mint fiatal korában.

— Szóval egy szavazógépet szeretnél csinálni meg azt a duplex távírót. Azt tudom, hogy nagyon jó távírász vagy, de hogy műszakilag is tudsz rajta javítani, az igazán nagy dolog lenne. Csináld csak, fiam, ha százszor nem sikerül, próbáld meg százegyedszer is! Én mindig bíztam abban, hogy belőled valamikor híres ember lesz. Senki más, de én igen. És azt is tudtam mindig, hogy csak a többiek tévedhetnek, nem én. Hiszen én vagyok az anyád, ki ismerhetne jobban nálam? — mondta a fiának egyik ilyen derűs és világos napján.

— Tudom, édesanyám, hogy mindig bízott bennem. És ha valamikor valóban lesz belőlem valami vagy valaki, akkor ezt csak magának köszönhetem. Mert mindig az az érzés volt bennem, és van bennem ma is, és nyilván meg is lesz örökké, hogy nem okozhatok csalódást annak, aki ennyi bizalmat helyezett belém. Talán — mondta most már enyhe mosollyal — eleinte ez a bizalom alaptalan is volt. De az ember nem maradhat adós ennyi előleggel. Be kell váltani! . . . Sokszor gondolkoztam már azon — folytatta kis szünet után —, hogy talán néha a szülő, a tanító, a nevelő részéről egészen jó befektetés ilyen megokolatlan és előlegezett bizalom. Kényszeríti az embert arra, hogy rászolgáljon.

— Nem, fiam, nem volt alaptalan az a bizalom, amelyet én irányodban éreztem. Furcsa gyerek voltál, az igaz, és gyakran hallottunk híreket furcsa csínyjeidről még távírász korodban is. De hát aki valaha viszi valamire, az mind furcsa ember! Én ma is bízom benned, hogy valamikor nagyon büszkék lesznek rád nemcsak az Edisonok, hanem Milan és Port Huron is. Hamarosan elkészíted azt a duplex távírót meg azt a szavazógépet. Most húszéves vagy, alig több. Előtted áll az egész élet. Azalatt sok mindent fogsz még csinálni. Ezt én tudom. Valószínűleg a legtöbbet már nem érem meg . . .

— Ugyan, édesanyám . . .

Nancy asszony felemelte a kezét, hogy fiát hallgatásra intse.

— De ez nem is baj. Tudom én azt előre is éppen úgy, mintha a

saját szememmel látnám. Csak valamit akarok neked tanácsolni. Nagyon örülök, hogy annyi idő után itt vagy most velünk, a szülői házban, ha ugyan háznak lehet nevezni ezt a kuckót. Mégse maradj itt sokáig. A legjobban tennéd, ha holnap elmennél vagy holnapután. Port Huron kis város, mi lehet itt belőled? Ha feltalálod azt a távírót vagy azt a szavazógépet, mit kezdesz itt vele? Nincs is ember, aki fel tudná becsülni. Neked olyan helyre kell menned, ahol tudsz dolgozni, és ahol értékelni tudják a munkádat. Minden napért kár, amelyet elvesztegetsz!

— Arra gondoltam, hogy Bostonba megyek. De egyelőre nem olyan sürgős.

— De igenis sürgős! A saját életedből lopod el azt az időt, amelyet hiábavalóan itt töltesz. Indulj minél hamarabb . . . Boston jó hely. Ha oda van kedved menni, hát menj oda! Csak ne vesztegesd itt hiábavalóan az időd!

— Miért lenne az elvesztegetett idő, amelyet az édesanyámmal töltök?

— Fiam! — felelte Nancy asszony, és egyébként már megfakult hangja most különös melegséggel csengett. — Tudod, hogy valóban nagy öröm számomra, ha itt látlak magam mellett. De ha nekem igazán örömet akarsz szerezni, nagy örömet, akkor menj el. Ha Bostonba, hát Bostonba. Csak itt ne maradj, mert ez a hely már kicsi neked!

Nem tellett bele tíz nap, és Edison már jelentkezett is a bostoni távíróhivatalban. Tél volt most is, és amikor a vászonruhás, csizmás fiatalember belépett, a távírászok furcsa szemmel néztek rá. Mit akar itt ez a kamasz, akiről lerí, hogy eddig legfeljebb a tehenek körül foglalatoskodott?

— Hallottam, hogy első osztályú távírászt keresnek. Kivel lehet ebben az ügyben beszélni? — kérdezte Edison, és megállt a szoba közepén.

A távírászok összenéztek, néhányan gúnyosan elmosolyodtak, mások úgy tettek, mintha egyáltalán nem is hallották volna a kérdést, de választ senki sem adott.

Edison meglepetten nézett szét, erre nem számított. De amint körüljártatta a szemét, az egyik ajtón táblát fedezett fel: *Irodavezető.*

— Köszönöm a kolléga urak szívességét, most már eligazodom magam is — mondta, azzal egyenesen az ajtónak tartott, kopogott és belépett. A főnök is kissé csodálkozva vette szemügyre a jelentkezőt, de udvariasan végighallgatta.

— Szóval azt mondja, hogy ön első osztályú távírász. No, jó, mindjárt kipróbáljuk. De figyelmeztetem, hogy Boston nagy forgalmú távíróközpont, itt sok a munka, és ezért erős iramban kell dolgozni.

— Bírom az iramot.

— Mondom, mindjárt kipróbáljuk. Jöjjön velem.

Visszamentek a távírászok szobájába.

— Walter úr, ez itt Thomas Alva Edison. Első osztályú távírász volt Cincinnatiban, Memphisben, Louisville-ben. Most nálunk akar elhelyezkedni. Próbálja ki! — mondta a főnök, azzal bement a szobájába.

Walter úr szája gúnyosan elhúzódott, és csak ennyit mondott a fiatal kollégának:

— Mindjárt megnézzük. Foglaljon addig helyet!

Thomas leült az egyik székre, és kíváncsian nézett körül. A hivatal nagyjából olyan volt, mint valamennyi többi, mindössze annyi eltéréssel, hogy itt még annál is nagyobb forgalom volt, mint Louisvilleben. Szinte percenként jelzett egyik vagy másik készülék.

— A hatoson New York jelentkezik — szólt most az egyik távírász Walternek. — A villámbűvész — tette azután hozzá, és Edisonnak úgy tűnt, mintha feléje kacsintana.

— Igen? — kérdezte Walter, és az ő arcán is átfutott egy torz mosoly. — Hát akkor talán próbáljuk meg — fordult Edisonhoz, és kezével a készülék felé intett.

A távírászok az egész teremben felkapták a fejüket, aztán összenéztek és mosolyogtak. A fiatalember azonban minden izgalom nélkül ült a géphez. Nyomban látta, hogy a New York-i kolléga példátlanul gyors iramban adja a szöveget.

„Ahá, ezért nevezik villámbűvésznek!" — gondolta magában, aztán kényelmesen kezébe vette a tollat, kipróbálta egy papíron. Nem volt semmi hibája, de most szándékosan húzni akarta az időt. A másik tollszárat vette tehát elő, szemlátomást azonban azzal sem volt elégedett. Kicserélte a tollhegyet, és ezzel huzigált néhány vonást. Közben

már egészen tekintélyes mennyiségű távírószalag gyűlt eléje. Fél szemmel látta azt is, hogy az egész szoba őt figyeli. De előbb még megigazgatta a székét, följebb ült benne, csak azután nyúlt a szalagért, és kezdte írni a szöveget formás, kerek, de tollából hihetetlen gyorsan folyó betűivel. Versenyfutás folyt kettejük között, versenyfutás, amelyben ő szándékosan nagy előnyt adott ellenfelének, de ez az előny most már mindinkább fogyott, egyre kevesebb és kevesebb lett a feldolgozatlan anyag.

A távíróhivatalban lassan megállt minden más munka. Aztán az egyik távírász otthagyta asztalát, és odaállt az újonnan jött kolléga mellé, úgy nézte. Rövidesen valamennyien köréje gyűltek.

Edison pedig hihetetlen sebességgel, de mégis teljes nyugalommal folytatta munkáját. Valami New York-i nagygyűlésről szólt a távirat, amelyen több képviselő és szenátor is felszólalt, és mindegyik felette hosszú beszédet mondott. Ő azonban már teljesen elérte a villámbűvészt, úgyhogy most lassabban írt, mert nem volt mit. Mikor New York-i kollégája egy pillanatra elakadt, ő nyúlt a készülék gombjához:

„Meddig várjak?! Ha sejtettem volna, hogy New Yorkban ilyen lassan dolgoznak, párnát hozok magammal, úgy kényelmesebben alszom."

A villámbűvész ismét erősítette az iramot, Edison azonban könnyen győzte. De a gyorsabb tempó nem tartott sokáig. Távoli versenytársa szemmel láthatólag ellankadt, ismét lassúbb lett, akadozni kezdett, keze nem működött már biztosan, és egyre több hibát követett el.

„Eztuán Reaper szanátor szólalt fle. Kijelte, hogy a legrövidebb időn blül törvényjavaltot terjeszt be a vastui és hajózási vállatok teherfuvási dijszabásainak szablyozásáról."

Egy pillanatra újra elakadt az adás. és Edison megint a gombhoz nyúlt:

„Kedves kolléga! Próbálja meg a másik lábával, úgy talán jobban megy!"

A fiatalembert körülvevő kollégák közül néhányan hangos nevetésben törtek ki. A leggyakorlottabbak voltak, akik — akárcsak Edison — a kopogásból is megértették a szöveget. Megsúgták a többinek is, mire ezek is harsány derültséggel feleltek.

A New York-i villámbűvész nyilván kevésbé volt jókedvű. De nem volt mit tennie, be kellett ismernie vereségét. Áttért a kényelmes, szokásos iramú adásra. Nem bírta tovább.

Mikor a munkával készen volt, Edison egészen más társaságot talált, mint beléptekor. A lefitymáló, kicsinylően mosolygó, fölényeskedő távírászok helyett most az elismeréstől és lelkesedéstől sugárzó kollégákat talált.

— Bravó, fiatalember, ezt azután kitűnően csinálta!

— Azt se néztem volna ki belőle, hogy egy készüléket meg tud különböztetni egy huzaltól, aztán kiderül, hogy első osztályú távírász.

— Mi az, hogy első osztályú? Mestertávírász!

— Ő az igazi villámbűvész!

— Úgy van! A New York-i kolléga elbújhat mögötte.

— Ez a lényeg, fiúk! Boston legyűrte New Yorkot, és ezt az új kollégának köszönhetjük.

— Éljen az új kolléga!

— Éljen! Éljen!

Edison egy csapásra a legnépszerűbb ember lett a távíróhivatalban. Úgy ünnepelték, mint Európában a legdivatosabb primadonnát. Mikor a váltás jött, azoknak is sorra bemutatták, és gyorsan elmesélték hőstettét, amellyel Bostonnak szerezte meg az elsőséget New York előtt.

— Merre lakik, kollégám? — kérdezte az egyik fiatal, barátságos képű távírász, amikor a műszak után elhagyták az irodahelyiséget. — Egyébként a nagy tolongásban nyilván nem tudta mindegyikünk nevét megjegyezni, ezért még egyszer bemutatkozom: Milton Adams vagyok.

— Edison.

— Én tudom — nevetett Adams. — Nekem csak egy nevet kellett megjegyeznem, de magának tizennégyet... Merre megy? — ismételte kérdését.

— Magam sem tudom. Nincs még lakásom.

— Nincs lakása? Hát eddig?...

— Ma reggel érkeztem Port Huronból, és egyenesen a távíróhiva-

talba jöttem. Nem volt értelme addig lakáskeresésnek, amíg nincs állásom.

— Persze. Hátha tovább kell menni.

Edison rábólintott. Egy ideig szótlanul lépkedett Adams mellett, aztán megkérdezte:

— Nem tud egy olcsó szobát? A legegyszerűbbet, csak minél olcsóbb legyen... Tudja, néhány hetet a szüleimnél töltöttem, mert anyám beteg, azalatt nem dolgoztam, és bizony kifogytam a pénzből.

— Van az úgy nálunk gyakran! — nevette el magát Adams. — Sajnos, lakásügyben nem tudok tanáccsal szolgálni, nem szoktam érdeklődni. De mondok valami mást. Nálam elférünk ketten is, jöjjön hozzám!

— Nem szeretnék kényelmetlenséget okozni.

— Miféle kényelmetlenséget?! Nagyon örülök, ha ilyen ügyes és jókedvű kollégával lakhatom együtt.

— Honnét veszi, hogy jókedvű vagyok? Hisz alig ismer.

— No, hallja! Ahogyan a villámbűvésszel elbánt!... Szóval ne kéresse magát. Ez a legegyszerűbb megoldás, ha beköltözik hozzám.

— Ha valóban nem kényelmetlen...

— Megmondtam.

— Akkor nagyon köszönöm.

— A holmija hol van?

— Kinn hagytam a pályaudvaron.

— No, akkor menjünk érte, együtt elhozzuk.

— Mit képzel, mennyi holmival jöttem? — nevetett Thomas. — Az egész könnyen elfér a hónom alatt.

— Én sem szoktam sokkal többel költözni — vigasztalta Adams. — Az ember hol itt van három hónapig, hol ott, csak teher a sok limlom.

Kimentek a pályaudvarra, azután Adams lakására. Egyszerűen berendezett kis szoba volt: ágy, asztal néhány székkel, szekrény meg egy dívány.

— Nem mondom, hogy fényűző, de ketten könnyen elférünk — mutatott körül Adams. — És amint látja, fekhelyben sincs hiány, mert a díványon kitűnően lehet aludni.

— Nem fényűző, de nagyon takaros kis szoba. Soha rosszabb ne

legyen! . . . És amint látom, tiszta. Gondolom, itt nem nyüzsögnek úgy a svábbogarak, mint az irodában.

— Máris észrevette? Rettenetes, hogy mennyi van ebből az undok féregből! Nemcsak a földön, még az asztalon is szaladgálnak. Az ember dolgozik, egyszerre csak azt látja, hogy a könyöke körül egy svábbogár sétál.

— Miért nem irtják ki őket?

— Ahány új ember jön, mind megpróbálja. Én is így kezdtem. Aztán mindenki rájön, hogy nem lehet. Tudja, régi épület, tele van repedésekkel, hasadékokkal, ott sétálnak be, ahol akarnak. A szomszédban meg egy pékműhely van, onnét jönnek.

— Nem lehet kiirtani a svábokat? — kételkedett Thomas. — Azt hiszem, mindent lehet, csak meg kell találni a módját.

— Mondom, hogy mindenki ezzel kezdi. Maga is új ember, nagyon helyes, hogy meg akar szabadulni tőlük. Aztán majd maga is rájön ugyanarra, amire a többiek.

— Hogy akarták irtani őket?

— Ki hogyan. Az egyik méreggel, a másik agyoncsapkodta őket, a harmadik eltömködte a lyukakat. Tíz lyukat eltömött, aztán elment egy társzekér a ház előtt, és száz új rés keletkezett. Mondom, olyan rozoga ház ez már, hogy csak az ajtó- meg ablakkeretek tartják. Ha azokat kiszednék, összedűlne az egész.

Edison azonban mégsem hagyta lebeszélni magát. Másnap alaposan szemügyre vette a terepet, de meg kellett állapítania, hogy Adams igazat mondott: minden sarok, hajlat annyira tele van repedésekkel, hogy ott valóban nem lehet útjukat állni. Negyednapra azonban mégiscsak kitalált valamit.

Hóna alatt egy csomaggal állított be az irodába. Mikor kibontotta, kalapács, harapófogó, egy csomó szög meg egy hosszú fémszalag került ki belőle. A fémszalaggal szabályosan bekerítette a padlón az íróasztalát meg a székét, és a szalagot gondosan a földhöz szögezte. Utána közvetlenül az első mellett egy másik fémcsíkot erősített a földhöz. A kettő között annyi távolság sem volt, mint egy dollárnak az éle, úgyhogy sehol sem értek egymáshoz, de ha egy svábbogár át akart rajtuk menni, akkor közben feltétlenül mind a kettőt érintenie kellett

egyszerre. Mivel a távíróhoz szolgáló galvánelem pozitív sarkát az egyik, negatív sarkát a másik fémszalaggal kötötte össze, az áram azonnal megindulhatott, ha egy svábbogár egyszerre érintette a két fémszalagot, és összeköttetést létesített köztük.

Kollégái érdeklődéssel figyelték, mit művel. Végre az egyik rájött:

— Ahá! A svábok ellen akar védekezni. Nagyon ügyes!

— Én nem hiszem, hogy a svábbogarak nagyon megijednek ettől.

— Ellenkezőleg! Én éppen attól tartok, hogy bennünket is megüt az áram. Vigyázni kell, hogy rá ne lépjünk.

— Ugyan! — vetette ellen Edison, és nyugodtan ráállt a két szalagra. Ez olyan gyenge áram, hogy ember meg sem érzi.

— És a sváb?

— Remélem, azt agyonüti.

„Szerencsére" nem sokáig voltak találgatásokra utalva. Hamarosan megjelent egy szép, fejlett, fekete példány, és fürgén nekifutott a szalagnak. A kettő között egyszerre megállt, és nem mozdult többet. Thomas odébb rúgta: döglött volt.

— No, ezt én is megcsinálom! — kiáltott fel lelkesen Adams. — Már hányan próbálkoztunk, maga meg csak jön, és egyszerre rájön!

Másnapra már hárman is szereztek maguknak fémszalagot, hogy „barikádot" építsenek a férgek ellen.

Edison azonban nemcsak a hivatali helyiségben kísérletezett új találmánnyal, hanem főleg odahaza dolgozott. Adams szobája rövidesen tele lett különféle üvegekkel, kémcsövekkel, lombikokkal, és a legtöbbön halálfej meg „Méreg" felirat ijesztgette a szemlélőt.

— Ha valaki ide belép, azt hiszi, hogy egy boszorkánykonyhába tévedt — jegyezte meg egy ízben Adams tréfásan. — Aztán alaposan inába száll a bátorsága, látván, hogy micsoda veszedelmek fenyegetik.

Edison savanyú képpel vakarta meg a fejét:

— Hát nem is téved olyan nagyot. Éppen emiatt vagyok gondban.

— No?

— Nitroglicerint csináltam.

— Nitroglicerint?! — hökkent meg Adams. — De nem sikerült?! — kérdezte reménykedve.

— Sajnos, igen. Ez mind az — mutatott tanácstalanul egy félpintes* üvegre.

— Fél pint nitroglicerin! — kiáltott fel Adams halottsápadtan, és egészen a falhoz húzódott. — Az egész ház a levegőbe röpülhet tőle . . . Még a két szomszédos is.

— Ez az — szólt Thomas nem csekély bűntudattal. — Most hogy szabaduljunk meg tőle?

— Visszacsinálni nem lehet? Úgy értem, szétbontani.

Társa a fejét ingatta:

— Felrobban.

— Kiönteni az ablakon?

— Akkor is felrobbanhat közben.

— Hozzá sem nyúlni, csak nyitva hagyni a dugóját, hogy lassan elpárologjon?

— Nagyon sokáig tart. És közben a háziasszony takarításnál bármikor meglökheti valamivel.

— Igaz — felelte Adams reménytelenül, és óvatosan beleereszkedett egy székbe. Szemmel láthatólag még mozogni is alig mert a szobában. — Hát akkor mit csináljunk?

— Ezen töprengek én is.

Edison is leült barátjával szemben, és tanácstalanul meredtek egymásra. Hol egyik vakarta meg a fejét, hol a másik.

— Mindenesetre valahogy el kell vinni a lakásból — szólalt meg végre Milton. — Nagyon óvatosan, hogy ne rázkódjék, kivinni egy mezőre, a városon kívül, és ott hagyni.

— De ha valaki aztán mégis megtalálja és felveszi?

— Persze, ez sem jó . . . De a lakásból mégis ki kell vinni.

— Ez rendben van, de mit kezdek vele aztán? — kérdezte Edison.

— Mondhatnám azt is, hogy erre előbb is lehetett volna gondolni — felelte bosszús nevetéssel Adams. — De ez már mit sem változtat a dolgon.

— Hanem valamit csinálhatunk — ötlött a sikeres kísérletező eszébe. Kivisszük, és nagyon finoman a csatornába eresztjük.

* *Fél pint* = kb, 0,7 liter

– Az egész üveget, úgy, ahogy van?

– Nem, mert akkor is érheti valami ütés vagy rázás, és megint csak felrobban. Hanem úgy cseppenként belecsorgatva. Remélem, úgy baj nélkül szétviszi a víz.

– Hát okosabbat nemigen tehetünk – hagyta rá Milton. – A legjobb minél előbb megszabadulni tőle.

– Most mindjárt.

– Helyes. Egy bengáli tigrissel sem lakom szívesen egy szobában, még kevésbé fél pint nitroglicerinnel!

– Illetve várjuk meg, amíg egészen sötét lesz. Különben meglehetősen nagy feltűnést keltenénk, és nehéz lenne megmagyarázni.

– Van benne valami. De este mindenképpen szabaduljunk tőle! Nem a legmegnyugtatóbb lakótárs.

Este Edison rendkívül óvatosan megfogta az üveget, és mindketten elindultak. Adams ment elöl, hogy ha a sötétben netán megbotlanék valamiben, idejében figyelmeztethesse barátját.

Rendkívül elővigyázatosan lépkedtek, ennek folytán természetesen lassan is. A városnak még csak részben volt csatornázása, és jó negyedórába tellett, míg ilyen területre jutottak. Közben Adamson csorgott a hideg verejték, de Edison sem volt sokkal nyugodtabb. Végre megszólalt Milton:

– No, itt egy csatornanyílás – aztán körülnézett. – Szerencsére nem jön senki. Kezdhetjük.

– Hogy is csináljuk? – töprengett Thomas. – A legokosabb, ha leguggolok . . . Vagy még jobb leülni, az biztosabb. Aztán úgy becsorgatja az ember.

Megpróbált leülni, de sehogyan sem sikerült közben az üveget nyugalmi állapotban tartani. Nem volt mit tennie, odatartotta Miltonnak:

– Fogd meg addig, amíg elhelyezkedem valahogy a földön. Aztán visszaveszem.

Adams nem valami nagy lelkesedéssel nyúlt az üvegért, noha tudta, hogy alapjában véve teljesen mindegy, az ő kezében robban-e fel vagy a társáéban. Mégis nagy kő esett le a szívéről, amikor visszaadhatta. Edison kihúzta a dugót, és fokról fokra döntötte meg az üveget. Végre kicsordult.

„Most! — gondolta Adams. — Ha most nem robbanunk fel . . ."

A folyadék belecsobbant a csatorna vizébe, de nem történt semmi.

— Talán megússzuk — szólt Adams reménykedve.

Edison nem felelt. Úgy érezte, ha akár csak egyetlen szó válasszal is megosztja a figyelmét, mindketten a levegőbe repülhetnek. Végtelen óvatossággal emelte mind magasabbra az üveg fenekét. Utoljára már egészen függőlegesen tartotta, szájával lefelé. Kicsorgott az utolsó csepp is. Csak ekkor szólalt meg:

— Hát megvan!

De azért még most is vigyázva rakta maga mellé az üres üveget, és a felkeléssel sem hirtelenkedett, nehogy valami kavicsot vagy göröngyöt belerúgjon a csatornába. Ki tudja, hogy oszlott el a veszedelmes folyadék?

— Most azután szaporán! — javasolta Milton, mikor barátja felegyenesedett. — Jobb minél messzibb lenni!... Csuromvizes lettem — mondta valamivel később. — Jól kivert a verejték!

— Engem is — vallotta meg Thomas, megtörölve homlokát.

— Csak egy dologra kérlek — folytatta Adams. — Tudom, hogy nagy örömmel kotyvasztasz meg kísérletezel mindenfélével, de ha lehetséges, mellőzd az ilyen életveszélyes szórakozásokat. Nézd, én maradi ember vagyok, az ajtón szívesebben megyek ki a szobából, mint az ablakon.

— Ebben teljesen igazad van — nevetett Edison. — Nem csinálok otthon többé ilyesmit.

— Otthon nem? Talán a hivatalban igen? — lepődött meg kínosan a másik. — Ott sem szeretnék . . .

— Nem, a hivatalban sem. Ne tarts semmitől. Már régebben gondoltam arra, hogy bérelek egy műhelyt, ahol dolgozni lehet. Ma találtam is egy kis helyiséget, a bére sem sok. Azt majd kiveszem. De egyelőre ott sem kívánok nitroglicerint gyártani, sem egyéb hasonlót. Teljesen veszélytelen munkán dolgozom. Ha kedved van, te is bejöhetsz.

— Amennyiben becsületszóra megígéred, hogy . . .

— Ígérem — válaszolta Edison mosolyogva. — Nem lesz ott semmi veszedelmes holmi. Nyugodtan jöhetsz.

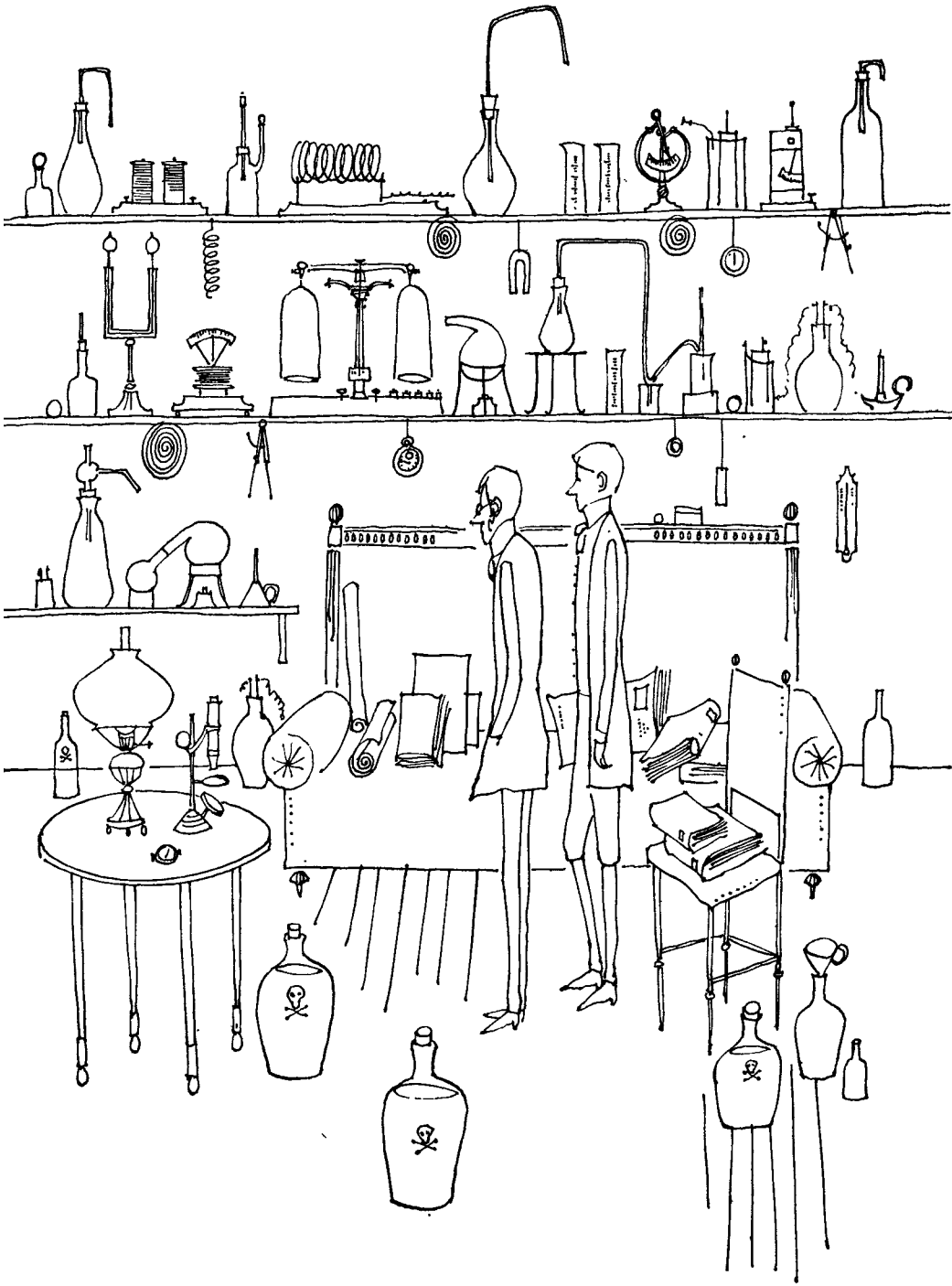

Másnap, amikor a szolgálattal végeztek, Thomas el is indult, hogy kibérelje a helyiséget.

— Nem tartasz velem? — fordult Miltonhoz.

— Nem, nekem is van valami elintéznivalóm. Majd otthon találkozunk.

Edison hamar végzett. A helyiséget látta már, a bérét is tudta, sok tárgyalnivaló nem volt. Mindössze annyit állapított meg örömmel, hogy az előző bérlő benne hagyott néhány polcot. Ennyivel is kevesebb költség. Kifizetett egy hónapot, és közölte, hogy már délután megkezdi a beköltözést. Azután sietett haza, hogy legalább kétszer fordulhasson.

Odahaza Adams már várta. Arcáról sugárzott a derű.

— Látom, jókedved van — köszöntött be Thomas.

— Jól látod. Tudod, hol voltam?... No, hogy az elején kezdjem, egész éjszaka lidércnyomásom volt, nem történik-e valami baj annál a csatornánál. Talán még így is felrobban, és néhány ember a levegőbe repül. Nem tudtam nyugodni, amíg a saját szememmel nem láttam. Hát odamentem most, munka után.

— De úgy látom, nincs semmi baj.

— Nincs, minden a legtökéletesebb rendben van. Pedig napközben elég nagy arra a forgalom. Ha eddig nem történt semmi, akkor már ezután sem fog. Baj nélkül elvitte a víz az egészet.

— Én meg kivettem a műhelyt. Mindjárt le is költözöm.

— Most szívesen megnézem, ha amúgy is lemégy. Egyúttal segíthetek is.

— Nagyon hálás leszek.

Együttes erővel összecsomagoltak, két fordulóval le is hordtak mindent. A műhely egyébként Adams tetszését is megnyerte.

— Nagyon takaros!

— Hát még ha együtt lesz minden! — felelte büszkén az új bérlő. — Akkor lehet aztán csak dolgozni!

Alig néhány nap alatt berendezte, legalábbis annyira, amennyire mostani munkájához szüksége volt. Régi ötletét akarta végre kivitelezni: egy parlamenti szavazatszámláló gépet. Elképzelése az volt, hogy minden ülés előtt egy fogantyú legyen, amelyet tulajdonosa jobbra

vagy balra fordít el aszerint, hogy igennel vagy nemmel kíván szavazni. A szerkezet a szavazatokat azonnal össze is számlálja, és mindjárt a végeredményt közli egy táblán, amelyet mindenki lát. A gép nemcsak egy csomó időt takarít meg, hanem egyben kizárja minden visszaélés és csalás lehetőségét is. Az egész gépezet elektromossággal működik.

Az ötlet Adamsnek is nagyon tetszett, és szabad idejének jó részét ő is a műhelyben töltötte, hogy segítsen Edisonnak. Adamsnek volt a városban egy Charles Williams nevű ismerőse, aki már régebben foglalkozott azzal, hogy különféle szerkezeteket konstruált, amelyeket a most egyre több területen felhasznált villamosság tartott üzemben. Williams is sok hasznos tanácsot és útbaigazítást adott a két fiatal feltalálónak, aki így néhány hét alatt el is készült munkájával. Rövidesen megvolt a szabadalmi bejegyzés is.

— A kongresszus, a szenátus, valamennyi szövetséges állam, a számtalan város, ahol képviselőtestület van, mind meg fogja vásárolni a szavazatszámláló gépet — lelkendezett barátjának Edison. — Meglátod, legalább ötezer dollárt kapunk érte.

Adams hasonlóképpen optimista volt, és nyomban elhatározták, hogy azonnal hozzálátnak a találmány értékesítéséhez. Legelőször itt Bostonban, a városi képviselőtestületnél és Massachusetts állam törvényhozó szervénél. De nem jártak sikerrel: mindkét helyen elutasították őket.

— Hiába, ilyen szempontból Boston is csak vidéki város, és egy lépést sem mer tenni olyan úton, amelyet nem tapostak már ki alaposan előtte — vigasztalta Adamset és önmagát Edison. — Bezzeg majd ha látják, hogy a kongresszus és a szenátus bevezette! Mindjárt ott kellett volna kezdenünk!

Nem is haboztak sokáig, és néhány nap múlva Washingtonban voltak. Egy szabadalmi ügyvivő el is intézte, hogy hamarosan a kongresszusi bizottság elé kerültek, amely ilyen ügyekkel foglalkozott. Nem csekély lámpalázzal mutatták be a szerkezetet, ez azonban nem hagyta cserben feltalálóit, és kifogástalanul működött. A bizottság valamennyi tagja nagyon mulatságosnak találta, többször kipróbálták, különkülön és együttesen, több mint egy óra hosszat eljátszogattak vele.

Akkor az elnök közölte, hogy a bizottság tanácskozásra vonul vissza, utána hirdeti ki határozatát. A legjobb, ha holnap érdeklődnek, bár ha akarják, akár meg is várhatják, noha nem tudja, meddig tart majd az ülés.

— Gondolom, a leghelyesebb, ha mindjárt megvárjuk — felelte Adams, és kérdően tekintett barátjára.

— Természetesen!

— Akkor foglaljanak helyet valahol — mondta az elnök, és visszavonult.

A két távírász megilletődve ült egy ideig a helyén. Végeredményben az Egyesült Államok parlamentjének egyik szobájában vannak, a kongresszus egyik bizottsága csupán azért ült össze, hogy az ő ügyükkel foglalkozzék.

— Azt hiszem, megveszik — jegyezte meg egy idő múlva Milton halkan, hogy ne törje meg az ünnepélyes csendet. — Mindegyiknek nagyon tetszett.

— Igen. Főleg annak az alacsony, kövérkés kopasznak. Legalább hatszor próbálta. Szavazott igennel, nemmel, megint igennel, ujra nemmel. Legszívesebben vett volna egy szavazógépet magának is, házi használatra, hogy odahaza elszórakozzék vele — felelte Thomas hasonló bizakodással.

— Szeretem a kövérkés embereket. Rendszerint jóindulatúak, vidámak, ötletesek, és van érzékük mások ötletei iránt is.

— Szóval én rosszindulatú, savanyú és ötletszegény vagyok? — kérdezte Edison kötekedve.

— No, ne tréfálj! Nem ezt mondtam. Huszonegy éves korában különben is a legtöbb ember sovány... Csak később. Ha például negyvenöt éves korában valaki olyan, mint egy kóró, az rendszerint eléggé kellemetlen ember. Persze nem azt mondom, hogy kivétel nélkül, de úgy általában.

— Én nem is hiszem, hogy sokáig vitatkoznak majd azon, megvegyék-e vagy sem — tért vissza az eredeti kérdéshez Thomas. — Legfeljebb arról lehet köztük hosszabb vita, mennyit adjanak érte.

— Számunkra ez sem közömbös. Mert ez nagyjából megszabja azt

is, mennyit kaphatunk a többiért. Ha egyszer a kongresszus és a szenátus megveszi . . .

— Akkor természetesen sorra jelentkeznek az egyes államok és városok — folytatta barátja mondatát Edison. — Képzelem, Bostonban mennyire bosszankodnak majd, hogy miért nem vették meg mindjárt.

— Azután még hátra van a külföld is — szövögette tovább Adams. — Ott is el lehet majd adni egy csomó országban, és ott is vannak városok képviselőtestületekkel.

— Világszabadalmat kell majd kérni.

— Még mielőtt ellopják. Ne is várjunk sokáig!

— Ha itt rendben vagyunk, megkérjük.

— Tele leszünk pénzzel.

— Akkor otthagyom a távíróhivatalokat, és semmi egyébbel nem foglalkozom majd, csak a találmányaimmal. Egyszer legyen csak annyi pénzem, hogy megélek addig, amíg a legközelebbi találmányt értékesíthetem!

— Remélem, most lesz! — bizakodott Milton.

Kinyílt az ajtó, és egy altiszt szólt be:

— A bizottság elnöke kéreti az urakat.

Bevezette őket a harmadik szobába. A bizottság tagjai nagyrészt már szedelőzködtek, és pár pillanat múlva mindössze ketten maradtak közülük az elnökön kívül. Ez helyet mutatott a két fiatalembernek.

— A bizottság megvizsgálta a találmányukat, és egyöntetűen megállapította, hogy az technikailag kifogástalan. Ugyancsak megállapította azt is, hogy a szavazatok megszámlálását jelentékenyen meggyorsítja, és kiküszöböli a visszaélések lehetőségét.

Adams arcára széles mosoly húzódott, és gyors pillantást vetett társára, akire szintén kiültek az elégedettség jelei.

— De uraim — folytatta az elnök már sokkal kevésbé hivatalos, hanem csevegő, szinte baráti hangon —, meg kellett állapítanunk ugyancsak egyhangúlag azt is, hogy pontosan ez az a találmány, amelyre semmi szükségünk nincs. Nincs szükségünk sem nekünk, sem az egyes államoknak, sem a városoknak, sem semmiféle olyan testületnek, amely

határozatokat hoz, és ahol többség meg kisebbség van. Mert hiszen az önök találmánya a kisebbséget éppen egyik legfontosabb fegyverétől fosztja meg. Attól, hogy obstruálhat, attól, hogy újra meg újra kéri a szavazatok összeszámlálását, attól, hogy elhúzza a határozat megszületését. A kisebbségnek, az ellenzéknek tehát nem kell ez a találmány, nem kell a szavazatszámláló gép. Mivel pedig a többség nagyon is jól tudja, hogy bármikor kisebbséggé válhatik, kormánypártból ellenzék lehet, ezért nem kell a többségnek sem . . . Mindezek tekintetbevételével tehát a bizottság úgy határozott, hogy nem veszi meg az önök találmányát.

10

Edison az asztal szélén ült, kalimpált a lábával, és merően nézett maga elé a levegőbe. Még egy utolsót szippantott szivarjából, elnyomta a csutkát, és váratlanul így szólt Adamshez:

— Felmondom a műhelyt, felmondom az állásomat, és elmegyek New Yorkba.

Barátjának leesett az álla, annyira meglepődött.

— Épp most? Megbolondultál?!

— Épp most! Nem bolondultam meg. Csak már unom.

— De hiszen nincs két hete, hogy Washingtonban, amikor a bizottság döntésére vártunk, azt magyaráztad, kell valami pénz az embernek, amíg kiböjtölheti, hogy egy találmányát értékesíti. Akkor azt reméltük, hogy lesz. De hát . . . Az utolsó centünket is beleöltük ebbe a szavazatszámláló gépbe. Még az a szerencse, hogy itt van állásod, amiből megélhetsz. Erre ezt is itt akarod hagyni! Mihez kezdesz New Yorkban?

— Még nem tudom. Lehet, hogy távírász leszek. Vagy más, majd meglátom.

— És ezért hagyod itt a biztos állásodat? Miért jobb New York Bostonnál?

— Ami az állást illeti, nem kétlem, hogy ott is találok. Ez tehát mindegy. Viszont New York az egész ország gazdasági életének a központja. Ott vannak a legnagyobb vállalatok irodái. Biztosra veszem, hogy sokkal könnyebben tudom találmányaimat értékesíteni, mint bárhol másutt. Itt van az automatikus ismétlő távíró meg a betűtávíró. New Yorkban vannak a nagy távíróvállalatok. Ott kell eladnom őket.

— Washingtonban van az ország politikai életének a központja, és látod, mire mentünk a szavazatszámláló géppel!

— Igaz, de ebből tanultam valamit. Még egyszer nem fordul velem elő ilyesmi.

— Mit tanultál?

— Hogy soha többé életemben ne töltsem az időmet olyan találmánnyal, amelynek a célszerűségét, hasznát ne látná át azonnal a legegyszerűbb ember is. És úgy vélem, ilyen szempontból is New York a legalkalmasabb hely.

Adams megvakarta a fejét, és felállt.

— Én nagyon sajnálom, öregem, ha megválunk egymástól. Igen megkedveltelek, és nagyon hiányzol majd. De ha úgy gondolod, hogy New Yorkban csinálod meg a szerencsédet, nem állhatom utadat... Véglegesen elhatároztad magad, hogy elmégy?

— Véglegesen.

— És mikor?

— Minél hamarabb. Két-három napon belül. Nincs sok elintéznivalóm itt.

— Még egyszer mondom, nekem nagyon hiányzol majd, de hát... — széttárta a kezét, tehetetlensége jeléül. — Ha mégis meggondolod, és visszajössz, ezt a díványt mindig megtalálod.

— Köszönöm, nagyon kedves vagy. De ha már elmegyek, akkor jobban szeretném, ha nem szorulnék rá

— Persze! Én sem úgy gondoltam... Az is lehet, hogy egyszer én állítok be hozzád.

— No! — lelkesült fel Edison. — Minél hamarabb! Ne félj, olyan dolgod lesz nálam, hogy!... Hiszen én addigra már öreg New York-i leszek.

Egy hét múlva valóban a New York-i kikötőben szállt partra. Hóna alatt kis csomag volt, a zsebében pedig összesen tizennégy cent. Néhány dollárját, amely a szavazatszámláló gép után még megmaradt, felemésztette a műhelybér meg a hajójegy. Mégis régen nem volt olyan derűs hangulatban, mint most. Örült elhatározásának, hogy szakít eddigi kóbor életmódjával, szakít a távírászpályával, és csak mint feltaláló fog élni. Örült, hogy itt volt New Yorkban, ahol biztosra vette, hogy minden sikerülni fog. És örült, hogy reggel volt, most ébredezett az óriási város, amelyhez foghatót eddig még nem látott. Szinte szé-

dült a hatalmas forgalom láttán. Mi lesz itt délre, ha már reggel így kezdik?!

Mindenesetre először Foleyhoz megy, ott majd lerakodik, talán szállást is kap átmenetileg, és mindenképpen néhány hasznos tanácsot, hol helyezkedhetik el addig is, amíg tervei megvalósulnak. Foley pár hónappal ezelőtt jött el Louisville-ből, és most itt volt állásban, amint ezt nemrégiben megírta neki, a címével együtt. Csak éppen azt nem tudta róla, nappal dolgozik-e vagy éjszaka, mikor található tehát odahaza, no de majd ez is kiderül.

Megkérdezett valakit, merre menjen, aztán kényelmesen nézelődve elindult. Soha nem hitte volna, hogy ennyi üzlet legyen egy városban. Mennyi embernek kell itt laknia, hogy minden bolt megél! És ha ezek itt mind megvannak, ő sem fog elveszni.

Az egyik üzlet kirakatában hatalmas táblára lett figyelmes.

ÍZLELJE MEG KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
KÍNAI ÉS OROSZ TEÁINKAT!
Egész nap ingyen teakóstoló!

„Ezt egyenesen az én számomra találták ki! – állapította meg magában, és a tizennégy centre gondolt, amely a zsebében lapult. – Nagyon helyes lenne, ha valahol bifsztekkóstolót is tartanának. De amíg azt megtalálom, addig is mindenesetre . . .”

Határozott léptekkel a bolt felé indult. Páran voltak benn, de nem sokan. A kiszolgáló előzékenyen kérdezte:

– Szabad kitűnő zamatú „Aranyvirág” keverékünket ajánlanom?

Edison beleegyezően bólintott. A tea valóban jó volt, főleg az, hogy valami meleg folyadék került a gyomrába.

– Tessék megízlelni „Orosz álom” keverékünket is! – kínálta a segéd, mikor Thomas visszanyújtotta az üres csészét.

– Nehéz eldönteni, melyik finomabb – mondta emez, a második csészével is végezve.

— Én a „Kelet illatát" szeretem a legjobban — felelte az eladó, és egy harmadik kannából töltött.

— Büszke lehet az ízlésére — bókolt Edison, amikor ezt is kihörpintette. — Valóban nem tudom, melyikből vegyek. Tudja, ajándékba akarom vinni, és nem ismerem az illető ízlését. De még ma kipuhatolom.

— Nem tesz semmit, legyen bármikor szerencsénk! — nyugtatta meg az eladó, és a fiatal távírász gyorsan elhagyta a helyiséget.

Az utcán újra érdeklődött, hogy jut el Foleyhoz, és később is még többször kellett útbaigazítást kérnie az irdatlan városban, de egy jó óra múlva mégis rátalált. Egykori távírász bajtársa ágyból kelt fel, úgy nyitott ajtót.

— Éjszakás vagy? — kérdezte Thomas. — Ha tudtam volna, hogy még alszol, később jöttem volna.

— Nem vagyok éjszakás, és nem alszom. Csak éppen semmi sem sürget, hogy korán keljek.

Edison ezt nem értette. Az ember lehetőleg csak olyan kevés időt töltsön az ágyban, amennyit éppen feltétlenül muszáj. Legfeljebb öthat órát naponta. Aztán rögtön fel! Minek pocsékolni az időt?! De nem szólt semmit, csupán kérdően tekintett Foleyra.

— Tudod, két hete állás nélkül vagyok, ráérek. Ha meg nem sietek a felkeléssel, megtakarítom a reggelit. Munka után nézni pedig azután is lehet. Sőt jobban lehet, mint reggel.

— Két hete nem találtál munkát? Olyan nehéz itt? — kérdezte Edison kellemetlenül meglepődve.

— Őszintén megvallva, eddig nem is nagyon törtem magam. Jólesett kissé lustálkodni. De most már komolyan neki kell látnom. Mindössze két dollár van a zsebemben . . . Hű, de sokat gondoltam rád az utolsó napokban! — csattant fel hirtelen.

— Rám? Miért?

— No, mindjárt elmondom. Pénteken járt itt . . . Pénteken? Nem, szombaton . . . Vagy mégis inkább pénteken? . . . No hiszen teljesen mindegy! Szóval itt járt egy kollégám, Peterson, talán te is ismered, egy időben Cincinnatiban dolgozott. Te nem akkor voltál ott? No, nem fontos. Beszélgettünk erről-arról. Mesélte, hogy nemrégiben találko-

zott egy távírásszal, aki Brazíliából jött. Attól hallotta, hogy Fisher is meg Knox is meghalt sárgalázban. Három vagy négy napon belül mind a kettő. Egy állomáshelyen voltak, majdnem egy időben kapták meg a betegséget, és egyszerre is haltak meg. Ha te akkor nem fordulsz vissza, alkalmasint ugyanoda kerülsz, és ma te is . . . — kezével keresztet vetett vendégére.

— Mindkettő meghalt! — kiáltott fel Thomas. — Szörnyű! Pedig én mondtam nekik, hogy forduljanak vissza ők is. Mikor az a spanyol elvette a kedvem.

— Az első gondolatom te voltál — folytatta Foley. — Hogy milyen okosan tetted, amikor visszafordultál. Különben . . .

— Szegény Fisher, szegény Knox! — ingatta a fejét Edison, és maga elé bámult.

— Látod, sohasem lehet tudni, mi vár az emberre . . . És te? Mit keresel New Yorkban? Itt szeretnél elhelyezkedni, mi?

— Nem. Illetve igen, de nem úgy, ahogyan gondolod . . . Szóval abba akarom hagyni a távírászpályát.

— Abbahagyni? És mit csinálsz majd?

— Úgy gondoltam, hogy egyelőre keresek valami állást, közben megcsinálom az egyik találmányomat, amely itt már teljesen kész — kezével a homlokára csapott —, és ha az bevág, akkor tisztára csak a feltalálásnak élek . . . De ha te már hetek óta nem tudtál elhelyezkedni . . .

— Mondom, nem nagyon törtem magam eddig. De azért az is igaz, hogy itt most nem olyan nagyon könnyű . . . Egy állás lett volna ugyan, csak én ahhoz nem sokat értek. De talán te. Ha úgyis ilyen műszaki dolgokkal akarsz foglalkozni.

— Mi az? — kérdezte Thomas felélénkülve.

— Szóval lett volna valami állás, amihez távírász-szaktudás is kell, de egy csomó műszaki ismeret is. Ezért nem vállalhattam. Az Aranytudósítónál.

— Hol?

— Az Aranytudósítónál.

— Sose hallottam róla. Az meg micsoda?

— Az egy tudósítóiroda, amely . . . No, várj, hogy jobban megértsd. Én is csak ennek az állásnak kapcsán hallottam. Szóval az aranynak

az ára jelentékenyen felemelkedett. Azt mondják, hogy ez a polgárháború alatt kezdődött, de még most is tart. Néha megáll, máskor egy keveset visszaesik, aztán megint emelkedik tovább.

— Az arany ára?

— Az. Szóval általában emelkedik, de közben is mindig ingadozik. De úgy értsd ezt, hogy nemcsak napról napra, hanem gyakran óráról órára ... No, mármost itt New Yorkban egy csomó aranykereskedő meg tőzsdés, bankár van. Ezeknek persze nagyon fontos, hogy mennyi éppen az arany árfolyama. Hát ezeknek a számára van az Aranytudósító. Ez egy iroda, ahonnét távíróvonalak vezetnek az egyes előfizetőkhöz. És ezeken közlik a mindenkori árfolyamokat.

— És minden aranykereskedőnél ül egy távírász?

— Dehogy! Ez valahogy mindjárt a számokat írja le, de nem morzejelekkel. Ne felejtsd el, hogy itt a szöveg nagyon egyszerű! Néhány szám, semmi több. Mindenki tudja, mit jelentenek ezek a számok. Azt, hogy az adás időpontjában ennyi meg ennyi egy uncia aranynak az ára. Többre nincs is szükség. De még így is valami nagy behemót szerkezet van az iroda központjában. És ehhez is kellene érteni, én ezért nem vállaltam. De ha téged érdekel az ilyesmi, megpróbálhatod ... Persze, nem tudom, betöltetlen-e még az állás vagy sem.

— Megnézem. Merre van ez a ...

— A Lower Broadwayn. Könnyen megtalálod, nagy cégér van kinn.

Részletesen elmagyarázta a barátjának, merre menjen, és ennek alapján Edison könnyen el is igazodott. Egy négyemeletes, szürke ház fél földszintjét foglalta el az iroda, amelynek bejárata felett nagy, aranyozott bádogbetűk hirdették: Aranytudósító Társaság. Mielőtt bement, kívülről akarta némiképp szemügyre venni. Végigsétált a járda szélén, úgy nézte. De e kis idő alatt négy ember is bement az ajtón, mindegyik igen sietve, egyikük egyenesen futva. De furcsa módon egyetlen sem látszott közülük aranykereskedőnek vagy bankárnak, ruházatuk inkább szolgára vagy kifutófiúra vallott. Még mielőtt azonban sokat töprenghetett volna ezen, szinte egy időben két kocsi is megállt az ajtó előtt, és mindkettőből nagy sietséggel kászálódott le egy-egy tekintélyes úriember.

— Magánál sem műkö ...?

— Szóval magánál sem, Mister Joiner? Példátlan botrány! No, majd megmondom a magamét ennek a . . .

Azzal mindketten beléptek, szemmel láthatólag igen felindult állapotban.

„Úgy látszik, itt valami nagy zavar lehet — gondolta Edison. — Nem a legalkalmasabb idő, hogy állásról tárgyaljak."

Mégsem fordult vissza, már puszta kíváncsiságból is ott maradt az ajtó közelében. Alig néhány perc alatt még három vagy négy loholó ember érkezett. Az volt a különös, hogy ki viszont nem jött senki.

Thomas közvetlenül az ajtó előtt sétált el és betekintett. Az üvegen keresztül látta, hogy benn meglehetősen nagy csődület van, handabandáznak, zsongásuk is kiszűrődött, de az utcai lármától érteni nem lehetett semmit.

„Mi bajom lehet?" — gondolta hirtelen, és gyors elhatározással maga is belépett. Senki sem vetett ügyet rá. Odabenn legalább huszonötharmincan vettek körül egy alacsony, kopasz, ötvenes férfit, akit szinte teljesen elöntött az ügyfelek felháborodott szóáradata.

— Mit képzel, mister Laws, ilyesmit is lehet csinálni?!

— A gazdám azt mondta, hogy addig ki ne tegyem a lábam . . .

— Tudja, igazgató úr, hogy hatszáz New York-i aranykereskedőt tesz tönkre?! Azt hiszi, ezt szó nélkül tűrni fogjuk? Valamennyien bepöröljük majd kártérítésért az Aranytudósítót!

— Azt ígérték, hogy negyedóránként közlik az árfolyamot. Ezért fizettem elő. Most már három órája semmi! Ezt lehet?! Erre feleljen, mister Laws!

— De uraim — tárta szét a karját Mister Laws, az alacsony, kopasz, ötvenes férfi —, egy percre hallgassanak meg!

— Nem kifogásokra vagyunk kíváncsiak. Tartsa meg a szerződésben vállalt kötelezettségét!

— Nem magát akarjuk meghallgatni, mister Laws. Azt akarjuk, hogy közölje velünk az irodánkban az árfolyamokat.

— Huszonötezer dollár kártérítésre fogom beperelni!

— Hányszor mondjam, uraim — igyekezett Laws túlharsogni ügyfeleit —, hogy valami előre nem látható hiba történt a géppel. Szere-

lőink azon nyomban hozzáláttak a hiba felkutatásához, és amint megtalálják, meg is javítják, de addig . . .

— Szóval még azt sem tudják, mi a hiba. És majd csak azután kezdik javítani! No, szép dolog, mondhatom! Akkor mi várhatunk.

— De uraim, legyenek némi belátással! Hát hogy lehetne addig kijavítani, amíg nem tudjuk, hogy hol a hiba. Ilyesmi mindenütt előfordul.

Edison otthagyta a nyüzsgő, kiabáló, veszekedő tömeget. Néhány lépéssel odébb, a helyiség hátsó falánál állt a felzúdulást okozó gépezet. Állt — mindkét értelemben, abban is, hogy nem működött. Három szerelő tevékenykedett körülötte: fogóval, csavarhúzóval, kulccsal próbálkoztak, de szemlátomást minden eredmény nélkül. Az embermagasságú, több láb hosszú és széles alkotmány fogaskerekei, rúdjai, tárcsái, csavarjai, hengerei mozdulatlanok maradtak.

Thomas olyan tüzetesen szemügyre vette, amennyire így kívülről csak lehetett. Olykor, ha nem zavarta ezzel a szerelőket, be is hajolt, hogy jobban lásson valamit.

„Elég bonyolult szerkezet! — állapította meg magában. — Sokszor feleslegesen bonyolult, egyszerűbben is meg lehetett volna oldani."

A három szerelő most összeállt egy csoportba, és suttogni kezdett. De tanácstalan arcukról, tétova mozdulataikról így is lerítt, fogalmuk sincs, hogy mihez kezdjenek. Mindent megnéztek már, nem találták a hibát. A legokosabb lenne az egész gépezetet szétszedni és aztán ismét összerakni. De ez legalább egy hét.

Edison visszafordult az előtérben nyüzsgő csoport felé. Nagyjából ugyanazt a képet látta, mint az előbb. A küldöncök, kifutók, akiket főnökeik beküldtek az elmaradt jelentések miatt, valamivel hátrább húzódva várakoztak, azok az aranykereskedők és tőzsdések pedig, akik személyesen jöttek be, az igazgatót körülvéve kiabáltak és fenyegetőztek. Laws idegesen törölgette a homlokát. Aztán kifurakodott a gyűrűből, és a szerelőkhöz fordult:

— Hogy állunk? Megvan már a hiba, ugye?

— Mindent megnéztünk.

— És?

— A legjobb lenne szétszedni az egészet.

— Szétszedni?! — döbbent meg Laws.

— No, ugye, mondtam?! Szép dolog! — fordult társaihoz a legizgatottabb aranykereskedő.

— Én megnézném, hátha megtalálom — lépett most Laws elé Thomas.

Laws egy pillantást vetett rá. Tejfelesszájú suhanc volt, legfeljebb huszonegy-huszonkét éves, öltözéke sem valami bizalomgerjesztő. Máskor egyenesen felháborította volna, hogy ilyen ember merészelne ehhez a drága szerkezethez nyúlni. De most teljesen reménytelen helyzetben volt. Ha az előfizetők megteszik, amivel fenyegetődznek — márpedig biztosan megteszik —, és kártérítési pereket indítanak, nemcsak a vállalatnak vége, hanem ő maga is koldulni mehet. Itt már csak a csoda segíthet. Egykedvűen legyintett:

— Nézze meg!

A három szerelő szeme összevillant, és arcukra lekicsinylő mosoly futott. Egyikük gúnyos előzékenységgel hátrált egy lépést, és a gép felé intett:

— Tessék parancsolni!

A tejfelesszájú suhanc odalépett, behajolt a szerkezetbe, és lassan

végigjáratta rajta a szemét. Fogaskerekek, csapok, csavarok, tengelyek. Sokféle tengely: egyenes tengely, körhagyó tengely, bütykös tengely. És sokféle fogaskerék.

Hirtelen megakadt a szeme. Ez itt mi? Ez a kis rézrudacska a két kerék fogai között? A fele kiáll, szemmel láthatólag a fogak közé szorult.

Nem szólt, meg sem mozdult, éppen csak a tekintetét vitte újra fölfelé. Összehúzott szemmel figyelt. Megvan! Tán két lábbal az elakadt fogaskerekek fölött kapcsolót látott, amelyről hiányzott a pálcika. Nem volt már kételye: innét lazult ki a rézrudacska, és esett éppen a fogaskerekek közé.

Lehajolt, kissé szétfeszítette a fogaskerekeket, és kivette a rézrudat. Ebben a szempillantásban az egész szerkezet újra járni kezdett.

Laws igazgatónak először tágra meredt a szeme, aztán a szája jobbról-balról egészen a füléig szaladt. Az üdvözültek mosolyával fordult az aranykereskedők felé:

— Ahogyan mondottam, uraim. A hibát megjavítottuk, nincs ok a legkisebb izgalomra sem. Siessenek vissza irodáikba, mert a jelentések máris ott vannak. Mindig megbízhatnak az Aranytudósítóban!

Thomas még visszacsavarta a rudacskát a kapcsolóba, eredeti helyére, aztán visszafordult. Az egész mindenestül nem tartott három percig sem. A kereskedők és küldöncök éppen kifelé szállingóztak. Laws diadalmas, de mégis barátságos mosollyal nézte elvonulásukat.

Mikor az utolsó is betette maga mögött az ajtót, hátrafordult, hogy tekintetével megkeresse Edisont. Az még mindig a gép előtt állt.

— Maga nálunk dolgozik? — kérdezte az igazgató. — Nem emlékszem az arcára. Milyen beosztásban van?

— Nem dolgozom az Aranytudósítónál. De éppen evégett jöttem. Szeretnék itt dolgozni.

— Hát ha nem itt dolgozik, akkor honnét ért így ehhez a gépezethez? Hiszen tudtommal ez az egyetlen egész Amerikában, sőt talán az egész világon.

— Távírász vagyok, de nagyon érdekel a mechanika is. Már több kisebb találmányom volt.

— Ilyen fiatalon! Nagyon szép. Hát hogy itt kitűnően vizsgázott,

azt a saját szememmel láttam. Pontosan ilyen emberre van szükségünk. Aki biztosítja, hogy a gép zavartalanul működjék. És ha mégis van hiba, olyan hamar megtalálja és megjavítja, mint maga most.

– Szívesen vállalom.

– Én meg szívesen alkalmazom magát. Érti, miről van szó? Nincs semmi más dolga, csak azért felelős, hogy a gépezet működésében ne legyen fennakadás. Hogy hogyan csinálja, az a maga dolga. Én azt sem bánom, ha egy fél évig a kisujját sem mozdítja. De a gép nekem mindig működjék... Ezért fizetünk magának havi háromszáz dollárt. Mit szól hozzá, fiatalember?

– Elvállalom.

– Rendben van. Ebben meg is állapodtunk. Mikor lép be? Jó lenne minél előbb.

– Holnap jöhetek.

– Helyes, legyen itt holnap! Egyébként akkor jön és megy, amikor akar. Csak a géppel ne legyen baj... És mindig tudnunk kell, hol találjuk. Arra az esetre, ha mégis támad valami zavar.

Edison vidáman fütyörészve tért vissza Foleyhoz, de nem találta otthon. Nyilván elment állást nézni. Csak este akadtak össze. Thomas mindenről beszámolt neki. Foley őszintén örült, és szívből szerencsét kívánt.

– Csak egyet nem értek – tette ezután hozzá. – Hogy tudtad egy perc alatt megtalálni azt a hibát, amelyet három ember, méghozzá olyan ember, aki nyilván többet foglalkozott nálad azzal a masinával, nem talált meg két vagy három óra alatt?

Edison elnevette magát, és mutatóujját tréfásan a szája elé emelte:

– Ne mondd meg senkinek: egyszerűen szerencsém volt. Merő véletlenből épp ott kezdtem el kutatni, ahol a hiba történt. Éppúgy megeshetett volna, hogy a másik végén kezdem... De három óra alatt akkor is megtaláltam volna. Egyedül! – fűzte hozzá önérzetesen.

– És most? Mik a terveid?

– Amit mondtam. Hisz olyan csodálatosan sikerült, mint a mesében. Van biztos havi háromszáz dollárom és rengeteg szabad időm. Pontosan ezt szerettem volna. Keresek valahol egy műhelyt magamnak, és a találmányaimon fogok dolgozni.

– No, várj csak! Van nekem egy ismerősöm, egy fiatal mechanikus. Nagyon ügyes ember, Callahannek hívják. Az is így fabrikálgat, mint te. Nincs kedved együtt dolgozni vele?

– Lehet róla szó. Majd meglátom. De hát egy társam már talán úgyis lesz. Megnéztem ma az Aranytudósító gépét, és láttam, hogy több dolgot lehetne rajta tökéletesíteni. A gépet, mint hallom, egy Pope nevű mérnök szerkesztette. Övé a szabadalom. Talán vele dolgozom együtt. Persze, ez nem zárja ki, hogy Callahannel is . . .

– Nézd meg! Az nem kötelez semmire.

– Természetesen. Így is gondoltam.

Néhány hét múlva meg is kezdte munkáját a kis műhely Callahan és Pope közreműködésével. Legelőször Edison régi tervét, a betűtávírót dolgozták ki, amely nem morzejelekben, hanem szokásos latin betűkben írta le az üzenetek szövegét. A találmányt el is adták a Western Union nevű távírótársaságnak tizenötezer dollárért, de ennek mindössze harmadrésze jutott Edisonnak, a többin Pope és egy Ashley nevű csendestárs osztozott. Az ötlet Edisoné volt, a munka oroszlánrészét is ő végezte, a két munkatárs csak jóval kevesebbet, Ashley pedig a világon semmit sem csinált, pénzt sem adott, mindössze a Távírász című lapjában tett közzé néhány hirdetést. Thomas ezek után úgy érezte, hogy munkájának gyümölcsén nagyon igazságtalanul osztoztak, és kilépett a vállalatból, hogy teljesen önálló legyen.

Tulajdonosváltozás történt közben az Aranytudósítónál is, amelyet ugyancsak az egyre inkább terjeszkedő Western Union vásárolt meg, Laws igazgató tekintélyes összeggel távozott, és helyette Lefferts tábornok lett a vállalat igazgatója. Őt kereste fel Edison, amikor új, önálló műhelyében első munkájával elkészült. Ez nem volt más, mint az Aranytudósító központi leadógépének sokkal tökéletesebb formája. Felhasználta benne a betűtávírónál szerzett tapasztalatait, úgyhogy szöveget is lehetett közölni, a leglényegesebb újítás azonban az volt, hogy az új gép sokkal zavartalanabbul, hibamentesebben működött a korábbinál.

– Remélem – szólt Callahannek –, kapok érte ötezer dollárt Lefferstől – majd kissé megijedve túlzott igényeitől, gyorsan alkudozni kezdett önmagával: – Vagy ha ötöt talán nem is, de hármat mindenesetre.

— Az sem megvetendő pénz! — jelentette ki a mechanikus. — De mielőtt bemegy hozzá, kefélje le a kabátját, tele van vasreszelékkel! — figyelmeztette a feltalálót.

— Jó, majd útközben leverem.

— Mondja, általában nem lenne jobb, ha itt a műhelyben valami munkaköpenyt venne magára? Minden ruháját tönkreteszi.

— Ugyan! Ki törődik ilyesmivel? — legyintett Edison, és behúzta maga mögött az ajtót.

Leffertsnek éppen üzleti tárgyalása volt, de szerencsére rövidesen befejeződött, úgyhogy az ifjú feltalálónak nem sokáig kellett várakoznia. Az igazgató barátságosan fogadta, és érdeklődéssel hallgatta végig előadását az új gép előnyeiről.

— Mindjárt sokkal világosabb lesz a gép működése, ha ezen a tervrajzon magyarázom — bontotta ki Thomas a nála levő tekercset.

— Sajnos, műszaki tudásom jóval csekélyebb, semhogy ilyen rajzon jól el tudnék igazodni. Nem lehetne inkább magát a gépet látni? — kérdezte Lefferts.

— Dehogynem, ha igazgató úr befárad a műhelybe. Természetesen úgy kapja a legjobb képet róla. De behozni nem olyan egyszerű.

— No persze — ismerte el Lefferts is. — Nagyon szívesen elmegyek, igen érdekesnek látszik a dolog.

Másnap el is ment a Ward streeten levő műhelybe. A bemutató céljára Edison az Aranytudósító raktárából elhozott egy felvevőkészüléket, úgyhogy az igazgató figyelemmel kísérhette a teljes berendezés működését. Alaposan szemügyre vette a gépnek minden egyes alkatrészét is.

— Azt hiszem, valóban nagyon ügyes dolgot készített, Mister Edison. Az eddigi szerkezetnél feltétlenül sokkal tökéletesebb. És most beszéljünk az ügy üzleti részéről. Mit kér érte? . . . Várjon, úgy értem, hogy nekünk adja el kizárólagos joggal. Senki másnak nem adhatja. Szóval mi megvesszük ezt a gépet, de ezenkívül magát a szabadalmat is, továbbá ön kötelezi magát, hogy a jövőben is minden hasonló tárgyú találmányát először az Aranytudósítónak, illetve anyavállalatának, a Western Unionnak kínálja fel . . . No, mindezt tekintetbe véve tehát, mennyit kér?

„Ötezer dollárt – akarta mondani a feltaláló, de mielőtt kinyitotta volna az ajkát, megtorpant. – Nem lesz ez mégis túlságosan sok?" Inkább így szólt tehát:

– Hát igazgató úr szerint mennyit ér ez a gép az Aranytudósítónak?

Lefferts elmosolyodott.

– Szóval azt akarja, hogy én mondjak először árat? Jó, úgy is lehet – egy-két pillanatig elnézett a levegőbe, azután ismét Edisonra fordította tekintetét. – Azt hiszem, harmincezer dollár mindkettőnk számára elfogadható összeg lenne.

Mindössze egy másodpercbe tellett, amíg Thomas magához tért meglepetéséből. Aztán élénk fejbólogatás közben jelentette ki:

– Feltétlenül, feltétlenül! Érdekes, én is pontosan ennyire gondoltam. Harmincezerre.

– Akkor hát lényegében meg is egyeztünk. Még ma szólok, hogy csinálják meg a szerződést, a pénzt pedig holnapután . . . nem, inkább három nap múlva nálam megkaphatja. A gépet mikor tudja nálunk felszerelni?

– Bármikor. De a legjobb pénteken szállítani, hogy szombat délután és vasárnap átszerelhető legyen. Így nem lesz semmi fennakadás az előfizetők kiszolgálásában.

– Helyes. Intézze el az ottani munkafelügyelővel! – mondta Lefferts tréfásan.

– Kérem. Majd megállapodom önmagammal.

Amíg az igazgató be nem tette maga után az ajtót, Edison mindig azt várta, hogy egyszer csak kiderül: tréfa az egész. „Harmincezer dollár! Annyi pénz nincs is a világon!" Hiszen nem szívesen, de végszükség esetén ennek az összegnek a tizedéért is odaadta volna az új gépet. Hogy másnak nem adhatja el, az sem jelent gyakorlatilag semmit. Hát hol van még egy aranytudósító iroda?

Tulajdonképpen azért most sem mert bízni a dologban. A végén majd kiderül, hogy csak beugratták. Ez a szorongás töltötte el akkor is, amikor harmadnap felkereste irodájában Leffertset. És szorongása nem is volt alaptalan. Mert az igazgató, ahelyett, hogy leszámolta

volna a harmincezer dollárt, egy füzetbe írt valamit, kitépte a lapot, és átnyújtotta:

– Parancsoljon. Menjen ezzel a csekkel a bankba, az összeg rendelkezésére áll.

Odakinn kíváncsian, de mégis bizalmatlanul nézegette a cédulát. Szóval ilyen a csekk. Hallani már gyakran hallott róla, de látni még nem látott. Egy nyomtatott cédula, amelyre Lefferts mindössze annyit írt számmal és betűvel, hogy *Harmincezer*, továbbá alákanyarította a nevét. És ezt állítólag az Ipari és Kereskedelmi Bank kifizeti. No, jó, majd kiderül!

Beletellett egy időbe, amíg a bank pénztártermében a fiatal csekktulajdonos eltalált a megfelelő ablakhoz. A tisztviselő csupán egy pillantást vetett a csekkre, és visszaadta:

– Itt tessék aláírni!

Aláírta, és beadta újra. A tisztviselő megnézte az aláírást, aztán az ablakon kitekintve alaposan szemügyre vette a csekk bemutatóját.

– Valami személyazonossági igazolványt kérek – szólt végül.

– Nincs.

– Nincs semmi? Legalább egy levél, amelyet magához címeztek?

– Nincs.

– Akkor nagyon sajnálom – nyújtotta vissza a csekket. – Harmincezer dollárt nem fizethetek ki ismeretlen embernek.

És hogy esetleges vitára még csak lehetőség se legyen, behúzta az ablakot.

Edison úgy érezte, hogy a régen előre sejtett veszedelem most elháríthatatlanul bekövetkezett. Mindjárt gyanította, hogy ki akarják semmizni. De hogy ennyire, azt nem hitte volna. Egyetlen centet sem fizettek! Mihez kezdjen most? Itt a bankban nyilván semmit sem tehet. Leffertshez menjen? A szemébe fog nevetni. Nem azért csapta be, hogy utólag kárpótolja. Innen mindenesetre a legokosabb, ha távozik.

Kiment az utcára, de ott sem tudta, mit csináljon. Tanácstalanul álldogált a járdaszélen. Mégis inkább a bankban próbálkozzék? Nem, annak semmi értelme. Vagy Leffertsnél? A gép már az Aranytudósítónál van, majd bolond lesz fizetni!

— Hogy van, hogy van, kedves Edison? — üdvözölte valaki barátságosan. Pope volt, egykori üzlettársa.

— Köszönöm. Most éppen nagyon rosszul.

— No! Miért? Csak nem beteg?

— Nem. Beteg nem vagyok, bár ilyesmibe könnyen bele is lehetne betegedni. Becsaptak. Becsaptak harmincezer dollárral.

— Harmincezer dollárral! Szent isten, honnét volt ennyi pénze?!

— Nem volt, csak kellett volna kapnom — felelte Edison, és elmesélte a történetet.

Pope egyre növekvő derűvel hallgatta, végül rácsapott a vállára.

— Csodálatos ember maga! Technikában zseniális, más dolgokban meg olyan járatlan, mint egy ötéves gyerek... Ne féljen, nem csapták be! Itt történt? — mutatott az Ipari és Kereskedelmi Bank felé. — No, jöjjön velem! Szerencsére ismerős vagyok itt.

Bementek, és Pope megkeresett egy White nevű cégvezetőt.

— Thomas Alva Edison barátom és egykori cégtársam — mutatta be társát Pope. — Az Aranytudósítótól van egy harmincezer dolláros csekkje, de nem tudta magát igazolni. Én azonban személyesen ismerem és igazolom. Azt hiszem, ez elegendő.

— Természetesen! A legteljesebb mértékben! — kiáltott fel White készséggel. — Szabad azt a csekket?

Eltűnt vele, de három perc múlva már jött is vissza, és egy nyomtatott számot nyújtott át Edisonnak.

— Szíveskedjék ezzel a pénztárhoz fáradni!

— No, látja, korai volt a kétségbeesés — mondta Pope még mindig nevetve. — Nekem azonban most mennem kell, egyébként sincs már szüksége rám.

— Nagyon köszönöm a szívességét.

— Valahányszor harmincezer dollárt akar felvenni, mindenkor bizalommal fordulhat hozzám! — mondta, és azzal búcsút intett.

A pénztárnál nagy halom bankjegy várta Edisont. Egy köteg százas volt, a többi azonban tíz- és ötdolláros, sőt néhány göngyöleg aranyban is. Tanácstalanul meredt a pénzre.

— Hogy viszem ezt el?

— Csak táskában, másképp nem lehet.

— De nem hoztam.

— Menjen el, uraságod, táskáért, erre a számra bármikor megkapja a pénzt.

A műhelybe ment, és onnét hozott el egy táskát, amelyben eddig szerszámokat szokott tartani. Mikor telerakta a pénzzel, és megemelte, érezte, egészen tekintélyes súlya van. És ez mind dollár. Harmincezer!

Lefferts tehát nem csapta be, nem volt a dologban semmi tréfa, beugratás, kijátszás, kifosztás. Efféle aggodalmait megcáfolták a tények. De annál több gondja volt most! Hova tegye a táskát, ahol teljes biztonságban van? A lakásán zárja el? A háziasszonya ugyan eddig tökéletesen megbízhatónak mutatkozott, még egy gombostű sem veszett el nála, de harmincezer dollár mégis igen nagy kísértés! A műhelyben? Annak ajtaja egész nap nyitva van, idegenek is be-bejárnak. Az Aranytudósító irodája még kevésbé alkalmas hely. Sehogyan sem talált megoldást. Nem tudott egyebet csinálni, állandóan magával hordta a táskát: hazulról az Aranytudósítóhoz, ahova minden reggel bement, hogy a gépet ellenőrizze, onnét a saját műhelyébe, onnét esetleg megint az Aranytudósító irodájába, ha éppen úgy adódott, aztán megint vissza a műhelybe, a műhelyből a lakásába, ahol éjszakára a párnája alá rakta. A harmadik nap Lefferts megkérdezte:

— Mit cipel maga állandóan ebben a táskában? Ennyi szerszámra van mindig szüksége ennek az új gépnek a karbantartásához? Pedig ezt úgy adta el nekünk, hogy sokkal jobb a korábbinál!

Edison zavartan vallotta be, hogy nem szerszámokat, hanem a pénzt hurcolja magával. Lefferts nagyot nevetett:

— Hát miért nem teszi bankba? Az a legkényelmesebb, legbiztosabb, és még kamatot is kap érte.

— Erre nem is gondoltam. Ilyen ügyekben még tapasztalatlan vagyok.

Mindenesetre megfogadta a tanácsot arra az időre is, amíg a pénzt felhasználja. Mert egy pillanatig sem gondolt arra, hogy tőkepénzesként élvezze a vagyont. Legelőször nagyobb összeget küldött szüleinek egy levél kíséretében, amelyben közölte, hogy most már havonta rendszeresen juttat pénzt nekik, és írják meg, mire van szükségük.

A harmincezer dollár túlnyomó többsége azonban érintetlen volt. Ennek birtokában most már teljesen függetlenné válhatott. Az eddiginél jóval nagyobb műhelyt akart nyitni, nem is műhelyt, hanem kisebb üzemet, és ennek kapcsán természetesen ki kellett lépnie az Aranytudósítónál betöltött állásából. Ezt annál könnyebben megtehette, mert Lefferts megígérte neki, hogy részint közvetlenül, részint pedig a Western Union útján állandóan ellátja munkával.

Az üzemet New York elővárosában, Newarkban rendezte be. Ez nem volt olyan messze, hogy ne ugorhatott volna be bármilyen ügyesbajos dolgával a metropolisba, viszont a helyiségért jóval kevesebb bért fizetett.

A pénzzel pedig takarékoskodnia kellett, mert az üzem felszerelése majdnem egész vagyonát felemésztette. Húsz munkással kezdett dolgozni, elsősorban a Leffertstől kapott megrendeléseken, de sűrűn adtak neki megbízásokat mások is, főleg kisebb üzemi berendezések elkészítésére. Üzletfeleinek sohasem volt okuk panaszra, mert mindig a legkifogástalanabb árut szállította, és így az üzem meglehetősen gyorsan jó hírnévre tett szert. Köztudomású lett az is, hogy a fiatal főnök a gyártás irányításán kívül állandóan foglalkozik kísérletezéssel is, és így gyakran megesik, hogy a megrendelő sokkal jobb szerkezetet kap, mint amilyet remélt.

Nyilván ennek a hírnévnek volt szerepe abban, hogy egy alkalommal két férfi kereste fel egy jókora ládával. Az egyik Remington, a másik Sholes néven mutatkozott be, és elmondották, hogy Sholesnak egy olyan gépezetre van szabadalma, amely billentyűk leütésével szöveget ír le. A gépezet előnye, hogy némi gyakorlattal sokkal gyorsabban lehet írni vele, mint kézzel, továbbá az írás mindig könnyen olvasható. Elő is szedték a ládából a meglehetősen otromba masinát.

— Röviden írógépnek szoktuk nevezni — közölte Remington, majd elmondotta, hogy ő az öccsével nagyban szándékozik gyártani ezt az írógépet, amennyiben sikerül néhány, még meglevő hibáját kiküszöbölni. Sajnos azonban ezekkel a hibákkal sem Sholes, sem munkatársa, Glidden nem boldogul. Sok jót hallottak a fiatal üzemtulajdonos ilyen irányú tevékenységéről, és ezért arra gondoltak, vele is megpróbálkoznak.

— Nem tudom, hogy sikerül-e, de majd megkísérlem — felelte Edison, és a gépet munkaasztalára helyezte.

Ott látta meg egy óra múlva Kruesi, a svájci származású modellkonstruktőr, az üzem egyik legjobb munkatársa.

— Hát ez meg micsoda?

— Írógép. De van néhány szerkezeti hibája, azt kell megjavítani.

— Nem is csodálom. Ilyen ronda egy masina csak hibás lehet. Nekem az a tapasztalatom, hogy ha valamilyen gép vagy szerkezet külsőre csúnya, akkor a működésével is baj van. Egy gép akkor jó, ha minél természetesebben működik, és ami természetes, az mindig szép.

— De az is lehet, hogy fordítva van — felelte Edison mosolyogva. — A jól működő gépek formáját már megszoktuk, és ezért találjuk őket természetesnek és szépnek. Nem?

— Akárhogyan is van, ez a gép eléggé csúf. Majd megnézzük, mit lehet rajta segíteni.

Az írógép kedvéért Thomas félretette a duplex távírót, amely pedig most már valóban nem állt távol a megvalósítástól. De részben Remingtonék minél hamarabbra várták az eredményről beszámoló választ, részben meg nagyon érdekelte is az újonnan felmerült probléma. Megtanult írni a gépen, hogy gyakorlatban lássa a modell hibáit és fogyatékosságait. Sokkal több derült ki, mint amennyit Sholes és Remington említett. De egy hónap alatt sikerült valamennyit kiküszöbölni, és Kruesi is jóval tetszetősebben formálta meg a szerkezetet. Remingtonék egy teljesen új modellt kaptak, és körülbelül egy év múlva ennek alapján kezdték meg az írógépek tömeggyártását.

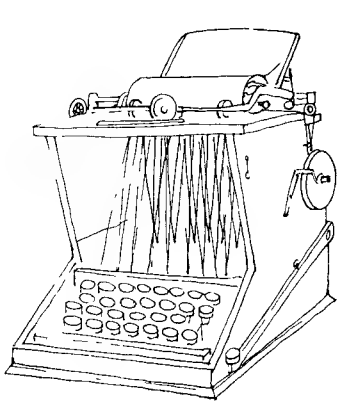

Ekkorra azonban Edison véglegesen megoldotta már azt a kérdést, amely olyan régen foglalkoztatta: a duplex távíróét. Már csak a találmány értékesítése volt hátra, de ez legalább annyi akadályba ütközött, mint a technikai nehézségek leküz-

dése. A Western Union távíróosztályának a vezetője Norvin Green volt, reá tartozott volna a kérdés, de a fiatal feltaláló képtelen volt bejutni hozzá. Legalább hatszor kilincselt a titkáránál, elmondta neki, hogy találmánya a vezetékek felének a megtakarítását jelenti, ami igen tetemes összeg, hivatkozott az Aranytudósító gépének a tökéletesítésére, de hasztalan.

— Nézze — mondotta neki a titkár —, én mindezt előadtam már Green úrnak. Azt felelte, az Aranytudósító gépe az első ilyen szerkezet volt, azon tehát könnyen lehet javítanivalót találni. Távíró azonban már negyedszázada van, sokat tökéletesítettek rajta, teljesen kizárt dolog, hogy olyan fiatal ember, mint ön, bármi érdemleges újítást tudna kitalálni. Neki pedig nincs elpocsékolni való ideje.

Nem ismerte azonban Edisont, akiről azt hitte, hogy ilyen könnyen lerázható. Újra meg újra eljött, mindaddig, amíg egyszer nem érkezett pontosan olyan „szerencsés" pillanatban, mint amikor az Aranytudósító irodájába tette be először a lábát. Mint annak idején ott, most a Western Union távíróosztályán állt minden a feje tetején. Az emberek idegesen szaladgáltak ki-be, maga Green is elhagyta párnázott ajtajú szobájának előkelő magányát, és a felháborodástól vörösen csapkodta az asztalt:

— Csődbe jutott az egész távíróosztály! Ez teljesen lehetetlen állapot! Ötven első osztályú távírász van itt, akinek óriási összegeket fizetünk, és nincs egyetlenegy sem, aki meg tudná találni a hibát. A táviratok gyűlnek, és tökéletesen tehetetlenek vagyunk. Mit gondolnak az urak?! Majd a vállalat fizeti a kártérítéseket, mert önök nem értik a mesterségüket?!

Edison hamarosan megtudta, miről van szó. Albany felé valahol vonalzavar támadt, sem innét oda, sem onnét ide nem lehetett táviratot közvetíteni. De senki sem tudta megállapítani, hol van a hiba a százötven mérföldes útvonalon, és így természetesen remény sem lehetett gyors megjavítására. A továbbítandó táviratok száma pedig állandóan szaporodott.

Thomasnak eszébe jutott az Aranytudósító. Akkor is az hozta meg az ő szerencséjét, ami mindenki mást kétségbeejtett. Hátha most is így jár.

Leste, mikor kaphatja el egy pillanatra Greent. Ez nem volt könnyű, mert az osztályvezető állandóan ide-oda szaladgált, kiabált, veszekedett, fenyegetődzött, amitől a helyzet természetesen semmit sem javult, csak mindenki még sokkal idegesebb lett. Jó tíz percig volt résen Edison, amikor egyszer mégiscsak alkalma nyílott, hogy Greent megfogja.

— Kérem, Mister Green, azt hiszem, én meg tudnám találni a hibát. Megígéri-e nekem, hogy ha valóban megtalálom rövid időn belül, hol van a zavar, akkor nem küld el többé, hanem komolyan foglalkozik találmányommal, amely igen sok pénzt takarít meg a vállalatnak?

— Maga meg tudná találni a hibát? Ilyen fiatal ember, mikor a legjobb távírászok dolgoznak nálunk?

— Több mint öt évig voltam távírász, és engem is a legjobbak közé számítottak. Nem azért hagytam ott ezt a pályát, mintha nem feleltem volna meg!

— Hát ha annyira biztos a dolgában, próbálja meg! — rándított egyet a vállán Green.

— Köszönöm — felelte Thomas, azzal a távírászok felé fordult. — Pittsburg felé van összeköttetés?

— Van.

— Akkor jó.

Odaült az egyik géphez, Pittsburgot hívta, és kopogni kezdett:

„Hívják fel azonnal Albanyt, és mondják meg nekik, hogy hívjanak sorra minden állomást New York felé. Valahol megszakad majd az összeköttetés. Ennek az állomásnak a nevét azonnal közöljék velünk önökön keresztül!"

Nem tellett bele egy óra, és megjött a válasz.

„Az összeköttetés zavartalan Poughkeepsie előtt két mérföldig. Maga Poughkeepsie állomás már nem hívható, közben valami vonalhiba van."

A válasszal Edison bement Greenhez.

— Tessék azonnal szerelőket kiküldeni. Poughkeepsie után két mérfölddel megtalálják a hibát.

— Honnét tudja ezt olyan biztosan? — kérdezte a távíróosztály vezetője még mindig kétkedve.

— Nagyon egyszerű — felelte Thomas, és elmondta, hogyan kutatta fel a hiba helyét.

— Ügyes — ismerte el Green. — Persze, azért várjuk meg, valóban ott van-e a hiba, ahol maga gondolja.

A szerelők azonnal elindultak, és három óra múlva nemcsak azt jelentették, hogy a vonalzavar helyét megtalálták, hanem azt is, hogy kijavították a hibát.

— Ön, úgy látszik, valóban sokkal jobban érti ezt a mesterséget, mint amennyire az ember így a külseje és kora után gondolná — jelentette ki Green, mikor a távíróvonalak ismét működni kezdtek. — Valami találmánya van, ugye?

— Igen. Olyan találmány, amelynek révén ugyanazon a vonalon egyszerre két távirat adható le. Tehát ugyanannyi vonalon kétszer annyi, mint most. Vagy fele annyi vezetéken ugyanannyi, mint ma.

— Komolyan? — kérdezte Green meglepődve.

Edison bólintott.

— Nézze — szólt az osztályvezető némi bocsánatkéréssel a hangjában —, ön látta, mi volt ma itt, és még jó időbe beletelik, amíg feldolgozzuk a felgyülemlett anyagot. Most képtelen lennék ilyen nagy jelentőségű dologgal komolyan foglalkozni. De mondjuk, holnap délelőtt tíz óra megfelel önnek?

— Meg.

— Helyes! Akkor legyen holnap délelőtt szerencsém.

Másnap Edison négy távírókészülékkel és mintegy száz láb hosszú huzallal jelent meg Greennél.

— Magammal hoztam a tervrajzokat is — magyarázta —, de úgy gondolom, a legmeggyőzőbb, ha azonnal működésben mutatom be a készüléket. Ha itt szereljük fel az egyik, a negyedik szobában pedig a másik állomást, kitűnően kipróbálhatjuk.

— Talán nem egészen kitűnően, de azért nézzük csak meg! — felelte Green.

— Nem értem. Miért ne láthatná mindenki ebből a kísérletből a szerkezet működését?

— Mert ebben a tekintetben már vannak kellemetlen tapaszta-

lataink. Ha érdekli, majd elmondom. De most előbb nézzük meg az ön készülékét.

„Úgy látszik, megint valami kibúvót keres — gondolta Thomas keserűen. — Tegnap, amikor nagy bajban volt, megígérte, de mára megbánta, és szeretne visszatáncolni."

De nem tehetett egyebet, felszerelte a vonalat, és mindkét végén két-két távírókészüléket helyezett el. Négy távírász a gépekhez ült, és felváltva dolgozni kezdett. A szerkezet kifogástalanul működött.

— Találmánya valóban nagyon érdekesnek és értékesnek látszik — mondta Green a kísérlet után. — Még egy próbára azonban szükség van, mielőtt megvásárolnók. Ezt a próbát mi hajtjuk végre, házilag. Úgy értem, a saját költségünkön. Természetesen ön is jelen lehet, sőt nagyon örülnék, ha jelen lenne. Ha ez a próba sikerrel jár, feltétlenül megvesszük ezt a . . .

— Duplex távírót.

— Úgy van. Duplex távírót.

— Meg kell mondanom, Mister Green, nem értem ezt az akadékoskodást. Tegnap láthatta, hogy értek valamit a távíróhoz. Ma láthatta, hogy ez a készülék valóban úgy működik, ahogyan mondottam. Vagy volt talán valami kifogás?

— Nem. Eddig semmiféle kifogás nincs.

— Eddig? Hát mi lehet? . . .

— Hallgasson végig, fiatalember! Az elektromosság új dolog . . .

— Már a régi görögök ismerték.

Green elmosolyodott:

— Ezt én is tudom. Még a neve is görög szó. A borostyánkő görög nevéből származik, mert ezen tapasztalták először, hogy megdörzsölve apró papír-, fa- vagy szalmadarabkákat magához vonz. De azért nagy túlzás azt állítani, hogy „ismerték". Végtelenül keveset sejtettek valami titokzatos erőről. És ez a végtelenül kevés csak szintén nagyon kevéssel lett több kétezer esztendőn keresztül. Csupán a legutóbbi évtizedekben kezdünk alaposabban megismerkedni vele, és használjuk fel néhány területen, főleg a táviratozásnál. Közben azonban állandóan érnek meglepetések. Hol kellemesek, hol kellemetlenek. Hogy jártunk

például nem is olyan régen, alig egy-két hónapja? Érdemes meghallgatni, önnek mint feltalálónak különösen.

— Nagyon kíváncsi vagyok.

— Ha ön öt évig dolgozott mint távírász, akkor nyilván észrevette, hogy a táviratok száma évről évre szaporodik.

— Tudom.

— Főleg ilyen óriási városban, mint New York. Egyre nehezebben tudunk lépést tartani vele. Még akkor is nehezen, ha nincsenek olyan üzemzavarok, mint tegnap.

— Pedig az ilyesmi bármikor előfordulhat. Vihar kerekedik és kidől egy fa...

— Úgy van. Nekünk, akik ismerjük ezt a mesterséget, nem kell magyarázni. És a legügyesebb távírász sem tud percenként negyven szónál többet leadni.

— Az már nagyon ügyes.

— A legügyesebb, mondom. Viszont hiába vennénk fel több távírászt, ha nincs több vezeték. A vezeték pedig nagyon drága, mert vörösréz is kevés van.

— Éppen ez adta nekem a duplex távíró ötletét.

— Igaza van. Felesleges sokat magyaráznom, mert hiszen találmányának az alapötlete mutatja, hogy jól ismeri ezt a kérdést. De voltak, akik már ön előtt is ismerték, és meg akarták oldani. Az ön megoldása szerint ugyanazon a vezetéken egyszerre két táviratot lehet feladni. Más, név szerint George Little, úgy oldotta meg, hogy meggyorsította a táviratozást.

— Még a percenként negyven szavas sebességet is?

— Bizony! Mégpedig a tízszeresére. Csodálkozik, ugye? — kérdezte Green, látva Edison elképedt arcát. — Little feltalálta az automata távírót. Ez úgy működik, hogy egy távírász... dehogy egy: tíz! Szóval tíz távírász ül a készüléke előtt, és leadja a szöveget. Csakhogy ez a szöveg nem megy el egy másik állomásra. Nem történik más, mint hogy a szövegeket morzejelekkel belelyukasztják egy papírszalagba. Ez a papírszalag kerül a távírókészülékbe, amely azután tízszer olyan gyorsan továbbítja, mint ahogyan egy ember, a legügyesebb ember dolgozni képes. Vagyis egyetlen távírókészülék meggyőzi azt a munkát,

amelyet a tíz távírász belelyuggat a szalagokba. Mi ezt a találmányt igen komoly pénzért meg is vásároltuk.

– És? Miért nem használják? – csodálkozott Edison.

– No, most következik a meglepetés. A számunkra nagyon is kellemetlen meglepetés. Mielőtt megvettük, természetesen többször is kipróbáltuk. Laboratóriumban, nagyjából hasonló körülmények között, mint ma az ön találmányát. Minden a legkifogástalanabbul működött, éppen úgy, mint ma. Aztán felszereltük, és használni akartuk a rendes távíróforgalomban. És ott egyszerre csődöt mondott. Visszavittük a laboratóriumba, keresve sem lehetett a legkisebb hibát találni a működésében, újra felszereltük az állomáson, megint használhatatlannak bizonyult. Ma sem tudja senki, mi ennek a magyarázata. Úgy látszik, még nagyon keveset tudunk a villamosságról. Azt azonban már tudjuk – fejezte be mosolyogva –, hogy pusztán a laboratóriumi siker alapján nem szabad elbíznunk magunkat. Ezért kell az ön készülékét kipróbálnunk a vonalon is.

– Most már értem – felelte Edison megnyugodva. – Értem, és ezek után nem is veszem rossz néven. Megvallom, először azt hittem, mindössze valami kibúvóról van szó.

– Miért keresnék kibúvót? – vonta meg a vállát Green. – Nem jótékonyságot kívánunk gyakorolni. Ha a Western Union megveszi a találmányát, azért veszi meg, mert nagyon is megéri neki. Ilyesmi alól senki sem szokott kibújni. Ha pedig nem éri meg, akkor nem szégyelljük magunkat, hogy ezt nyíltan megmondjuk. Legyen nyugodt, ha az ön találmánya a vonalon is beválik, feltétlenül megvásároljuk, amennyiben meg tudunk az árban egyezni.

– És mennyi időbe telik, amíg ez a második próba is lezajlik?

– Néhány nap mindössze. Mindenesetre önt is értesítjük az időpontról. Amint mondtam, szeretném, ha jelen lenne – szólt Green, és felemelkedett székéből. Edison azonban még nem távozott.

– Szeretnék még valamit kérdezni. Hogy áll most a dolog Little találmányával? Ezzel az automata távíróval?

– Ahogyan mondtam. Sehogy. A laboratóriumban kifogástalanul működik, a vonalon egyáltalán nem.

– Nem sikerült megjavítani?

– Nem. Pedig már elegen próbálkoztak vele.

– Szívesen megnézném én is.

– Ez nem rajtam múlik, de szólhatok az érdekében, és nem hiszem, hogy akadálya lesz a dolognak. Főleg ha ez a duplex távíró beválik . . . Ki tudja, hátha éppen önnek sikerül, amivel eddig sem Little, sem annyi más nem boldogult? De előbb lássuk a duplex távírót!

Nem egészen egy héten belül vonalon is kipróbálták Edison találmányát. Valamennyiük örömére nem ismétlődött meg az automata távíró esete: a duplex távíró a vonalon is kifogástalanul működött. Edison negyvenezer dollárt kapott érte, továbbá rengeteg megrendelést üzeme számára megfelelő készülékek gyártására. A Western Union viszont opciót kötött ki magának Edison minden találmányára, amely a táviratozás körébe esik. Ez legelsősorban az automata távíró esetleges megjavítására vonatkozott.

THOMAS ALVA EDISON

11

Az Edison-üzem eddig sem panaszkodhatott a megrendelések hiányára, most azután csőstül jött a munka. Bővíteni kellett a telepet, és új alkalmazottakat felvenni. Az eredeti húsz munkás száma már régen hatvanra növekedett, most pedig a százat is meghaladta.

Bár a kis gyár jól ment, kívülálló számára mindenesetre különös meglepetésekkel szolgált. Először is semmiféle iroda nem volt. Ismerősei, üzletfelei többször szóvá is tették Edisonnak:

– Teljesen érthetetlen, hogy tud így dolgozni. Legalább egy könyvelőt tartana.

– Tartottam – felelte a fiatal gyáros. – Az első évben tizenötezer dollár nyereséget mutatott ki. Azután kiderült, hogy a valóságban hétezer dollár ráfizetésem volt. Azóta nem bízom a könyvelőkben.

– De hát hogyan tartja számon. ha egy adóssága esedékessé válik?

– Sehogyan. Számon tartja a hitelező. Minden váltómnak elmulasztom a határidejét, és felszólítást kapok. Tehát óvatolják. Ez esetenként másfél dolláromba kerül. Sokkal olcsóbb a könyvelőnél, és teljesen megbízható.

– De aki egyszer megóvatolta az ön váltóját, az nehezen ad még egyszer hitelt.

– Épp ellenkezőleg. Üzletfeleim ismerik ezt a szokásomat, és nem veszik rossz néven tőlem. Még soha nem fordult elő, hogy emiatt ne kaptam volna hitelt.

– Furcsa!

De éppilyen furcsa volt az üzem munkaidő-beosztása is. A tulajdonos és néhány legközelebbi munkatársa: a svájci származású Kruesi, a német Bergmann néha ötven-hatvan órát dolgozott egyfolytában, ha

valamilyen technikai probléma nagyon izgatta. Nem azért alakult így ki ez a munkamódszer, mintha merő véletlenből akadtak volna össze ilyen természetű emberek, hanem azért, mert amikor Edison kiválogatta a munkatársait, egyik vezető szempontja eleve az volt, hogy csak olyan embereket vett közvetlen környezetébe, akik hasonlóképpen dolgoztak, mint ő.

Különös láz hajtotta mindannyiukat, legfőképpen azonban a fiatal főnököt. Szeretett volna minél hamarabb valami nagy dolgot feltalálni, alkotni, teremteni. Tulajdonképpen nem lehetett panasza, hiszen huszonnégy éves korára máris nem csekély sikerrel büszkélkedhetett. De ő mást akart, többet. Olyat akart csinálni, amivel nemcsak az Aranytudósítónál és a Western Unionnál vált ki elismerést, hanem aminek a híre szétfut egész Amerikában, eljut Port Huronba is, az édesanyjához. Nem úgy jut el, hogy ő számol be róla, hanem önmagától, mert ez az igazi siker. Ezt szerette volna; azt, hogy az anyja legyen a tanúja ennek a sikernek, ő lássa: nem alaptalanul bízott a fiában. Ezért vagy legalábbis nagyrészt ezért hajszolta olyan különös erővel a munka láza.

Aztán 1871 egyik szeles áprilisi napján táviratot kapott Port Huronból: Nancy Edison meghalt.

Amikor Thomas a vonaton utazott hazafelé, sehogyan sem tudott szabadulni a gondolattól: hiába tekinthet vissza ilyen fiatalon oly sok szép eredményre; arról, ami legfőbb vágya volt, mégis lekésett. Lekésett örökre. Úgy érezte, egész életében hordozni fogja ezt az adósságot. És a Saint Clair partján fekvő temetőben, a sír előtt ígéretet tett a halottnak, hogy mindazt a reménységet beváltja, amit az anyja hozzá fűzött.

„Aki ennyire bízott bennem, az semmiképp sem csalódhatik!" — mormolta magában, amikor hosszú térdeplés után ismét felemelkedett.

A temetés után azonnal visszautazott Newarkba. Most már teljesen az üzemet érezte otthonának, és itt mindenképpen a maga módján élt. Még szórakozóhelyét is itt találta meg: ha munka közben olykor rövid pihenőt engedélyezett magának, akkor barátaival összeült és énekelt, vagy néha hegedült.

– Különös – jegyezte meg egy ilyen alkalommal Kruesi –, hogy ön nagyothalló létére mennyire szereti a zenét. Nem zavarja ebben nagyothallása?

– Ez két merőben különböző dolog. Gondoljon arra, hogy Beethoven élete végére teljesen megsüketült, és akkor szerezte legcsodálatosabb műveit. Például a IX. szimfóniát.

– Élete végére! Ön azonban fiatal ember – vetette ellen Bergmann. – Mégsem kellene ilyen egyszerűen beletörődnie ebbe. Biztosan tudnának az orvosok segíteni.

Edison ravaszul elnevette magát:

– Hát engem nagyothallásom a legkevésbé sem zavar. Sőt ennek az állapotnak különös előnyei vannak. Sokkal több előnye, mint hátránya. Először is gondolják el, mennyi ostobaságnak a végighallgatása alól mentesülök így. Ami fontos és okos dolog, és ami engem érdekel, azt amúgy is megtudom. Általában megvan az az előnyöm, hogy csupán azt kell meghallgatnom, amit akarok. Ami nem érdekel, arról nem veszek tudomást.

– De mégis! Soha nem járt még orvosnál a füle miatt? – erőltette a kérdést Bergmann.

– De igen. Anyám nagyon sürgetett valamikor. Közben azonban megijedtem, hogy a kezelés netán valami eredménnyel jár, és elrontja mostani kellemes helyzetemet, erre gyorsan abbahagytam.

– Ezt nem értem! – tárta szét a kezét reménytelenül Bergmann.

– Nézze! – szólt közbe Kruesi nevetve. – IV. Henrik francia király azt mondta, hogy: üdvözüljön mindenki a saját fazonja szerint! Hagyja meg ezt a jogot Edisonnak is. Ha ő így érzi jól magát. Egyébként is elmúlt már a vallásháborúk ideje.

– Látja, Kruesi megért engem – mutatott munkatársára a fiatal gyáros, azzal felállt. – Körülnézek egy kicsit az üzemben.

Hacsak nem foglalta le túlságosan az érdeklődését valamilyen megoldásra váró probléma, mindennap végigment legalább egyszer a gyártelepen. Nem hajcsárkodásból tette, erre sokkal biztosabb módszere volt. Darabbérben dolgoztatott, a munkások tehát önmaguktól is igyekeztek minél többet termelni. Inkább azt ellenőrizte ilyenkor, nincs-e valahol valami fennakadás, nem szorul-e valaki tanácsra, útba-

igazításra. De mint legtöbbször, ezúttal sem találkozott semmiféle zavarral.

Átment a másik munkaterembe. Itt tíz-tizenkét fiatal lány dolgozott: a duplex távíró kész alkatrészeit szerelték össze. Ügyes ujjaik alatt szaporán ment a munka. Egyébként ők is darabbérben dolgoztak.

Az egyik lány munkáját különös figyelemmel és hosszan nézte a fiatal gyáros. Hogyan nyúl az alkatrészekért, hogyan fogja a csavarhúzót, hogyan mozognak az ujjai. És nemcsak az ujjai hogyan mozognak, hanem hogyan tartja a karját, a fejét, hogyan ül a helyén. Az egész lány nagyon helyes. Több annál — szép. Szőke hajának van valami aranyos csillogása.

— Mióta dolgozik itt ez a lány? — kérdezte később a művezetőt.

— Mary Stilwell? Csupán néhány hete. Ez az első munkahelye. Mindössze tizenhat éves.

— Máris nagyon ügyes — állapította meg Edison.

— Mindegyik ügyes itt — felelte a művezető önérzetesen. — Arra én vigyázok. Különben nem maradhat itt.

— De ez különösen az! — szögezte le ellentmondást nem tűrő hangon az „öreg", ahogyan a gyár alkalmazottai egymás között Edisont nevezték. — No, jó! Látom, minden rendben van — tette még hozzá, merőben azért, hogy másról is beszéljen. Búcsút intett és elment.

Még amikor a laboratóriumba ért, akkor is Mary Stilwell járt azt eszében. „Nagyon csinos lány. És milyen ügyes!" Arcán ábrándos mosollyal nézett szét a teremben. Munkaasztalán Little automata távírója ötlött a szemébe. És abban a pillanatban, amint rátekintett, tüstént tökéletesen elfelejtette a lányt, a csinosságát és az ügyességét. Már semmi más nem létezett a számára, csak ez az alattomos szerkezet. Alattomos, mert a laboratóriumban az ő kezelése alatt is kifogástalanul működött, de nagyobb távolságon csődöt mondott.

Bármilyen alattomos volt is azonban, Edisonon nem fogott ki. Ő már rájött, hol a hiba. A vezeték önindukciójában, amely rövid huzal esetén észre sem vehető, de nagyobb távon már számottevő. Illetve itt sem okoz zavart, amíg valaki kézzel táviratozik. Az automata távíró sebessége azonban párosulva a vezeték hosszával, már olyan mér-

tékűvé teszi ezt az önindukciót, amely teljesen megsemmisíti a leadott jeleket.

Edison mindezt tudta már, sőt ennél jóval többet is. Éppen a legfontosabbat: hogyan lehet az önindukció zavarását kiiktatni. Tulajdonképpen már jelentkezhetett is volna a Western Unionnál a tökéletesített automata távíróval. De ő még tökéletesebb munkát akart végezni: össze akarta kapcsolni az automata távírót a betűtávíróval. Más szóval olyan szerkezetet kívánt megalkotni, amely az automata távíró sebességével azonnal latin betűkkel irja le az üzenet szövegét, tehát átmásolás nélkül kézbesíthető a címzettnek.

Munka közben egyszerre arra lett figyelmes, mintha sercegést hallana. Valahol nem jó talán a vezeték érintkezése, az áram szikrázik, és azt hallja? Tüzetesen megnézte a készüléket, de semmi ilyen hibát nem lelt. De amikor ismét működésbe helyezte, megint csak hallotta a sercegést. Mi lehet ez?

Kitette az örökké a szájában lógó szivart, és fogai közé szorította a készülék végét. Már régóta ezt a módszert használta, ha valamit jól akart hallani, és ha lehetőség volt rá, hogy a kérdéses tárgyat a foga közé vegye. De amikor megint megindította a gépet, nem hallotta erősebben a sercegést, mint eddig. Tehát nem a gép okozza. Helyesebben nem a gépen keletkezik a sercegő hang.

Kis ideig merően szemlélte a készüléket, aztán felvillant a szeme: nyilván a papírszalag. Most ezt vette a foga közé, úgy kapcsolta be az áramot. A sercegés egyszerre sokkal erősebbé vált. De ekkor már nemcsak azt tudta, hogy ez a hang a szalagon keletkezik, hanem azt is, hogy mi okozza. A tű, amint beléje karcolja a jeleket.

Persze, erre nyomban gondolhatott volna! Végtére nem olyan szokatlan jelenség. Az írótoll is serceg a papíron. Sokkal érdekesebb, hogy eddig még soha senki nem gondolkozott azon, mi okozza ezt a hangot. Mivel pedig a hang levegőrezgés, nyilván itt is megrezegteti valami a levegőt. Nem is nehéz kikutatni, hogy micsoda. A távírószalag papírja vagy az írópapír egyaránt érdes. Az egyik inkább, a másik kevésbé, de egyik sem tökéletesen sima. Az írótoll vagy a távíró tűje tehát kisebb-nagyobb akadályokba ütközik. Ettől a fémtoll, de a papír is rezgésbe jön, a rezgéseket átveszi a levegő, és a levegő rezgését mi mint hangot

észleljük. Ilyen módon tehát bármikor kelthetők zörejek. De ha az érdességet szabályozni lehetne, akkor esetleg nemcsak zörejeket, hanem zenei hangokat is elő lehetne állítani ezzel a módszerrel. Meg kell majd ezt nézni közelebbről!

Most azonban minden figyelme erre az automata távíróra irányult. Illetve nem is minden, mert olykor-olykor már akörül is forogtak a gondolatai, hogyan lehetne a duplex távíróból quadruplex távírót csinálni, olyan szerkezetet, amellyel nem két, hanem négy sürgöny adható le egyidőben ugyanazon a vezetéken. Hiába, távírász volt, a legjobban a távíró érdekelte.

Little találmányának a tökéletesítésével most már hamar elkészült. Sikerült a készüléket összekapcsolni a betűtávíróval is, és az utolsó simítások megtörténte után bemutatta a Western Unionnál Eckert vezérigazgatónak. Eckert azonban nem maga vásárolta meg a találmányt, hanem összehozta Edisont az Atlantic and Pacific Company elnökével, Jay Goulddal. Gould korántsem keltett olyan jó benyomást a fiatal feltalálóban, mint azelőtt Leffertes vagy Green. Igaz ugyan, hogy kezdetben ezek iránt is bizalmatlan volt, vagy fordítva: azok voltak bizalmatlanok iránta — Leffertsnél így, Greennél úgy —, végül azonban mégis minden rendbe jött. Majd csak ez is lesz valahogy.

Egyelőre sokkal jobban érdekelte a saját üzeme, ott is pontosan a szerelőműhely, ahol a lányok dolgoztak. Újra meg újra ellátogatott ide, itt-ott meg is állt, legtöbbet azonban Mary Stilwell gépe mögött. Persze, a lány ezt már régen észrevette, és lopva ő is gyakran megnézte a fiatal főnököt. Tetszett neki a karcsú, magas, széles vállú férfi, aki bozontos, sötét szemöldöke alól gyakran vetette rá mosolygó tekintetét. „A keze pedig valóságos művészkéz. Azok a karcsú, hosszú ujjak! Milyen kedves az a kamaszosan homlokába hulló hajtincs. És a mindig mozgékony, fénylő, szürke szeme" — állapította meg magában.

Ilyen megfigyelésekre természetesen csak akkor volt alkalom, amikor mások munkáját nézegette az „öreg", akit azonban Mary önmagában az utóbbi időben egyre ritkábban nevezett így, hiába emlegette mindenki csak ezen a néven a gyárban. De amikor azután Edison elérkezett a leány gépéhez, hogy ott egyedül összehasonlíthatatlanul több

időt töltsön, mint valamennyi többinél együttvéve, akkor Mary Stilwell a világért sem fordult volna hátra. Igyekezett úgy tenni, mintha semmit sem venne észre, és serényen dolgozott tovább. Csak éppen az ujjai nem akartak engedelmeskedni neki, és nemcsak maga érezte, hogy a keze remeg, hanem a főnöknek is meg kellett látnia, hogy egyre több hibát követ el. Észre is vette, és egy alkalommal, a munkanap végén megkérdezte:

— Miért van olyan zavarban?

A lány hátrafordult. Egész arca piros volt, még a füle is tüzelt.

— Mindig megérzem, ha a főnök úr a hátam mögött áll és figyel — felelte rövid szünet után.

— Annyira félelmetes vagyok?

A lány nem válaszolt, megkísérelte, hogy újra dolgozzék, de ez most még kevésbé sikerült neki, mint előbb. Edison mosolyogva nézte, aztán megszólalt:

— Az utóbbi időben túl sokat gondolok magára, Miss Stilwell. Elvenném magát feleségül. Tudna-e engem szeretni?

— Úgy megijesztett... Mister Edison... Én... ön...

— Nem kell azonnal felelnie — nyugtatta meg a férfi.

Edison csak harmadnap ment le ismét a munkaidő vége felé.

— Nagyon siet? — kérdezte Maryt.

— Nem olyan nagyon.

— Akkor jó, mert szeretnék egy kicsit elbeszélgetni magával. Üljünk itt le! — intett a művezető üvegkalitkája felé.

A lányok közül már az utolsók is szedelőzködtek, a művezető is vette a kabátját. Hamarosan mindössze ők ketten maradtak. Az üvegkalitkában egy kopott íróasztalon kívül csupán egyetlen szék és egy nyersen gyalult lóca volt. Edison beült a székbe, a lánynak a lóca jutott. A férfi hosszan ránézett Maryre, aki zavartan a padlóra szegezte tekintetét.

— Igen vagy nem?

— I-i-igen.

— Mit mond?

— Mondom, hogy igen.

Edison hirtelen felélénkült:

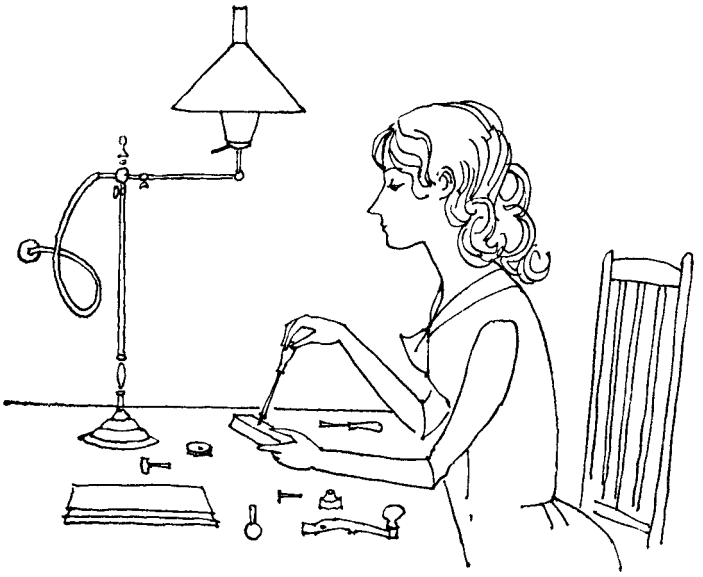

– Ne haragudjék! Tudja, hogy kissé rosszul hallok. Nem értem tisztán. Ugye, megengedi, hogy közelebb üljek?

Az egészből egy betű sem volt igaz, mindent tökéletesen megértett, de sohasem bocsátotta volna meg magának, ha elszalaszt ilyen kitűnő alkalmat. A lány helyet csinált maga mellett a lócán, és Thomas átült melléje. Kissé szűken voltak, de emiatt egyikük sem panaszkodott.

– Szóval, hogy elhatározásra jutott, az is igen, és az elhatározás is igen. Jól értettem?

– Igen – felelte a lány, még mindig a padlót nézve. De aztán hirtelen felnevetett, és hátracsapta a fejét. Szőke hajszálai megcsillantak a lámpafényben. – Ez is igen. Háromszor igen.

A férfi közelebb dugta az arcát a lányéhoz. Mary hajszálai kicsit csiklandozták, és ezt most nagyon kellemesnek érezte.

– Tudja, így jobban hallom – magyarázta.

– Tudom – felelte a lány mosolyogva.

– És olyan jólesik hallani, amit mond.

A lány nem válaszolt. Egy ideig így ültek, szótlanul, aztán Edison megkérdezte:

— És a szülei?

— Hogyha én akarom, akkor ők boldogan beleegyeznek... Csak még nagyon fiatal vagyok. Várjunk egy évig.

— Egy évig? Olyan sokáig? Minek?

— Mert még nagyon fiatal vagyok.

Megint elhallgattak egy időre. Éppen csak annyi történt, hogy a férfi kissé közelebb fészkelődött. Olyan rosszul hallott. De aztán váratlanul egyszerre csak megkérdezte:

— Maga duplex távírókat szerel össze, ugye?

— Azt — felelte Mary meglepetten.

— És mondja, tud maga egyáltalán táviratozni?

A lány most már ámulva nézett rá.

— Nem.

— Hát ez lehetetlen! — kiáltott fel Edison. — Hogyan végezhetné igazán jól a munkáját, ha nem tud telegrafálni?!... Meg fogom tanítani rá... És mi is sokkal könnyebben beszélgethetünk majd egymással, ha maga is táviratozik.

A lány csak most értette meg. Hangosan nevetve felelt.

— Igen hálás leszek, ha megtanít. Mindig nagyon szerettem volna táviratozni! — és újra kacagni kezdett.

— Jó. Holnaptól kezdve nem ide jön, hanem az irodába, és táviratozni tanul. A lehető leggyorsabban meg kell tanulnia. Ez fontos.

— Iparkodom majd olyan szorgalmas lenni, amennyire csak kitelik tőlem — hirtelen huncut mosoly szaladt az arcára. — És mondja csak, Mister Edison...

— Ne nevezzen engem Mister Edisonnak!

— Hát úgy hívják! Nem?

— Más számára. Maga mondja úgy: Thomas. Vagy még inkább: Al. Anyám is mindig így nevezett.

— Ha így szereti... Hát akkor mondja, kedves Al, a többiek is mind megtanulnak majd táviratozni?

— Milyen többiek? — kérdezte Al értetlenül.

— Hát a többi lány, itt a szerelőműhelyben? Ők ugyanazt csinálják,

amit én, tehát ők sem végezhetik igazán jól a munkájukat, ha nem tudnak telegrafálni.

Most Edison nevetett. De hamar feltalálta magát:

— Nem. De csak azért nem, mert éppen így látszik meg majd a különbség. Hogy mennyivel jobban tudja a dolgát, aki a táviratozáshoz is ért.

— Értem — bólogatott. Mary — Szóval ehhez kellek magának.

— Ehhez hát! . . . Nézze! — folytatta egy pillanat múlva, de hangja csengése hirtelen úgy megváltozott, hogy a lány nyomban érezte, udvarlója most komolyan beszél. — Nézze, valamikor sokat gondoltam arra, hogy megtanítom majd az anyámat táviratozni . . . Semmi szüksége sem lett volna rá, de én úgy éreztem, hogy ez elengedhetetlenül szükséges ahhoz, ha valaki teljesen meg akar engem érteni. Sohasem említettem neki ezt a tervemet, csak úgy magamban játszadoztam az ötlettel, hogy milyen jó volna, ha nem lenne közöttünk ez a különbség. Hogy én tudok telegrafálni, ő meg nem . . .

Elakadt, és néhány másodpercre magába merült. A lány tágra nyitott szemmel, szótlanul meredt rá.

— Talán nem is egészen így volt — szólalt meg ismét a férfi. — Talán csak azóta gondolom ezt, amióta meghalt. Hogy ezt is elmulasztottam . . . Most már magam sem tudom biztosan. A legtöbb mulasztás csupán akkor jut eszünkbe, amikor már nem lehet jóvátenni . . . De nem akarom ezt a mulasztást még egyszer elkövetni — fűzte azután hozzá, és a lányra emelte tekintetét. — Most már érti?

— Értem — felelte Mary elszorult torokkal, alig hallhatóan.

Al mélyen, sokáig a szemébe nézett, aztán egyszerre vidám mosoly futott szét az arcán.

— Szóval? . . . Holnap reggel megjelenik az irodában, és megkezdődik az oktatás.

— Ott leszek — bólintott a lány komolyan. Aztán ijedten összerázkódott. — Jaj, hogy elszaladt az idő! Most már igazán mennem kell. Otthon nem tudják elképzelni, hová lettem.

Másnap az irodában annak rendje és módja szerint megkezdődött a távírászkiképzés. Ezt a feladatot természetesen a legjobb távírászra kellett bízni, ez pedig annál inkább Edison volt, mert rajta kívül az üzem-

ben senki sem ismerte ezt a mesterséget. Tanító és tanítvány vetélkedett egymással a szorgalomban, és néhány hét múlva Mary már egészen tűrhető távírász lett. Olykor morzejelek kopogtatásával beszélgettek.

— Azt hiszem — „táviratozta" egyszer Al —, illenék már egyszer a szüleidnek is bemutatkoznom.

— Hát bizony ideje lenne. Már ők is várják.

— Miért nem szóltál?

— Én? Hát mit kell erről szólni? Tessék egyszer eljönni hozzánk!

— Mikor?

— Majd megbeszélem.

Két nap múlva a fiatal gyáros kopogtatott Stilwellék ajtaján. Mary nyitott ajtót, de tüstént kijött az előszobába az anyja meg az apja is.

— Nagyon örülünk, hogy személyesen is megismerhetjük végre. Marytől annyi szépet hallottunk már önről.

Közben bementek a szobába, ahol terített asztal várt rájuk. Mary buzgólkodott az uzsonna felszolgálásával, ő is hordta le később az asztalt, aztán visszaült a helyére, Al mellé. A többiek folytatták a korábbi beszélgetést.

— Úgy tudom, a gyára nagyon jól megy — jegyezte meg az öreg Stilwell.

— Nincs okom panaszra — felelte Edison, és az asztal alatt megfogta Mary kezét.

— Így van az, ha valakinek minden gondolata a munka!

Al morzejeleket kopogtatott a lány tenyerébe:

„Szeretsz?"

— Igen, nekem minden gondolatom a munka — felelte.

„Szeretlek!"

— Akkor biztos is lehet benne, hogy mindig lesz elfoglaltsága.

„Mindig szeretni fogsz?"

— Remélem én is.

„Mindig. És te?"

— Az nagyon jó, ha valaki szereti a munkáját.

— Hogyne, hogyne — bólogatott Edison.

„Nagyon jó, hogy szeretsz, de én még sokkal jobban szeretlek" — kopogta a lány tenyerébe.

— És most hány munkással dolgozik? — kérdezte Stilwellné.

„Nem biztos, hogy te szeretsz jobban" — érkezett a válasz Marytől.

— Most már valamivel több mint kétszázzal.

— Hű, az nagyon sok!

„Sok gyerekünk lesz. Szeretem a sok gyereket."

„Három. Vagy négy."

— És mind szakmunkás? — érdeklődött most az apa.

„Három fiú. Azután három lány. Fele-fele."

— Körülbelül a fele szakmunkás, a másik fele betanított vagy segédmunkás.

„Még mit nem?! Különben is az első lány lesz."

„Szó sincs róla. Az első fiú!"

— Nagy tudás kell egy ilyen gyár vezetéséhez! — mondta Stilwellné elismeréssel.

„Ó, te bolond!" — kopogta Mary.

Hosszan elbeszélgettek még részben az asztal fölött, részben az asztal alatt. Estére járt már, amikor Edison távozott.

— Nagyon tetszettél tegnap apának is, anyának is! — újságolta másnap lelkendezve a lány. — Még abba is beleegyeztek, hogy nem kell egy teljes évet várnunk. Azt mondták, ha nem jön közbe semmi, karácsonykor meglehet az esküvő.

— Mi jöhetne közbe?

A lány tanácstalanul rántotta meg a vállát:

— Semmi. Csak éppen így szokták mondani.

— Karácsony? Még az is nagyon messze van — fűzte tovább Al kedvetlenül. Egyszerre azonban hirtelen felderült. — De nem baj. Akkor legalább olyan nászajándékot adhatok neked, de olyan nászajándékot...

— Micsodát? — kérdezte Mary élénken.

— Azt nem mondom meg! Hogy legyen akkor meglepetés?

— De én olyan kíváncsi vagyok.

— Akkor sem mondom meg. Majd megtudod akkor.

— Ha meglepetés, akkor nem kellett volna szólni semmit! Úgy lett volna igazán meglepetés... De előre bejelenteni, hogy valamivel majd megleplek, de nem mondom meg, mivel... Csak furdalja azt a sze-

gény lányt a kíváncsiság! Ez nem szép dolog. Ilyenek vagytok ti, férfiak, mind! — Durcásan hátat fordított, és úgy szepegte: — És én most nagyon haragszom, és nagyon bánatos vagyok, mert te nem bánod, hogy a kíváncsiság kifúrja az oldalamat, én csak szenvedjek, pusztán azért, hogy . . .

Hirtelen visszafordult, és Thomas csodálkozással látta, hogy valóban könny csillog a szemében.

— Megmondod, hogy mi lesz a meglepetés, vagy nem?

— Valóban annyira érdekel?

— Hát persze!

— Karácsonyra meglesz a quadruplex távíró! — felelte a férfi büszke sóhajtással.

Meg is lett, és megtartották az esküvőt is. A lakodalmi ebéd után a fiatal pár átment a Wright streeten levő családi házba, amelyet röviddel hamarabb vásárolt meg Edison. Éppen csak bevezette ifjú feleségét, aztán így szólt hozzá:

— Kis időre be kell néznem a gyárba. Az Aranytudósító visszaküldött néhány újonnan gyártott készüléket valami hiba miatt. A templomban éppen a szertartás alatt jutott eszembe, és azóta nem hagy a dolog nyugodni. Muszáj megnéznem, mi van velük. De legkésőbb egy óra múlva itthon vagyok.

— Jó, csak menj! — egyezett bele a menyecske.

A hibás készülékek ott álltak a laboratóriumban az asztalán. Tegnap küldte vissza őket az Aranytudósító, és amikor Thomas megkapta róluk a jelentést, azonnal behozatta magához. Személyesen akarta megvizsgálni, mi lehet a bajuk, főleg azért, hogy a jövőben ilyesmi ne ismétlődhessék meg. Felette kényes volt arra, hogy az ő gyárából csak a legkifogástalanabb árut szállítsák a megrendelőknek és a vevőknek. Csak azután annyi mindenre kellett gondolnia tegnap, hogy az egész ügy kiment a fejéből. Még szerencse, hogy ma az oltár előtt eszébe jutott!

Sorra kipróbálta a készülékeket. Akadt, amelyik azonnal rosszul működött, akadt olyan is, amely ellen eleinte nem lehetett panasz, de később az is elromlott. A reklamáció tehát mindegyik esetben jogos volt.

„Mi lehet ennek az oka?" — tűnődött. Alaposan megvizsgálta egyi-

ket a másik után, aztán kezdte szétszerelni őket. Észre sem vette, hogy repül az idő.

Csak nagy sokára jött rá, hogy a készen vásárolt rugókban rejlik a hiba. Nem húztak eléggé, és ennek folytán egy bizonyos kilincs egyáltalán nem vagy nem mindig akasztotta meg a fogaskereket. A jövőben tehát a rugókat külön ki kell próbálni, és a rosszakat visszaküldeni az óragyárnak.

— Mit csinál itt ilyen késő éjszaka?! — szólt most rá valaki meglepődve, sőt egyenesen megrökönyödve.

Edison hátrafordult. Kruesi volt, aki már folytatta is:

— Láttam, hogy világos van a laboratóriumban, és el nem tudtam képzelni, ki lehet itt éppen ma. Mindenkire gondoltam volna, csak önre a legkevésbé.

— Késő éjszaka? Hát hány óra van?

— Éjfél — és kihúzva a zsebóráját, megismételte: — Úgy van. Két perc múlva tizenkettő.

— Meg kellett néznem, mi a baj ezekkel a készülékekkel. De már megtaláltam, és most megyek is. Sietek, hisz ma volt az esküvőm!

Kissé leverte ruhájáról a port, és indult. Kruesi csak ekkor válaszolt neki mosolyogva:

— Tudom. Én nem felejtettem el!

12

— Papa, papa! Elmegyek nagypapával sétálni!

Kruesi, Batchelor, Ott, Carman, aki mind Edison körül volt — ki állva, ki az asztalnak dőlve —, abbahagyta a tanácskozást, és valamennyi az ajtó felé fordult, ahonnét a hang hallatszott. De ekkor a hang tulajdonosa, három év körüli, kék szemű, lobogó szőke hajú kislány, már futott is apja felé a negyvenöt láb széles és száz láb hosszú munkateremben. Az ajtóban az öreg Sam Edison állt menyével.

— Marion megérkezett, a megbeszélést felfüggesztjük! — jelentette be Batchelor tréfásan.

Az apa néhány lépést tett a kislány elé, felnyalábolta a hóna alatt, és felemelte a levegőbe.

— No, mi újság, Dot?

— Nagypapával megyünk sétálni — ismételte a gyerek.

— Persze, szereti a fiatal hölgyeket — intett Thomas az apja felé.

— Nem is tagadom.

— És te, Mary? — kérdezte a feleségét.

— Én? Hogy jutok én sétához?! — kérdezte vissza az asszony tréfás szemrehányással. — Egész nap a férfiakat kell táplálnom. Most az ifjabb Thomast.

— Ezt egyelőre valóban nem tudja más elvégezni helyetted. De csak tápláld, hogy nagyra nőjön!

— Eddig nem lehet rá panasz — szólt közbe Sam Edison büszkén. — Máris olyan nagy, mintha legalább hathónapos lenne. Nyurga fiú lesz. Igazad van, hogy Dashnek nevezed.*

* *Dot* a táviratozásban használt pontnak, *dash* a vonásnak a neve. Így becézte Edison első két gyermekét

— Hozok majd neked virágot — búcsúzott Marion, és szaladt vissza a nagyapjához.

Mikor a vendégek elmentek, Edison egy pillanatra tűnődve tekintett munkatársaira:

— Hol is hagytuk abba? Igen! Hogy ezt az ismétlő távírót még befejezem, de távíróval többet nem foglalkozom. Elment tőle a kedvem.

— Ezt nem értem — vetette ellen Carman főgépész. — Hiszen egész életében azzal dolgozott. Kezdetben mint távírász, azután pedig mint feltaláló. Nem is tudnám hirtelenjében megmondani, hány távíró-szabadalma van, és most egyszerre . . .

— Én megértem — jegyezte meg Batchelor. — Ha velem történnék ilyesmi . . .

— Gould olyan csúnyán kijátszott, becsapott — magyarázta munkatársainak a gyáros —, hogy majdnem tönkrementem belé . . . És ami a legjobban bosszant, hogy képtelen vagyok felfogni, miért tette. Nem tagadom, én is szeretek pénzt kapni, minél több pénzt a találmányaimért. De mire kell nekem a pénz? Önök tudják a legjobban. Arra, hogy ezt a pénzt új találmányba fektethessem. Amit a quadruplex távíróval kerestem, mind rámént a hatszoros távíróval folytatott eredménytelen kísérletekre. És még mire kell nekem a pénz? Arra, hogy megteremtsem magamnak a kutatás lehetőségét. A newarki telep már kicsi volt, további bővítésre nincs lehetőség, egyébként sem felelt meg már régen annak, ahogyan egy modern kutatóintézetet elképzelek. Megvettem ezt a területet itt, a Menlo-parkban, és felépítettem rajta ezt a laboratóriumot és üzemet. Azt hiszem, nem kell vele szégyenkeznem.

— Szégyenkezni?! — kiáltott fel Ott. — Én precíziós mechanikus vagyok, tehát általában nem dolgoztam eddig sem rossz helyeken. De ilyen jól elrendezett és felszerelt munkahelyem még nem volt.

— Szóval nekem erre kell a pénz — folytatta Edison. — Úgy is mondhatnám, hogy a pénz nekem a távíróra kellett. Legalábbis eddig. De hogy valakinek a távíró csupán arra kelljen, hogy minél több pénzt szerezzen vele, és ezzel a pénzzel nem akar mást, csak hogy sok legyen belőle, több legyen, még több legyen . . . Mert Gouldnál mindössze erről van szó, semmi másról. Hát ez nekem nem megy a fejembe. Mondom, torkig vagyok Goulddal és az egész távíróval. Ezt ma vagy hol-

nap befejezzük – ütött kezével az ismétlő távírónak előtte álló modelljére –, a hét végén valamennyien kimegyünk Woodbridge-be, már régen nem figyeltem, hogy harapnak a pisztrángok, a jövő héten pedig valami egészen új dologba fogok . . . No de ebből a sok beszédből nem élünk meg. Lássunk munkához!

A fogantyúhoz nyúlt, és elkezdte forgatni a hengert. A hengeren sztaniollemez volt, amelybe egy tű morzejeleket karcolt. Ezeket azután a henger forgatásával tetszés szerinti sebességgel lehetett megismételni.

– Azt hiszem, ez jobb lesz a Little-féle készüléknél – mondta részben magának.

– Én is úgy vélem – értett egyet vele Kruesi.

– Érdekes, hogy serceg a tű – jegyezte meg Batchelor. – Egészen szabályos hangokat ad.

– Ezt én már korábban is megfigyeltem – válaszolta Edison. – Gondoltam is arra, hogy ezt a jelenséget valahogy értékesíteni kellene, felhasználni. De aztán annyi minden jött közbe, nem jutottam hozzá. De most talán . . .

– Hogy érti ezt? Mire lehetne felhasználni a tű sercegését? – kérdezte Carman.

– Hallotta Batchelort. Azt mondta, a készülék egészen szabályos hangokat ad.

– Persze! – erősítette meg Batchelor. – Tisztán meg lehet különböztetni a két pont, egy vonást az egy pont, két vonástól.

– Szóval arra gondolok – folytatta Edison –, hogy ha nem pontok és vonalak vannak a sztaniollemezen, hanem más árkok és domborulatok, akkor más hangokat fog a tű adni. És ha megfelelő barázdákat tudunk előállítani, akkor zenei hangokat is létre lehet hozni.

– Úgy gondolja – kérdezte Carman –, hogy ilyen géppel zenélni lehet? Akár, mondjuk, egy hegedűvel vagy zongorával?

– Nem. Már csak azért sem, mert hegedűn, zongorán vagy bármilyen más hangszeren tetszés szerint azt játszom, amit akarok . . . És persze, amit tudok – nevetett. – Ezt azonban úgy képzelem el, hogy elhangzott zenét meg lehet vele örökíteni, és azután visszajátszani

Zenét, emberi beszédet, éneket . . . Éppen úgy, ahogyan ez a készülék — mutatott az ismétlő távíróra — visszaadja a feljegyzett szöveget.

Carman egy ideig tűnődve nézett maga elé.

— Nem, nem hiszem, hogy ez lehetséges — mondta azután. — Hogy egy ilyen henger úgy beszéljen, akár egy ember.

— Henger vagy más, az már mindegy. De legvalószínűbbnek éppen a hengert tartom. Szerintem ez lenne a legkézenfekvőbb megoldás . . . Persze — nevette azután el magát —, egyelőre én sem tudok többet, mint azt, hogy ilyen ötletem támadt. Nem hiszem azonban, hogy ne lehetne megvalósítani . . . De addig is térjünk vissza az ismétlő távíróhoz.

— Helyes — vélte Batchelor. — A többin ráérünk akkor töprengeni, ha ezzel megvagyunk.

Megbeszélték még, mit kell a készüléken átalakítani, és három nap múlva a modell kifogástalanul működött. A hétvéget Woodbridge-ben töltötték. Itt Edison egy halásztanyát bérelt, főleg azért, hogy felesége és két gyermeke meg most már nála lakó apja itt lehessen szombat-vasárnaponként. Maga csak ritkábban ment ki, rendszerint egy-egy nagy hajrá után, és ilyenkor meg szokta hívni legközelebbi munkatársait is. Úsztak, eveztek, volt, aki vadászott, maga a házigazda főleg horgászással töltötte idejét. Megszokott helye volt egy kőrakáson, egy sebes folyású patak partján, amelynek kristálytiszta vizében pisztrángok cikáztak. A halak rendszerint óvatosan elkerülték a horgot és a rájuk húzott csalétket, úgyhogy amint felesége több ízben megállapította, a horgászásból nagyon sovány kenyér jutott volna az Edison családnak. De hát nem is ezért szerette ezt a sportot. A magányt, a tökéletes nyugalmat kedvelte benne, és a türelmet, amelyre szükségképpen megtanít mindenkit. Amíg szeme a vízben elmerülő zsinórt nézte, gondolatai egészen másutt kalandoztak, legtöbbször természetesen valami olyan technikai problémán, amely éppen foglalkoztatta.

Most például ez a zeneismétlő készülék volt az, amely sehogyan sem ment ki a fejéből. Miért ne lehetne megcsinálni? A hang levegőrezgés. Ha ezt a rezgést egy tű valahogyan átvenné, akkor egy sztaniollal borított forgó hengerre a rezgésnek megfelelő hullámvonalat karcolna. Ha már megvan a hullámvonal, akkor a tűt belehelyezve és a

hengert forgatva, a tű kénytelen lenne a hullámvonalat követni, rezgésbe jönne, és visszaadná az előbb felvett hangot. Két problémát kell csak megoldani: az egyiket az elején, a másikat a végén. Hogy lehet elérni, hogy a tű a megfelelő hanghullámokat vésse a lemezre, és hogyan lehet visszajátszáskor a keletkezett hangot eléggé felerősíteni? De nyilvánvaló, hogy mindkettőre van mód. Mindenesetre alaposan áttanulmányozza majd az egész irodalmat.

Ez régi szokása volt. Mielőtt belemélyedt volna valamilyen technikai kérdésbe, legelőször mindig végigolvasta a probléma teljes szakirodalmát. Sok ezer kötetes könyvtára volt már ekkor is a Menlo-parki laboratóriumban, és ez a könyvtár állandóan növekedett. Használták ezt a könyvtárt természetesen Edison munkatársai is, hiszen valamennyien együtt dolgoztak. Ez a közös munkálkodás nem olyan volt, mint más üzemben, annál sokkal szorosabb. A fiatal gyáros rendkívül fejlett technikai érdeklődéssel rendelkezett, kitűnő ötletekkel lepte meg környezetét, mérhetetlen türelemmel tudta a kísérletek százait, néha ezreit végrehajtani, míg csak eredményt nem ért el. Effajta tulajdonságait maga ismerte a legjobban, és erre célzott kedvenc szavajárása: „A zseni egy százalék találékonyság és kilencvenkilenc százalék verejték." De éppen mert ismerte saját képességeit, tudta a fogyatékosságait is. Nagy technikai képzelőerővel rendelkezett, de a végrehajtáshoz nem volt elegendő mechanikai kézügyessége. Tisztában volt azzal is, hogy technikai problémák nem oldhatók meg a szükséges matematikai ismeretek nélkül, de ezek megszerzését is elmulasztotta annak idején. Úgy segített tehát magán, hogy alkalmazott mechanikust is, matematikust is, éppen úgy, mint egyéb szakembert. És minél nagyobbá nőtt az Edison-üzem, annál inkább fejlődött ki azon belül egy tudományos műhely is, amelyben mindenkinek megvolt a maga feladatköre, és amely csak úgy tudott működni, ha ezt a feladatot mindenki ellátta. Akkor viszont hasonlíthatatlanul eredményesebben, mint amennyire külön-külön jutottak volna. A világ legelső tudományos munkaközösségét teremtette meg Edison, amelyet azután később nagyon sok helyen utánoztak.

Mikor tehát a Woodbridge-ben töltött pihenő után hétfőn ismét megjelent laboratóriumában, az volt a terve, hogy a munkafolyamathoz

szükséges utasítások kiadása után azonnal nekilát a hangtan legalaposabb áttanulmányozásának. Erre azonban nem került sor, mert üzenet érkezett, hogy Orton, a Western Union vezérigazgatója kéreti, keresse fel, igen nagy jelentőségű és sürgős ügyről van szó. Nem sok kedvet érzett, hogy ismét távíróval foglalkozzék, de semmi oka nem volt, hogy Ortont megbántsa. Úgy döntött tehát, elmegy, és személyesen mondja meg a vezérigazgatónak, szakított a távíróval.

Orton nagy lelkendezéssel fogadta.

— Olyan probléma merült fel, amely egyenesen az ön számára való! Nemcsak mi leszünk hálásak önnek, ha megoldja, hanem ön is hálás lesz nekünk, hogy ilyesmivel foglalkozhatik. Fogadjunk egy szivarba, hogy ha fiatal lány lennék, megcsókolna örömében, amikor meghallja.

— Egy fiatal lányt anélkül is szívesen megcsókolok, bár azok nem szoktak szivarozni.

— Akinek ilyen ifjú és csinos felesége van, az csak ne csókoljon fiatal lányokat! — évődött tovább a vezérigazgató. — Inkább hallgassa meg, miről van szó!

— Valami távíródolog, nem? — kérdezte Edison gyanakodva.

— Hát . . . így is lehet éppen nevezni.

— Távíróval nem foglalkozom.

— Távíróval nem foglalkozik? — hökkent meg Orton. — No, ne tréfáljon!

— Gould úgy elvette a kedvem, hogy . . .

— Ja, ha maga Goulddal kezd! Úgy kell magának! Miért nem kérdezett meg előbb engem? Megmondtam volna, hogy annál szőrösebb szívű, fukarabb és kapzsibb embert még nem hordott a hátán a föld. Ő csinálta 69-ben a nagy aranyspekulációt, amely azonban szerencsére összeomlott. De sikerült újra feltornásznia magát, és most távíróval spekulál. Eckert azért hozta össze magukat, mert ő akkor már át akart menni Gould vállalatához . . . No de mindez nem érdekes. Önnek most nem Goulddal van dolga, hanem velem, és különben sem távíróról van szó.

— Épp az imént mondta, hogy arról.

— Arról, de mégsem arról. Egy beszélő távíróról.

— Beszélő távíróról?

– Ahogyan mondom. Maga itt belebeszél egy kagylóba, és két mérfölddel odébb egy másik ember egy ugyanilyen kagylóban hallja a maga hangját... No, két mérfölddel odébb már nehezen, éppen erről lesz szó, de, mondjuk, egy-másfél mérföldre még igen. Persze, a két kagylót vezeték köti össze. Mint a távírónál. Szóval ennyiben hasonlít a távíróhoz, de különben nem. No, még most sem érdekli? – kérdezte Orton kötekedve.

– Mondja csak!

– Szóval, hogy az elején kezdjem, egy Alexander Graham Bell nevű ember... Vagy várjon! Nem is ez az eleje. Illetve, amit most el akarok mondani, az nem tartozik ugyan szorosan a technikai problémához, de annyira érdekes és egyedülálló, hogy érdemes meghallgatni. Tehát: 1876. február 15-én megjelent a chicagói szabadalmi hivatalnál Elisha Gray...

– Hát nem ez a Bell?

– Nem. Chicagóban nem Bell, hanem Elisha Gray, és annak rendje és módja szerint szabadalmat kért emberi hangnak távirati úton történő továbbítására, illetve ezt a célt szolgáló berendezésre. A kérelemhez szabályszerűen csatolta a műszaki leírást. A bejelentést felvették, akta lett belőle, és ez az akta elkezdte szokásos útját. Ennek során elkerült New Yorkba, a szabadalmi hivatal központjába. Itt hamarosan észrevették, hogy van már náluk egy hasonló bejelentés. Nosza, kikeresték, és megállapították, hogy nemcsak hasonló, hanem szinte teljesen azonos. Persze, némi eltérés akadt, de egészen jelentéktelen és lényegtelen. A két szerkezet formája, fizikai elve, a megoldás módja csaknem tökéletesen megegyezett, még az elnevezésben sem volt sok különbség. Ezt a másik szabadalmi kérelmet Bostonban nyújtotta be az előbb említett Alexander Graham Bell.

– Érdekes.

– Érdekes, érdekes, de ilyesmire volt már példa a szabadalmi hivatal történetében. Nem véletlen, hogy néha a világ különböző táján egymástól függetlenül több ember találja fel ugyanazt. Ha új igények lépnek fel, mint például most ez a beszélő távíró, és a technikai fejlődés eljutott odáig, hogy ez az igény kielégíthető, akkor egyszerre többen is keresik és többen is megtalálhatják a kielégítés módját. A gyufa fel-

találásának az elsőségét ma is három nemzet vitatja a magáénak . . . No, hogy visszatérjek a beszélő távíróra: ilyen esetben, mint ez, amikor azonos találmányra egyszerre két vagy több ember kér szabadalmat, a törvény azt írja elő, hogy azé a jog, aki elsőnek jelentkezett. És itt jön az igazi meglepetés. Bell Bostonban ugyanazon a napon tette meg bejelentését, mint Gray Chicagóban: 1876. február 15-én.

— Ez aztán valóban különös! — jegyezte meg Edison.

— Ugye? A szabadalmi hivatal a legnagyobb zavarban volt. Nyilvánvalónak látszott, hogy a találmány igen nagy jelentőségű, a feltaláló rengeteg pénzt keres majd vele. De kié legyen ez a pénz? A chicagói Grayé vagy a bostoni Bellé? Aki előbb jelentkezett a szabadalmi hivatalnál. Csakhogy miképpen lehet ezt megállapítani? A hivatalban a bejelentés napját pontosan feljegyezik, de az órát már nem.

— Nehéz eset — ismerte el a vendég.

— Ezt mondták ők is. Mármint a szabadalmi központban. De nem tehettek egyebet, megkezdődött a nyomozás. A szabadalmi hivatal központja a hosszú vizsgálat, egy csomó tanácskozás, megbeszélés, mérlegelés után úgy találta, hogy Bell egy-két órával megelőzte Grayt, és neki ítélte a szabadalmat. A határozatot Bell természetesen nagyon igazságosnak és Gray ugyanolyan igazságtalannak találta, és én sem állítom azt, hogy teljesen meggyőző. De éppolyan kevéssé lenne meggyőző az ellenkező határozat is, ha Graynek ítélték volna, és Bellt utasítják el. Sőt, meg kell vallanom, ha rám bízták volna az ügyet, én sem tudtam volna jobban határozni. Az egyiknek oda kell ítélni, a másikat el kell utasítani, és ezt az utóbbit mindenképpen súlyos méltánytalanság éri, akár Bellnek hívják, akár Graynek.

— Azért mégis sajnálom ezt a Grayt.

— Persze hogy sajnálja az ember. Gondolja csak el: ilyen kitűnő ötlete van, ki tudja, mennyi munkával megvalósítja, és akkor állítólagos fél- vagy egyórás késedelem miatt elesik mindentől. De ha Bell jár így, őt pontosan ugyanannyira kellene sajnálni . . . Annál is inkább, mert az ő bejelentésének még egy előnye volt Grayével szemben. Az, hogy ő nemcsak a műszaki leírást csatolta a szabadalmi bejelentéshez, hanem egy készüléket is, amit Gray nem tett meg. Ez ugyan nem kötelező, de előnyös . . . Nyilván ennek is szerepe volt a döntésben.

— Könnyen lehetséges... No és hogy áll most ez a találmány?

— Én is, Vanderbilt igazgató is igen nagy jelentőségűnek tartjuk, amelynek óriási jövője lesz. Mi azonban azt szeretnők, ha már jelene is lenne... Ne értsen félre! A világért sem akarom lebecsülni Bell teljesítményét. De még sokat kell és alkalmasint még többet lehet javítani rajta. Ma az a helyzet, hogy egy mérföld távolságról két ember nagyon jól megérti egymást. Ha másfél mérföldes vezeték köti össze őket, akkor már fellépnek bizonyos zörejek, de még nem okoznak komoly zavart. Két mérföldnél a zörejek erősebbek lesznek, ha azonban mind a két félnek jó füle van, még így is megértik egymást, ha nehezen is. Tíz mérföldes távolságon azonban már teljességgel lehetetlen beszélgetést létrehozni az egyre süvítőbbé váló mellékzörejek miatt, arról pedig, hogy valaki New Yorkból Washingtonba beszéljen, egyelőre szó sem lehet. Pedig ez adná meg ennek a találmánynak igazán a jelentőségét.

Elhallgatott, és kérdő pillantást vetett vendégére. Ez azonban szintén nem szólt, csak kék szemét Ortonra emelte, mint aki a folytatást várja. Ehhez nem is volt hosszú türelemre szüksége.

— Arra gondoltunk — fűzte tovább a vezérigazgató —, hogy ha valaki meg tudja oldani ezt a problémát, akkor egyedül ön az. Sőt, önről biztosra vesszük, hogy meg tudja oldani... Mit szól hozzá? Szerintem gyönyörű feladat. Nem jött még meg a kedve?

Edison elnevette magát.

— Látom, mindenáron iparkodik, hogy felcsigázza az érdeklődésem. De emiatt nem kell sokat fáradoznia, valóban rendkívüli dolognak látszik, és nagyon szívesen foglalkoznám vele.

— Nosza! Ennek semmi akadálya. Hiszen éppen erre akarom rávenni.

— Lehet látni ilyen... beszélő távírót?

— Hogyne. Még ma elküldetek önnek néhány darabot a laboratóriumába. De ha kívánja, itt is mutathatok.

— Lássuk!

Orton csengetett a titkárának, és néhány perc múlva a szobába hoztak egy készüléket. Ez vezetékkel összekötött, két darab furcsa dobozból állt. Edison kézbe fogta, és tüzetesen szemügyre vette őket,

— Várjon csak! Mielőtt jobban megnézi, bemutatom a működését. Maradjon itt, én majd elmegyek vele valamelyik szobába, amíg csak lehet. Úgy tudom, ötven láb hosszú a vezeték. Persze, ez csak amolyan házi mintadarab. Tartsa a kagylót a füléhez, majd én kezdek beszélni — javasolta Orton.

Elindult az egyik kagylóval, a másikat pedig Edison a füléhez tartotta. Egyszerre csak meghallotta benne a vezérigazgató barátságos hangját:

— Ön van ott, Mister Edison? Készen áll a beszélgetésre? Tegye most a kagylót a szája elé, és beszéljen bele. Én hallgatom.

— Én vagyok. Nagyon jól hallom, amit mond ... Már amennyire én egyáltalán jól hallok valamit.

— No, mit szól a dologhoz? — kérdezte ismét Orton. — A negyedik szobában vagyok, onnét beszélek. Ugye, nem túlzás azt mondani, hogy valóságos csoda?

— Mondom, igen jól hallom. Érdekes, még a hangját is felismerem. Ezt nem is hittem volna.

— Pedig ez a készülék jóval nagyobb teljesítményekre is képes. Amint mondtam, egy-másfél mérföldre is jól működik még.

— Valóban meglepő!

— Látja tehát, miről van szó. Egyelőre fejezzük be. Remélem, sokat beszélgethetek majd még önnel, már a megjavított szerkezeten.

Néhány másodperc múlva Orton visszatért a szobába. Arca diadaltól sugárzott, mintha legalábbis ő lenne a feltaláló.

— No, mit szól hozzá?

— El kell ismernem, csodálatos ... Csak egyet nem értek. Ön az előbb kiment, és előre közölte: tartsam a fülemhez a kagylót, beszélni fog. De hogyan történik ez általában? Valakinek állandóan figyelnie kell?

— Dehogy! Úgy, mint a távírónál: csenget. Csak ezen a készüléken nincs rajta a csengőberendezés. Mondom, ez csak így házi kísérletekre és bemutatásra kell ... Szóval most már érdekli az ügy?

— Nagyon ... Csak persze közelebbről kell megnézni. De ...

— Hát azért lehet nálunk néhány szerszámot keríteni. Fogót, csavarhúzót ... — ajánlkozott Orton. De Edison leintette.

— Ne fáradjon! Ha szétszerelem, könnyen kiderülhet, más szer-

számra is szükség van. Esetleg mérőeszközökre is. Az meg nincs itt. Viszont a laboratóriumban mindent megtalálok, ami csak kell.

— Máris intézkedem. Mire ön hazaér, ott lesznek a készülékek. Mennyit küldjek? Három, négy, öt párat?

— Három pár elég lesz . . . Vagy tudja mit? Ha nem okoz nehézséget, küldjön mégis ötöt! Ne legyen esetleg ebből fennakadás.

— Nincs semmi nehézség. Öt párat elküldök. És a műszaki leírást is. Mire hazaér, ott lesz ez is.

Mikor Edison visszaérkezett a Menlo-parkba, a készülékek nem voltak ugyan még ott, de félórán belül valóban megérkeztek. Nyomban nekiállt, hogy szétszerelje és tüzetesebben megnézze őket. A kagyló fenekén igen érzékeny kerek lemezt talált, amelyet a hanghullámok megremegtetnek. A lemez másik oldalán elektromágnes volt, amely a mögötte elhelyezett huzaltekercshez közeledve vagy távolodva kisebb-nagyobb erősségű elektromos impulzusokat kelt. Ezek végigfutnak a vezetéken, és a másik oldalon most már fordítva játszódik le ugyanez a folyamat egészen a lemez és ennek révén a levegő megremegtetéséig, ami azután hangot gerjeszt.

„Ha egy ilyen lemeznek a túlsó oldalára nem elektromágnest, hanem kemény tűt szerelünk, akkor az éppen így bekarcolhatja a hanghullámokat egy lemezbe vagy hengerbe — gondolta hirtelen. — Felírja a hangot. Hangíró gépnek lehetne egy ilyen szerkezetet nevezni, görögösen fonográfnak. Mégis lesz valami ebből a zeneismétlő gépből!"

Újra a beszélő távíró felé fordult, de azért folytatta az előbbi gondolatsort.

„Ha az egyelőre még csak képzeletben élő gép legalkamasabb neve a fonográf lenne, akkor ezt viszont távbeszélőnek, telefonnak kellene elnevezni. A beszélő távírónak úgysincs értelme. Milyen írás az, amely beszél? Igen: telefon, ez jó elnevezés!"

Újra a készüléket vizsgálgatta, és azután még hosszú-hosszú hetekig. Szokása szerint áttanulmányozta az egész irodalmat is, bár ez

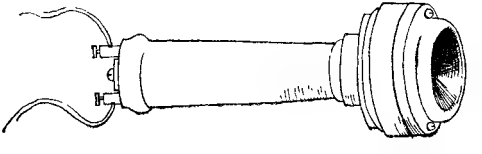

magától értetődően csak külön a hangtanra és külön az elektromosságra vonatkozott. Ha történt is már egy-egy kísérlet beszédtovábbító készülék feltalálására, ezeknek gyakorlatilag nem volt jelentőségük.

Ha tehát Edison messzibbre akart jutni Bell telefonjánál, pusztán önmagára és munkatársaira volt utalva. De hiszen éppen ezt szerette! A Menlo-parki laboratórium vezérkara a kísérletek százait és ezreit hajtotta végre, Batchelor, Ott, Kruesi, Carman és a legújabban odakerült magyar Puskás Tivadar éppen úgy negyvennyolc-hetvenkét órát dolgozott egyhuzamban, pihenés nélkül, mint maga Edison, hogy azután egyvégtében egy nagyot aludjanak, és kezdjék a munkát elölről.

A fiatal feltaláló legnagyobb segítsége azonban szinte példátlan emlékezőtehetsége volt, amely mindent elraktározott, amivel valaha olvasás vagy kísérletezés közben találkozott, és aminek bármikor az életben hasznát vehette. Így emlékezett vissza most a szénpornak egy különös tulajdonságára: a reá nehezedő nyomás növekedésével vagy csökkenésével változik a szénpor elektromos ellenállása. Mi lenne, ha ezt használná fel a membránban elektromágnes helyett? Persze, ekkor már telep is kell az áramkörbe. A telep által szolgáltatott állandó feszültséget a levegő rezgéseinek megfelelően változó ellenállás változó feszültséggé alakítaná át, és már meg is vannak a hang átviteléhez szükséges elektromos impulzusok.

A laboratórium munkához fogott, és hamarosan elkészült az új telefonkagyló, amely már szénzúzalékkal működött. A kísérletek során kiderült az is, helyesebb szétválasztani a készüléket. Az eredeti Bell-féle telefonon ugyanaz a kagyló szolgált a beszédre és a meghallgatásra, Edisonék ezt most kettéválasztották: az egyik kagylóba kellett beszélni, a másikon lehetett hallani a partner beszédét. Ennél a hallgatókagylónál továbbra is az elektromágnest alkalmazták, mert ez megfelelőbbnek bizonyult. Mikor azután Edison egy indukciósteker-cset is beiktatott a készülékbe, a hangátvitel még nagy távolságra is olyan erővel történt, hogy a fülhallgatót hangszóróval cserélte ki. Edison első telefonján tehát egy kagylóba kellett beszélni, viszont a másik fél hangját hangszóró süvítette a szobába.

Washington és New York között próbálták ki a tökéletesített tele-

font, a Western Union vezetékén. A New York-i vonalat Orton vezérigazgató szobájába vezették. Itt maga Edison vette kezébe a telefonkagylót, míg Washingtonban Puskás Tivadar beszélt. A megállapodott időben a feltaláló csengetett, mire azonnal megjött a válasz a hangszóróból:

– Halló! Itt Puskás Washingtonból.

– Halló, itt Edison!

– „Halló"! Ezt a szót most hallom először – szólt közbe Orton –, de igazán kitűnő! Sokkal jobb az eddigi . . .

Nem folytathatta tovább, mert a hangszóró ismét megszólalt:

– Kifogástalanul hallom minden szavát. És ön?

– Mi is . . . Ezt nyugodtan mondhatom, mert ha én megértek mindent, akkor Orton nyilvánvalóan még sokkal inkább. Át is adom neki a kagylót.

A vezérigazgató úgy örült, mint egy gyerek valami ritka játékszernek. Kissé elfogult is volt a hangja, amikor megszólalt:

– Én is csak azt mondhatom, amit Edison: kifogástalanul érteni mindent. Csodálatos, valóban csodálatos! Fogadja ön is őszinte elragadtatásomat és elismerésemet. Edison úrnak majd személyesen adom át.

– Köszönöm, de az elismerés kizárólag Edisont illeti. Minden ötlet az övé volt, mi csak végrehajtottuk.

Edison intett Ortonnak, hogy akar még beszélni Puskással. A vezérigazgató visszaadta a kagylót.

– Itt nem hallani semmi mellékzörejt – mondta a készülékbe, majd hirtelen eszébe ötölvén, kérdő pillantást vetett Ortonra. Ez a fejét rázta. – Orton vezérigazgató úr sem hall. És ott mi a helyzet?

– Itt sincsenek mellékzörejek. Minden szó tisztán jön – hangzott a válasz Washingtonból.

– Van valami egyéb észrevétele, megjegyzése?

– Nincs.

– Nekem sincs. Akkor be is fejezhetjük!

– Viszontlátásra! Csak holnap megyek be, mert ma későn érkezem vissza.

– Természetes . . . A viszontlátásra!

Halk kattanás hallatszott, aztán Edison is letette a kagylót.

— Csodálatos, valóban csodálatos! — lelkendezett még mindig Orton. — Ugye, megmondtam, hogy ön tud ebből a találmányból használható szerkezetet csinálni?! Akkor még maga sem hitte. Én jobban bízom önben, mint saját maga.

Edison nem felelt, csak szerénykedve mosolygott. Orton folytatta:

— Kicsiségnek látszik, de még valami nagyon tetszett nekem. Az a szó, amellyel a beszélgetést mindketten kezdték, az a holla . . .

— Halló!

— Igen, igen: halló! Egyszerű, rövid, mégis tökéletesen pótolja az eddigi nehézkes bevezető beszédet, hogy: „Ön van a készüléknél, Mister Brown? Készen áll beszélgetésre? Akkor kezdhetjük!"

— Én is éppen azért fogadtam el ezt a szót, mert rövidnek, egyszerűnek tartom. De meg kell mondanom, nem az én találmányom. Ez a Puskás Tivadar, akivel most Washingtonból beszéltünk, ez használta először még benn a laboratóriumban. Azt mondta, az ő anyanyelvén van egy ilyen kiáltás. Nekem nyomban nagyon megtetszett, és azóta használom én is.*

— Bárki találta ki, nagyon jónak tartom . . . No de beszéljünk a lényegről! Az ön tökéletesítésével a telefont — ez is nagyon jó szó! — kiválónak találom. Mondanom sem kell, hogy megvesszük. Mit kér érte?

Edison huszonötezer dollárra gondolt, de mielőtt kimondta volna, eszébe ötlött, hogy Leffertsnek egyszer majdnem odaadta ötezer dollárért egy találmányát, amelyért azután maga Lefferts harmincezret kínált. Okosabb most is az akkori módszert alkalmazni.

— Vezérigazgató úrnak mit ér? — fordította meg a kérdést.

— Nekem? Fogalmazzuk talán úgy, hogy a Western Unionnak. Azt magam sem tudnám jelenleg. Valamit azonban mondhatok. Százezer dollár folyósítására van felhatalmazásom. Amennyiben ezt ön is kielégítőnek találja, jogászaink megcsinálják a szerződést, és amikor kölcsönösen aláírjuk, tüstént megkaphatja a csekket is. Összesen három

* A *halló* szó először Arany János „Elveszett alkotmány"-ában (1845) fordul elő írásban. Természetesen nem mint telefonműszó, de mint kereső, hívó kiáltás

nap, nem több. Ha kevesli ezt az összeget, akkor igazgatóság elé kell vinnem. Ha erre kerül sor, akkor centnyi pontossággal választ tudok adni arra a kérdésre, hogy mennyit ér az ön találmánya a Western Unionnak. Annyit, amennyit az igazgatóság legfelső határként megszab. De – és ezt csak magánemberként mondom, barátilag – nem hiszem, hogy sokkal százezer dollár fölé mennének. Azt már én tekinteném bizalmatlanságnak a saját személyemmel szemben, ha nekem csak egy töredékre adtak volna meghatalmazást.

– A világért sem kívánom ilyen helyzetbe hozni sem önt, sem az igazgatóságot. Elfogadom a százezer dollárt, nagyjából hasonló összeggel számoltam magam is . . . Elfogadom, de egy feltétellel.

– Mi az? Halljuk!

– Az a feltételem, hogy a százezer dollárt ne egyszerre fizessék ki. Ön azt mondta, hogy három nap múlva megkaphatom a csekket a teljes összegről.

– Ha aláírjuk a szerződést.

– No, igen. De hiszen a megállapodás már megvan, a többi csak formaság.

– Ahogyan mondja.

– Szóval az a feltételem, hogy ne kapjak most százezer dollárt, hanem csupán hatezret.

– Hatezret? – lepődött meg Orton.

– Hatot – ismételte Edison. – A szabadalom, ugyebár, tizenhét esztendőre szól? E tizenhét év alatt minden évben hatezer dollárt kívánok felvenni.

– Az összesen százkétezer dollár. És?

– És? Nincs és.

– Ennyi az egész feltétel? – csodálkozott Orton még jobban.

– Ennyi. Tizenhétszer évi hatezer dollár.

– Semmi több?

– Semmi több. Miért lenne még valami?

– No, csak úgy kérdeztem, hogy most mindjárt tisztázzunk mindent. De ha nincs más kikötése . . .

– Mondom, hogy nincs.

– . . .akkor máris megállapodhatunk. Ha ez az óhaja, a Western

Union ezt természetesen a legnagyobb készséggel teljesíti. Belevesszük a szerződésbe... De biztos, hogy semmi más feltétele, kikötése nincs?... Ne kelljen kétszer szövegezni esetleg a szerződést — fűzte hozzá magyarázatként.

Azt természetesen nem akarta nyíltan kimondani, hogy alig hitt a fülének. Hiszen százezer dollárnak az évi bankkamata volt körülbelül hatezer dollár. Ha Edison felveszi a pénzt, és bankba teszi, ugyanezt a hatezer dollárt kapja meg évenként, nem tizenhét évig, hanem ameddig csak bankban tartja a pénzét, és közben a százezer dollár tőkéje is sértetlenül megmarad. Edison „kikötése" tehát gyakorlatilag azt jelenti, hogy magát a tőkét visszaajándékozza a Western Unionnak, mindössze tizenhét évi kamatát veszi fel. Csodálatos, hogy ez a technikai kérdésekben ennyire zseniális ember pénzügyekben ilyen naív. De ha Edisonnak jó így, neki, Ortonnak aztán igazán jó. Az igazgatóság csak megdicséri majd érte!

Néhány nap múlva alá is írták a szerződést, és a feltaláló megkapta az első hatezer dolláros részletről a csekket. Ezzel a Western Union a Bell-szabadalmak után megszerezte az Edison-szabadalmakat is, mindkettőt az Egyesült Államok területére, és megkezdte a telefonvonalak felszerelését.

— Hosszabb ideje figyelem — mondotta ennek kapcsán egy alkalommal Puskás Tivadar Edisonnak —, hogyan épül ez a telefonhálózat. Rendkívül ügyetlenül és költségesen, holott kézenfekvő a helyes megoldás.

— Mire gondol? — kérdezte Edison.

— Arra, hogy milyen pocsékolás folyik a vezetékekkel, a szerelőmunkálatokkal, és az összeköttetés mégis tökéletlen.

— Hogy érti ezt?

— Nevezzük a telefonállomások egyes tulajdonosait A-nak, B-nek, C-nek, D-nek stb. Hogy mindenki mindenkivel beszélni tudjon, ahhoz A-t B-vel, C-vel, D-vel, majd B-t C-vel és D-vel, végül C-t D-vel kell összekapcsolni.

— Úgy van.

— Ha, mondjuk, száz telefonelőfizető mind akar egymással beszélni, akkor 4950 vonal kell. És ha ennek a kétszeresét, 9900 vonalat szerel-

nek fel egy városban, akkor ugyan kétszáz telefontulajdonost tudnak ellátni, de két, egymástól független csoportban, és minden állomás csak a saját csoportjával tud beszélni, a másik százas csoportból senkivel sem. Ehhez már 19 900 vonalra lenne szükség.

— Szóval mire gondol? — érdeklődött Edison.

— Egyszerű, mint Kolumbusz tojása. Minden állomáshoz mindössze egyetlen vonalat kell felszerelni. Ez kétszáz állomás esetén csupán kétszáz vonal. Ezek a vonalak azonban nem valamelyik másik állomáshoz, hanem egy központba futnak be. Ha az állomás telefonál, ez a központ jelentkezik. Ennek megmondja a telefonáló, kivel akar beszélni, amire a központ összekapcsolja. Hogy kétszáz állomás közül bárki bárkivel beszélhessen, ahhoz nem kell 19 900 vonal, hanem mindössze kétszáz. Gondolja el, mennyivel olcsóbb ez a módszer már kétszáz telefontulajdonos esetén is, nem is beszélve arról, amikor majd ezreknek és tízezreknek lesz telefonjuk.

— Igaza van, Mister Puskás. Ez a telefonközpont valóban csodálatosan egyszerű és egyben csodálatosan nagyszerű gondolat. Anyagban és munkában a sokszorosát lehet megtakarítani annak, amennyibe egy ilyen központ felszerelése és üzemben tartása kerül. Tudja, mit ajánlok? Kérjen rá szabadalmat, és én megvásárlom magától.

— Szívesen eladom önnek. Legfeljebb a központi kapcsolás technikai megoldását kell még kidolgoznom, ez azonban igazán nem látszik különösebben nehéz feladatnak. Amint megvagyok vele, valóban szabadalmat kérek rá. Nemcsak itt, az Egyesült Államokban, hanem külföldön is.

Ez annál természetesebb volt, mert az egész világon mindenütt módfelett nagy érdeklődés nyilvánult meg a telefon iránt, és a legtöbb kultúrállam szerette volna a maga területén is bevezetni. Ez azonban egyelőre leküzdhetetlen akadályokba ütközött. A szabadalmak egyik részével Bellék rendelkeztek, a másikkal Edisonék. Külön-külön egyik sem ért semmit, csak együttesen, de a két vállalat éles üzleti harcban állt egymással, és hallani sem akart együttműködésről. Mindegyik abban bízott, hogy új találmányok révén sikerül a másik fél szabadalmait feleslegessé tenni, és akkor a győztes társaság egyedül marad a porondon. A küzdelem a technikai fejlődés szempontjából igen gyü-

mölcsözőnek bizonyult, mert számos újítás, tökéletesítés született belőle, üzleti célját azonban egyik fél sem érte el, úgyhogy végül mégis kénytelenek voltak megegyezni. Edison képviseletében Puskás folytatta a tárgyalásokat Bellékkel Londonban, és megállapodott velük, hogy harmincezer angol fontért átadja nekik megbízója szabadalmait. A telefont ezután világszerte Bellék vezették be, Puskás átment Párizsba, hogy ott Edison európai képviselője legyen, a Menlo-park gazdája pedig visszatért ahhoz az ötletéhez, amelyet annak idején a telefon miatt tett félre, de amely azóta is szüntelenül foglalkoztatta képzeletét.

13

Edison és Kruesi a műhely hosszú munkaasztalának dőlve szemlélte a tervrajzot. A feltaláló ceruzájával a rajz egyes részleteire mutogatva magyarázott:

— A sztaniollal borított hengert a fogantyúval lehet forgatni. Ugyanekkor a fogaskerék mozgatja ezt a csavarmenetes rudat, úgyhogy a membrán a henger forgatása közben lassan végigcsúszik a henger egyik végétől a másikig.

— Ez a membrán nagyjából hasonló a telefonéhoz — jegyezte meg a modellkonstruktőr.

— Persze. Csak éppen hogy a hanghullámok keltette rezgés nem szénport nyom össze többé vagy kevésbé, hanem ezt a tűt hozza mozgásba, amely azután a hengerbe, pontosabban az azt borító lemezre vési ugyanezeket a hullámokat. Fordítva azután a tű hozza rezgésbe a membránt, és meghallhatjuk a bediktált szöveget. Érti most már az egészet, nem?

— Természetesen. Értettem eddig is.

— Érteni én is értem — szólt most közbe a mellettük álló Carman—, de ön valóban azt hiszi, Mister Edison, hogy ez a masina, a fonográf, ahogyan ön nevezi, vissza fogja adni az emberi beszédet?

— Biztos vagyok benne!

— Én meg majdnem ilyen biztos az ellenkezőjében.

— Ne legyen olyan biztos! Várja meg a végét! Mennyi időre van szüksége a mintadarabhoz? — fordult Kruesihez.

— Gondolom, három-négy nap.

— Én pedig már most fel merek tenni egy doboz legfinomabb kubaszivart arra, hogy a fonográf néma lesz, mint a hal — tartott ki álláspontja mellett Carman.

— A legelső készülék talán valóban néma lesz. De azért én mégsem kockáztatnék ennyire könnyelműen ilyen drága szivarokat.

— Pedig én fogadni mernék, hogy ez a készülék sohasem fog zenélni meg énekelni.

— Nem is erre gondolok elsősorban — válaszolt Edison. — Bár meggyőződésem, hogy erre is alkalmas lesz, de én másban látom a fonográf legfőbb hasznát. Azt hiszem, főleg irodákban használják majd. Feleslegessé teszi a gyorsírókat. Ha valaki egy levelet akar lediktálni, egyszerűen a készülék elé ül, bemondja a szöveget a membránba, és a másoló tetszés szerinti időben leforgatja magának, és leírja. Kézzel vagy írógépen, mert úgy hallom, Remingtonék jó üzleteket csinálnak az írógéppel. Egyre inkább elterjed.

— Persze. Nagyon sok előnye van, amióta ön tökéletesítette — jegyezte meg Kruesi.

— De én abban sem hiszek, hogy ilyen célra alkalmas lesz a fonográf — tért vissza vesszőparipájára Carman. — Ismétlem, hajlandó vagyok erre fogadni is.

— Ha mindenáron veszíteni akar egy doboz szivart, nem gátolhatom meg ebben — felelte Edison mosolyogva.

Fogadtak. A fogadás eldőltére azonban nem kellett még három-négy napot sem várni, mert Kruesi harminc óra alatt elkészült a prototípussal. Őt is szerfelett érdekelte az eredmény.

Az egész vezérkar összegyűlt, amikor a modellkonstruktőr az első fonográfot a laboratórium asztalára állította. Batchelor kíváncsian szemlélte a szerkezetet, de egyikük sem nyúlt hozzá, mert ezt a jogot magától értetődően elsőnek Edison számára tartották fenn. Az „öreg" nem is váratott sokáig magára. Leült a készülék elé, a membrán fölé hajolt, egy pillanatra eltűnődött, majd elmosolyodott, a fogantyúval forgatni kezdte a hengert, és egy valamennyiük előtt ismeretes gyermekversikét dúdolt a fonográfba:

Marynek egy hószín gyapjas
barikája volt.
Bárhol járt a lány, a bari
utána loholt.

A dalocska befejeződött, és Edisonnak a hengert forgató keze is megállt. Aztán visszaigazította a tűt a henger elejére. Mindenki feszülten figyelt. Carman tekintete szinte odatapadt a membránra. Ott a tűt nézte, amely ismét végigfut majd a henger barázdáin, Kruesi a mennyezetre bámult, de a vak is látta rajta, hogy a légy zümmögését is meghallaná most akár száz láb távolságból. Edison a fogantyúhoz nyúlt, és egy pillanat múlva tisztán lehetett hallani:

Marynek egy hószín gyapjas
barikája volt . . .

Kissé fémes csengése volt a hangnak, nem is csengése, mert bizony eléggé halkan szólt, selypített is, néha túl gyorsan hangzott a szöveg, néha vontatottan, aszerint, hogy milyen gyorsan forgatta a hengert Edison, de a gép mégiscsak beszélt, elmondta ugyanazt, amit az előbb felvett.

— Sikerült! — kiáltott fel Jehl, a mérőműszerek specialistája, egyetlen lendülettel az asztal tetejére vetette magát, és ott három hatalmasat ugrott a levegőbe.

— Az öreg megtanította beszélni a sztaniollemezt! — lelkesedett Batchelor.

— Kérek egy kubaszivart — fordult Kruesi Carmanhoz.

— Soha ilyen boldogan nem vesztettem még el fogadást — felelte a főgépész. — A szivarokat holnap szállítom.

Maga Edison nem szólt egy szót sem. Amit ő érzett, több volt örömnél, ujjongásnál, csodálkozásnál. Mélységes megilletődés volt, szinte borzongás, mint aki most fogja fel igazán, micsoda beláthatatlan távlatok állanak a tudomány előtt, mi mindent tud az adni az emberiségnek, amit ma még csak el sem képzelünk. Aminthogy alig egykét napja nem elképzelni, de még csak elhinni sem akarták legközvetlenebb munkatársai azt, amiből íme, most valóság lett. Valóság lett a legelső kísérletre, amire maga sem számított. Ilyesmi nem fordult még elő, amióta első találmányához, a szavazatszámláló géphez fogott. De ha már a kezdet ilyen jó, ez nem azt jelenti, hogy ennyivel meg lehet elégedni, hanem ellenkezőleg, hogy folytatni kell a munkát.

Kruesivel együtt az egész éjszakát a fonográf mellett töltötte. Tíz-

szer, hússzor, ötvenszer kipróbálták a beszélőgépet. Közben rájöttek, hogy sokkal tisztább hangot kapnak, ha a sztaniollemezt gondosabban és feszesebben helyezik a hengerre, és előnyös az is, ha gyorsabban hajtják a fogantyúját. Így könnyebb volt megtartani az egyenletes ütemet is.

– Kezdetnek nem is olyan rossz! – jelentette ki másnap reggel Edison, ki tudja, hányadik kísérlet után. – Azt hiszem, nem kell vele Beach előtt szégyenkeznem.

– A Tudós Amerikai szerkesztőjére gondol? – kérdezte Kruesi.

– Őrá. Elviszem hozzá. Legyen szíves, szóljon, hogy kerítsenek megfelelő dobozt!

– Csak nem most akar elmenni?! Legalább harminchat órája megszakítás nélkül talpon van. Aludja ki magát, ráér ez holnap is!

Edison mosolyogva legyintett:

– Úgy látszik, még nem ismer eléggé, kedves Kruesi. Nyomát sem érzem a fáradtságnak. Nincs semmi okom a halogatásra.

Fél óra múlva már kopogtatott is Beach ajtaján.

– Szeretnék önnek mutatni valamit.

– Mit? Ha ön mutatni akar valamit, az bizonyára nagyon érdekes dolog lehet.

– Ezt döntse el ön – felelte Edison, és kibontotta a csomagot. A fonográf elé ült, de még mielőtt a fogantyúhoz nyúlt volna, belépett a lap egyik munkatársa. Meglepődve tekintett Edisonra, még sokkal inkább a furcsa készülékre, amelybe a feltaláló belehajolt.

– Kíváncsi, ugye, Mister Parkinson, hogy mi a csuda lehet ez? – kérdezte Beach mosolyogva. – Higgye el, én is, de éppen a legjobbkor jött, most fogjuk megtudni. Mister Edison legújabb találmánya. Nem hinném, hogy ön előtt titokban akarja tartani.

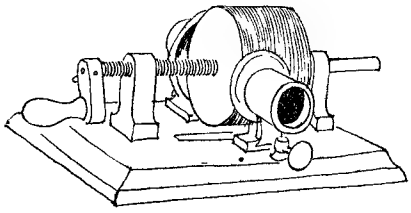

– Szó sincs róla! – nevetett Edison. – Máris bemutatom.

Forgatni kezdte a hengert, és megint a Mary kis bárányáról szóló gyermekdalocskát énekelte bele.

A két újságíró még mindig nem sejtette, mi lesz mindebből. Csak akkor esett le az álluk, amikor Edison visszajátszotta az imént bemondott szöveget. Nem győztek csodálkozni, újra meg újra hallani akarták a fonográfot, majd Beach, utána pedig Parkinson mondott be néhány szót. Mikor a feltaláló ezt is visszajátszotta, a két újságíró csodálkozásához nem csekély büszkeség járult, hogy így megörökítették magukat a tudomány történetében.

Az új találmánynak percek alatt híre terjedt a szerkesztőségi folyosón, és természetesen mindenki látni akarta. Szinte pillanatonként nyílt Beach szobájának az ajtaja, hogy újabb és újabb érdeklődő lépjen be rajta. Hamarosan már mozogni is alig lehetett a nem túlságosan nagy méretű helyiségben, és Beach kétségbeesetten kérlelte munkatársait:

— Uraim, rendkívül örvendetes számomra, hogy ilyen nagyfokú tudományos érdeklődés fűti önöket, de legyenek tekintettel az épület teherbíró képességére! Leszakad a padló, ha ennyien szorongunk egy szobában!

A figyelmeztetésnek azonban kevés foganatja volt, mindenki látni, főleg pedig hallani akarta a fonográfot. Edison újra meg újra lejátszotta nekik a hengert, néhány munkatárstól fel is vett, majd visszajátszott egy-két mondatot.

Másnap valamennyi New York-i lap tele volt az új találmány hírével. Hasábos, sőt nem egy helyen egész lepedőnyi oldalt betöltő tudósítások ismertették a technika új csodáját, de a sok és bő beszámoló között nem akadt egyetlenegy sem, amely megértette volna a fonográf működési elvét. Még kevésbé értette meg a nagyközönség, és nem egy ember egyszerűen valami szemfényvesztést, hasbeszélő fogását gyanította mögötte.

Mások viszont éppen ellenkezőleg, nem tudtak hová lenni a csodálkozástól és elragadtatástól. Valaki kitalálta Edisonra azt az elnevezést, hogy „Menlo-parki varázsló", ez aztán villámgyorsan elterjedt, és rajta is ragadt a feltalálón. Különvonatok ontották az embereket a Menlo-parkba, mert mindenki személyesen akart megismerkedni a fonográffal, amelyre időközben a feltaláló tölcsért szerelt a visszajátszáshoz. Végül Edison meghívást kapott, hogy személyesen

mutassa be találmányát Rutherford Hayesnek, az Egyesült Államok elnökének.

Az első fonográfokból nem sok készült, és ezeket nagyrészt összevásárolta egy kereskedelmi vállalkozás, amely azután szétküldte őket az ország különböző vidékeire, és ott belépőjegy ellenében mutogatta. Néhol ez a mutogatás valóságos vásári mutatvánnyá süllyedt, hókuszpókuszokkal és csinnadrattával. Varázslóköpenyes, -süveges, -pálcás artista mutatta be a készüléket a közönségnek, amelynek tagjait végül felszólította, hogy ne sajnáljanak némi további anyagi áldozatot hangjuk megörökítése érdekében. Mikor azután néhány ember erre is jelentkezett — mindig jelentkezett —, akkor ezekkel bemondattak valamilyen szöveget, majd fekete lepel borult a készülékre, újabb varázsigék hangzottak el, a lepel újra lehullt, és a tölcsérből mindenki visszahallhatta a korábbi jelentkezők hangját. Így vált — legalábbis a kezdeti időben — élelmes vállalkozók kezén népbolondító üzletté, amit Edison a tudomány haladásának szánt. Nem csoda, hogy nemcsak a feltalálónak ment el tőle kissé a kedve, hanem a komoly emberek is gyanakvással fogadták.

Egy alkalommal két középkorú férfi jelent meg a Menlo-parki laboratóriumban.

— Lewis Miller vagyok — mutatkozott be egyikük —, kísérőm pedig John Vincent methodista püspök.

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte Edison udvariasan.

— Azért jöttünk — vette át a szót a püspök —, mert szeretnénk személyesen meggyőződni az ön fonográfjának a működéséről. Annyi mindent hall az ember, jót is, rosszat is, meg vannak ezek a mutatványok is...

A gyáros elkedvetlenedett arccal legyintett:

— Azokért nem vállalok felelősséget. Semmi szerepem nincs bennük, és higgyék el, nekem a legkínosabb, hogy ilyesmire használják fel a találmányomat. De mit tehetek? A szabadalmi jog csak azt biztosítja, hogy más nem utánozhatja a találmányomat. De hogy aki szabályosan vásárolt belőle néhány darabot, mit csinál vele, abban én nem korlátozhatom.

— Ezt mi is tudjuk, de mégis örülünk, hogy az ön szájából halljuk

ezt a nem túlságosan hízelgő nyilatkozatot — vette át a szót Miller. — Egy okkal több, amiért személyesen kívánunk meggyőződni, tulajdonképpen mi is ez a fonográf.

— Ön nyilván megérti az én szempontjaimat — folytatta Vincent püspök. — Hozzám mint egyházunk egyik vezetőjéhez sokan fordulnak különféle kérdéssel, egyebek mellett ebben az ügyben is, és szeretnék nekik olyan választ adni, amelynek helyességében biztos vagyok.

— Teljesen megértem önöket, és készséggel állok rendelkezésükre. Mit óhajtanak?

— Ha lehetne közelebbről megtekinteni ezt a beszélőgépet.

— És esetleg néhány szót . . . — kezdte Miller, de Edison közbevágott:

— Ennek semmi akadálya, és ha kívánják, bele is beszélhetnek a fonográfba.

— Épp ezt akartam kérni — fejezte be Miller.

Edison bevezette vendégeit egy szobába, ahol fonográf állott.

— Tessék! — mutatott rá.

Mindketten némi gyanakvással nézték a furcsa szerkezetet, főleg Vincent, aki jobbról-balról, elölről-hátulról, alulról-felülről tüzetesen szemügyre vette, nincs-e benne valami csalafintaság. A feltaláló mosolyogva figyelte vendégeit.

— És lehetne, ahogyan az imént mondta, néhány szót beszélni is bele? — kérdezte végül a püspök.

— Hogyne! Hiszen magam ajánlottam — felelte Edison, és elmagyarázta a gép működését.

A püspök a fonográf elé ült, láthatólag nem minden elfogódottság nélkül kezdte csavarni a fogantyút, de aztán erőt vett magán, és hihetetlen sebességgel hadarta a membránba:

— Fáres, Támár, Esrom, Aminádáb, Naásson, Boáz, Ráháb, Obed, Roboám, Abija, Uzziás, Joathám, Akház, Manasses, Jekóniás, Salathiel, Zorobábel, Abiud, Eliákim, Azor, Sádok, Akim, Eliud, Eleázár, Matthán.

Mikor megvolt vele, kérdő pillantást vetett a házigazdára. Edison úgy érezte, mintha ebben a pillantásban némi diadalmaskodó gúny is lenne. A feltaláló azonban nyugodtan fordult másik vendégéhez:

— És ön? Tessék, rajta! — mutatott a fonográfra.

— Köszönöm, nekem elég, amit a püspök úr mondott — felelte Miller.

— Ahogy tetszik. Szóval akkor játsszam vissza?

— Arra kérjük.

Edison átkapcsolta a hangszóróra, és forgatni kezdte a hengert. Újra felhangzottak a bibliai nevek Fárestől Matthánig. Miller is, főleg azonban Vincent feszülten figyelt. Közben a püspök arca egyre derűsebb lett, és amikor a fonográf elhallgatott, valósággal sugárzott róla az elismerés.

— Gratulálok, őszintén gratulálok — rázta meg a feltaláló kezét. — Meg kell vallanom, abban a hiszemben jöttem ide, hogy valami csalással, szemfényvesztéssel lesz dolgom. Még önmagamban sem akartam azonban végleges ítéletet mondani, amíg meg nem győződtem az igazságról. Hát most meggyőződtem. Itt semmiféle csalás, hasbeszélőfogás nem lehetséges. Nincs ember az Egyesült Államokban, aki ezeket a neveket ilyen gyors ütemben utánam tudná mondani. Ez valóban egy beszélőgép. Még egyszer szívből gratulálok!

— Minden tekintetben csak csatlakozni tudok a püspök úrhoz — fűzte hozzá Miller, és ő is kezet rázott Edisonnal. — Amint már ő is elmondta, attól tartottunk, hogy nagy szélhámost fogunk leleplezni. Ehelyett egy nagy tudóssal volt szerencsénk megismerkedni. Sajnos, ritkán érik az embert ilyen kellemes csalódások!

14

Barker professzor átnyújtotta a kormozott üvegű távcsövet Edisonnak. Egy pillantást vetett zsebórájára, amely előtte feküdt az asztalon.

— Még negyvenöt másodperc, amíg a Nap sarlója teljesen elfogy — mondotta.

— De a tasimeter máris jelzi a hőmérséklet csökkenését — jegyezte meg büszkén Edison.

— Igen, láttam azt is — felelte a pennsylvaniai egyetem fizika- és kémiatanára. — Valóban csodálatosan érzékeny hőmérőt alkotott ezzel a műszerrel.

— Nekem egy másodpercig sem volt kételyem abban, hogy azonnal megmutatja a napfogyatkozás révén bekövetkező hőcsökkenést. Ennél különb dolgokra is képes ez az én tasimeterem. Néhány hónappal ezelőtt . . . — hirtelen elhallgatott, mereven bámult a távcsőbe, majd elragadtatva kiáltott fel: — Valóban csodálatos látvány! A Hold már teljesen eltakarta a Napot. Ne mulassza el ezt a pillanatot! — azzal átnyújtotta Barkernek a messzelátót.

— Úgy van! Bekövetkezett a teljes napfogyatkozás — felelte a tanár, és ellenőrzésképp ismét az órájára tekintett. — Viszont a Nap koronája teljesen tisztán látszik . . . A tasimeter tovább süllyedt . . . Valamit kezdett az előbb erről. Hogy néhány hónappal ezelőtt . . .

— Igen. Azt akartam elmesélni, hogy röviddel azután, amikor harmadik gyermekem, William Leslie megszületett, a fürdőszobában voltam a tasimeterrel. Előkészítették számára a fürdőt, majd behozták a csecsemőt. Nem is hinné, professzor úr, ennek a pici kis testnek a hőmérsékletét nyomban megérezte a műszer, pedig legalább tíz láb távolságra volt tőle. Később éppen ennek a tapasztalatnak a hatására külön megfigyeltem a működését ilyen szempontból is, és kiderült,

hogy még harminc láb távolságból is jelezte egy emberi test hőmérsékletét... De milyen sötét lett közben!

— Természetes! — nevette el magát Barker. — Hiszen nem süt a Nap. Még egy-két másodpercig — fűzte hozzá újabb pillantást vetve az órára.

— Akár lámpát lehetne gyújtani.

— Sajnos, Wallace-t nem hoztuk magunkkal — felelte a professzor mosolyogva.

— Wallace-t? Az kicsoda? — érdeklődött Edison.

— Nem hallott még róla? Nagyon érdekes ember. Már hosszú ideje kísérletezik, hogy a villamosság felhasználásával csináljon valami korszerű világítóberendezést.

— A villamosság felhasználásával? Hiszen az megvan!

— Hogyne! Az ívlámpa, melyet két egymással szemben álló szénrúd alkot. Csakhogy annak egy csomó hibája meg fogyatékossága van. Először is nagyon drága. Azután a fénye túlságosan éles, és ennek folytán túlságosan éles az árnyék is. Nagyon sok meleget fejleszt. Nehéz eltalálni a két szénrúd megfelelő távolságát. Pontosan annyira kell ugyanis állniok egymástól, hogy az elektromos szikra még átugorjék a másik rúdra, „ívet húzzon", tehát világítson. Sem kisebb, sem nagyobb nem lehet a távolság. Mivel azonban a használatban a pozitív rúd fogy, állandóan újra meg újra kell szabályozni a távolságot. Végül pedig az elektromos ív egyfolytában zúg, amit persze észre sem veszünk, ha egy ilyen ívlámpa az utcán egy magas pózna tetején van, de bizony már nagyon kellemetlen a szobában... De minek magyarázom ezt ilyen részletesen, nyilván ön is jól tudja.

— Szóval Wallace a szoba, vagy mondjuk: általánosságban a lakás világítására akar elektromos áramot használni?

— Persze! Nem mondtam?

— Csak annyit, hogy korszerű világítóberendezést szeretne feltalálni. Azért nem értettem első pillanatban. Így persze más... Nagyon érdekes probléma.

— Feltétlenül az... Nem mondom, a gáz sokat javított a helyzeten, de azért nem az igazi. Először is veszélyes. Amióta egy csomó helyen bevezették, szinte alig telik el nap halálos baleset nélkül. Persze ha az

emberek már megszokták, hogy fokozott óvatosságra van szükség, a szerencsétlenségek száma csökkenni fog, viszont mindig lesznek területek, ahová újonnan vezetik be a gázt, ahol tehát még nem szokták meg ezt az óvatosságot . . . Azután van más hátránya is, bár ez csupán kényelmetlenség. A petróleumlámpát meg lehet fogni és átvinni egy másik helyiségbe, akinek ott van éppen dolga. A gázlámpával ez nem lehetséges. Ennélfogva vagy sötétben kell az illetőnek botorkálnia, vagy egy perc miatt felgyújtani a gázlángot, napjában esetleg tíz-tizenötször. És magáig a lámpáig ekkor is sötétben kell eltapogatódznia. Szóval mindezeken a bajokon segítene, ha Wallace-nak sikerül valami okosat kitalálnia . . . Azt hiszem, ez önt is érdekelné.

— De még mennyire! Tudja, hogy minden érdekel, ami a villamossággal kapcsolatos.

— Látogasson el egyszer velem Wallace-hoz! Én jól ismerem és biztosan tudom, hogy nagyon örülne önnek, az ön számára pedig, Mister Edison, ugyancsak nagyon tanulságos lenne ez a látogatás.

— Boldogan elmegyek, ha Wallace szívesen lát. Mondom, hogy minden szerfelett érdekel, ami elektromosság.

— Wallace nemcsak szívesen, hanem a legnagyobb örömmel látja, erről biztosítom. Ha hazaértünk, majd megbeszélem vele, és aztán értesítem önt.

— Nagy hálára kötelez.

Valóban röviddel azután, hogy a napfogyatkozás megfigyelésére Rawlinsba küldött expedíció visszatért, Edison értesítést kapott Barkertől, hogy Wallace örömmel várja bármikor ansoniai laboratóriumában. A feltaláló nem mulasztotta el az alkalmat, és néhány nap múlva Barker társaságában meg is jelent Wallace-nál.

— Azt hiszem, ön az első látogatóm, aki igazán tudja, milyen nehéz fába vágtam a fejszémet — mondotta Edisonnak Wallace, amikor bementek a laboratóriumba. — Ön korunk egyik legismertebb feltalálója, s bár nem a világítás, hanem a távíró kapcsán eleget foglalkozott villamossággal, és éppen a gyakorlati kérdésekkel. Jól tudja tehát, hogy mindeddig megoldatlan probléma az elektromos áram elosztásának a kérdése, hiszen minden egyes lámpához külön áramforrást hasz-

nálunk. Nekem pedig éppen ezzel a problémával kell megbírkóznom, ha eredményt akarok elérni.

— Valamennyire ismerem az ügyet, Barker professzorral is beszélgettünk róla.

— Szóval nincs szüksége hosszú magyarázatra. Én most olyan megoldást keresek, amely enyhe és egyben egyenletes fényt ad egy helyiségben. Két irányban kísérletezem. Részint abban, hogy egyetlen közös áramforrásból több ívlámpát tápláljak egyszerre, részint pedig abban az irányban, hogy egy ívlámpában ne két szénrúd legyen mindössze, hanem több. Most éppen egy kétszer huszonnégy szénrudas lámpát készítettem.

— A szénrudakkal most mi a helyzet? Még mindig kézzel kell utánaigazítani? — kérdezte Edison.

— Nem, ezen már túl vagyunk. Önműködő szerkezet tolja előre az állandóan fogyó pozitív rudat. Hiszen enélkül nem is lehetne szó arról, hogy háztartási világításként kísérletezzünk az ívlámpával.

— Éppen erre gondoltam én is, ezért kérdeztem. Nehezen képzelhető el, hogy bárki is hajlandó lenne negyedóránként igazgatni a szénrudat, arról nem is beszélve, hogy egyáltalán nem olyan könnyű eltalálni a megfelelő távolságot.

— Persze — bólogatott Wallace. — De mondom, ez már megoldódott. A legegyszerűbb, ha személyesen győződik meg az eredményről.

Befüggönyözte az ablakokat, és felgyújtott először egy, majd több ívlámpát. Éles, vakító fény töltötte meg a laboratóriumot, és halk zúgás hallatszott.

— Ez az, amiről beszéltem — jegyezte meg Barker. — Lakásomban vagy tanári szobámban engem mérhetetlenül idegesítene ez az állandó zúgás.

— Megszokás dolga — felelte Wallace. — Én már nem is hallom. Legfeljebb most, hogy szó esett róla. De ha nem hívja fel valaki a figyelmem, akkor észre sem veszem.

— Engem sem zavar — nevette el magát Edison —, de ennek alkalmasint az az oka, hogy én tízszer ilyen erős zúgást sem hallanék meg. Hacsak nem veszem a fogam közé, de ívlámpával ezt bajos megtenni. A laboratóriumomban azonban szívesen felszerelnék néhány ívlámpát,

ott éppen ilyen éles fényre van szükség. Viszont rendszerint amúgy is elég nagy a zaj, hogy a munkatársaim se vegyék észre a zúgást.

— Nagy kitüntetés lenne számomra, ha felszerelhetném a Menlo-parkot ívlámpákkal. Még Edison is Wallace-féle lámpákat használ! Ez a legszebb elismerés.

— Ezt az elismerést máris megkapta. Valóban felszerelek ilyen lámpákat.

— Ezek szerint tehát ön sem tud okosabbat. Pedig titokban abban bíztam, hogy belép ide, és tíz perc alatt megoldja az áram elosztásának és a lakás korszerű világításának a problémáját — jegyezte meg Barker kötődve.

— No, ilyen gyorsan azért az nem megy! — válaszolta Edison nevetve, majd egyszerre elkomolyodott. — Annyi azonban bizonyos, ha valamikor a villanyvilágítás kérdésével kívánnék foglalkozni, egészen másképp fognék hozzá.

— Másképp? Hogyan? — érdeklődött élénken Wallace.

— Nem elektromos ívvel, hanem valamilyen izzó vezetékkel.

Wallace elnevette magát:

— Az nem megy. Már sokan próbálták. A platina- és az iridiumszál izzik is, és egészen szépen világít.

— Hát akkor?

— Csak éppen két baj van. Először is már önmagában rendkívül drága . . .

— No persze! — jegyezte meg Barker.

— . . . azután meg az izzási hőfok nagyon közel esik az olvadáspont-hoz. Ennélfogva az áramerősség legcsekélyebb ingadozása is elegendő ahhoz, hogy a fény elhalványodjék, illetve, hogy a fémszál elolvadjon. Eddig még nem volt olyan lámpa ebből a fajtából, amely három percnél tovább égett volna. Így tehát mégmérhetetlenül drágább lenne ez a lámpa, ha akadna egyáltalán olyan bolond, aki hajlandó hárompercenként lámpát cserélni.

— Nem, ez természetesen nem képzelhető el — hagyta helyben Edison. — Én azonban mégis azt hiszem, hogy ezen az úton kell a megoldást keresni.

— Nosza! — kiáltott fel Barker. — Miért nem keresi meg?!

Edison elnyomta a szivarját, elgondolkozva meredt a hamutartóra, majd hirtelen mozdulattal felkapta a fejét, és Barkerre tekintett.

— Tudja mit? Talán meg is keresem!

— Ha ezen az úton keresi, az csak kárba veszett fáradság lesz. Mondom, sokan próbálták már — ismételte Wallace.

— De én még nem! — felelte Edison nyugodt mosollyal.

Ugyanilyen mosoly ömlött el másnap az arcán, amikor hazafelé menet a vonatban egyszerre eszébe ötlött: jövet még csak nem is gondolt arra, hogy a villanyvilágítással foglalkozzék, most meg sehogyan sem megy ki a fejéből. Amióta csak eljött Wallace-tól, egyre az izzó fémszálas villanylámpa, az izzólámpa járt az eszében.

De képzelete csodálatos módon nem egyetlen, sugárzó lámpa körül forgott. Ezt szinte máris úgy vette, mint kész, befejezett tényt. Előbbutóbb meglesz, ebben biztos volt, az egész csak technikai probléma. Persze, megoldásra váró technikai probléma, és olykor-olykor a robogó vonat ablakán kitekintve maga is elmosolyodott, hogy miért veszi olyan biztosra ennek a problémának a megoldását. Gondolatai mégis újra meg újra oda tértek vissza, mintha az izzólámpa máris meglenne, és most csak az van hátra, hogyan lehet a villanyvilágítást a magánlakások tíz- és százezreibe bevezetni, hogyan lehet egy város villanyfogyasztását megszervezni és biztosítani. Ez lesz a sokkal nehezebb feladat, amelynek megoldásánál technikai, biztonsági, városrendezési, szervezési, pénzügyi szempontok egyaránt felmerülnek majd.

Mikor hazaért, csupán néhány szót váltott feleségével, öt percet eljátszogatott Marionnal és ifjabb Thomas Alvavel, ránevetett még bölcsőben fekvő, legkisebb fiára, Williamre, azzal már sietett is át a gyártelepre. De itten is csak kutyafuttában érdeklődött Kruesitől, Batchelortól, Jehltől, mi újság; a műhelyekbe meg éppen csak hogy bekukkantott, aztán ment a könyvtárba. Előszedett mindent, ami a gázvilágításra vonatkozott, szakkönyveket, régi technikai folyóiratokat, a gázmérnökök egyesületének jegyzőkönyveit. Napokig szinte ki sem mozdult a könyvtárból, de amikor tanulmányaival végzett, többet tudott a gázról bármely szakembernél. Nemcsak azt, hogy a világítógáz mennyi idő alatt eszi meg a vezetéket, egy köbméter gáz elégetése mennyi oxigént fogyaszt el a helyiség levegőjéből, évenként

hány gázbaleset történt Amerika nagyvárosaiban, hanem azt is, hogy mennyi volt a gázfogyasztás az év különböző hónapjaiban összesen és az egyes fogyasztók átlagában, vagy hogy mennyi tőkét fektettek be a gáztársaságok a különféle berendezésekbe. Ismerte a legjobb gáztechnikusok véleményét is, amely szerint a jövőben a gáz felhasználása inkább a főzésre és fűtésre korlátozódik majd, míg a világításra valamilyen megfelelőbb energiaforrást kell találni.

Tudta azt is, hogy a villanyvilágítás bevezetéséhez nagy tőkére lesz szükség. Sok pénzt emésztenek fel maguk a kísérletek is, ezt azonban győzte volna. De a vasúti fülke falai között szőtt első elképzeléseiben sem az volt a célja, hogy valami olyasmit alkosson, amelynek egyelőre csupán elméleti, tudományos jelentősége van, és évtizedekbe telik, amíg az emberiség közkincsévé válik. Nem, ő azt akarta, hogy az elképzelhető legrövidebb időn belül százezrek használják a villanylámpát. Ennek a megvalósításához pedig dollárokban is százezrek kellenének még akkor is, ha pusztán a technikai feladatokat tekinti. De nyilvánvaló, hogy meg kell majd küzdenie a gáztársaságokkal is, amelyek nem fognak egykönnyen lemondani piacukról. Ennyire már ismerte a kapitalizmust. Elengedhetetlen tehát, hogy ő is megfelelő tőkével rendelkezzék.

Neve már eléggé ismert volt, így talált pénzembereket, akik bíztak benne, bíztak abban, hogy neki sikerül, ami előtte annyi másnak nem sikerült: az elektromos áram elosztása, a nagy élettartamú és gazdaságosan világító izzólámpa megalkotása és a szükséges hálózat megtervezése. Ezekkel az emberekkel együtt létrehozta az Edison Villamossági Társaságot 300 000 dollár alaptőkével.

Akik a vállalkozásba pénzt fektettek, azokat alig vezette más, mint Edison személyes képességeibe vetett bizalom. Hiszen amikor híre terjedt, hogy mire adta a fejét a Menlo-parki varázsló, a tekintélyes szakemberek egész sora jelentette ki, hogy az izzólámpa megoldhatatlan probléma, akadtak, akik „álmodozónak, szájhősnek, bolondnak" nevezték, az angol alsóház pedig szakbizottságot küldött ki, amely a legtekintélyesebb villamossági szakemberek meghallgatása után kijelentette, hogy az izzólámpa megvalósíthatatlan ábránd.

De Edison nemcsak nem törődött ezekkel a szakvéleményekkel, ha-

nem legnagyobb részükről egyszerűen tudomást sem vett. Laboratóriumában dolgozott munkatársaival együtt. A laboratórium falán óra függött, amelynek azonban nem volt szerkezete. Ez azt jelképezte, hogy ebben a helyiségben nem az idő múlása szabja meg, meddig dolgoznak, hanem a feladat, amelyet meg kell oldani. Kruesi, Batchelor, Jehl, Ott, Carman ugyanúgy dolgozott, mint maga az „öreg": néha két, esetleg három napot egyfolytában. De amikor nem bírták már ezt a hajszát, akkor is leginkább éjszaka folyt a tevékenység. Edison napokig haza sem ment, ehelyett hajnali három-négy órakor a munkaasztal tetejére feküdt, ott nyomban elaludt, és néhány óra múlva folytatta a kutatást. Gyakran itt aludtak munkatársai is, de ha valakit túlságosan elnyomott az álom, vidám társai egy bádogdobozba szerelt kereplővel olyan lármát csaptak a fülébe, hogy attól a holt is felébredt volna. Pihenésül inkább az éjszakai étkezések szolgáltak, amikor el is beszélgettek, énekeltek, főleg a jóhangú Böhm, vagy Edison orgonált olykor.

Mi volt az a lázas munka, amely a Menlo-park egész vezérkarát hetekig, hónapokig ennyire igénybe vette? Egy bizonyos szálat kerestek. Azt tudta Edison, hogy ha fehérebb fényt akar, magasabb hőfokra kell a szálat izzítani. Viszont a platinát az olvadáspontja — 1750 C° — fölé biztosan nem hevítheti, sőt állítólag már alacsonyabb hőfokon is baj van vele. A laboratóriumban ezért különféle szénszálakkal is kísérleteztek, hiszen a szenet ebben az időben még nem tudták megolvasztani, de az alapelvek tisztázására irányuló kísérleteket főleg platinával, majd ennek iridiumot vagy cirkont tartalmazó ötvözeteivel folytatták. A fémszálakkal az volt a legfőbb baj, hogy már jóval az olvadáspontjuk alatt rohamosan veszítettek súlyukból, olyan hőmérsékleten is, amelyre pedig fel kellett hevíteni őket, hogy megfelelő fényt adjanak. Ha ilyen fémszálra rákapcsolták a feszültséget, a fémszálnak nagyon hamar csak hűlt helyét találták.

— De hová lesz az elveszett platina? — kérdezte Jehl, amikor már legalább ötvenedszer mérték meg, hogy egy ötezred hüvelyk átmérőjű platinaszál húsz perc alatt három milligrammal lett könnyebb.

— Azt a legkönnyebben úgy állapíthatjuk meg, ha börtönbe fogjuk — vetette fel az ötletet Batchelor.

— Börtönbe?

– Például egy teljesen zárt üvegburába.

– Nem rossz gondolat – helyeselt Edison is. – Egyelőre megteszi bármilyen tiszta palack is.

Palackot kerítettek, bevezették a platinaszálat, aztán lepecsételték az üveg száját. Izzás közben az üveg meglehetősen gyorsan elhomályosult, majd szürke, végül szinte fekete lett, úgyhogy még magát az izzó szálat sem lehetett látni.

– Szóval itt van a platina! – kopogtatta meg az üveg falát Batchelor.

– Ide lerakódik, attól homályosul el az üveg.

Jehl beleegyezően bólogatott:

– Kétségtelen. Csakhogy ettől még mindig nem tudjuk, mit lehet ez ellen tenni.

– Ehhez először azt kellene tudnunk, hogy tulajdonképpen mi ez a lerakódás – vetette közbe Ott. – Persze a platinából származik, de...

– Nyilván platinaoxid – szólt Carman.

– Ugyan! – legyintett Jehl. – Akkor ez lenne a világon az első platina, amely oxidálódik.

– Várjunk csak! – szólt közbe hirtelen Edison. – Persze hogy nem oxid, de mégis erről jutott valami az eszembe. Próbáljuk meg kiszivattyúzni a levegőt.

– Ha nem oxid, akkor mit vár a levegő kiszivattyúzásától? – kérdezte Jehl.

– Nézzük meg! – makacskodott a főnök.

Egy palackból kiszivattyúzták a levegő egy részét, és valóban most már jóval lassabban következett be az elsötétedés, a szál pedig sokkal fehérebb fényt adott, mint korábban, noha ugyanazt a feszültséget kapcsolták rá.

– Természetes – bólogatott Edison. – A levegő áramlása révén igen jól vezeti a hőt, és így a szálban fejlődő hőenergia nagy részét elvonja. Más szóval: nem a szál melegszik fel, hanem a levegő. De ha megfelelően megritkítjuk a levegőt, akkor kisebb feszültséggel is elérjük a szükséges izzási hőfokot, és így kevesebb energia befektetése árán, gazdaságosabban fogunk fényt termelni. Csak persze nem palackokra, hanem megfelelő üvegburákra van szükségünk... És ezek a

higanyszivattyúk sem nevezhetők eszményinek. Sokra éppen nem megyünk velük.

Először tehát üvegburákat próbáltak rendelni, de az üveggyárak sehogyan sem tudtak megfelelőt szállítani. Végül is kénytelenek voltak maguk berendezkedni az üvegburák előállítására a laboratórium egyik kis szárnyépületében. Mire ezzel meglettek, Edison is megjavította a higanyszivattyút, úgyhogy most már sokkal nagyobb fokú légritkítást lehetett elérni. A kísérleteket egyszerre több irányban is folytatták. Igyekeztek megkeresni a megfelelő szálvastagságot, az izzítófeszültség helyes értékét, és egyre növelték a légritkítás fokát is. Előbb két, majd négy, azután hat-hét óra hosszat izzott a platinaszál, mielőtt az üveg elfeketedett. Végül kilenc óra hosszat égett már a lámpa, és az üvegburán semmi lerakódás sem látszott, de ennél hosszabb élettartamú villanykörtét nem sikerült csinálniok. Pedig ekkor már olyan szivatytyúval rendelkeztek, amellyel egymilliomod atmoszférás légritkítást tudtak elérni, és a platinával meg platinaötvözetekkel végrehajtott kísérletek száma meghaladta az ezerhatszázat. A villanyvilágítás gyakorlati megvalósításától azonban éppen olyan távol álltak, mint a kísérletek elején.

Valóban éppen olyan távol? Nem! Mert ha ezzel a lámpával még csak gondolni sem lehetett arra, hogy a villanyvilágítás a gáznak vagy akár csak a petróleumnak a versenytársa legyen, mégis sokat tanultak az eddigi kísérletekből. Megtanulták elsősorban azt, hogy légmentes üvegburába kell zárni az izzószálat. Rájöttek arra is, hogy előnyös, ha a levegő kiszivattyúzása közben is izzik a fémszál, mert így majdnem légmentessé lehet tenni a bura belsejét. Később, amikor ismét visszatértek a szénszálhoz, tapasztalataikat ott is felhasználták. Persze a szénszálat csak akkor kezdték el izzítani, amikor a levegő nagy része már eltávozott. Egyébként elégett volna a szál, így azonban csak tömörödött, mechanikailag tehát erősebb lett. Mivel pedig kevesebb oxigén is maradt a burában, megnövekedett az élettartama is. Még egy előnye volt a szénszálnak: az, hogy bár magasabb hőmérsékleten izzították, és így fehérebb fényt is adott a platinánál, mégis jóval kisebb volt a „párolgása".

Amikor ugyanis kiderült, hogy a rendelkezésre álló vagy elképzel-

hető módszerekkel a platinaszál legfeljebb kilenc óra hosszat életképes. Edison újra a különféle szénszálakhoz fordult. Mindent elszenesítettek a laboratóriumban, ami csak a kezük ügyébe került. Az elszenesítés egy olvasztókemencében történt, és ebben a kemencében egyik nap csomagolóvászon rostja, másikon parafa, harmadik nap celluloid, majd lámpabél, babérfa, buxusfa, kókuszdió héja, kókuszdió szőre, különféle rajzpapír, horgászzsineg, selyempapír, madzag, grafit, kátránnyal átitatott papiros, forró kátrányban áztatott gyapot, len, hikoridió, cédrusfa, juharfa szilánkja, különféle cérna, vászon és gyapot, lámpakorommal átitatott fonal, tapló volt. Az így nyert elszenesedett fonalakat sorra kipróbálták. Egyik gyengébb, a másik jobb eredményt adott, de kielégítőt egyik sem.

Már harminc órája dolgozott egyfolytában valamelyik nap Edison, és éppen arra gondolt, hogy néhány órára lefekszik aludni az asztalra, amikor jelentették, hogy keresik.

— El akartam küldeni, hogy most nem lehet Mister Edisont zavarni, de sehogyan sem hagyta magát. Azt felelte: Alva — így mondta — nagyon megharagszik majd, ha megtudja, hogy ő hiába járt itt, mert ő még egészen fiatal gyerekkora óta ismeri Mister Edisont.

— Hogy hívják ezt az embert?

— Valami Mackenzie.

— Mackenzie, az öreg Mackenzie! — kiáltott fel Edison lelkesen. — Ő tanított meg táviratozni. Hol van az öreg fiú? Azonnal engedje be.

De amint kimondta, már maga is elindult gyors léptekkel az egykori állomásfőnök elé.

Mackenzie kinn várt a kapu előtt. Bizony eléggé eljárt felette az idő, háta meghajlott, arcaráncos volt, haja ősz, csupán szakállát tarkították sűrűn vörös szálak.

— Mackenzie!

— Al! Tudtam én azt jól, hogy te nem fogsz engem elküldeni. Csak ezek a te ajtónállóid!

— Ne haragudjék rájuk. Utasításuk van rá, hogy ne engedjenek be senkit hívatlanul. Teljes képtelenség lenne különben dolgozni . . . Jaj, be örülök, hogy látom! Meséljen: mi újság? . . . De gyerünk beljebb, csak nem fogunk itt künn álldogálni!

— Újság? — kezdte Mackenzie már benn a laboratóriumban. — Hát az van éppen, eléggé szomorú. Elküldtek a vasúttól. Harmincöt évig voltam állomásfőnök és távírász, de most azt mondják, megöregedtem, fel is út, le is út. Náluk öregedtem meg, de hát mit számít az?! Amíg fiatal voltam, dolgozhattam; megöregedtem, most mehetek koldulni . . . De hát kihez? — folytatta zavartan. — Arra gondoltam, volt nekem valamikor egy fiatal barátom, az az újságosfiú a vonaton, Al, elmegyek ahhoz . . . Az majd ad valamit, nem hagy éhen halni.

Hogy befejezte, kissé megkönnyebbülten sóhajtott fel. Nehéz volt elmondania, és örült, hogy túlesett rajta. Most várakozóan tekintett az egykori vasúti árusra, aki ilyen híres ember lett. Edison azonban tagadóan rázta a fejét.

— Nem, Mackenzie, én nem szívesen adok alamizsnát, és magának nincs is arra szüksége. De ez nem jelenti azt, hogy éhen hagyom veszni. Pénzt, alamizsnát senkinek sem adok, de munkát mindenki kaphat nálam.

— Milyen munkát tudok én még elvégezni, amire itt szükség van? — kérdezte Mackenzie csüggedten.— Táviratozni itt nem kell, vonatokat irányítani még sokkal kevésbé.

— Nem. Táviratozni itt valóban nem kell, vonatokat sem irányítunk ebben a laboratóriumban. És bár most igen nagy munkában vagyunk, valóban nem tudnék hirtelenjében olyasmit mondani, amiben segíthet. De mondok mást. Ami sokkal hasznosabb, mint valami tessék-lássék munkát végezni, és sokkal több, mint valami alamizsna.

— Mi az?

— A minap láttam New Yorkban egy hirdetést, hogy ötezer dollárt kínálnak egy jó tűzjelző berendezésért.

— Hogy tudnék én egy ilyen tűzjelző készüléket csinálni?! — kérdezte Mackenzie, ismét elvesztve előbb már felcsillanó reményét. — Könnyű ezt mondani egy ilyen híres feltalálónak, de én még soha életemben nem találtam fel semmit.

— Ugyan! — legyintett Edison. — Ez csak nem akadály! Távírász volt, feltétlenül ért tehát annyit az elektromossághoz, mint amennyit én értettem, amikor foglalkozni kezdtem vele. Mégis megcsináltam a

szavazatszámláló gépet. Igaz, hogy nem kellett senkinek, de azt mindenki elismerte, hogy a találmány jó. Magát azonban nem fenyegeti ez a veszedelem, mert a tűzjelző készülékre szükség van.

— Fogalmam sincs róla, hogyan kezd az ember ilyesmihez.

— Legelőször menjen be New Yorkba, és tudja meg pontosan, hogy mit akarnak. Azután kijön ide, és itt megcsinálhatja a készüléket. A laboratórium rendelkezésére áll. Nemcsak a helyiség, hanem minden szerszám, műszer, anyag, ami csak kell. Azonkívül itt vagyok én, és itt vannak a munkatársaim. Bármilyen segítségre, tanácsra van szüksége, mindenkor nyugodtan fordulhat hozzánk.

— Ha megtudta, hová kell a tűzjelző berendezés, műhelybe, gyárba, áruházba, azonnal szólhat, és készséggel segítek kifundálni valamit — jelentkezett Batchelor.

— Mindegyikünk örömmel segít — fűzte hozzá Kruesi.

— Hiszen nagyon jó lenne! — sóvárgott Mackenzie. — Ötezer dollár! Még életemben nem láttam ennyi pénzt egyszerre.

— No! Meg kell próbálni! — buzdította tovább Edison. — Egészen bizonyos, hogy sikerül. Egy távírász ne tudna megcsinálni ilyen semmiséget?!

— Hát megpróbálom. Hol volt az a hirdetés?

Edison elmagyarázta neki, közben Kruesi Batchelorral suttogott. Mikor azután Mackenzie búcsúzkodásba fogott, a modellkonstruktőr elébe állt, kezében egy ollóval.

— Szeretnék kérni valamit, mielőtt elmegy.

— Tőlem? — lepődött meg az egykori állomásfőnök. — Tessék! Ha megtehetem...

— Néhány szálat kérek a szakállából.

— A szakállamból?! — rökönyödött meg Mackenzie, és önkéntelenül egy lépést hátrált, közben gyanakvó pillantást vetve Kruesi ollójára.

— Abból.

— Arról van szó — szólt közbe Batchelor mosolyogva —, hogy éppen a legkülönfélébb rostokkal kísérletezünk. Emberi haj vagy szőr még nem volt közöttük, és az ön szakállát látva az jutott eszünkbe, hátha pontosan ez az, amit keresünk.

– Ja, az más – nyugodott meg Mackenzie. – Nem tudtam elképzelni, tréfa-e vagy komoly.

– Vallja meg, azt hitte, hirtelen megőrültem! – szólt Kruesi.

Az öreg állomásfőnök elnevette magát:

– Hát őszintén szólva, volt bennem ilyen gondolat is. De így persze más. Tessék!

Kruesi kikereste a szakáll leghosszabb részét, és öt-hat szálat kivágott. Ezeket is elszenesítették, de bármennyire csillogtak is a vörös szálak Mackenzie szakállában, világításra nem voltak alkalmasak.

Gyapotból készült, erős, vékony, rostos cérnával próbálkoztak ezután. Hajtű módjára meggörbítették, nikkelformába tették, és berakták az olvasztókemencébe. Öt óra hosszat hagyták itt, majd amikor a forma kihűlt, megkezdődött a munka legkényesebb része: az elszenesedett cérnaszálat egy körtébe kellett forrasztani. Két éjszaka és egy nap kísérletezett megszakítás nélkül Edison és Batchelor, öthüvelykes darabkákban egy teljes orsó cérnát elhasznált, amíg végre sikerült egy elszenesedett szálat egészben kivenniök a formából. Minden korábbi eltörött addig. De végre mégis volt egy ép száluk. Batchelor még a lélegzetét is visszafojtotta, amikor a csipesszel felemelte a szálat, Edison pedig le nem vette volna a tekintetét a fekete fonalról, amely már legalább annyi pénzükbe került, mintha gyémánt lett volna. Így mentek át a másik munkaasztalhoz, amelyen az üres körték állottak. Épp hogy odaértek, amikor a fonal kettétört.

– Hogy a fene . . .– szitkozódott Batchelor, és a csipeszt lecsapta az asztalra.

– Újat csinálunk – mondta Edison nyugodtan.

Késő délután lett, amire megint sikerült egy szálat épségben kiszedniök a formából. Erre azonban egy csavarhúzó esett, mikor a körtébe akarták helyezni.

Ismét elölről kezdték a munkát. Még mielőtt leszállt a harmadik éjszaka, volt már egy újabb fonaluk. Ezt végre épségben sikerült a burába tenni. Kiszivattyúzták a levegőt, a körtét lezárták, bekapcsolták az áramot. A villanykörte felvillant, olyan fénnyel, amilyet eddig még egyetlenegy sem árasztott.

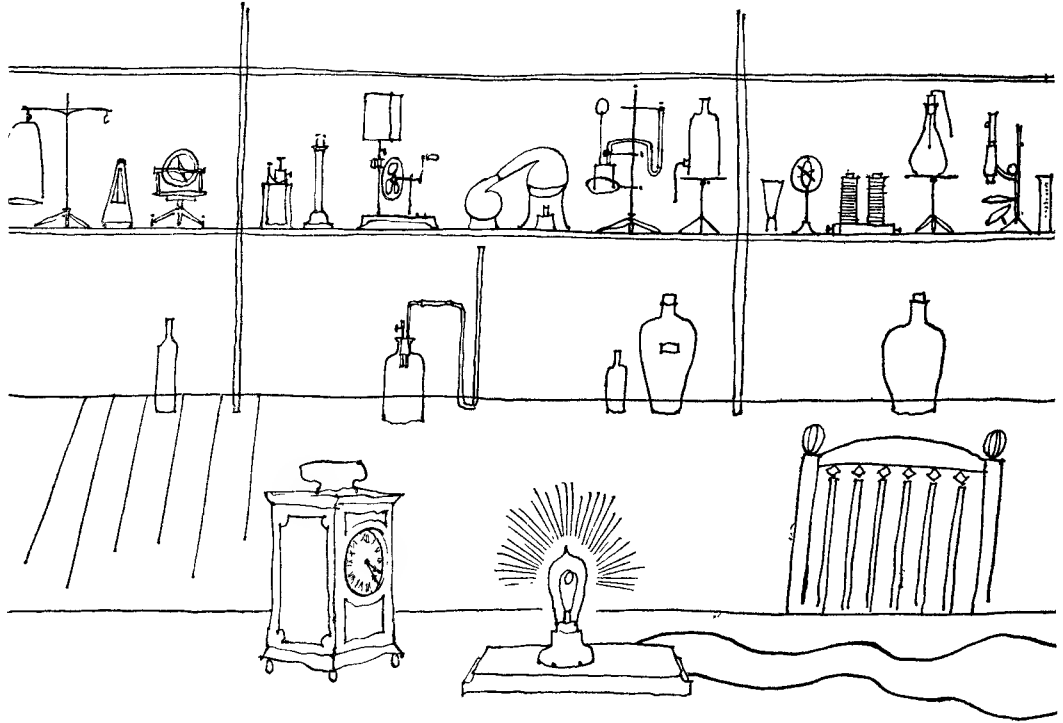

– Ha a fonal tartósnak bizonyul, akkor, úgy látszik, megtaláltuk a legalkalmasabbat – szólt Edison.

– Ha tartósnak bizonyul. De mivel a legjobb platinaszál is csak kilenc óra hosszat égett, ennek fél órát sem adok – vélte Carman.

– Várjuk meg! – vetette ellen Jehl.

Valamennyien a lámpa körül ültek, és nézték a fényét. Eltelt a fél óra, azután egy teljes óra, kettő, három, a lámpa még mindig égett. Edison és Batchelor, akik mindketten már több mint negyvennyolc órája dolgoztak, végül lefeküdtek. Helyettük Carman és Jehl, később Kruesi, Ott, Böhm őrködött felváltva. Negyven óra hosszat valakinek a szeme mindig az izzólámpán volt, csak ekkor égett el a fonal.

– 1879. október 21. volt tegnapelőtt, amikor ezt a lámpát meggyúj-

tottuk — jegyezte meg Edison. — Azt hiszem, ez fontos dátum lesz az izzólámpa történetében.

— A legfontosabb tanulság belőle — fűzte hozzá Jehl —, hogy a szén sokkal nagyobb hőfokot bír el, jóval tovább, mint a platina.

— Ezt valóban nem hittem volna, de tagadhatatlanul így van — ismerte el Carman.

— Szénnel kell tovább kísérleteznünk! — jelentette ki Edison. — Feltétlenül kell lennie olyan anyagnak, amely könnyebben kezelhető, és még jóval tartósabb.

Újra megindult a kutatás az elszenesíthető anyagok után, és ebben még Mackenzie is részt vett. Az egykori állomásfőnök most állandóan a laboratórium egyik sarkában dolgozott a tűzjelző készülékén. Edison jóslata helyesnek bizonyult: a botcsinálta feltalálónak sikerült valamilyen jó gondolatra jutnia, és ez annyira megnövelte önbizalmát meg munkakedvét, hogy fáradhatatlan lelkesedéssel tevékenykedett ötletének gyakorlati megvalósításán. Mindössze akkor tartott egy-két perces szünetet, amikor a pipáját tömte. Ez napjában nyolcszor-tízszer is megesett vele, bár mindig sok bosszúságot okozott neki a silány dohány.

— Valóságos tuskók vannak benne! — szitkozódott, miközben kiválogatta a nagyobb finánclábakat. — Ezeket kellene egyszer kipróbálni azokban a lámpákban!

— Nem is rossz! — kapott a szón Jehl.

Ki is próbálták a dohánylevelek elszenesítését, de az eredmény nem volt kielégítő. Ehelyett Edison ismét a papír felé fordult. Petróleumlámpa kormával és kátránnyal itatták át a papirost, amelyet azután mintegy 5 centiméter hosszú és $2^1/_4$ milliméter széles, patkó alakú szalagokra vágtak. Ezeket kovácsoltvas formába rakták, és egy olvasztókemencében több mint 300 fokos hőségben elszenesítették. Ez a szénszál minden eddiginél megfelelőbbnek bizonyult. Körtébe helyezése nem okozott különösebb nehézséget, élettartama pedig átlag ötven óra körül járt. Bár ez még mindig nem elégítette ki a feltalálót, de mindenesetre olyan eredmény volt, amelynek alapján már megkezdhette a villanylámpáknak ha nem is tömeges, de legalább sorozatgyártását. És miközben még megjelentek cikkek, elhangzottak nyilatkozatok arról, hogy az elektromos izzólámpa ötlete ellentétes a ter-

mészet törvényeivel, következésképp megvalósíthatatlan, 1879 szilveszterére háromezer ember kapott meghívót a Menlo-parkba. Törvényhozók, társadalmi szervezetek vezetői, tudósok, feltalálók, újságírók voltak a meghívottak, akik számára különvonatot kellett beállítani.

De voltak hívatlanok is, akik neszét vették, hogy valami készül a Menlo-parkban, és nem akartak lemaradni az eseményről. Ezek nagy része egyszerűen csak kíváncsi volt, látni akarta, mi is a helyzet azzal a villanylámpával, amelyről annyi ellentétes hír kering. Nem mindenkit vezetett azonban ilyen önzetlen érdeklődés. A hívatlan látogatók között voltak a gáztársaság megbízottjai, és ezeknek utasításuk volt, hogy mindent figyeljenek meg a legapróbb részletekig. Aztán akadt néhány feltaláló-versenytárs is, aki szintén szeretett volna villanylámpát csinálni, és ehhez hasznos tapasztalatokat akart itt gyűjteni.

Délután volt, amikor a vonat az állomásra befutott, amire pedig a társaság Edison telepére ért, egészen rájuk esteledett. Hamarosan koromsötétben kellett az egész társaságnak botorkálnia.

– Az ember még a nyakát töri!

– Legalább lenne valaki, aki az utat mutatja!

– Nem mondhatnám, hogy valami előzékeny fogadtatás.

Ilyen és ehhez hasonló megjegyzések hangzottak el, és a rosszindulatúak – főleg a gázvállalatok emberei – igyekeztek is kihasználni a hangulatot.

– Kérem, uraim, ez egyáltalán nem véletlen. Edison nyilvánvalóan szeretné minél több embernek elvenni a kedvét attól, hogy jelen legyen. Nagyon kínos számára ez az ügy.

– Miért? Mi lesz itt ma? Milyen ügy kínos neki?

– Tudomásom szerint bejelenti, hogy kísérletei kudarcot vallottak, az izzólámpa és a lakások villanyvilágítása megoldhatatlan technikai probléma.

– Ugyan! – tiltakozott egy alacsony termetű, de annál gömbölyűbb férfi. – Ezért csődített volna ide ennyi embert külön meghívóval?! Nagyon valószínűtlen.

– Nem úgy van az! – erősködött az előbbi. – Persze, a legkényelmesebb ilyenkor szép csendben meghúzódni. Csakhogy Edisonék úgy felfújták ezt a dolgot, annyira dobra verték, hogy most már nem lehet

egyszerűen szó nélkül abbahagyni. Valamit csak kell mondania. Magyarázgatni, szépítgetni...

— Edison egyáltalán semmit sem vert dobra — ellenkezett tovább a kövér. — Csendben dolgozott...

— Egyéb baj van — sietett társa segítségére egy másik gázvállalati megbízott. — Az, hogy a villany nagyon veszélyes.

— Minden veszélyes, amivel világítunk — szólt közbe ismét valaki. — A gyertya nyílt lángja könnyen tüzet okoz; ha egy petróleumlámpa feldől vagy eltörik, még sokkal veszélyesebb tűz támad; a gáz megmérgezheti az embert.

— Csakhogy a tüzet el lehet oltani, a gázt ki lehet szellőztetni, a villanyáram azonban egyetlen érintésre agyonüti az embert — folytatta a gázvállalati. — Behúzza a lakásba a villámcsapást... Nem is beszélve arról a sok apró kellemetlenségről, amelyet a legnagyobb elővigyázattal sem lehet elkerülni, és amely teljesen lehetetlenné teszi, hogy az ember olyan lakásban éljen, ahol villanyvezeték van.

— Milyen kellemetlenség?

— Hogy csak egyet említsek, mindenki tudja, hogy a villamosság és a mágnesség rokon. Ahol tehát villanydrót van, ott az egész helyiség mágneses lesz. Az órák mind megállnak, mert összeragadnak a fém alkatrészeik. Az ajtókat nem lehet zárni, nyitni, mert a zár nyelve odatapad a lakat többi fémrészéhez. Ha például itt a fejünk fölött villanydrótok lennének, ahány nő csak van közöttünk, pedig eléggé szép számmal van, mindnek a hajából kirepülne valamennyi hajtű, és odatapadna a drótokhoz. Vagy hogy mást említsek...

Nem említette, mert torkán akadt a szó. De nemcsak neki, hanem mindenkinek a sötétben botorkáló és emiatt egyre hangosabban zúgolódó tömegben. Mintegy varázsütésre egyszerre fényárba borult az egész park. A fák csupasz ágai között hétszáz villanykörte gyulladt fel ugyanabban a pillanatban, anélkül, hogy a zsebórák megálltak és a női hajtűk a drótokra repültek volna. Mindössze a két gázvállalati ember igyekezett minél gyorsabban elveszni a tömegben.

Hétszáz villanylámpa gyulladt ki, és egy csapásra elűzte a sötétséget. Nemcsak a Menlo-parkban.

15

1880. január 2-a igen mozgalmas napja volt a New York-i tőzsdének. Néhány óra alatt híre terjedt a Menlo-parki varázsló legújabb csodájának, amellyel nappali világosságot teremtett az éjszakában, és a legközelebbi tőzsdenapon rohamosan zuhanni kezdtek a gázrészvények, az Edison Villamossági Társaság részvényeinek az árfolyama pedig 106 dollárról 3000-re emelkedett. Talán még ennél is nagyobb lett volna az árfolyam-emelkedés, ha a tőzsdeügynökök tudták volna, mi történik ezekben a napokban a Menlo-parkban.

– Az elektromos izzólámpa megvan – mondotta Edison Batchelornak. – Magától értetődően még egyáltalán nem tökéletes, de amit javítani kell rajta, azt közben is elvégezhetjük, mikor már működik a villanyvilágítás. Most legelső feladatunk a hálózat megteremtése és az áramszolgáltatás megszervezése.

– A nehezén mindenesetre túl vagyunk. A többi viszonylag már gyerekjáték.

– Úgy gondolja? Nekem éppen ellenkezőleg az a véleményem, hogy korántsem az izzólámpa megalkotása volt a legnagyobb munka. Még igen sok fogas kérdést kell megoldanunk, amíg minden lakásban villanyvilágítás lesz.

– Persze – csatlakozott a beszélgetőkhöz Ott. – Már csak a vezetékek elhelyezése is. Egyszerűen nem tudom elképzelni, hol fér még el egy szál drót a New York-i házak között. A töménetlen távíróhuzaltól már az eget sem lehet látni.

– Például ez is – hagyta helyben Edison. – Ott kezdem, hogy nincs szándékomban nyíltan vezetni a huzalokat.

– Nem nyíltan? Hanem? – lepődött meg Batchelor.

– A föld alatt. Kábelekben.

— Az mérhetetlenül sok pénzbe kerül.

— Sok pénzbe. Nagyon sokba. De még mindig jóval kevesebbe, mint a mai rendszer.

— Miért? Nem kell hozzá más, csak pózna, csiga meg vezeték.

— A felszereléséhez. De az üzemben tartásához sokkal több. Ne felejtse el, hogy már egy közepes szél is mennyi vezetéket tép le. Pedig New Yorkban, az Atlanti-óceán partján nemegyszer igen heves viharok vannak. Állandóan pótolni a leszakadt huzalokat! Arról nem beszélve, hogy milyen kártérítési összegeket kellene örökké fizetni. Egy leszakadt vezeték ráesik a távíródrótokra. Órákra megbénul a forgalom, és mi lennénk felelősek minden veszteségért, amely így a táviratok feladóit éri. Rengeteg nagy cég, üzleti sürgönyök . . . Továbbá vegye figyelembe azt is, hogy a világításra nem használhatunk gyengeáramot. Szerintem ez a 110 voltos feszültség a legalkalmasabb, amellyel eddig is kísérleteztünk. Ennél pedig egy-egy leszakadt vezeték könnyen okozhat tüzet, de esetleg embert is agyonüthet, főleg esős időben. És mindentől függetlenül is az a véleményem, a lakosság előbb-utóbb elunja, hogy valóságos drótketrecbe zárják. Törvényt hoznak, amely szerint a huzalokat a föld alatt kell vezeti. De ha mindjárt ezzel kezdjük, akkor legalább a felső vezeték költségeit megtakarítjuk.

— Sok igazság van ebben — helyeselt Kruesi.

— De hát nem a huzalok elhelyezése a legelső probléma — folytatta az „öreg". — A legelső az, hogy elegendő és olcsó áramot kell termelnünk. A mai dinamók erre nem alkalmasak. Hiszen a legjobb áramfejlesztők hatásfoka sem éri el a negyven százalékot, tehát a befektetett energiának több mint hatvan százaléka kárba vész.

— Ez igaz, de egyelőre senki sem tud jobbat — jegyezte meg Jehl, aki időközben szintén hozzájuk csatlakozott. — Sokan úgy vélik, hogy nem is lehet jobb áramfejlesztőt építeni.

— Csakhogy én ezt nem hiszem. Ha valóban nem lehetne kedvezőbb hatásfokú dinamót csinálni, ez azt jelentené, hogy a villanyvilágítás örökké a gazdagok fényűzése marad.

— De egy tudományos tétel igazsága nem azon múlik, hogy megfelel-e a céljainknak vagy sem — vélte Batchelor.

— Valóban nem. Az azonban már gyakran igen, hogy fáradhatat-

lanul kutassunk, valóban tudományos igazságról vagy csak tudományos tévedésről van-e szó. És én azt hiszem, itt is ez a helyzet. Biztosan lesz mód jobb dinamók építésére – rövid időre elhallgatott, aztán folytatta. – A minap végiggondoltam minden kérdést, amelynek megoldásától függ a villanyvilágítás általános bevezetése. Először is meg kell találnunk az áram elosztásának tudományosan kifogástalan, gyakorlatilag kényelmes és gazdaságos módját. Olyan hálózatot kell megterveznünk, amely minden városnegyedet többszörösen összeköt az áramforrással, valamennyi lámpának azonos feszültséget szolgáltat, és emellett az egyes lámpák függetlenek egymástól, hogy az áramszolgáltatás zavarait a lehető legkevesebbre csökkentsük. Olcsó és jó lámpákat kell előállítanunk. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a gázvilágításhoz viszonyítva olcsónak kell lennie a lámpának, hosszú élettartamúnak, legalább annyi vagy több fényt adjon, mint a gáz, kezelése könnyű és veszélytelen legyen. Valamilyen olcsó és tömegesen előállítható műszert kell készítenünk, amely méri a fogyasztást, éppúgy, mint a gázét a gázóra.

– Szóval valami villanyórát – vetette közbe Kruesi.

– Így is lehet nevezni . . . A hálózatról már beszéltünk. Ehhez csupán annyit kívánok hozzáfűzni, hogy magától értetődően úgy kell megtervezni, hogy könnyen bekapcsolhatók legyenek az új fogyasztók.

– Ez nem megoldhatatlan feladat – vélte Batchelor.

– Korántsem az, de gondolni kell rá idejében, mert ezzel tekintélyes összegeket takaríthatunk meg később. Viszont kétségtelenül sokkal nehezebb probléma a feszültség állandóságának biztosítása. Már az áramfejlesztő telepen gondoskodni kell arról, hogy egyenletes feszültségű áramot termeljünk, és valamilyen berendezés kiegyensúlyozza az esetleges feszültségingadozásokat. De az egyes fogyasztóterületeken is be kell iktatnunk ilyen berendezéseket, amelyek az éppen használatban levő lámpák számától függetlenül is biztosítják az állandóan azonos feszültséget. Mindez természetesen elképzelhetetlen megfelelő feszültségmérő műszerek nélkül. Ez a kérdés kapcsolatos a dinamók egyik megoldandó problémájával is. Nevezetesen gondoskodni kell olyan szerkezetről, amely önműködően szabályozza az áramfejlesztést az igénybevétel arányában.

– Feltétlenül! – helyeselt Jehl. – Hiszen az elektromos áramot csak nagyon körülményesen és költségesen lehet raktározni.

– Még valamiről nem szabad megfeledkeznünk. Az áramfejlesztőben szakemberek dolgoznak, a fogyasztó azonban nem az, nála tehát könnyebben történhetik valami baleset. Mást ne mondjak, egy rövidzárlat, amely tüzet okoz. Minden lakást fel kell szerelni biztosítékkal ilyen balesetek ellen. Itt már gondoltam is a megoldásnak egyik módjára. Egy rövid vezetéket kell beiktatni olyan anyagból, amely éppen csak elbírja a szükséges feszültséget, ha azonban a feszültség növekszik, a vezetékrész – nevezzük biztosítéknak – kiolvad. Ezzel meg is szakad az áramkör, és a veszélyt elhárítottuk.

– Nagyon ügyes és egyszerű megoldás – mondta Batchelor elismerően.

Edison arcán némi ravaszkás mosoly játszott, mintha még valamit rejtegetne magában. Aztán mégiscsak folytatta:

– Tulajdonképpen ezzel el is mondtam, amit e pillanatban szükségesnek tartok, hogy általánosan bevezethessük a villanyvilágítást. Lehet, hogy a gyakorlatban további problémák is felmerülnek, egyelőre azonban nem tudunk ilyenekről. Van azonban más valami, ami nem tartozik szorosan a világítás kérdéséhez

Munkatársai kérdően tekintettek rá, és az „öreg" szemmel láthatóan várta is ezt az érdeklődést.

– Az elektromos áram nemcsak világításra használható. Motort is lehetne vele üzemben tartani . . . No, mármost, ha világítás végett minden házba elmegy a vezeték, szóval az áram már amúgy is ott van...

– Akkor felhasználható más célra is – egészítette ki Jehl.

– Úgy van! – helyeselt Edison. – Olyan motorokat kell konstruálnunk, amelyek bekapcsolhatók a házi vezetékbe, és amelyek gépek hajtására alkalmasak.

– Milyen gépekére?

– Bármilyenekre. Egy házban nyomda van vagy esztergályosműhely, személy- vagy teherfelvonó vagy akármi más. Csak sokkal kényelmesebb egy villanymotort bekapcsolni a hálózatba, amely anélkül is ott van, mint egy külön gőzgépet táplálni és üzemben tartani.

– Feltétlenül!

– Al, Al! – hangzott most lelkendezve a terem túlsó végéről. Mackenzie lépett be, és örömtől sugárzó arccal a társaság felé sietett, amennyire öreg csontjaitól tellett. – Eladtam a tűzjelzőberendezést! Itt van az ötezer dollár! Még soha ennyi vagyonom nem volt!

Boldogan lobogtatta a pénzt.

– No, és ezt csak ilyen váratlanul mondja?! – kérdezte Kruesi. – Nem is tudtam, hogy elkészült már a találmánnyal.

– Már tíz napja. Kipróbáltam, hibátlanul működött, de valahogy mégis féltem, hogy nem lesz belőle semmi. Hibát találnak majd benne, vagy kiderül, hogy elkéstem, másvalaki megelőzött. Ezért is nem szóltam róla. Csak bevittem, és átadtam nekik. Azt mondták, kipróbálják, ma érdeklődjem a válaszért... Aztán ma nagyon barátságosak voltak, azt mondták, mindenben megfelel, és ki is fizették az ötezer dollárt.

– No, ugye? – mosolygott Edison. – Nem megmondtam előre? Ha egy távírász egyszer nekifog valaminek...

Sorra gratuláltak Mackenzie-nek, akivel madarat lehetett volna fogatni örömében. Edison további munkára serkentette.

– Csak nem szabad most abbahagyni! Aki már első próbára is bebizonyította, hogy ilyen technikai képességekkel rendelkezik, annak kár lenne kiaknázatlanul hagyni ezeket. Ez a laboratórium mindig a rendelkezésére áll, éppúgy, mint most. Azért csináltam, hogy minél többen dolgozzunk benne... De most már ideje, hogy magam is megfogadjam ezt a tanácsot.

Elbúcsúzott, hogy munkához lásson. Ezúttal azonban nem a laboratóriumban, hanem az irodájában. New York térképét terítette maga elé. Hosszan, aprólékosan tanulmányozta, aztán színes ceruzával bekeretezte az üzleti negyed egyik részét. Ezt találta legalkalmasabbnak arra, hogy először itt vezessék be a villanyvilágítást. Persze, ehhez fontos lenne tudni, mennyi fogyasztással számolhat. De ennek kikutatására is megvolt az elképzelése. A térképen megjelölt területet még külön kisebb körzetekre osztotta, aztán sorra kiírta az egyes körzetek utcáit. Utána lement az egyik művezetőhöz.

– Tizennégy ügyes emberre van szükségem. Látja, itt van ez a lista: tizennégy körzet. Mindegyikbe egy ember. Az a dolguk, hogy

végigjárják a körzetüket délután ötkor, hétkor, este kilenckor és tizenegy órakor. Számolják össze, amilyen pontosan csak tudják, hol hány gázlámpa ég az egyes időpontokban. Ezt csinálják egy hétig, mindennap. És mindennap tegyenek nekem jelentést.

– Hát ha én tizennégy embert erre állítok be, akkor megáll itt a munka.

– Ne szakmunkásokat küldjön! Biztosan vannak magának is meg az embereinek is ismerősei. Alkalmazza azokat!

– Úgy már más! – nyugodott meg a művezető, és újra belenézett Edison listájába. Végigsimította az asztalon fekvő papírlapot, de közben egész csomó kátránymorzsalékot érzett alatta. A polc sarkából egy zöld seprőt vett elő, és letakarította vele az asztalt.

– Ez meg mi? – kérdezte a főnök meglepetten.

– Pálmalegyező. Fogalmam sincs róla, hogy kerülhetett ide. Valaki itt hagyhatta. Én tisztogatásra használom.

Edison kézbe fogta, és alaposan szemügyre vette. Tulajdonképpen nem volt rajta semmi különös. Pálmalevelekből összekötött legyező volt, amilyet akkor eléggé sűrűn használtak Amerikában.

– Ide tudná ezt nekem adni?

– Hogyne! Nekem éppen úgy megteszi bármilyen rongy vagy kisseprű is.

– Köszönöm.

„Furcsa – gondolta távozóban Edison –, hogy annyi mindennel próbálkoztunk, és pálmalevélre egyikünk sem gondolt. Pedig milyen erős rostjai vannak. Hátha éppen ez lesz a legalkalmasabb izzószál!... Aztán itt van ez a szalag is, amely az egészet összeköti. Úgy nézem, bambuszból hasították. Ezt is meg lehet próbálni!"

A laboratóriumban azonnal ki is adta az utasítást, hogy mind a pálmaleveleket, mind a bambuszszalagot hasogassák a legvékonyabb rostokra, aztán szenesítsék el őket. Másnapra megvolt, és a vezérkar nyomban kipróbálta őket. A pálmarostokról hamarosan megállapították, hogy használhatatlanok. Az első bambuszszál kiesett a csipeszből a földre, és eltörött. A másodikat azonban könnyen sikerült a körtébe helyezni. Kiszivattyúzták a levegőt, lepecsételték a burát, és bekapcsolták az áramot. Az elszenesített bambuszrost minden eddigi

anyagnál aránytalanul jobb fényt adott, és amint később kiderült, sokkal tartósabbnak bizonyult.

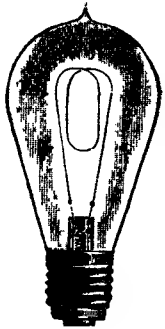

— Megvan az ideális izzószál! — lelkesedett Jehl az eredmény láttán.

— Van egy kitűnő izzószálunk. De hogy nincs-e még ennél is jobb, azt nem tudhatjuk addig, amíg a többit is meg nem próbáltuk — helyesbített Edison. — Mindenesetre úgy látszik, hogy az elszenesített bambuszrost a legmegfelelőbb. De sokféle bambuszfajta van, hátha akad közöttük még ennél is alkalmasabb.

Másnap megindult már a hajsza a bambusz után. A Menlo-park emberei bejárták New York minden számba jöhető üzletét, és mindenfajta bambuszból vásároltak néhány rudat. De az eredmény nagyon sovány volt. Összesen talán egy tucat különféle bambuszfajta gyűlt össze, holott — amint ezt közben megállapították — a bambuszfajták száma több ezerre rúg a világon. Nincs más mód, ott kell megkeresni őket, ahol teremnek.

Elsőnek William H. Moore-t küldte ki Edison Kínába és Japánba. Útja nem szűkölködött a kalandokban, gyakran veszedelmekben, de mindegyiket sikerült ép bőrrel megúsznia. Nagy tömeg bambuszmintát küldött a Menlo-parkba, ahol mindegyiket kikísérletezték. Valamennyi közül egy japán fajta bizonyult a legjobbnak, amely már mindenben megfelelt a kívánalmaknak. Szerződést kötöttek egy japán gazdával, aki azután évekig nemcsak ellátta az Edison-üzemet, hanem állandóan javította is a minőséget. Sok esztendeig ezekből a bambuszrostokból készültek a villanykörték izzószálai.

Ekkor már az egész világ izgatottan figyelte a Menlo-parkban folyó kísérleteket. Párizsban 1881-ben nemzetközi elektromossági kiállítást rendeztek, amelyre Edison anyagát természetesen párizsi képviselője, Puskás Tivadar készítette elő az ugyancsak magyar Fodor István segítségével. Fodor egy találmánya révén ismerkedett meg a Menlo-parki varázslóval. A kiállításra a párizsi Nagy Operát villanykörtékkel szerelték fel, amit a francia Garnier végzett. A szakemberek körében azonban legalább ugyanilyen csodálatot váltott ki Edison hu-

szonhét tonna súlyú dinamója, amely az eddigi negyvenszázalékos hatásfok helyett kilencvenszázalékossal dolgozott, és kétezer villanykörtét táplált árammal.

Munkájának elismeréseképpen Edison a kiállítás kapcsán 169 elektromos szabadalmáért öt aranyérmet és egy díszoklevelet kapott, továbbá a francia becsületrend lovagkeresztjét. A legnagyobb siker azonban nem ez volt, hanem az, hogy a kiállítás végképpen bebizonyította a villanyvilágítás fölényét a gázzal szemben, és annyira megnövelte az érdeklődést iránta Európában, hogy New Yorkot megelőzve Londonban helyezték üzembe az első világítási hálózatot már a következő év elején, 1882. január 12-én. A New York-i villanyvilágítást csupán jó fél évvel később, szeptember 4-én kapcsolták be.

Közben azonban New Yorkban is berendeztek egy kiállítási termet, amelybe tódult a közönség, hogy saját szemével lássa azokat a csodálatos lámpákat, amelyekről az egész világsajtó a legnagyobb elragadtatás hangján írt a párizsi világkiállítás kapcsán. Az érdeklődőkön kívül természetesen állandó vendégei voltak a kiállításnak Edison személyes barátai, köztük az amerikai hangversenyturnén levő magyar Reményi Ede, aki zárás után gyakran hegedült az egybegyűlt baráti társaságnak.

Bármilyen nagy volt is az érdeklődés, és bármennyire kidolgozott is Edison minden részletkérdést jóval a hálózat kiépítése előtt, most mégis kiderült, hogy még mindig vannak megoldásra váró kérdések, noha ezek nem technikaiak, hanem pénzügyiek voltak. Ezeknek a leküzdésére Edison külön vállalatot alapított, amelynek a részvényeit alacsony árfolyamon a gyár munkásai között bocsátotta ki. Az új részvénytársaság foglalkozott az izzólámpák előállításával, amelyeket darabonként negyven centért adott el az áramszolgáltatást ellátó Edison Villamossági Társaságnak. Magának a lámpavállalatnak azonban egy dollár tíz centjébe került minden egyes égő. Bár újabb találmányokkal, a munkafolyamat ésszerűsítésével egyre csökkentették a gyártási költségeket, mégis három évig ráfizetéssel dolgoztak. Csupán a negyedik évben sikerült az önköltségi árat az eladási ár alá szorítani, úgyhogy három centet kerestek egy-egy körtén. Eddigre azonban annyira megnövekedett a lámpaszükséglet, hogy ezekből a három centek-

ből egyetlen esztendőben megtérült minden korábbi veszteség, és a következő évben a vállalat már osztalékot fizetett, mégpedig hetenként.

Bár a villanykörtegyártás már nagyüzemben folyt, Edison tovább kutatott még alkalmasabb izzószálak után. A japán gazda bambuszküldeményei igen megfelelőknek bizonyultak, de hátha van még ennél is jobb! Újabb és újabb expedíciók indultak tehát, bambuszt vagy egyéb növényi rostokat keresve.

John C. Brauner, egy botanikus, aki főleg Dél-Amerika növényvilágának volt alapos ismerője, Brazília déli vidékére ment. Útjának nagy részét gyalog vagy kenuban tette meg. Őserdőkön vágott keresztül, vad hegyi folyók zúgóin kockáztatta az életét, heteket töltött óriási kiterjedésű mocsarakban, ahol a legveszedelmesebb fenevadaknak a moszkitók bizonyultak, amelyek szinte egyetlen pillanatra sem hagyták nyugton. Több hónapos kutatóútja főleg olyan területeken vezetett keresztül, amelyekre előtte fehér ember nem tette a lábát. Sok ezer mintát hozott különféle pálmákból és füvekből, de egy sem akadt közöttük, amely felülmúlta volna a japán bambusz minőségét.

Kubába a Menlo-parki laboratórium egyik munkatársa indult, Segredor. Amint azonban Havannába érkezett, még aznap ágynak esett, és néhány napon belül meghalt sárgalázban. Mikor hírét vették Segredor halálának, egyszerre tizenkét ember is jelentkezett Edisonnál, hogy szívesen megy Kubába. Erre azonban már csak azért sem került sor, mert kevés valószínűsége volt, hogy ezen a vidéken megfelelőbb bambuszt találnak.

A legizgalmasabb kalandokban Frank McGowannak volt része, aki Peru, Ecuador és Kolumbia vadonjait járta be. Útján állandó harcban állott a vadállatokkal, mérgeskígyókkal és főleg a vérszopó rovarok miriádjaival. A moszkitók fertőzése folytán kétszer kapott mocsárlázat. Egyszer ellenséges törzsek támadtak rá. Sikerült megmenekülnie, bennszülött vezetője azonban elszökött, egyszerűen magára hagyva McGowant az őserdő közepén. Egy ízben tizennégy hétig nem volt alkalma inget váltani, és ezért csak kevés kárpótlással szolgált, hogy utána árvízbe került, amely saját testén mosta ki az utazó fehérneműjét. McGowan azonban betegségeiből felépült, az árvízből kiúszott, a vadállatok vagy vademberek okozta életveszélyekből megmenekült.

Épen és egészségesen tért vissza az Egyesült Államokba. Itt a lapok oldalas tudósításokban magasztalták, és a legnagyobb felfedezőkhöz hasonlították. Barátai is összegyűltek ünneplésére New York egyik jónevű vendéglőjében. Hosszan elbeszélgettek, McGowan sokáig mesélt rendkívüli kalandjairól, úgyhogy a társaság csak az éjszakai órákban oszlott szét. Az utazó a vendéglő ajtajában elbúcsúzott barátaitól, és ettől kezdve soha többé senki sem látta. Aki az őserdő rengetegében ezer és ezer veszélyt baj nélkül kiállott, az New York rengetegében nyomtalanul eltűnt. Sokan azt rebesgették, hogy a gáztársaság tétette el láb alól, de bizonyíték erre éppen úgy nem volt, mint ahogyan soha semmi sem derült ki McGowan sorsáról.

Már mintegy hatezer bambuszrostot vizsgált meg Edison, és ezek közül egy sem bizonyult jobbnak az eddig használt japán bambusznál. Mégsem hagyta abba a további kutatást. Utoljára James Ricaltonnal állapodott meg, hogy bambuszkutató útra indul. Ricalton a New Jersey állambeli Maplewoodban volt iskolaigazgató, tapasztalt utazó, aki természettudományos munkásságával is jó nevet szerzett magának. Az Atlanti-óceánon, a Szuezi-csatornán és az Indiai-óceánon keresztül indult Ceylonba, onnét Indiába, Burmába, a maláji szigetekre, végül Kínába és Japánba, és a Csendes-óceán meg az amerikai szárazföld átszelése után ért vissza a Menlo-parkba. Föld körüli útján 47 000 kilométert tett meg, és sok tízezer dollárt költött el, de eredménnyel járt.

— Megtaláltam a legtökéletesebb bambuszrostot! — jelentette lelkesen Edisonnak, amikor megérkezett. — Legalább száz-kétszáz százalékkal jobb az eddiginél.

— Ne mondja! Hol találta?

— Ceylonban és Burmában. Az úgynevezett óriás bambusz, amely háromszáz láb magasra is megnő, az átmérője pedig megközelíti az egy lábat is. Természetesen sok ezer egyéb mintát is hoztam magammal, ládákban vannak, és néhány napon belül ideérkeznek. Az óriás bambusszal azonban ennyi ideig sem akartam várni, itt nálam van annyi, amennyi a kísérletekre elegendő. Azonnal hozzá lehet fogni — azzal már nyitotta is a táskáját. Közben folytatta: — Nyilván felesleges hangsúlyoznom, hogy mérhetetlenül kíváncsi vagyok az eredményre. De valószínűleg nem kell sokáig várnom rá.

– Sajnos – felelte Edison mosolyogva –, ebben a tekintetben semmi jóval sem biztathatom. Időközben egy oldható cellulózfajtából feltaláltam egy mesterséges fonalat, amely átlag ezerhatszáz óráig ég. Annyit csinálunk belőle, amennyit akarunk, és sokkal olcsóbb bármilyen bambusznál.

– Ez azt jelenti, hogy utazásom teljesen felesleges volt, és nincs szükség az óriás bambuszra? – kérdezte Ricalton megdöbbenve.

– Hát mit kezdjünk vele, amikor már megvan az ideális villanylámpa?! – kérdezte vissza Jehl.

– Nono! – tiltakozott Edison. – Semmilyen találmány sem tökéletes, és az izzólámpa sem kivétel. Tökéletes akkor lesz majd, ha fényt ad anélkül, hogy meleget fejlesztene. De ettől ma még nagyon messze vagyunk. A természet ezt már megoldotta: a szentjánosbogárnak ilyen a fénye. Nekünk még nagyon sokat kell dolgoznunk, tanulnunk, kutatnunk, kísérleteznünk, amíg olyan világításunk lesz, mint a szentjánosbogáré.

16

— Tudja, gyerekkoromtól városban éltem, bár eleinte ezek igen kis városok voltak, de mégis elsősorban ezeknek az élete érdekelt. Így technikai kíváncsiságom is főleg a városi problémák felé fordult, ipar, közlekedés meg hasonlók; mezőgazdasági gépet alig láttam. Most nagyon örülök, hogy ezeket az igazán szellemes vető-, arató- és cséplőgépeket ilyen alaposan szemügyre vehettem — mondotta Edison elismeréssel.

— Igen megtisztelő számomra, hogy korunk legnagyobb feltalálója ilyen dicsérettel beszél munkámról — válaszolta Lewis Miller, de közben szemét büszkén legeltette kiállított mezőgazdasági gépein. — És mi a véleménye az előbb felvetett kérdésről?

— A villanymotorokat illetőleg?

— Arra gondolok.

— Elvileg semmi akadálya sem lenne. Biztosra veszem, hogy kényelmesebbek lennének a gőzgépnél. Csak éppen hogyan tápláljuk árammal? Egyelőre néhány városban van csupán elektromos hálózat, ott is csak kisebb-nagyobb körzetekben, de olyan helyen, ahol cséplőgép dolgozik, még sok esztendeig nem lesz.

— És más módon nem lehet az áramszolgáltatást biztosítani? Csak vezetékkel?

— Megbízhatóan és olcsón egyelőre nem.

— Pedig én abban bíztam, Mister Edison, hogy ön talál valamilyen megoldást... Tudja, mióta van bennem ez a feltétlen bizalom ön iránt? Nyilván nem is emlékszik, mikor találkoztunk először.

— Most néhány hete. Nem?

— Hohó! — nevetett Miller. — Idestova tíz éve is lesz már. Amikor ön feltalálta a fonográfot. Én valami szemfényvesztést gyanítottam

benne, és hasonlóképp vélekedett egy ismerősöm, Vincent püspök is.

— Vincent püspök! — kiáltott fel élénken Edison. — Nagyon jól emlékszem rá. Sokáig mulattam rajta. Lehetetlen bibliai neveket hadart a fonográfba. Talán ön az, aki . . .

— Én — bólintott Miller. — Én voltam akkor vele. És amióta ott meggyőződtem, hogy valóban egy csodálatos új találmány született, azóta teljes a bizalmam ön iránt.

— No, a fonográf messzi van attól, hogy csodálatos legyen. Még sok a javítanivaló rajta. Csak akkoriban olyan vásári mutatványt csináltak belőle, hogy elment tőle a kedvem. De újra elő akarom venni . . .

Elhallgatott, mert egy fiatal nő lépett most hozzájuk. Barna haja, erős szemöldöke, mély tüzű barna szeme, kissé nagy, de puha vonalú szája volt, két sarkában apró gödröcskékkel.

— Mina, a legkisebbik gyermekem. A tizenharmadik — mutatta be Miller.

— Úgy érzem, valamennyi alkotása közül erre a legbüszkébb — felelte Edison, majd hozzátette: — Nem is csodálom.

Amióta Mary Stilwellt elvette, nemigen nézett nőre, még azután sem, amikor felesége egy esztendővel ezelőtt tífuszban meghalt, röviddel később, hogy hazatértek a floridai Fort Myersben fekvő birtokukról. De Mináról most alig tudta levenni a szemét. Ezt persze a lány is észrevette, bár úgy tett, mintha nem látna semmit. Nem is maradt sokáig, és ezalatt is főleg apjával beszélgetett. Aztán azzal búcsúzott, hogy elígérkezett valahová. Mikor Edison ismét magára maradt Millerrel, már sokkal kevésbé tartotta érdekfeszítőnek a mezőgazdasági gépeket, és hamarosan maga is búcsút vett. Bosszankodott, hogy talán mohó érdeklődésével riasztotta el a lányt, de most már késő volt, nem lehetett rajta változtatni.

Néhány héttel később Edison meghívást kapott Bostonba egy baráti házaspárhoz, Gillilandékhez. Amióta a feltaláló elözvegyült, Gillilandék többször meghívták, hogy ne maradjon teljesen magára. Ilyenkor néha kis társaság is összegyűlt náluk, amely szemmel láthatólag abban látta legfőbb feladatát, hogy Edisont felvidítsa. Bár leginkább a munkában talált feledést, jólesett neki Gillilandék gondoskodása, és szíve-

sen töltött velük alkalomadtán egy-két napot, főleg olyankor, ha nem volt különösebben sürgős dolga a laboratóriumában.

Most is elfogadta tehát a meghívást, és a kitűzött időpontban megjelent Bostonban. Gillilandék a szokásos szívélyességgel fogadták, érdeklődtek munkája felől, magasztalták a villanyvilágítást, amelyet legújabban már Bostonban is bevezettek, kíváncsiskodtak, mik a legközelebbi tervei. Aztán az asszony hirtelen más témára csapott át:

— Itt van nálam egy nagyon bájos, fiatal lányismerősöm, aki zongorázni és énekelni szeretne önnek, ha nem fárasztja vele.

— Ha ilyen kedves, én igazán boldogan hallgatom.

— Nem mondom éppen, hogy operaénekes vagy zeneművész – vetette közbe Gilliland —, de igen kedves hangja van. Főleg pedig nagyon csinos és okos lány. Nemrégiben jött haza Európából, ahol hosszabb körutazáson volt.

— Egyre kíváncsibbá tesznek. És ki ez a kiváló ifjú hölgy?

— Lehet, hogy hallott már az apjáról, ő is feltaláló. Mező . . .

Tovább azonban nem folytathatta, mert ebben a pillanatban tért vissza a szobába Gillilandné az említett lány társaságában. Mina Miller volt.

Edison megszokta már, hogy társaságban a nők, különösen, amióta a felesége meghalt, a legnagyobb csodálat és elragadtatás hangján beszéltek vele, vagy émelyítő bókokat mondtak a szemébe. Mina azonban, bár mindössze tizennyolc éves volt, a legtökéletesebb méltósággal viselkedett, és teljes nyugalommal viszonozta a hírneves vendég bámuló pillantásait.

A lány a zongorához ült, játszani és énekelni kezdett. Edison nem tudta felfogni, miért nyilatkozott a hangjáról Gilliland oly óvatosan. Számára a szférák zenéje volt, a legszebb, amit ember csak elképzelhet. Sajnos, az este hamar elszállt, és Minának haza kellett mennie. De Edison másnap, harmadnap is gyakran látta maga előtt, amint a zongoránál ül és énekel, vagy nagy szemét rá emeli, és nyugodtan viszonozza tekintetét. Éppen így látta hetek múltán is, amikor Chicagóban az Edison Villamossági Társaság tanácskozásain vett részt, vagy amikor betegen feküdt szállodai szobájában, és utána Floridában, ahová súlyos hűlése után üdülni ment. És minél gyakrabban látta maga

előtt Mina nagy, barna szemét, puha vonalú száját, annál sűrűbben támadt lelkiismeret-fordalása, hogy nem hagyhatja gyermekeit magukra, kötelessége számukra anyáról gondoskodni. Mikor visszatért Floridából, megkérte Mina Miller kezét. 1886 februárjában tartották az esküvőt.

Új feleségével új házba is költözött Edison, a New Jersey mellett levő West Orange-ben. A villát, amely inkább kisebb kastélynak illett be, Glenmontnak hívták, és ettől kezdve ez lett az Edison család lakhelye. Ugyanekkor áttelepítette laboratóriumát is a Menlo-parkból West Orange-be. Egy domboldalon épült fel az új telep, a Llewellyn-parkban, központjában egy háromemeletes, kétszázötven láb hosszú épülettel. Ebben helyezték el a könyvtárat is, amely ebben az időben már mintegy hatvanezer kötetet tartalmazott, a fizika, kémia és a modern technika minden ágát felölelve. Természetesen jelentős mennyiséget tett ki a különféle szakfolyóiratok sorozata, de a legérdekesebbek és bizonyos tekintetben a legértékesebbek azok a kézzel írott kötetek voltak, amelyeknek a mását a világ legnagyobb könyvtárában is hiába kereste volna bárki. Ezek a kötetek tartalmazták Edison és a Menlo-parki laboratórium kísérleteinek és kutatásainak történetét. Minden egyes kísérletről feljegyzés készült, részben szóban, főleg azonban rajzban, és a feljegyzéseket tartalmazó naplókat gondosan eltették. Ennek nemcsak az az elméleti haszna volt, hogy minden egyes találmány fejlődését bármikor végig lehetett kísérni az első ötlettől egészen addig, amíg tömegcikk nem lett belőle, hanem azzal a nagy gyakorlati előnnyel is járt, hogy megőrizte a tapasztalatokat, és az egyre szaporodó naplókötetek mind több és több munkát takarítottak meg.

A könyvtár mellett egy másik helyiségben mennyezetig érő szekrények apró fiókokkal, és ezekben minden elképzelhető szerszám és kellék, amelyre kísérletezés közben szükség lehet: fogók, csavarok, fogaskerekek, fűrészek, fúrók, tárcsák, kapcsok, zsinórok, valamennyiből minden létező fajta. A fiókok egy másik sorozatában és a polcokon nyersanyagokat tároltak: a legkülönbözőbb fémeket tömbökben, lemezekben vagy drótformában, egyéb ásványi anyagokat, üvegekben mindenfajta vegyszert, aztán állati bőröket, szőröket, növényi rostokat, terményeket, famintákat a legközönségesebbektől a legritkább

délszaki fajtákig, fűszereket, kelméket és minden egyebet. Az anyagraktárnak külön gondnoka volt, Ebdell, aki mindig büszkén emlegette, hogy nincs a világon olyan anyag, amely nála ne lenne megtalálható. Egy ízben Reményi Ede is megtekintette a telepet, és azon belül a híres anyagraktárt, és a gondnok természetesen neki szintén eldicsekedett.

– Bármilyen anyag megtalálható itt? – hitetlenkedett Reményi.

– Bármilyen. Tessék kipróbálni!

– D-húr hegedűre van?

– Hegedűhúrok? Kérem! – azzal már kapaszkodott is fel a létrán az egyik fiókhoz.

– Rozsda.

– Milyen rozsda?

– Mondjuk, vasnak a rozsdája. De csak a rozsda, vas nélkül.

– Szóval vasoxid? – nevetett fölényesen a gondnok. – Amennyi kell – azzal már indult egy másik fiók felé, de Reményi leintette:

– Jól van, elhiszem. Hát akkor mutasson nekem egy kevés piros-paprikát!

– Micsodát, kérem?

– Pirospaprikát.

Ebdell tanácstalanul tekintett a hegedűművészre.

– Az mi? Sohasem hallottam még róla.

– Az, kérem, egy zöld növény, amelyet ha túlérlelnek és megszárítanak, sötétpirossá válik. Ha ezt megőrlik, por alakú, piros fűszer lesz belőle. Íze csípős, kissé emlékeztet a borséra.

A gondnok szégyenkezve ingatta a fejét:

– Nem, erről nem hallottam még. És hol lehet kapni ezt a...

– Paprikát. Magyarországon. Ott van belőle bőven, legalább tízféle minőségben. De lehet, hogy több fajta is van belőle.

– Azonnal hozatok mind a tízből. Szíveskedjék felírni nekem, hogy is hívják pontosan... De ne tessék szólni Edison úrnak, hogy nem tudtam róla.

– Ne féljen, nem árulom el! – nyugtatta meg Ebdellt Reményi. – És nem is hiszem, hogy Mister Edisonnak éppen a közeljövőben lenne szüksége paprikára.

Valóban nem is volt, egészen mással foglalkozott. Tízéves megszakí-

tás után ismét a fonográfot vette elő. Nagyon a szívéhez nőtt ez a találmány, és jól tudta, hogy eredeti formájában még távol van a tökéletességtől. Annak idején azonban félbe kellett szakítania a fonográffal folytatott kísérleteit, mert minden idejét az izzólámpa vette igénybe. Most azonban, hogy egyre több és több városba vezették be az elektromos világítást, és a villanykörték milliói égtek már a lakásokban, irodákban és üzletekben, ismét nekiláthatott régi adóssága törlesztésének.

Edison munkabírásáról és munkakedvéről ekkor már régóta legendák keringtek, de még nála is szokatlan volt az a lelkesedés meg kitartás, ahogyan most a dologhoz fogott. Egy ízben öt teljes napig, százhúsz óráig nem mozdult el a munkaasztalától, és ezzel megjavította a saját rekordját. De máskor is csak fél-másfél órákat aludt, rendszerint a laboratóriumi munkaasztalon, hogy azután újult erővel folytassa tovább a kísérleteket. Elsősorban valami megfelelő viaszkeveréket akart találni. A sztaniollemez hangja nagyon fémes csengésű volt, nem adta vissza az emberi beszéd árnyalatait, főleg pedig állandóan selypített, sőt gyakran teljesen elnyelt egy-egy *s*, *zs*, *sz* vagy *z* hangot. Más, alkalmasabb anyagot kellett helyette keresni, amely eléggé puha, hogy a bemondott szöveget megfelelően felvegye, de egyben eléggé kemény is ahhoz, hogy visszajátszáskor torzulás nélkül rezegtesse meg a tű segítségével a membránt. Sok száz kísérlet eredménye volt az a keményített viasz, amellyel azután Edison a fonográf hengerét beborította. A hengerhez egy készüléket is szerkesztett, amellyel a viaszfelület ismét simára törölhető volt, hogy új szöveget lehessen rá rögzíteni.

A feltaláló ugyanis kitartott eredeti elgondolása mellett, hogy a fonográfot elsősorban irodákban fogják használni, titkárok és gyorsírók helyett. Egy kereskedelmi levél szövegét egyszerűen fonográfba mondják, a gépírónő lejátszatja magának, leírja a szöveget, majd letörli a hengert.

A gépírónőnek azonban mindkét kezére szüksége van, nem hajthatja tehát a beszélőgép hengerét. A kézi forgatás helyett más megoldást kellett találni: kis villanymotort szerelt a fonográfba. A hengeren, pontosabban a hengerbe vésődő hangbarázdákon végigfutó acéltűt is kicserélte, mégpedig zafírra, amely jóval alkalmasabbnak bizo-

nyult, és még néhány kisebb módosítást hajtott végre az eredet modellen.

Az új fonográf magasan felülmúlta tíz évvel korábbi elődjét. Kényelmesebb volt, mert üzemben tartásához nem kellett kézzel bajlódni, a henger egyenletes forgása felvételkor és leadáskor biztosította az eredeti beszédütem megóvását, megszűnt teljesen a selypítés, és általában sokkal tisztábban sugározta szét a tölcsér a hangokat, gyakran szinte megtévesztő pontossággal. A tökéletesített fonográfnak egyetlen hibája volt: az ára. A beléje szerelt villanymotor olyan drága volt, hogy egy fonográfot nem lehetett százötven dollárnál olcsóbban adni. Ilyen összeget pedig még vállalatok sem áldoztak egykönnyen ilyen célra. Edison ezért arra gondolt, hogy a fonográfot nem annyira árusítás, mint inkább bérbeadás révén értékesíti. Erre a célra külön vállalatot alapított, arra bízta az üzleti lebonyolítást, maga pedig nekilátott egy játékos tervének a megvalósításához, amelynek az ötlete a fonográf tökéletesítése közben támadt benne.

Amikor valaki belebeszél a fonográfba, a hangja kellő áttétellel megmozgatja a tűt, amely a hanghullámokat belevési a hengerbe. Ehhez azonban kétségtelenül erő kell, az emberi hang tehát erőt fejt ki. Ezt az erőt nemcsak a tű mozgatására lehet felhasználni, hanem megfelelő berendezés segítségével másra is. Új készüléket szerkesztett tehát, amelyen a membrán, amelybe beszélni kellett, nem tűt, hanem egy csapot mozgatott. A csap egy fogaskereket hozott forgásba, ez pedig egy játék figurát, amely fűrészelő embert ábrázolt. Ha valaki belebeszélt a készülékbe, a játékbaba dolgozni kezdett, sőt hangosabb vagy halkabb, szaporább vagy lassúbb beszéddel a baba munkakedvét is növelni vagy csökkenteni lehetett.

— Tudja, Mister Edison — jegyezte meg Jehl, amikor meglátta a kedves játékszert —, ez lenne a világ legcsodálatosabb és egyben leghasznosabb találmánya, ha általánossá lehetne tenni. Sokkal hasznosabb még a villanyvilágításnál is.

— Általánossá? Hogyan?

— Úgy értem, ha az egész világon mindenütt fel lehetne szerelni, és azt a mérhetetlenül sok felesleges beszédet, amely mindennap elhangzik, hasznos munkává lehetne átalakítani. Azt hiszem, olyan

energiaforráshoz jutna az emberiség, amely minden mást pótol, és amely sohasem fogy ki.

— Nézze — felelte Edison nevetve —, én megtettem a magamét. A többit már az emberiségre bízom, aknázza ki a legjobban a lehetőségeket. Ingyen felajánlom az ön által említett célra a találmányomat.

— Képzelem, mennyit fognak az ön nagylelkűségéről beszélni, de sajnos, nem ebbe a fonomotorba, hanem megint csak a levegőbe! — fejezte be Jehl gúnyosan.

De nemhogy a fonomotorba, hanem még a fonográfba sem akartak beszélni az emberek. A fonográfkölcsönző vállalat egyre rosszabb üzleti eredményeket ért el, és ahelyett, hogy a fonográf irodai használata az idő múlásával mindinkább terjedt volna, ellenkezőleg, csak folyamatosan csökkent.

— Pedig egy találmánynál az a legfontosabb, hogy mennyire válik be üzleti szempontból — jegyezte meg Edison töprengve Batchelornak. — Ez egyben a legbiztosabb mércéje annak is, hogy mennyire elégít ki közszükségletet.

— Úgy vélem — felelte Batchelor —, éppen most érkezett el a baj gyökeréhez. Szerintem ugyanis a fonográf nagyon is közszükségleti cikk lehetne, de nem ebben a formában, ahogy ön képzeli.

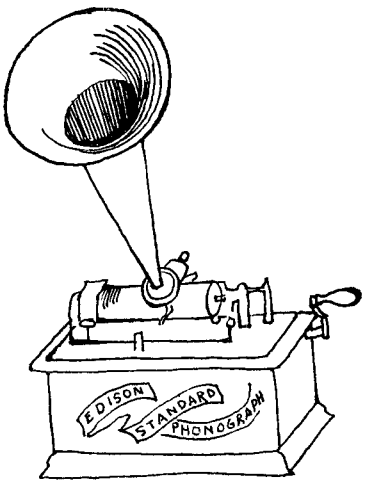

— Miért? — lepődött meg Edison.

— Mert a fonográfnak az az értéke, hogy minden szót megőriz. De nagyon elpocsékolná az idejét az az igazgató vagy cégvezető, aki minden egyes levelet szó szerint lediktálna. De nincs is rá szükség. Minden komoly vállalatnál van elég levelező, akinek pusztán néhány szóban kell megmondani, mi legyen a

levél tartalma, a többit már elvégzi maga. De ehhez nemcsak hogy nem szorulnak a fonográfra, hanem ez egyenesen alkalmatlan is erre a célra, mert a fonográf hengerét nem lehet áttekinteni, ami pedig elengedhetetlen effajta munkánál.

— Lehet, hogy van benne valami — felelte Edison elgondolkozva, majd felélénkülve kérdezte: — És ha ön szerint az irodai életben nincs szükség rá, akkor hogyan kellene hasznosítani? Mert ha jól értettem, azt mondta, hogy a fonográf közszükségleti cikk lehetne, de más formában.

— Emlékszik, Mister Edison, mi történt annak idején az első fonográffal? Magas belépti díj mellett mutogatták, és a közönség tódult, hogy hallhassa.

— Nem! — rázta meg erélyesen a fejét Edison. — Vásári mutatványt nem csinálok a találmányomból. Akkor inkább . . .

— Nincs szó vásári mutatványról. Egyáltalán nem erre gondolok én sem. Pusztán annak a bizonyítékául hivatkozom erre, hogy igenis van az emberekben érdeklődés a fonográf iránt. De nem az irodagép, hanem a szórakoztató eszköz iránt. Gondolja el, mennyivel jobban érdekli majd az embereket, ha egy hengeren nem az van, hogy „megrendelésük értelmében a szerdai napon hat bála kanavászt útnak indítottunk t. Cím költségére és veszélyére", hanem például „Az asszony ingatag" ária vagy Mozart „Rondo Alla Turcá"-ja zongorára. És még olcsóbban is lehet adni a készüléket, mert a letörlő berendezést megtakaríthatjuk.

— Van benne valami! — ismerte el a feltaláló. — Sőt, jóval többet is megtakaríthatunk. Hiszen ha valóban azt akarjuk, hogy a fonográf szórakoztató tömegcikk legyen, akkor nem számíthatunk arra, hogy minden egyes fonográftulajdonosnak módja lesz jó énekesek hangját vagy jó zenészek, jó zenekarok játékát felvenni. Sokkal egyszerűbb, ha ezt a gyár végzi el, és mindjárt így árusítja a hengereket. A közönség válogathat, hogy mit kíván megvenni. De így semmi szükség az egyes fonográfokon a felvevőberendezésre. Ennyivel is olcsóbb lehet.

— Mi pedig egyetlen ének- vagy zeneszámból tetszés szerinti mennyiségben csinálhatunk hengereket. Egyszer beleénekel a készülékbe

valaki, és ezt annyi hengerre játsszuk át, ahányra csak akarjuk — fejlesztette tovább az ötletet Batchelor.

— Bizonyára meg lehet találni a mechanikai sokszorosításnak is a módját — vetette ellen Edison. — Úgy értem, hogy az eredeti hengerről nem lejátszás útján, hanem közvetlenül, akárcsak egy öntőmintáról visszük át a hangbarázdákat a többi hengerre . . . És könnyen megoldható, hogy a henger cserélhető legyen, mégpedig a legegyszerűbben. Ez is olcsóbbá teszi a fonográfot. Mert akár tizenöt-húsz vagy még több hengert vásárolhat valaki, más-más zeneszámmal, minden esetben csak az új hengert kell megfizetnie, mégis tizenöt-húsz vagy még több műsorszámot szerzett meg vele. Egész hangversenyt rendezhet odahaza. Főleg akkor, ha ezeken a hengereken a legnevesebb zenészek és énekesek számait örökítjük meg. Ez merőben a hengerek sokszorosításán múlik. Mert ha ezt megoldottuk, akkor egy-egy hengerre egészen elenyésző költség esik, viszont ezért a néhány centes többletért a legtökéletesebb zenei élvezetben lehet része a fonográf tulajdonosának — hirtelen elnevette magát, úgy folytatta: — Valósággal kedvet csinált nekem a fonográf új formájához, illetve új alkalmazásához. Meg is fogom próbálni. Hiszen így sokkal inkább lehet százezrek kincsévé, mintha egyszerű irodai gépezet lenne csupán.

Hamarosan hozzá is fogott a munkához. Kísérletezés közben rájött, hogy a hangrögzítő felület sokkal könnyebben cserélhető, ha nem henger, hanem kerek lemez alakú, amelyet egy keskeny tengelyre kell húzni. Megtalálta a lemezek mechanikai sokszorosításának a módját is. Ennek legelső feltétele volt, hogy a viaszlemezből sokszorosításra alkalmas formát készítsenek. Ez úgy történt, hogy a lemezt galvanizáló fürdőben egy tizenkétezred milliméter vastagságú, tehát az aranyfüstnél is jóval vékonyabb aranyréteggel, utána pedig rézzel vonták be. Az így megkeményített lemez lett azután a többi hanglemez matricája.

A fonográf legdrágább alkatrésze a villanymotor volt. Edison ezt is kicserélte felhúzható acélrugóra, ami igen nagy mértékben csökkentette az egész készülék árát. A szórakoztatásra szolgáló, tömegcikként forgalomba hozható fonográf, amelynek elnevezése hamarosan gramofonra változott, 1888-ban került nyilvános bemutatásra a londoni kristálypalotában. Már itt is a látogatók osztatlan csodálatát és elra-

gadtatását váltotta ki, az igazi diadalút azonban a következő esztendőben kezdődött, a párizsi világkiállításon. Itt a lapok becslése szerint harmincezer ember nézte és hallgatta meg az új fonográfot, amelyet a kiállítás második legnagyobb csodájának tartott a közvélemény. Az első helyen Eiffel mérnök háromszáz méter magas acéltornya állott.

A kiállításon Edison anyaga tizenhét termet töltött meg, a főcsarnokban egy tizenöt méter magas villanykörte sugárzott, amelyről csak közelebbi megtekintésre derült ki, hogy nem egy darabból áll, hanem nagyon sok normál nagyságú körtéből rakták össze. Összesen húszezer izzólámpából készült az óriás körte, köztük színesek is voltak, és ezekből a színes villanylámpákból a francia és az amerikai lobogót rakták ki.

A kiállításra maga Edison is Franciaországba jött feleségével együtt. Le Havre-ban szállt partra, ahol a francia köztársaság hivatalos küldöttsége fogadta, számos világlap munkatársa rohanta meg interjúért, és óriási tömeg ünnepelte a kikötőből a pályaudvarig vezető úton. Párizsban még nagyobb sokaság várta, és ugyancsak kormánymegbízottak üdvözölték. Napokba tellett, amíg Edison beszélni tudott William Hammerrel, aki egy negyvenöt főnyi gárda élén hónapokig tartó munkával előkészítette és elrendezte a feltaláló anyagát a kiállításra. Még ahhoz is alig jutott, hogy hosszabban elbeszélgessen Marionnal, első házasságából született, most már tizenhét éves lányával, aki Genovából jövet csatlakozott apjához és mostohaanyjához Párizsban. Egymást érték az ünneplések, meghívások és kitüntetések. Carnot, a francia köztársaság elnöke, egyébként maga is híres matematikus, az elnöki palotában ünnepélyes külsőségek között adta át neki a becsületrend parancsnoki keresztjét, és meghívta páholyába az operai díszelőadásra. Párizs városa, majd később a Figaro című lap bankettet adott a tiszteletére, és az elhangzott pohárköszöntőkben „a villám megszelídítőjének", „a szellem köztársasága királyának" nevezték, „aki iránt az egész emberiség hálát érez". Egyedül Edison nem beszélt, egyetlen üdvözlő szónoklatra sem válaszolt, mert képtelen volt elviselni minden effajta nyilvános szereplést.

Sokkal jobban érezte magát azon az ebéden, amelyen Eiffel mérnök látta vendégül Edisonékat. A házigazdán kívül még egy francia volt

jelen, akinek a nevét azonban nem értették meg a bemutatkozáskor. A vendéglátás színhelye az Eiffel-torony legfelső emeletén elhelyezett mérnöki iroda volt, amelynek ablakából kitekintve lábuk alatt terült el egész Párizs. A háromszáz méteres acéltorony építője büszkén mutogatta városát.

– Alattunk a Mars-mező, ott szemben, a Szajna túlsó partján, a Trocadero. Ott, azon a dombtetőn – mutatott kissé balra – a diadalív, ahová csillagformában futnak be a nagy bulvárok. Ez a hosszú, nyílegyenes útvonal a Champs-Élysées, a világ legszebb útja. A másik végén látja azt a hegyes kőcsúcsot? Az az obeliszk, a Place de la Concorde közepén. Mögötte a Tuillerie, az egykori királyi palota és a Louvre. Azon a szigeten pedig az a hatalmas vár a Conciergerie. A forradalom alatt börtön lett belőle, onnét hozták a kivégzendőket ide a Place de la Concorde-ra, de akkor még Place de Grève-nek hívták. Ez a *grève* kelta szó, eredetileg homokzátonyt jelent, mert a Szajna hordalékhomokja borítja. De aztán később itt gyülekeztek mindig a sztrájkoló munkások, és erről ma grève-nek nevezzük a sztrájkot.

– Érdekes, hogyan változik a szavak jelentése – jegyezte meg Edisonné.

– Feltétlenül nagyon érdekes, de sajnos, erről én sem sokat tudok, pedig mi, franciák, jóval többet foglalkozunk nyelvtannal bármilyen más népnél. Persze csak francia nyelvtannal – fűzte hozzá nevetve –, ami elég hiba.

– Az ott pedig a Notre-Dame – mutatott Marion a Conciergerietől jobbra.

– Mademoiselle egészen jól eligazodik Párizsban– felelte Eiffel elismeréssel, de azután hozzáfűzte: – Persze, a Notre-Dame-ot még annak is nehéz eltévesztenie, aki életében csak egyszer látta.

– És ott messze, a Szajna innenső oldalán, az a kerek kupola? – érdeklődött Edison.

– Az a Pantheon teteje – magyarázta a felesége.

– Ez a másik pedig – tett Eiffel egy félfordulatot –, az Invalidusok temploma. Ott van Napóleon sírja.

– Nagyon szépek a hídjaik is. Bár meg kell vallanom, olyan szép egyik sincs, mint az a kis modell, amely itt áll az irodájában – muta-

tott Edison egy állványon, üvegbura alatt álló játékhídra. – Még az sem ront rajta, hogy megtörik a vonala.

– Ez? – mosolygott Eiffel büszkén. – Hát ilyen szép hidat itt nem is lehet építeni. Keskeny hozzá a Szajna. Ezt a Duna felett építettem, négyszer olyan hosszúságban, mint a mi szajnai hídjaink. Ahol megtörik, ott egy sziget van, amelyre külön kis híd vezet le, de az később készült. Ez volt az eredeti formája.

– Hol ez a híd?

– Budapesten. Margit-hídnak hívják. Tudja, hol fekszik Budapest?

– Hogyne! Romániában. Annak a fővárosa.

– Az Bukarest. Sokan összetévesztik. Ez Magyarország fővárosa. Bukarestben nem folyik a Duna.

– Európai földrajzban kissé gyenge vagyok – ismerte be Edison mosolyogva.

Eiffel még egy ideig magyarázott, egyként büszkélkedve városával és acéltornyával, amelyből ilyen kilátás nyílik. Végül azonban befejezte, és kérdő pillantást vetett francia vendégére, amire az igenlően bólintott.

– És most, ha megengedik – folytatta a mérnök –, Gounod barátom hegedül majd önöknek.

– Ó, Gounod, a híres zeneszerző?! – kiáltott fel Mina Edison lelkesen. – Ezerszer bocsánatot kérek, az előbb nem értettem a nevét.

– Nem tesz semmit – mosolygott udvariasan az operaszerző.

– Én vagyok a hibás, ha nem mondtam eléggé érthetően – vágott közbe Eiffel. – Annál jobban örülök, hogy Amerikában is tudják, kicsoda.

– Ó, jól ismerjük nemcsak a nevét, hanem a műveit is. A Faustot, a Rómeó és Júliát, a Botcsinálta doktort – jelentette ki Edisonné. – Bizonyára te is hallottál már a mesterről – fordult azután Marionhoz.

– Annál is inkább, mert a Rómeó és Júliára én hívtam fel először a figyelmedet – felelte Marion kissé csípősen.

Edison megrovó pillantást vetett a lányára, és feleségének is intett a szemével. Régen észrevette már, hogy kettejük között nem a legjobb a viszony, ezen azonban nemigen tudott változtatni. De legalább ide-

genek előtt fegyelmezzék magukat! Szerencsére Gounod válaszolt Edisonné bókjára:

— Nagyon megtisztelő számomra, hogy ennyire figyelemmel kíséri munkáimat. Arra gondoltam, hogy ma egyik legújabb művemből mutatok be részleteket, a Jeanne d'Arc emlékezetéből. Sajnos, csak egy hegedűátiratot tudok eljátszani, mert Eiffel barátom nem tart zongorát.

— Még mit nem! Egy mérnöki irodában az Eiffel-torony tetején! — tiltakozott a házigazda.

— Biztos, hogy így is páratlan műélvezetben lesz részünk — bókolt Edisonné, és szemével intett Marionnak, hogy ő is szóljon, de a lány néma maradt. Helyette Edison bólogatott mély meggyőződéssel.

Gounod elővette hegedűjét, felhangolta, aztán ünnepélyes pillantást vetve hallgatóira, rákezdett a Jeanne d'Arcra. Utána Mina asszony kérlelésére néhány áriát játszott el operáiból. Talán egy óra hosszat hegedült, és Edisonné szívesen elhallgatta volna még tovább is, de sem férjének, sem mostohalányának nem volt már maradása.

Odalenn, a kocsiban Marion nyűgösen panaszkodott:

— Untat és fáraszt ez a sok ünneplés.

— Gounod-t szívesen hallgattam, általában azonban engem is fáraszt — helyeselt az apja.

— Nem, én az emberek csodálatát és szeretetét látom benne, és ez mindig jólesik — felelte Edisonné.

— Hogyne, amikor az embernek egy perc nyugta sincs azoktól a félbolondoktól, akik mind a találmányaikat akarják bemutatni apának! Képzelem, mi lesz megint a szálló előtt.

Marion aggodalma alaposnak bizonyult. A szálloda előtt nagy tömeg várta őket ma is, és a lelkesen ünneplő emberek között csak nehezen tudtak utat vágni maguknak.

— A legokosabb lenne minél hamarabb hazautazni — vélekedett Marion, amikor végre lakosztályukba jutottak.

— Hát azért nem minden héten ugorhatunk át Európába, és ha már itt vagyunk, nézzük meg, amit lehet — felelte Mina.— Nem magamért mondom, én éveket töltöttem itt, de Al csak most van másodszor Európában.

– Apát mindez nem érdekli. Ő dolgozni szeretne, neki csupán az szerez örömet. Én ismerem őt jól. Igaz, apuskám?

– Hát ami igaz, igaz. Mindez felette érdekes, de már legszívesebben a laboratóriumomban lennék.

Egy-két hét múlva el is indultak, miután előbb Edison még átvette az olasz király magas kitüntetését, aminek kapcsán az a hír terjedt el a sajtóban, hogy a feltaláló grófi rangot kapott. Odahaza egy halom gratulálólevél várta őket. Edison csak nevetett rajtuk, és egyikre sem válaszolt.

Hiú volt azonban az a reménykedés, hogy Amerikában már teljes nyugtuk lesz. Itt éppúgy megrohanták Edisont az újságírók, mint Párizsban, csak éppen sokkal könnyebb volt ellenük védekezni. A Llewellyn-parkban minden kapus szigorú utasítást kapott, hogy senki idegent nem szabad beengednie, legkevésbé riportert, aki interjúért jön. A szegény újságírónak azonban el kell végeznie a feladatot, amellyel megbízták, és ha valaki azzal állt a szerkesztője elé, hogy képtelen volt a világhírű feltaláló elé kerülni, kockáztatta az állását. Ha tehát nem lehetett Edisonnal a valóságban beszélgetni, ki kellett ilyen beszélgetést találni. A legvadabb álhírek keltek így tömegesen szárnyra. Egyikük az volt, hogy Edison tökéletesen megoldotta a hóeltakarítás kérdését a városok utcáiról, országutakról és vasútvonalakról. Óriási tükröket készített, amelyek nappal a napsugarakat, éjszaka pedig elektromos reflektorok fényét vetítik a hórétegre. A hó így elolvad, és magától szétfolyik.

Jóval több bosszúságot okozott Edisonnak egy másik hírlapi kacsa. Ez arról tudósított, hogy a feltaláló valamennyi találmánya közül a reforminget becsüli a legtöbbre, de egyelőre nem hozza kereskedelmi forgalomba, csupán maga viseli. A reforming lényege abban áll, hogy az ingmell háromszázhatvanöt hihetetlenül vékony rétegből készült, Edison minden reggel letépi a felső réteget, és ennek folytán váltás nélkül egy álló esztendeig minden áldott nap tiszta ingben jelenhetik meg. Arról nem számolt be a riport, hogy az ingnek kevésbé látható részei milyen állapotban vannak egyévi viselés után.

Úgy látszik azonban, az újságolvasók nagy része nem akadt fenn ezen a kérdésen, mert a színes tudósítás óriási visszhangot vert. Kíná-

tól Dél-Afrikáig a világ minden részéből tömegesen érkeztek a megrendelések, legtöbbször pénz mellékelésével, és Edisonnak tekintélyes költségébe került az előlegezett összegek visszaküldése.

– Ha egyszer a kezembe kerülne ez a fickó – mondta dühösen a feleségének –, jó néhány hétig semmiféle inget nem bírna magára húzni!

– Alaposan meg is érdemelné! – bólogatott ugyancsak felháborodottan Edisonné. De aztán elgondolkozott, és lassan mosolygósra derült az arca. – Valamikor meséltél nekem valamit. Arról, hogy gyerekkorodban te is szerkesztettél újságot.

– Hogyne! A Heti Hírnököt. Nemcsak szerkesztettem, hanem minden cikkét magam írtam, szedtem, nyomtam, és az újságot is magam árusítottam.

– Nem arra gondolok. Hanem amit később csináltál.

– Vagy úgy? Az a Kandi Pali volt.

– Az, az! És azt is mesélted, hogy abban olyan botrányhistóriákat közöltél. Bajod is lett belőle egyszer.

– Beledobott a csatornába valaki, akit kiszerkesztettünk . . . Hova akarsz kilyukadni? – kérdezte Edison gyanakodva.

– De csak egy ember dobott a csatornába, ti azonban sokat kiszerkesztettetek. Nem?

– Igen. De aztán abbahagytam. És?

– Hát csak az jutott most az eszembe, hogy talán ezért van ez. Ezekkel az álhírekkel. Ki miben vétkezett, abban bűnhődik. Nem gondolkoztál még ezen?

Edison durcásan nézett feleségére, de aztán ő is csak elnevette magát:

– Lehet. Lehet, hogy igazad van . . . De azért, ha egyszer elkapom, mégsem viszi el szárazon! Hiszen én sem vittem.

17

— Két évvel ezelőtt, mikor Madeleine született, csak terveztük, de most, hogy Charles is itt van, már valóban elkészítjük azt az elektromos bölcsőt! — kiáltotta Böhm vidáman.

— El ám! — helyeselt Kruesi. — Úgy, ahogy eredetileg akartuk. A sírás hangjára a membrán önműködően üzembe helyezi a ringatókészüléket, ha nem elég, akkor odatartja a cuclisüveget, sőt szükség esetén tisztába is teszi a csecsemőt.

— Úgy van! Hadd legyen a szülőknek egy kis nyugalmuk! — csatlakozott Carman.

— Igen dicséretes buzgalom — mosolygott a boldog apa —, de attól tartok, első négy gyermekem igazságtalanságnak érezné, hogy ők nélkülözni voltak kénytelenek az elektrotechnika eme csodáját, és csak az ötödiknek jut. Így hát nála is megmaradunk az eddigi módszereknél. A szülők örömmel elviselik majd nyugalmuknak ezt a kis megzavarását. De mindenesetre még egyszer köszönöm figyelmességüket. Nagyon jólesett.

Tekintetét újra az asztalon előtte álló villanymotorra vetette, egy ideig rámeredt, de aztán megint elfordult tőle.

— Eh, ma nem dolgozom többet! Inkább ünnepeljük meg a fiam születését! Fél óra múlva valamennyiüket szívesen látom odaát.

A Glenmont villa szakácsnője hozzászokott már a váratlan vendégekhez, bár ezeket ritkábban Edison hívta meg, mint inkább a felesége. Néha magát a gyárost is meglepetésként érte, hogy családtagjain kívül nyolc-tíz ember ült az asztalnál. Különösebben azonban nem zavarta. Nagyothallása mindig kitűnő mentségül szolgált neki: amit nem akart, azt nem hallotta, ha pedig nagyon unta a társaságot,

egyszerűen elaludt. Ezt senki nem vette tőle rossznéven, mindenki ismerte ezt a szokását.

A szakácsnő tehát felkészült már az effajta rajtaütésszerű látogatásokra, és ez most se mokozott semmi fennakadást. Edison legközelebbi munkatársai körében ünnepelte meg fia születését, és sokáig kocintgatott az elhangzott pohárköszöntők után, bár az ő poharában csupán ásványvíz volt, mivel sohasem ivott semmilyen szeszes italt. Éjfélre járt, amikor a társaság szedelőzködni kezdett. A házigazdának azonban még nem akaródzott lefeküdni.

— Nincs kedve egy karambolpartira? — fordult Batchelorhoz.

— Örömmel.

A többiek elbúcsúztak, ők ketten meg átmentek a biliárdszobába. A zenén kívül ez volt Edison egyetlen szórakozása, ehhez is csak ritkán jutott. Most, hogy ilyen ünnepe volt, szívesen játszott két partit.

— Mondja! — fordult egyszerre a dákóját krétázó Batchelorhoz. — Emlékszik arra a vasporral telített fövenyre, amelyet vagy tíz évvel ezelőtt hoztam magammal egyszer a tengerpartról?

— Long Island melléről? És amelyet azután hiába kerestünk, mert a vihar bevitte az egészet a tengerbe. Pedig kitűnő vasérc lett volna.

— No, pontosan erről van szó. Én is nagyon sajnáltam akkoriban, hogy az egészet elhordta előlünk a vihar. De most nyomára akadtam.

— Ne mondja! Hol? — kérdezte élénken Batchelor, és felegyenesedett az asztal mellől, pedig éppen egy nehéz állásban levő golyót célozgatott. — Újra talált vasporos homokot a tengerparton?

— Nem. Nem vasporos homokot találtam, hanem magukat a vassal telt sziklákat, ahonnét ez a por származik. Új-Karolina és Kanada között.

— És hogyan? Ki talált rá? Hogy tudta meg?

— Valaki felhívta a figyelmemet, hogy véleménye szerint ezen a vidéken vastartalmú kőzet van. Nemigen hittem neki, mert ezt a területet mindeddig ércszegénynek tartották. De azért utánanézek majd a dolognak, gondoltam magamban. Mintegy három hónappal ezelőtt került sor erre. Magammal vittem azt a mágneses varázsvesszőt, amelyet még tíz év előtt szerkesztettem, amikor a vasport találtam.

– Amelyikben a mágnestű a föld felé mutat, ha vaslelő hely fölött vagyunk.

– Azt. New Jersey körül nem is találtam semmit, aminthogy nem is nagyon vártam mást. A következő napon azonban egy eddig éppenilyen ércszegénynek tartott hegyvonulaton csodálkozva láttam, hogy a mágnestű igen erősen lefelé mutat. Megvizsgáltattam az egész vidéket, és kiderült, hogy szinte felmérhetetlen mennyiségű vasérc van a földben. Egy harminc hektáros területen kétszázmillió tonna vasérc rejtőzik. Sikerült megvásárolnom százhatvan hektárt, és itt a mérések szerint annyi vasérc van, hogy abból hetven esztendeig fedezni lehet az Egyesült Államok egész nyersvasszükségletét.

– Ezek szerint ön már hónapok óta foglalkozik a dologgal.

– Igen. De csak tegnap írtam alá a szerződést a terület megvásárlásáról.

– Szóval bányatulajdonos lesz.

– Az. De felszíni bányáé. Mondtam, hogy megtaláltam a vastartalmú sziklákat. Kinn a föld felszínén, nem a mélyben. Persze, a föld alatt is vannak, mert sok száz láb mély ez a réteg. Egyelőre azonban nincs más dolgunk, mint a lábunk előtt heverő sziklákból kivonni a vasat.

– Nagy kohóépítkezésekbe kezd?

– Nem. Már amikor a Long Islandi parton megtaláltam a vastartalmú fövenyt, kidolgoztam egy eljárást a vas kivonására. Ezt fogom alkalmazni most azzal a különbséggel, hogy itt magamnak kell elvégeznem azt a munkát is, amelyet ott a természet már elvégzett helyettem.

– Mégpedig? – kérdezte Batchelor, és a biliárdasztalra fektette dákóját.

– A sziklákat magamnak kell porrá törnöm, mert nem rendelkezem olyan előzékeny hegyi patakokkal és folyókkal, amelyek megtakarítanák számomra ezt a munkát. A porból pedig mágnesekkel vonom majd ki a vasat. Így képzeltem annak idején a fövenynél is.

Egy hónap sem tellett belé, és máris megindult az építkezés Edison új telepén. A terület sziklás vadon volt, ahová még rendes út sem vezetett, ezt is meg kellett előbb csinálni. Utána a lakóházak következtek

a munkások számára, vízvezeték, világítás, csatornázás, majd étterem, mosókonyha, fürdő. Mindehhez a szükséges építőanyagot is meglehetősen messziről kellett szállítani. Mégis nem egészen egy éven belül kibújt a földből az Edisonnak nevezett és több mint kétszáz házból álló városka, amely minden kényelemmel rendelkezett, ipartelepe pedig a legmodernebb volt.

Maga a bányatelep tulajdonosa idejének nagy részét szintén a helyszínen töltötte, hogy személyesen irányítsa és ellenőrizze a munkálatokat. De amikor odahaza tartózkodott, West Orange-ben, akkor is elsősorban az új vállalkozás tervei foglalkoztatták. Részletesen kidolgozta a műszaki eljárás minden mozzanatát. Ebben az a szempont vezette, hogy minél több munka történjék gépi erővel, lehetőleg önműködően. Korábban a hasonló bányaművelésnél a sziklákba sok apró lyukat fúrtak, ezt megtöltötték dinamittal, és felrobbantották. Ehhez azonban sok kézi munkára volt szükség, ami mégis mindössze göröngy nagyságú kődarabokat eredményezett, holott Edison port akart kapni. Ezért tehát úgy határozott, ember nagyságú kőtömböket robbantat ki a sziklából, és a kőtömböket zúzógéppel töri porrá. A zúzógép legfőbb alkatrésze két hatalmas öntöttvas henger volt. A hengerek hosszát öt, átmérőjét hét lábban állapította meg, felületükre pedig sűrű bütyöksort tervezett. A két hengert gőzgép hajtotta szíjáttétellel, egymással ellenkező irányban. Amikor a hengerek már teljes sebességgel forogtak, a gőzgép kikapcsolódott, és a hengerek mozgását csupán tehetetlenségi erejük biztosította. Így kerülte el, hogy a hengerek közé ugyanebben a pillanatban bezuhanó kőtömb megakassza a gőzgépet, és ezzel kárt tegyen benne.

A törmelék ezután egy ferde vályúba jutott, és ott súlyánál fogva lecsúszott. A vályú két oldala mágneses acélból készült, és magához rántotta a zúzalék vasrészeit. A többi rostákra került, a fennmaradó nagyobb darabokat újabb hengerek törték apróra, és az így nyert por megint mágnesfalú vályúba csúszott. Az egész folyamat többször megismétlődött, amíg csak az érc vastartalma nem csökkent olyan kevésre, hogy további megmunkálása nem lett volna többé kifizetődő. A gyakorlatban kiderült, hogy a kőzetből huszonöt százalék vas volt nyerhető, azaz négy tonna ércből egy tonna vasat kaptak.

A vasérczúzó mellett azonban egy másik probléma is lekötötte ebben az időben Edison érdeklődését. Meg akarta alkotni a fonográf párját. Pontosabban kifejezve: a fonográffal az emberi fül számára teremtett új szórakozási lehetőséget, most valami olyasmit akart csinálni, ami az emberi szemnek adja meg ugyanezt.

Ilyen kísérletek már folytak ebben az időben, de egyelőre inkább csak játéknak voltak tekinthetők. Egyik ilyen játék az volt, hogy egy tárcsa két oldalára azonos képnek különböző, önmagukban értelmetlen részeit rajzolták. Ha azután a tárcsát megpörgették, a részrajzok ismét egésszé álltak össze. Egy másik játékszer már továbbment egy lépéssel. Itt egy hengerre valamilyen mozgás különböző elemeit festették, például két bokszoló küzdelmét vagy ugráló állatokat meg hasonlót. A henger előtt ernyő volt, ezen kis rés, amelyen keresztül egyszerre csak egy képet lehetett látni. Ha a hengert gyorsan forgatták, a résen át nézve az egyes képek összefolytak, és folyamatos mozgás benyomását keltették.

Mindkét játékszer a szemnek bizonyos tökéletlenségén alapul, azon, hogy rövid ideig, a másodpercnek körülbelül egytizenketted részéig még akkor is látni vélünk valamit, amikor annak láthatósága a valóságban már megszűnt. Ha ennél az időnél gyorsabban éri szemünket új fénybenyomás, akkor egybefolyik a korábbival. Ezt mindenki tapasztalhatja, ha például sötét szobában kezünkben izzó gyufaszálat vagy zseblámpát forgatunk körbe. Fényes karikát látunk, holott magunk is jól tudjuk, hogy csak egyetlen fényes pont mozog körbe pályáján. De éppen a szemnek ez a tökéletlensége teszi lehetővé, hogy különálló képek gyorsan mozgatott sorozatával folyamatos mozgás benyomását keltsük.

A nyolcvanas évek végén egyesek már tovább is jutottak a kísérletezés terén. Elődei munkájának tüzetes áttanulmányozása után Edison nyomban megállapította, hogy az ő elképzelésének nem a rajz, hanem a fényképezés felel meg. De hamarosan rájött arra is, hogy elfogadható mozgókép csak ugyanazon fényképezőgép sokszoros, gyors felhasználásával állítható elő, nem pedig fényképezőgépek sorozatával. Igen ám, de ez egyelőre gyakorlatilag megoldhatatlan volt. Hogyan lehetett volna a pillanatfelvételek gyorsaságával cserélni az

üveglapon készült lemezeket?! Hiszen hogy a képek valóban összefolyjanak a néző szemében, ahhoz egytizenketted másodpercnél rövidebb idő alatt kell az egyes felvételeket elkészíteni.

Ebben az időben kezdett a Kodak-gyár forgalomba hozni üveglemezek helyett vékony, átlátszó hártyákat, úgynevezett filmeket a fényképfelvétel céljára. Ilyen hártyát könnyű tekercs alakúra szabni, és ha a lencse alatt és fölött egy-egy orsó van, akkor nem kell állandóan cserélgetni, egyszerűen le lehet pergetni a szükséges sebességgel. Csakhogy a filmmel más baj volt. Fényérzékenysége korántsem volt olyan erős, mint az üveglemezeké, tehát sokkal hosszabb ideig kellett őket exponálni. Az üveglemezeknél tehát gyorsan ment a felvétel, de sokáig tartott az egyes lemezek cseréje; a filmnél gyorsan lehetett cserélni az egyes kockákat, de sokáig tartott egy-egy felvétel. Ha a kettőnek az előnyeit egyesíteni lehetne, közelebb jutna a megoldáshoz.

Felkérte tehát a Kodak-gyárat, próbálják meg a filmszalagot is legalább ugyanolyan fényérzékeny réteggel bevonni, mint a legjobb üveglemezeket, ha azonban lehetséges, készítsenek még fényérzékenyebb emulziót. Ehhez természetesen komoly üzleti érdeke is fűződött a Kodak-gyárnak, nem volt nehéz tehát ilyen kísérletekre ösztökélni. Néhány hónap múlva el is készült az új, pillanatfelvételekre alkalmas filmszalag.

Amíg a gyár sokkal fényérzékenyebb film előállításán munkálkodott, addig Edison, Dickson nevű munkatársával, alkalmas felvevőgépet igyekezett szerkeszteni. Eredetileg az volt a szándéka, hogy a felvevőgépet azonnal kapcsolatba hozza a fonográffal, azaz olyan gépet készít, amely egyszerre képet és hangot vesz fel. De hamarosan rájött, hogy ilyen felvevőgép megkonstruálása még igen sok időbe telik, viszont sietnie kell, mert rajta kívül mások is foglalkoznak a mozgókép problémájával. Közülük a Virginia állambeli Woodville Latham és a francia Lumière testvérek kísérletei és kutatásai voltak a legelőrehaladottabbak.

A beszélő mozgókép, vagy ahogyan később nevezték: a hangosfilm megoldásának kérdését tehát későbbre halasztotta, és egyelőre a némafilm megalkotására törekedett. Dicksonnal sikerült olyan felvevőkészüléket alkotnia, amely az állványán felvétel közben is függőleges és

vízszintes irányban egyaránt mozgatható volt, azaz bármilyen mozgó tárgyat követhetett. Ennél összehasonlíthatatlanul fontosabb eredmény volt azonban az, hogy másodpercenként negyvenhat, óránként 165 600 felvételt tudtak készíteni. A masina nagy, otromba volt és kettős csuklója ellenére is nehezen mozgatható, mégis az első filmfelvevő gép.

A gép megvolt, mozgóképeket kellett csinálni. Az első felvételek természetesen a közvetlen környezetet örökítették meg. „Filmszínésznek" különösen alkalmasnak bizonyult a West Orange-i laboratórium egyik munkatársa: John Ott, nem azért, mintha feltűnő színjátszó tehetséggel rendelkezett volna, nem is mintha mindenkit lenyűgözött volna szépségével, hanem mert híres volt arról, hogy milyen nagyokat tüsszent. Ott minden ősszel náthás lett, télen náthája még inkább kifejlődött, tavasszal tovább tartott, és legfeljebb nyáron szünetelt néhány hétig. És ha náthás volt, Ott mindig prüszkölt, nem úgy azonban, mint más ember, hanem teljes odaadással, szinte lelkesedéssel. A kezében levő tárgyat gyorsan letette, szapora légzés közben hajtotta mind hátrább a fejét, hogy azután falremegtető tüsszentéssel mélyen előrebukjék. Ezt a jelenetet a főszereplő minden tiltakozása ellenére sokszor megörökítette Edison első felvevőgépe.

A laboratórium fiatal munkatársainak sok tréfája, olykor játékos birkózása, sőt néha egy-egy bukfenc is rákerült az első filmszalagokra. A laboratórium belső személyzetének helyét azonban hamarosan elfoglalták a hivatásos szórakoztatók és mutatványosok. Kötéltáncosok és akrobaták, medvetáncoltatók és műlovarok számaiból készültek a felvételek, majd egy bokszmérkőzésről meg egy divatos spanyol táncosnőről.

Ezekhez a felvételekhez azonban már külön műteremre volt szükség. A műterem ugyancsak a Llewellyn-parkban épült fel, a laboratórium tőszomszédságában, és ma bizony alig nézné valaki másnak egy furcsa deszkabódénál. A legfeltűnőbb az volt rajta, hogy koromfeketére festették, feketére lakkozták még a szögek fejeit is. Csak ha valaki alaposan szemügyre vette, akkor fedezett fel rajta egyéb meglepő furcsaságokat. Például azt, hogy zsinegek segítségével a teteje felemelhető volt, és az egész egy aszfaltozott korongon állt. Aki éppen felvétel közben látta a „Fekete Mariská"-nak becézett műtermet, az azt is tapasztal-

hatta, milyen célt szolgál ez a korong. Az egész épület elfordult rajta a nap felé, hogy erősebb legyen a világítás.

Az első filmek tehát, ha nagyon kezdetleges körülmények között is, de nagyjából mégis úgy készültek, mint a maiak. Nézni azonban egészen másképp kellett őket. Vetítés még nem volt, és egy filmet egyszerre csak egy ember nézhetett végig. Egy „kinetoszkóp"-nak, mozgóképnézőnek nevezett szerkezetbe fűzték az előhívott filmszalagot, amelyet fogantyú segítségével kézzel pergettek le, miközben egy lencsén keresztül fél szemmel lehetett látni a képeket. Edison gondolt arra, hogy a képet valahogy kivetíti egy fehér ernyőre, ahol nagyobb arányokban, egyszerre több ember számára lenne látható anélkül, hogy közben a nézőknek a fogantyút kellene hajtaniok, erre irányuló első kísérletei azonban nem jártak sikerrel. A kép homályos, elmosódott volt, szinte alig felismerhető, és nehezen lehetett a filmkockáknak megfelelően beállítani. Sok további kutatásra, kísérletezésre lett volna még szükség, erre azonban most nem jutott ideje.

A vasérctelep megkezdte működését. Ez már önmagában is még inkább lefoglalta Edisont, pedig elég idejét vette igénybe az építkezés során is, de most újabb váratlan nehézségek merültek fel. A sziklazúzó vashengerek kitűnően működtek, és éppen így nem volt panasz a mágnesfalú vályúk ellen sem, amelyek kifogástalanul válogatták ki az ércből a vasport, csak ezt a vasport nem lehetett eladni. A kohókból a fejlődő gázok a poron keresztül nem tudtak eltávozni, és robbanást okoztak volna. Ezért a vasgyárak nem is voltak hajlandók a port megvásárolni. Edisonnak és a vasérc kiaknázására létesült részvénytársaságnak nagyon sok pénze feküdt ekkor már a vállalkozásban, feltétlenül kellett tehát valamilyen megoldást találni. Ismét hónapokig tartó kísérletezések következtek, amíg olyan kötőanyagot sikerült összeállítani, amellyel a vasport briketté lehetett sajtolni. A tömegmunkára gépeket is kellett szerkeszteni, és ez ugyancsak Edison munkája volt. A sajtológépek olyan jól sikerültek, hogy túlélték magát az érczúzó telepet is: az már régen megszűnt, de még ma is hasonló gépeket használnak másfajta pornak, például szénpornak a briketté préselésére.

A vasoxidporból készült brikettek már kitűnően alkalmasak voltak a kohókban való olvasztásra, sőt kiderült, hogy egyéb ércekkel szem-

ben jelentős üzemanyag, elsősorban koksz megtakarítását tették lehetővé. A vasbrikett most már könnyen talált vevőkre is, és a bányatelep oly sok tőke beruházása után végre jövedelmezővé kezdett válni. Ennek azonban egyik ára az volt, hogy Edison egy héten négy-öt napot töltött a nevét viselő gyárvárosban, és más munkára alig jutott ideje, még kevésbé arra, hogy családja körében tartózkodjék.

Akkor sem volt odahaza, amikor apja, Samuel Edison 1896-ban meghalt. Kilencvenkét évet ért meg az öreg Edison, ami mindenütt másutt igen tekintélyes kornak számított volna, kivéve éppen az Edison családot. Hiszen a dédapa — Thomas — száznégy, a nagyapa — John — százkét évig élt; ehhez képest igazán azt lehetett mondani, hogy Samuel Edison fiatalon költözött el az élők sorából.

Apjának a halála azonban már új munka közben érte Edisont. Nem a filmmel foglalkozott tovább, mert ezen a területen időközben a Lumière testvérek megelőzték, egyebek mellett feltalálták a film vetítésének a módját is, amely lehetővé tette, hogy egyetlen ember helyett egész nézősereg tekintsen meg egyszerre egy filmet. Ez természetesen nagymértékben megnövelte a bevételt, ami viszont lehetőséget nyújtott arra, hogy a film elkészítésére jóval többet áldozzanak.

A film helyett Edison visszatért eddigi legnagyobb feltalálói sikerének tárgyához, a világításhoz. Az előző esztendőben fedezte fel Röntgen azt a titokzatos jelenséget, amelyet ő maga még X-sugárzásnak nevezett, és amelyet ma röntgensugárzás néven ismer a világ. Felfedezte azt is, hogy bizonyos anyagok fluoreszkálnak, azaz fényt bocsátanak ki magukból, amíg röntgensugarak érik őket. Ezt a jelenséget akarta Edison világításra felhasználni. Különféle elemekből több mint nyolcezer kristályt hozott létre, és ezek közül ezernyolcszáz mutatta a fluoreszcencia jelenségét. A feltaláló céljainak a kálciumtungsztát felelt meg legjobban. Egy üvegbura belső falát kálciumtungsztáttal kente be, kiszivattyúzta belőle a levegőt, amire a bura röntgensugarak hatása alatt világítani kezdett.

Készített egy fluoroszkóp elnevezésű berendezést is, amely ugyancsak kálciumtungsztát segítségével a röntgensugarak hatásának vizsgálatára szolgált.

A sajtó gyorsan beszámolt Edison új kísérleteiről, és ennek volt a

következménye az a levél, amelyet a posta egy nap West Orange-be hozott.

Azért írok Önnek, hogy megérdeklődjem — közölte a levél feladója —, vajon tud-e X-sugár készüléket készíteni a fáraóbankkal folytatott kártyajátékra. Olyat szeretnék, amelyet a testemen viselhetek, és amely összeköttetésben áll egy szemüveggel, hogy láthassam a második kártyát egy lapjával lefelé fordított csomagban. Ha meg tudja nekem ezt csinálni, szíveskedjék velem az árát közölni. Ha sikerem lesz vele, külön ötezer dollárt fizetek Önnek egy éven belül. Kérem, levelemet kezelje bizalmasan. Amennyiben a készüléket nem tudná elkészíteni, legalább annyit tegyen meg, hogy közölje velem Röntgen professzor címét. Várom szíves értesítését.

A furfangos kártyajátékos természetesen ma is hiába várja még Edison értesítését, hiszen nála sokkal önzetlenebb érdeklődők is elég bosszúságot szereztek a feltalálónak. Egy alkalommal néhány metodista lelkész kereste fel a West Orange-i telepet. A házigazda nem nagyon szerette a laikus látogatókat, hiszen annyira a technika volt minden gondolata, hogy meg sem tudta érteni, miképpen akadhatnak olyan emberek, akiknek más az érdeklődési körük, és ezen a téren járatlanok. Éppen ezért bosszantották és fárasztották a naív kérdések, a hozzáértés hiányáról tanúskodó megjegyzések. Hacsak lehetett tehát, elkerülte, hogy nem szakembereket végigvezessen laboratóriumán.

Legszívesebben ezt tette volna most is, de a lelkészek ügyében apósa és felesége szólt neki, nem utasíthatta el őket. Hamarosan megbánta azonban engedékenységét. Nemcsak azért, mert látogatói gyermeteg kérdéseikkel most is felbosszantották, hanem főleg amiatt, mert sehogyan sem akartak elmenni. Mindent megmutatott már nekik, amit megmutatni érdemes volt, mindent elmagyarázott, amit megérthettek, mindent megkérdeztek, ami csak eszükbe jutott, de semmi jelét nem adták távozási szándékuknak. Edison egyre kevésbé félreérthető célzásokat tett sok elfoglaltságára, sürgős munkájára, azonban minden hiábavaló volt. A kitartó látogatók makacsul maradtak. Végül mentő ötlete támadt.

A laboratóriumban nagyon sok robbanóanyag volt, köztük olyan is, amely nagyobb rázkódtatásra, sőt erősebb hangra is felrobbant. Ebből helyezett el néhány cseppnyit a teremben olyan távolságra, hogy ne tehessen kárt a lelkészekben. Ezután munkaasztalához ült, és látszólag kísérletezni kezdett. A látogatók kíváncsian köréje gyűltek, és úgy figyelték, mit művel. A feltaláló nagy fontoskodva pepecselt görebeivel, majd egyszerre drámai hangon felkiáltott:

— Megvan!

Színlelt örömében hatalmas lendülettel lesöpört az asztalról egy súlyos könyvet, amely nagy csattanással zuhant a földre. Ami bekövetkezett, az még Edison várakozását is felülmúlta. Nem néhány ablak tört ki, amivel számolt, hanem egy egész sor palack pozdorjává zúzódott, egy elektromos készülék használhatatlanná vált, és egy meglehetősen terjedelmes asztal néhány lábnyi repülés után felborult. Látogatói holtra rémültek, és fejüket kezükbe fogva kérdezték, mi történt.

— Efféle robbanások állandóan megesnek — felelte Edison szenvtelenül —, bár örömmel mondhatom, eddig még sohasem öltek meg senkit. Remélem, ma már nem lesz még egy, de biztosat persze sohasem tudhat az ember.

— Csodálatos, hogy ön milyen nyugodtan fogja fel azt az állandó életveszélyt, amelyben forog — jegyezte meg elismeréssel az egyik lelkész. — Én aligha lennék ilyen nyugodt hasonló körülmények között.

— Én sem. Hiszen ha véletlenül nem állunk ilyen távol, könnyen megsebesülhetett volna bármelyikünk — fűzte hozzá a másik.

— Egyenesen bámulatra méltó az az egykedvűség, amelyet tanúsít! Bámulatra méltó, de nagyon helytelen, hisz bármikor súlyos baleset történhetik.

— És minél több ember lábatlankodik itt, annál könnyebben megesik ilyen baleset. Már ideje is, hogy menjünk! — javasolta egy hórihorgas lelkész, közben óvatos pillantást vetve arrafelé, ahol az imént a robbanás történt.

— Úgy van! Legfőbb ideje, hogy menjünk! — csatlakoztak az indítványhoz most már lelkesen és fellélegezve a többiek, és mielőtt még valaki meggondolhatná magát, gyorsan megragadták kalapjukat, és sietős búcsút mondva, szélsebesen elhagyták a veszélyes terepet.

Éppen így fellélegzett Edison is, amikor látogatói távoztak. Másik asztalhoz ült, nem ahhoz, amelynél a túlságosan jól sikerült robbanást rendezte, hanem amelyiknél valóban dolgozott, és folytatta munkáját, amelyet a látogatás miatt félbe kellett szakítania. Olyasmi motoszkált a fejében, ami, ha sikerül, éppen úgy forradalmasítja a közlekedést, ahogyan a villanykörte tette a világítással. Olyan kocsit akart tervezni, amely magától jár.

Magától járó kocsi? Hiszen ilyen már volt. Közel háromnegyed század telt el azóta, hogy az első gőzmozdony megindult, és mintegy másfél évtizeddel korábban már az első villanymozdonyt is üzembe helyezte Edison még a Menlo-parkban. De ezek mind sínen futó járművek voltak, tehát csak ott közlekedhettek, ahol előzőleg pályát építettek a számukra. Edison azonban olyan közlekedési eszközre gondolt, amely az országúton jár, bárhová elmehet tehát, ahová út vezet.

Ez a gondolat sem az ő agyából pattant ki. Már régebben kísérleteztek gőzautomobilokkal, és negyedszázad telt el azóta is, hogy Daimler és Benz egymástól függetlenül benzinmotoros automobilt szerkesztett. Egyelőre azonban mindegyik igen tökéletlen volt, és egyébként is Edison a villamosságra esküdött. Nemhiába kezdte távírászként, folytatta a telefon tökéletesítésével, lett az izzólámpa feltalálója: életének minden nagy fordulata és minden büszke sikere az elektromossághoz fűződött. Hiszen annak idején még a fonográfot is villamos motorral akarta működésben tartani. Most is az volt tehát a véleménye, hogy országúti közlekedésre is az elektromotor a legalkalmasabb hajtómű.

Ehhez azonban előbb az üzemanyag-ellátás kérdését kellett megoldani. Edison a maga villanyvonatjához az áramot is a sínekben vezette, ha tehát sínek nélkül fut a kocsi, akkor áramot sem kap. Persze, lehetett volna felső vezetéket is alkalmazni. De részint Edison nem szerette a magasban húzódó drótokat, amint ez már a villamos világítás bevezetésénél is kiderült, részint pedig — és ez volt a sokkal nagyobb akadály — a felső vezeték szakasztott úgy pályához kötötte volna az elektromos kocsit, mint a sínpár, holott Edisonnak éppen az volt a célja, hogy járműve teljesen független legyen minden ilyen megkötöttségtől. Ennek pedig egyetlen módja volt, hogy a kocsi magával vigye az áramot.

Akkumulátorok és galvánelemek természetesen voltak már, hiszen negyedfél évtizeddel korábban is, amikor Edison a távírászi pályára lépett, ilyenek szolgáltatták az áramot a távíróhoz. De még a vak is látta, hogy ezek vagy akár a közben használatba került újabb elemek is teljesen alkalmatlanok a célra. Nemcsak azért, mert törékenyek, és esetleg szétfolyó tartalmuk egyenesen életveszélyes, hanem súlyosságuk miatt is. Olyan akkumulátorra volt szükség, amely egy járműben előfordulható minden megrázkódtatást károsodás nélkül kibír, és amellett viszonylag könnyű is, úgyhogy semmi esetre sem megy komolyan a hasznos teher rovására.

Ennek a könnyű és üzembiztos akkumulátornak a megalkotása volt Edison legközelebbi célja. Minél jobban belemélyedt azonban a munkába, annál inkább arra a meggyőződésre kellett jutnia, hogy az elektromos kocsi csak úgy járhatja be az országutakat, ha meglehető-

sen sűrűn talál töltőállomásokat, mert sok száz mérföldes útra elegendő akkumulátort nem vihet magával. Ilyen töltőállomások nélkül csak kisebb körben mozoghat, közúti közlekedésben, két közeli város között vagy hasonló útvonalon, de sohasem távolodva el túlságosan messzire attól a helytől, ahol akkumulátorait újra fel lehet tölteni. Ez azonban nem szegte kedvét, mert ilyen korlátozások mellett is nagy jövőt jósolt a villamos kocsinak.

Ez az akkumulátoros villamos kocsi volt az egyik főtémája annak a tanácskozásnak is, amelyet az Edison-vállalatok vezetői és főmérnökei a kilencvenes évek végén a manhattani strand hotelben tartottak. Az értekezleten és az azt követő vacsorán a legtöbb szó a villamos kocsiról esett. Egyszerre csak Dow, a detroiti vállalat elnöke, odamutatott az egyik résztvevőre, akiről a legtöbben csak annyit tudtak, ha egyáltalán tudtak valamit, hogy a detroiti gyár főmérnöke.

– Ez a fiatalember odaát – mondta Dow – épített egy gázhajtású kocsit. Szörnyű pöfögéssel szokott néha behajtani vele a gyárudvarra. Egyelőre eléggé büdös és lármás, de talán ebből is lehet valamikor ló nélküli személykocsi.

– Ne mondja! Valóban? – fordult Edison a fiatalemberhez. – Milyen gáz az? És milyen a motorja?

– Benzin. Pontosabban levegővel porlasztott benzinpermet, amely robbanómotort hajt... Nagyon örülök, hogy szó került a dologról, így legalább alkalmam van megkérdezni valamit, amin már régen töprengek.

– Nem értem – szólt Edison, tenyeréből tölcsért formálva a füle mellé.

– Szeretnék megkérdezni valamit, amin már régen töprengek.

– Min töpreng régen? Most sem értem tisztán... Ugyan jöjjön már közelebb!

Edgar, a bostoni vállalat elnöke átadta a helyét, mire a fiatalember közvetlenül Edison mellé került.

– Már hosszabb ideje foglalkozom a robbanómotorral hajtott kocsival, az automobillal, ahogyan újabban egyre sűrűbben nevezik. Közben sokszor felmerült bennem a kétely, és felmerült bennem ma is, ezen a tanácskozáson, hogy amikor vitathatatlanul a villamosság lesz

a korszak egyik legfontosabb energiaforrása, van-e egyáltalán értelme, hogy az ember másfajta motorokkal foglalkozzék, vagy pedig az egész csak haszontalan időpocsékolás.

— Milyen az a motor? — kérdezte Edison elgondolkozva.

A detroiti főmérnök papírt, ceruzát vett elő, felvázolta, és úgy magyarázott. Edison figyelmesen hallgatta, különféle részletek iránt érdeklődött, végül maga elé húzta a vázlatot, és egy ideig elmélyülten szemlélgette.

— A XX. század legfontosabb energiaforrása kétségtelenül a villamosság lesz — mondotta azután. — Ez azonban ne riassza vissza, kedves fiatal barátom. Egyetlen energiaforrás sohasem lesz elegendő, minél jobban fejlődik a technika, annál kevésbé. Nyugodtan tartson ki tehát az automobilja mellett. Egyelőre nem tudunk elképzelni olyan megoldást, amely lehetővé tenné az elektromos kocsik számára, hogy nagyon eltávolodjanak az erőművektől. A gőzhajtású kocsik még sokkal nehézkesebbek, hiszen kazánra és állandó tüzelésre van szükségük. A maga kocsijában azonban minden együtt van, magával viszi az erőművet, nincsen se tűz, se kazán, se füst, se gőz. Azt hiszem, maga megtalálta az igazit. Tartson ki mellette!

— Köszönöm, igazán nagyon köszönöm — felelte a főmérnök. — Nem is hiszi, Mister Edison, milyen megnyugvás számomra, hogy éppen a villamosság egyik legkiválóbb szakértője nem tartja felesleges ostobaságnak a robbanómotort. Ez szerfelett megnöveli az önbizalmam.

— Ne is veszítse el! Bizonyos vagyok benne, hogy ezen az úton nagyon szép eredményeket érhet el. Máris mentes sok olyan hátránytól, amit a gőzautomobil és az elektromos automobil egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen tud majd leküzdeni.

Kezet nyújtott a fiatalembernek, és barátságosan rámosolygott. Ez felállt, és meghajtotta magát. Edison azonban nem engedte még el.

— Bocsánat, csak egy pillanatra! Nyilván észrevette, hogy kissé nagyot hallok. Úgy is lehetne mondani, hogy süket vagyok, mint az ágyú. De ezt amúgy is mondják a hátam mögött mások, minek mondjam magam is? — nevetett. — Szóval nem értettem reggel tisztán a nevét.

— Ford vagyok. Henry Ford. Főmérnök a detroiti gyárban.

— Ezt az utóbbit megállapítottam napközben a felszólalásaiból. Csupán a nevét nem tudtam . . . Folytassa tehát csak nyugodtan, kedves Ford!

Bármennyi szó esett is Manhattanben az akkumulátoros villamos kocsiról, egyelőre nem sokkal jutott közelebb a megvalósuláshoz, főleg amiatt, mert Edisonnak félbe kellett szakítania kutatásait. Riasztó hírek érkeztek Edisonból, az érczúzó telepről. A vasgyárak egyszerre megszüntették a vasoxid brikett vásárlását.

Rövidesen kiderült, mi történt. Edison telepétől északkeletre, a Minnesota államban emelkedő Mesamba-hegységben hihetetlen mennyiségű kiváló vasércet találtak. Az érc olyan gazdag vastartalmú volt, hogy hat és fél dollárról három és félre esett le a tonnánkénti ára. Ilyen áron azonban Edison két és fél dollárt fizetett volna rá minden egyes tonnára.

Edison személyesen utazott Minnesotába, és megvizsgálta az ottani vasércet. Aztán Edisonba ment, és összehívta a telep vezetőit.

— A hét végén valamennyi munkásnak felmondunk — jelentette be komor hangon. — A munkát azonban most azonnal megszüntetjük. Nem a hét végén, nem ma este, hanem ebben a pillanatban. Minden perc, amellyel tovább dolgozunk, tiszta ráfizetés.

— De Mister Edison . . .

— Nincs értelme a vitának. Magam vizsgáltam meg a minnesotai vasércet. Olyan gazdag, hogy három és fél dolláros áron is sokat keresnek rajta. Ezzel nem tudunk versenyezni. Nekünk hat dollárba kerül egy tonna.

— És mi lesz a kötelezettségeinkkel? — kérdezte a kereskedelmi igazgató. — Több mint kétmillió dollár adóssága van még a vállalatnak. Hiszen csak nemrégiben vált jövedelmezővé a bányaművelés.

— Ha folytatjuk, csak tovább növekszenek az adósságaink. A legokosabb, amit tehetünk, ha azonnal abbahagyjuk.

— És mi lesz a teleppel? Kétszáznál több épület, minden kényelemmel felszerelve, a legmodernebb gépi berendezés . . .

— Itt marad. Mit kezdhetnénk vele?

— Itt marad üresen? Mint egy kihalt város?

– Úgy. Mint egy kihalt város. Talán szállítsam el több száz mérföldre a téglákat?

– És mit mondjunk a hitelezőknek? – kérdezte ismét a kereskedelmi igazgató. – Hiszen amint neszét veszik, hogy az üzem leállt, nyilván azonnal jelentkezni fognak.

– Ez természetes – felelte Edison. – Ön talán másképp tenne?

Az igazgató a fejét ingatta.

– No, látja!... De azért megnyugtathatja őket, hogy mindenki megkapja a pénzét az utolsó centig.

– De miből? – riadt fel az igazgató. – Több mint kétmillió dollár az adósságunk.

– Tudom. De egy Edison-vállalat nem maradhat adós a hitelezőinek. Majd én megfizetem.

– Abban ön tönkremegy.

– Máris tönkrementem – legyintett Edison fanyar mosollyal. Aztán váratlanul felderült az arca. – De azért mégis fene szép idők voltak, amit itt töltöttünk!

18

A két Duna-parton már égtek a lámpák, és most sorra gyúltak ki a hegyoldalakon is. Edisonné egy pillanatra arra gondolt, jó lenne tudni, mennyi még a gáz- és mennyi már a villanylámpa közülük. De amint tekintetét végighordozta a pesti és a budai oldalon, egészen más tolult az ajkára:

– Valóban nagyon szép ez a város a széles folyó két oldalán. Őszintén hálás vagyok önnek, Fodor úr, hogy annyit erőszakoskodott, amíg mégiscsak elcsalt ide bennünket Bécsből.

Fodor István büszke elégtétellel mosolygott.

– Remélem, most már Mister Edison sem bánja, hogy végül beadta a derekát.

– Én első pillanatban sem bántam, csak éppen hogy nagyon sok dolog vár rám odahaza. Pusztán emiatt haboztam, nem pedig azért, mintha nem érdekelt volna az önök fővárosa.

– Nagyon sok dolog várja! – ismételte az Edison-érdekeltség budapesti vezérigazgatója. – Tudom, hogy ön mindig rendkívül sokat dolgozott, de hatvanötödik évében... Annyi lesz, ha jól tudom.

– Annyi – bólintott Edison. – Nem egészen fél év múlva.

– Szóval hatvanötödik évében az ember már megengedhet magának némi pihenőt.

– Sajnos, meg is kell engednem magamnak. Nem vagyok már a régi. Ritkán dolgozom most tizenhat óránál többet naponta.

– Tizenhat óránál többet! – kiáltott fel Fodor megütközve. – Hát mennyit akarna dolgozni?!

– Fiatalkoromban napi tizenkilenc-húsz óra meg sem kottyant. Még tíz-tizenegy évvel ezelőtt sem. Akkor voltam talán a legszor-

galmasabb. De kellett is. Hiszen előtte teljesen tönkrementem, és tele voltam adósággal.

— Akkor kellett bezárni a vasbányát — fűzte hozzá magyarázólag Edisonné. — Sohasem szerettem azt a telepet. Al minden idejét ott töltötte, szinte egy perce sem jutott ránk.

— Pedig szép idők voltak! — jegyezte meg a férje tűnődve.

— De örömmel látom, sikerült kiheverni az üzleti veszteséget — szólt Fodor.

— Teljesen. Három év alatt. A portlandcementgyárral. Tudja, az úgy volt — kezdte, és újabb szivarra gyújtott —, hogy töprengtem, mivel tudnék gyorsan annyi pénzt keresni, hogy adósságaimat minél hamarabb kifizethessem.

— De hiszen tudomásom szerint ez az érczúzó külön részvénytársaság volt. Ez a vállalat ment tönkre, nem ön — vetette ellen Fodor.

— Az tökéletesen mindegy — felelte az öreg feltaláló szigorúan. — Egy Edison-vállalat nem maradhat adós, és nem csaphatja be a hitelezőit... Szóval azon tanakodtam, mi az a kielégítetlen igény, amelynél rám szükség van, és ahol ennek révén én is megkereshetem, amit korábban ráfizettem. De ugyanekkor állandóan az is motoszkált a fejemben, hol lehetne legalább részben felhasználni azt a technológiát, amelyet az érczúzásra kidolgoztam. Mert az érczúzó telepnek a technikájával nem volt semmi baj. Ma is ez a legmodernebb, és hasonló körülmények között Norvégiában ma is kitűnően beválik. Csak éppen közbejött az a minnesotai gazdag vaslelet. De ahol ilyesmi nincs, ott ugyanezt a technológiát nagyon eredményesen lehet felhasználni. Mondom, ilyesmi után kutattam, áttanulmányoztam az egész irodalmat, érdeklődtem, és így támadt bennem a portlandcement ötlete. Nagyon sok építkezés folyt nálunk, folyik ma is, és állandó volt az anyaghiány. Gyorsan kitanultam a cementgyártást, és amikor úgy éreztem, tudok mindent, amire szükségem van, nekiláttam, és huszonnégy óra alatt elkészítettem a cementgyár terveit. Ebben nagy szerep jutott az érczúzó telepen maradt gépeknek is, amelyeket azután áthozattam a cementgyárba, Stewartsville-be.

— És hogy sikerült a cementgyártás?

— Kitűnően. A cementgyárosok először mosolyogtak, amikor meg-

tudták, hogy a szokásos öt láb hosszú kemencék helyett tizennégy láb hosszúakat építek, és megfelelően szélesebbeket is, és ma már mindenütt az én kemencéimet használják. De éppen így általánossá vált az az önműködő mérleg, önműködő olajozás, elektromos jelzőberendezés, amelyet én alkalmaztam először.

— Szóval ön mint újonc tanította meg őket a cementgyártásra?

— Talán éppen azért, mert újonc voltam. Nem kötöttek a szokások, gondolataim teljesen szabadon járhattak.

— Ez néha nagyon sokat jelent... De nem erre gondoltam az imént, mikor a cementgyártás sikeréről érdeklődtem, legalábbis nem elsősorban erre, hanem az anyagi eredményre.

— Ott sem volt okom panaszra. Három év alatt kifizettem mindent, amit az érczúzó telepen vesztettem. Ma az én cementgyáram az ötödik egész Amerikában.

— És milyen szép házakat épít Al! — vetette közbe Edisonné.

— Házakat épít? — lepődött meg Fodor. — Mi az, építészmérnöki oklevelet is szerzett?

— No, azt nem — nevetett Edison. — És nem is építek házakat, hanem gyártok.

— Hogyan?

— Egyszerű. A cementgyárban nemcsak cementet állítunk elő, hanem ebből a cementből különféle épületelemeket is. Ez adta az ötletet, hogy miért ne lehetne cementből, helyesebben betonból mindjárt a teljes házat kiönteni. Egy tízszobás házat hat óra alatt kiöntünk, és az időjárástól függően öt-hat-hét nap alatt megszikkad. Akkor leszedjük az öntőformákat, berakjuk az ajtókat, ablakokat, felrakjuk a padlót, összekötjük a víz-, gázvezeték, a központi fűtés csöveit, a villanyhuzalokat, amelyeket már mind előre elhelyeztünk az öntőminták között, felszereljük a csapokat, lefolyókat, fűtőtesteket, következik a festés-mázolás, és kész.

— Ha ennyivel rövidebb idő alatt elkészül egy ilyen öntött ház a téglából építettnél, akkor nyilván jóval olcsóbb is.

— Hogyne! Harmadába sem kerül.

— Képzelem, milyen tömegesen építik ezeket a házakat.

Edison elhúzta kissé a száját.

– Hát nem! Sajnos, ezt nem mondhatom. Építik, építik, elég szép számmal, de azért sokkal kevesebben, mint elvárni lehetne, ha tekintetbe vesszük rendkívüli előnyeit... Hiába, az emberek nagy része konzervatív, főleg lakásügyben, és idegenkedik még az ilyen újítástól.

– Mondja csak, Mister Edison – kérdezte hirtelen Fodor –, nem hidegek ezek a házak? Hiszen minden beton.

– Igen, erre panaszkodnak – ismerte el Edison. – De azt hiszem, ez csak kifogás vagy kényeskedés. Én sohasem tapasztaltam, hogy hidegek lennének.

Mina Edison felnevetett, és legyintett egyet:

– No, ez aztán igazán nem jelent semmit. Te sohasem fázol. Azt hiszem, egyáltalán nem tudod, mi az, hogy hideg. Képzelje el – fordult Fodorhoz –, Alnek egyszerűen semmiféle nagykabátja nincs, mert még a legszigorúbb télben sem vesz magára. Ilyet még nem is láttam.

– Nem fázom. Minek akkor kabát?

Kintről halk csilingelés hallatszott, amire Edisonné meglepetten mutatott ki az étterem ablakán:

– Jé, nézd, Al, itt még van lóvasút!

– Valóban! – csodálkozott a férje is. – Eddig nem is láttam sehol.

– Nem is láthatott – szólt Fodor. – Nincs már másutt a városban, csak itt a Margitszigeten. Egyebütt mindenhol villamos jár. Erről jut eszembe: mi van az ön villamos kocsijával?

– Az már nem az enyém, mert eladtuk a szabadalmat, de Amerikában a nagyvárosok utcáin, aztán a New York-i földalatti, a New York-i magasvasút vonalain, továbbá sok vasútvonalon járnak villamos kocsik.

– Ezt jól tudom – felelte Fodor –, nem erre gondoltam. Hanem a villamos autókra.

– Ó, ez nagyon kedves gondolata Alnek – szólt közbe Edisonné. – Mindig azt mondja, hogy a villanyautó kiszorítja majd a lovakat a városokból, a lovakkal együtt eltűnnek a legyek is, számtalan betegség hordozói, kevesebb lesz a járvány és a ragályos betegség.

– De egyelőre úgy látszik – vetette ellen Fodor –, hogy ezt a feladatot inkább a benzinmotorral hajtott autók végzik majd el.

— Ez furcsa dolog ezzel az elektromos automobillal — szólalt meg ismét Edison. — Több mint másfél évtizede foglalkozom vele, volt úgy, hogy abbahagytam, aztán ismét újult erővel vettem elő. Aszerint történt ez, ahogyan jobban vagy kevésbé bíztam a jövőjében. Mert ez bizony állandóan változott ez alatt a tizenöt év alatt.

— Ez a bizalom az elektromos autó tekintetében?

— Az — felelte Edison, és újabb szivarra gyújtott. — Valamikor úgy képzeltem, hogy ilyen elektromos kocsik járják majd az országutakat. Személykocsik és teherkocsik egyaránt. Ennek persze elengedhetetlen feltétele a megfelelő akkumulátor. Minél többet foglalkoztam azonban ezzel a kérdéssel, annál inkább láttam, hogy egyelőre képtelenek vagyunk olyan akkumulátort gyártani, amely nagy távolságra, több ezer mérföldre elegendő áramot tudna tárolni. Tehát vagy sűrűn kell akkumulátortöltő és csereállomásoknak lenniök, vagy csak a városokba kell korlátozni az elektromos autók forgalmát. Véleményem megváltozásában szerepet játszott az is, hogy közben megismerkedtem egy kissé a robbanómotorokkal. Egyik főmérnököm foglalkozott a benzinmotoros autóval. Azóta már a saját gyárában készíti őket. Fordnak hívják.

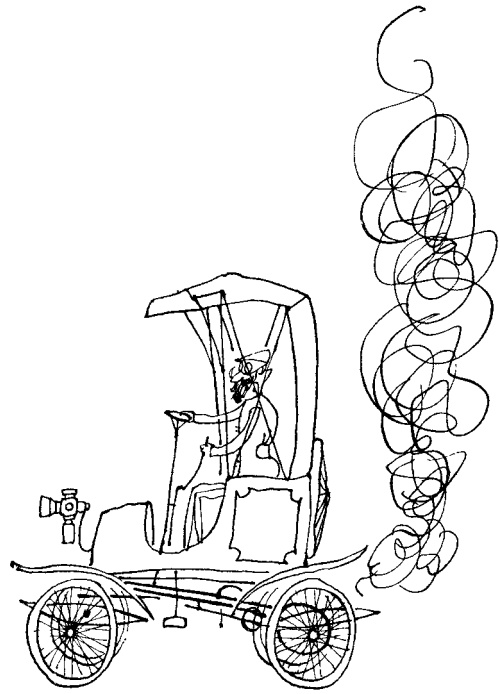

— Hallottam a nevét.

— No, szóval már tíz évvel ezelőtt is tömegben gyártották ezeket a benzinautókat, és elég sok szalad-

gált belőlük az amerikai városokban. Akkor láttam: ezek nemhogy jobbak és tisztábbak lennének a lovas kocsiknál, hanem sokkal rosszabbak. Először is mérhetetlen zajt csapnak, az ember majd megsüketül tőle. Ezt nem magamra mondom — fűzte hozzá nevetve —, hanem a többiekre. Állandóan mindenki panaszkodik a lárma miatt, ha egy ilyen ördögszekér végigmegy az utcán. Aztán förtelmes bűzt kavarnak. A rosszul elégett benzin szaga megreked a házak között, megfertőzi a levegőt, sokkal elviselhetetlenebb bármilyen lótrágyánál... Ezek azonban csak azok a hátrányok, amelyek mindenkit érnek. Maguknak az autótulajdonosoknak sokkal több panaszuk van. Az autó szerkezete nagyon bonyolult, könnyen fordul elő üzemzavar, és nehéz megjavítani, éppen ezért az egész kocsi nagyon bizonytalan, és ezenfelül még az üzemben tartása is költséges. Úgyhogy mindezt látva, ismét kételkedni kezdtem, valóban a benzinmotoré-e a jövő. Hiszen — legalábbis benn a városokban — az elektromos autó ennél sokkal kellemesebb: tiszta, zajtalan, egyszerűbb. Valahogy a kettő kiegészíti egymást: a benzinautó messzibbre tud menni és az országúton nem is okoz bajt sem a lárma, sem a benzinbűz. Az elektromos autó inkább a városhoz kötött, de ott jóval kellemesebb is.

— De ez a benzinautó egészen új dolog — jegyezte meg Fodor. — Könnyen lehetséges, hogy mire kifejlődik, megszabadul ezektől a kezdeti hibáktól, hogy ne mondjam: gyermekbetegségektől is. Legalábbis ez várható a fejlődés természetes menetétől.

— Ne vágjon elébe! — felelte Edison. — Amit most elmondtam, az volt a felfogásom egy évtizeddel ezelőtt, a századforduló idején. Ekkor kezdtem újra foglalkozni a villanyautóval. Ez meg a cementgyártás vett akkor igénybe elsősorban... De mondom, közben többször változott a véleményem... Szóval régen láttam, hogy az egész kérdés gyökere ott van, tudunk-e eléggé könnyű és rázásbiztos akkumulátort csinálni. Hiszen amikor először foglalkoztam elektromos autóval, már akkor is itt kezdtem.

— No, igen, az eddigi akkumulátorok nagyon nehezek, törékenyek és veszélyesek.

— És gondoljon arra, hogy egy járműben levő akkumulátor állan-

dóan rázódik, így az ólomoxid könnyen lehull az edény fenekére, és ott rövidzárlatot okoz.

— Megáll a kocsi.

— Úgy van. Azonkívül az ólomlemezek könnyen el is görbülnek. De még ha semmi ilyesfajta baj nem történik is, akkor is ott van az állandó kénsavgőz, amely nagyon kellemetlen, ártalmas, és előbb-utóbb mindent szétmar.

Szórakozottan nézte szivarjának szép, hosszú hamuját, aztán folytatta:

— Új akkumulátort akartam csinálni, amely mentes mindezektől a hibáktól, főleg pedig könnyű és üzembiztos. Egyelőre semmi többet nem tudtam, csak azt, hogy mi nem lehet benne: ólom és kénsav. Tízezer kísérletet hajtottunk végre, amíg eredményre jutottunk.

— Persze, aki ezt így hallja, el sem tudja képzelni, mit jelent tízezer ilyen kísérlet — vágott közbe Mina Edison. Férje is, budapesti vendéglátójuk is meglepetten tekintett rá, hiszen egyikük sem tudott arról, hogy Edisonné a laboratóriumban dolgozott volna. Az asszony azonban folytatta: — Öt éven keresztül egyetlen alkalommal sem jött éjfél előtt haza, ehelyett annál többször megtörtént, hogy csak hajnali három-négy órakor. És még ez is jobb volt, mint amikor a sofőr üres kocsival tért vissza és azzal az üzenettel, hogy Mister Edison egyáltalán nem jön haza, majd csak holnap este.

— A sofőr? — kérdezte Fodor mosolyogva. — Szóval azért benzinmotoros autón járt azalatt, miközben éppen ennek az autónak a versenytársát igyekezett megalkotni?

— Hát persze! — nevette el magát Edison is. Majd komolyan fűzte hozzá: — Minél kevesebb időt töltök el feleslegesen, annál több marad munkára. Ez volt az oka annak is, hogy gyakran bennmaradtam a laboratóriumban.

— És gondolja el, ilyenkor egy-két órát aludt az íróasztalán! — panaszolta ismét Edisonné. — El sem tudom képzelni, hogyan lehet ilyen helyen pihenni. Az ember fáradtabban ébred, mint amikor ledőlt.

— Én nagyon jól aludtam. Úgy éreztem magam, mint huszonöt évvel korábban, amikor a villanylámpán dolgoztam. Egészen megfia-

talodtam. Még az éjszakai vacsorák is ugyanúgy zajlottak le, mint akkoriban a Menlo-parkban. Mindössze annyi volt a különbség, hogy most nem Jehlnek hívták a legközvetlenebb munkatársamat, hanem Mallorynak.

Arcára szelíd mosoly húzódott, ahogy visszaidézte a fanatikus lendülettel végzett munka emlékét. Kék szeme az étterem ablakán keresztül a szigeti fáknak már gyérülő lombjai felett valahova a távolba nézett, néhány ezer kilométerrel messzibbre és néhány esztendővel korábbra. West Orange-be, a Llewellyn-parkba és azokba az évekbe, amikor nem lankadó kitartással kereste a megoldást, hogy az elektromosság, az „ő elektromossága", autó hajtására is alkalmas legyen.

— Szóval mintegy tízezer kísérlet eredménye volt az új akkumulátor — mondta azután hirtelen visszazökkenve 1911 őszi Budapestjére. — Ezt nyilván ismeri . . .

— Hogyne. Nikkel, nikkeloxid, vas, vasoxid és kálilúg — felelte Fodor.

— Úgy van. És nem lemezek voltak, hanem rácsok, ami önmagában is jelentékenyen csökkentette az akkumulátor súlyát. Ebből a szempontból nem is volt baj vele.

— Hanem?

— Egy autóban ilyen akkumulátornak nagy megrázkódtatásokat kell elviselnie. Nem akartam addig nagyobb mennyiségben forgalomba hozni, amíg nem voltam biztos benne, hogy ilyen tekintetben is megfelelő. Magam kerestem ki New York leghepehupásabb utcáit, és ott jártak fel-alá az autók, bennük az új akkumulátorokkal. Jártak reggeltől estig, hétfőtől szombatig, hónapokig egyfolytában. Maguk a kocsik valósággal ronccsá váltak, de az akkumulátoroknak épeknek kellett maradniok. Volt olyan akkumulátor is, amelyet a laboratóriumban próbáltunk ki. Egy szerkezet ötpercenként három láb magasra emelte, majd visszaejtette a talapzatra. Szünet nélkül ment ez az ütéspróba napokon keresztül.

— Ötpercenként? Az naponta kétszáznyolcvannyolc. És ezt napokon keresztül csinálták?

Edison bólintott.

— És az eredmény? — kérdezte Fodor.

— Általában nem volt rossz. De csak általában. Érti? Akadtak akkumulátorok, amelyek megrongálódtak, csökkent a kapacitásuk. Erre azonnal beszüntettem a további eladást.

— Ehhez mit szól, kedves Fodor? — kérdezte Edisonné. — Én nagyon helytelennek találtam, és ezt meg is mondtam Alnek. A vevők közül senki sem emelt panaszt, és ő mégis visszavette az üzletektől az akkumulátorokat, sőt hirdetést tett közzé, hogy a már eladottakat is becseréli majd jobbakra. Sok százezer dollárt kidobott az ablakon.

— Sokkal nagyobb veszteség lett volna, ha az a hír terjed el, hogy az Edison-féle akkumulátorok nem megbízhatóak — felelte a férje. — Csak teljesen kifogástalan árut szabad eladni. Aki mást csinál, becsapja a vevőt. Ez részint tisztességtelen eljárás, részint pedig ezenfelül rossz üzlet is, mert előbb-utóbb feltétlenül megbosszulja magát.

— Szóval ezután születtek meg a mostani akkumulátorok? — kérdezte Fodor.

— Újabb háromévi munka, további ötezer kísérlet eredményeképpen.

— Összesen tehát mintegy tizenötezer kísérletet hajtott végre, amíg elkészült a könnyű és üzembiztos akkumulátor.

— Annyit — hagyta helyben a feltaláló. — De ezt azután még magam is kifogástalannak találtam.

— Gondolom, ezzel megszűntek a véleményingadozásai az akkumulátort illetőleg, amelyeket az előbb említett.

— Ahogy vesszük — felelte Edison elgondolkozva. — Hogy ez az akkumulátor jó, a legjobb minden eddigi közül, abban biztos vagyok. De abban már kevésbé, hogy betölti-e majd azt a hivatását, amelyet eredetileg szántam neki.

— Hogy a benzinautó versenytársa legyen?

— Azt. Nézze: száz-százhúsz mérföld a legtöbb, amennyire egy akkumulátor üzemanyaga elegendő, tehát egy elektromos autó nemigen távolodhatik el messzire a várostól. A sebessége sem haladta meg a huszonöt mérföldet. A benzinautók pedig időközben sokat tökéletesedtek. Ma már én is azt gondolom, hogy az elektromos autó és a benzinmotoros autó versenyében az utóbbi lesz a győztes.

— Végeredményben tehát kárba veszett a könnyű akkumulátorra fordított munka és idő.

— Azt már nem! — kiáltott fel Edison erélyesen. — Mert ha autóra talán nem is fogják használni, de ne felejtse el, hogy mégis ez a legjobb és legolcsóbb áramtároló berendezés minden olyan esetben, amikor áramra szükség van, és nem lehet az áramfejlesztő hálózatába kapcsolni. Gondoljon például kisebb hajókra, hogy mást ne említsek. De nem is ez a lényeg, van ennél összehasonlíthatatlanul fontosabb szempont is. Egy pillanatig sem kételkedem abban, hogy tíz, húsz, ötven vagy száz év múlva valamennyi találmányom felett elhalad majd az idő, az egyiknél hamarabb, a másiknál később. Mindegyiket tökéletesebb találmányok váltják fel, ahogyan az enyémek tökéletesebbek voltak a korábbiaknál. De vajon azt jelenti-e ez, hogy mindezek felesleges találmányok voltak? Korántsem! Hogyan találhattam volna fel az izzólámpát, ha nem fedezik fel már előttem az elektromosságot, hogyan csinálhattam volna filmfelvevőt, ha nem ismerték volna már előttem a fényképezést? Ugyanígy szolgálnak majd alapul az én találmányaim további felfedezések számára. Itt most mindössze annyi történt, hogy nem tíz, húsz, ötven vagy száz év múlva következett be ez a tökéletesedés, hanem már most, azonnal. Mit gondol, ilyen rohamos lett volna a benzinautó fejlődése, ha nem kell állandóan tartania az elektromos autó versenyétől?

— Nyilván nem — ismerte el Fodor.

— No, látja! Ha közvetve is, és nem is azon a módon, ahogyan gondoltam, de mégiscsak szerepem volt ezen a területen is a technika fejlődésében, az élet kényelmesebbé tételében. Ők engem sarkalltak, én őket ösztökéltem, és ebben a versenyben az egyik feltétlenül a második helyre szorul, vagy ha úgy akarjuk fogalmazni, akkor veszít. Az emberiség azonban mindenképpen csak nyer vele. Ez lenne kárba veszett munka, elpocsékolt idő?!

— Valóban nem az! — bólogatott Fodor, és tüzet adott Edison újabb szivarjához.

19

— Át akartam menni a Mount streetre, Whitestone-ékhoz, de nincs sok kedvem kimozdulni ebben az időben — szólt a vacsora végeztével Mina asszony, felemelkedve az asztal mellől. — Olyan csípős, hideg szél fúj, az égen egyetlen csillag sincs, nyilván teljesen belepik a hófelhők. Hiába, december van, itt a tél. Inkább olvasgatok egy kicsit a kandalló mellett.

— Én is olvasni fogok — felelte Edison. — Kitanulom a karbolsavgyártást, mert valószínűleg magamnak kell csinálnom, ha nem akarom becsukni a gramofonlemezgyárat.

— Eddig készen vetted, nem?

— Igen, de mióta kitört a háború, egyre nehezebben kapni, és alkalmasint néhány hónap múlva már egyáltalán nem lesz.

— Nem értem. Mi közünk van nekünk a háborúhoz? — kérdezte Edisonné. — Amiért Európában háború folyik, miért nem lehet karbolsavat kapni Amerikában?

— Mert a karbolsavat Európából hoztuk be. Németországból most nem jöhet, mivel az antant blokád alatt tartja. Az antanthatalmaktól sem jöhet, mert nekik sincs sok, a hajóik pedig másra kellenek.

— De hiszen Amerika semleges.

— Ez nem változtat ezeken a tényeken... Egyébként ki tudja, meddig marad semleges. Washingtonból mindenesetre már felszólítást kaptam, hogy amennyiben módomban áll, foglalkozzam háborús találmányok kérdésével. Különösen hálásak lennének, ha a tengeralattjárók ellen találnék hatásos védekező eszközöket.

— És mit feleltél?

— Semmit. Nem is vártak feleletet. Egy választ várnak: az új találmányokat.

– És ez a válaszod milyen lesz?

– Vegyes. Semmit nem vagyok hajlandó csinálni, amit az emberek vagy akár csak anyagi javak elpusztítására lehet használni. Viszont a legnagyobb készséggel hajlandó vagyok dolgozni minden olyan berendezésen, amely ilyen pusztítás elhárítására, más szóval tehát a védekezésre szolgál.

– Ezek szerint az Egyesült Államok is belép a háborúba? Hiszen ez a felszólítás azt jelenti.

– Ezt nem mondtam. Nem is hinném, hogy Washingtonban biztosan tudják ma. De mindenesetre számolnak azzal az eshetőséggel, hogy beléphet. Elég baj ez már önmagában is. Hiszen még így, semleges állapotban is megérezzük. Épp most mondtam a karbolsav dolgát. Meg mással is vagyunk így... Megyek is dolgozni, mert mindössze egyhavi készletünk van a lemezgyárban, és ha addig nem kapunk újat, vagy nem tudjuk magunk előállítani, akkor képtelenek vagyunk hanglemezt gyártani.

Mindketten felálltak, az asszony a szobájába ment, Edison kis laboratóriumába, amelyet itt, a Glenmont villában is berendezett magának. Legszívesebben itt tartózkodott olyankor is, ha nem is kísérletezett éppen. Ezt azonban végeredményben sohasem tudta előre, hiszen ezerszer megtörtént, hogy valamelyik könyvben egy fizikai vagy kémiai kísérletről olvasva, hirtelen felugrott, hogy azon nyomban maga is kipróbálja.

A laboratóriumban öt-hat könyv hevert egymáson az asztal sarkán, ahogyan tegnap itt hagyta őket. Mellette volt a jegyzetfüzete, amelybe meglehetősen sűrűn írogatott. Nem annyira azt, amit olvasott, hanem inkább azokat az ötleteket jegyezte fel röviden, amelyek olvasás közben támadtak. A szokásosnál jóval gyorsabban olvasott, és gyorsabban írt is – távírász korában ez volt egyik fő erőssége –, de volt is most bőven olvasnivalója. Elmúlt már hajnali két óra, amikor a könyvet letette és feltekintett.

Az ablakon szokatlan világosság szűrődött be.

„Úgy látszik, a szél elfújta a hófelhőket – gondolta egy pillanatra, de aztán nyomban kijavította magát: – A holdnak meg a csillagoknak a fénye sápadt-kékes, ez meg rózsaszín. Tűz van valahol!"

Felugrott, és az ablakhoz sietett. Lángot nem lehetett látni, de az ég vöröslő visszfénye tisztán mutatta, hogy valóban tűz van. Mégpedig éppen a laboratórium irányában.

A lépcsőn lefelé sietve egy pillanatig habozott, felkeltse-e a sofőrt, de aztán gyalogosan vágott neki az útnak. Az egész távolság nem volt nagy, hamarabb odaér, ha várakozás nélkül azonnal nekiindul.

Közben a lángok egyre magasabbra csaptak, most már kétségtelen volt, hogy valóban a laboratóriumban ütött ki a tűz. A filmműterem felől lobogott legjobban, talán azért, mert ott volt a tűz fészke, talán azért, mert a deszkaépület a benne levő filmtekercsekkel égett a legjobban.

A telepen nagy sürgés-forgást talált. Ott volt már a tűzoltóság is, de serényen dolgozott mindenki, aki éjnek idején a laboratórium környékén tartózkodott. Így is hajnal lett, mire a tűzvészt meg tudták fékezni. Hat fa- vagy téglaépület Edison szeme láttára omlott össze, de súlyos károkat szenvedett néhány betonház berendezése is.

A levegőben füstöt, kormot, pernyét hajtott a téli szél, félrerángatott, üszkös gerendákban botladoztak az emberek, egy-egy erősebb szélroham valóságos záport sodort a nyakukba a lángokra irányított vízsugarakból. Mindenki fekete lett, mintha rejtelmes alvilági lények nyüzsögnének a sötétben, az égő házak kísérteties világítása mellett. Fekete volt az a középkorú férfi is, aki hajnalban a füstölgő romhalmazra mutatva, kétségbeesetten kérdezte:

— Most mihez kezdünk?! Majdnem harminc év munkája teljesen elpusztult!

Edison csak a hangjáról ismerte fel az egyik művezetőjét.

— Éppen azon gondolkozom, hogyan építsük újjá — felelte nyugodtan. — Azt hiszem, holnap átkutathatjuk a zsarátnokot, mit lehet megmenteni belőle, és holnapután hozzáfoghatunk az újjáépítéshez.

A zsarátnokban azonban nem sok értéket találtak. Kevés holmi maradt annyira épségben, mint Edisonnak egy fényképe, amely mindössze a sarkain pörkölődött meg kissé, de maga a kép, a feltaláló biztonságot sugárzó mosolyával, sértetlenül vészelte át a tűzkatasztrófát.

Amint a képet szemlélte, arcára ugyanaz a mosoly ült ki, mint a

fotográfián volt. Aztán mellényzsebéből rövid ceruzacsonkot vett elő, és ráírta a képre: „Hozzám nem ért el!"

Még nem takarították el teljesen az üszkös romokat, amikor már megjelentek a kőművesek, hogy Edisonnak másfél nap alatt elkészült tervei alapján nekilássanak az épületek felhúzásának. Az új házak betonból készültek, és – amint később szakértőbizottság megállapította – teljesen tűzbiztosak voltak.

– Csak a legnagyobb elismerésünket fejezhetem ki – mondta búcsúzóul a bizottság egyik tagja. – Építészmérnökök, lakberendezők, gyári mérnökök, tűzoltótisztek vannak itt közöttünk, tehát csupa szakember. És még mi is sokat tanultunk öntől, Mister Edison, pedig tudomásom szerint ön semmilyen ilyesfajta diplomával nem rendelkezik.

– Én semmiféle diplomával nem rendelkezem – válaszolta az öreg feltaláló –, csak nem szeretnék még egyszer leégni.

– Ettől most már biztosan nem kell tartania – nyugtatta meg a tűzvizsgáló, és melegen megrázta Edison kezét.

A házigazda és Mallory a telep kapujáig kísérte a bizottságot, ott búcsúztak el. Visszafelé jövet Mallory egyszerre megállt:

– Azért valóban csodálatos ember ön, Mister Edison! Idestova hetven éves lesz . . .

– Csak hatvannyolc!

– Jó, az is igen tiszteletre méltó kor. Szóval hatvannyolc éves, egyedül itt, az Egyesült Államokban mintegy ezerötszáz bejegyzett szabadalma van, a külföldieket nem is számítva, körülbelül tizenötmilliárd dollárra becsülik azokba az iparvállalatokba fektetett tőkét, amelyeknek termelése tisztára vagy túlnyomórészt az ön találmányain nyugszik, az Independent múltkori körkérdésére adott válaszokból kiderül, hogy ön Amerika legnépszerűbb embere. Röviden: az életkora és az elért eredményei is olyanok, hogy nyugodtan, nemcsak tiszta lelkiismerettel, hanem jogos büszkeséggel is azt mondhatná, elvégezte már a maga feladatát, megérdemli a pihenést. Ehelyett még ki sem hűltek a tűzvész pusztította épületek falai, és ön máris nekilátott, hogy újakat, tartósabbakat emeljen a helyükre, hogy egyetlen pillanatra se álljon meg a munka. Valóban csodálatos!

– Mi van ebben csodálatos? – kérdezte Edison. – Nézzen körül!

Nem itt, a Llewellyn-parkban, hanem távolabbra, a nagyvilágban. Ott is tűzvész pusztít most, elképzelhetetlenül nagyobb tűzvész, mint a miénk volt. És fölmérhetetlenül nagyobb a kár is, amelyet okoz. Nemcsak anyagi javak pusztulnak el, nemcsak emberéletek milliói, hanem a túlélők életét is megmérgezi nemzedékekre ennek a tűzvésznek a füstje. És amikor ez a tűzvész végül lecsillapul majd, nem állunk-e oda nyomban, hogy újra, lehetőleg jobban és biztonságosabban felépítsük a világot?! Pedig nem ez az első katasztrófa a történelemben, és nyilván nem is az utolsó. Az emberiség már szerzett néhány keserű tapasztalatot, hogy az újjáépített házak is elpusztulhatnak, mégsem veszti el soha a hitét, hogy még jobbakat, még biztonságosabbakat tud építeni. És hiába ezer csalódás, ezeregyediknek vagy tízezeregyediknek mégiscsak felépíti majd azt a házat magának, amely tökéletesen tűzbiztos lesz... Nem tudom, mennyi időm van még hátra — folytatta szemvillanásnyi szünet után —, de amíg van időm, addig az a dolgom, hogy ehhez a házhoz hordjak néhány téglát. Erre törekedtem, ha talán sohasem mondtam ezt így ki.

Ott jártak már az újonnan épített házak mellett. Az öreg feltaláló egy percre megállt, és belső megelégedéssel hordta végig rajtuk a tekintetét. Már újra indulni akart, amikor valami megzizzent a lába előtt. Elszenesedett papiros pernyéje volt, amely egy bokor tövében vagy gödör alján húzódhatott meg eddig a nagy tűzvész óta. Edison eltaposta, erősen bele a földbe.

— A legjobb trágya — mondta magyarázóan Mallorynak. — Jövőre zöldebb lesz itt a fű — kis ideig hallgatott, aztán hozzáfűzte: — Még akkor is zöldebb lesz, ha netán nem én nézném már, hanem valaki más.

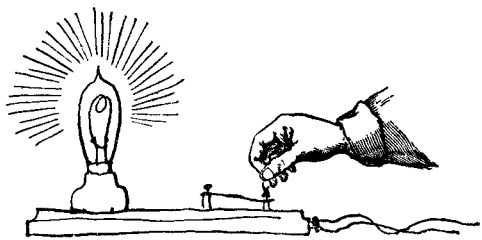

A GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ IDEGEN NEVEK ÉS SZAVAK KIEJTÉSE

Adams, Milton – *éjdemsz, milton*
Al – *el*
Albany – *ólbeni*
de Alvarez, Don José – *de alváresz, don hoszé*
Ansonia – *enszounie*
d'Arc, Jeanne – *dárk, zsann*
Ashley – *esli*
Atlantic and Pacific Company – *etlentik end peszifik kampeni*

Baker, Johnny – *béjker, dzsoni*
Batchelor – *becselor*
Beach – *bics*
Bell, Alexander Graham – *bel, eligzánder gréhem*
Bolton – *boulton*
Boston – *baszton*
Brauner, John C. – *bróner, dzson szí*
Brown – *braun*

Callahan – *koléhen*
Calvert – *kolvert*
Carman – *karman*
Carnot – *kárnó*
Champs-Élysées – *sanzélizé*
Charles – *csálz*
Chicago – *sikágou*
Cincinnati – *szinszineti*
Cleveland – *klívlend*
Conciergerie – *konszierzsri*

Daimler – *déjmler*
Dash – *des*
Detroit – *ditrojt*
Dickson – *dikzon*
Dow – *dou*
Dumas – *dümá*

Edison, Samuel, Thomas Alva, William – *edizn, szémjuel, tomasz elve, viljem*
Elliot, Nancy – *eliat, nenszi*
Engle – *engl*
Enquirer – *inkvájrer*
Erie-tó – *íri-tó*

Faraday – *feredéj*
Fisher – *fiser*
Foley, William – *fouli, viljem*
Fort Miers – *fort míersz*

Garnier – *garnié*
Gettysburg – *getiszboro*
Gilliland – *dzsililend*
Glenmont – *glemont*
Gould, Jay – *gould, dzséj*
Gounod – *gunó*
Grand Trunk Railway – *grend trank réjlvéj*
Grant, Ulysses – *gránt, juliszísz*
Gray, Elisha – *gréj, elise*
Green, Norvin – *grín, norvin*

Halleck – *helek*
Hammer, William – *hemer, viljem*
Harvester – *hárveszter*
Hayes, Rutherford – *héjsz, raderford*

Hood – *hud*
Hugo, Victor – *ügó, viktor*
Hume – *hjúm*
Huron – *hjúran*

Indianapolis – *indienepolisz*
Jackie – *dzseki*
Jeffersonville – *dzseferzonvil*
Jehl – *dzsíl*
Jimmy – *dzsimi*
Johnston – *dzsonszton*
Joiner – *dzsojner*

Knox – *noksz*
Kruesi – *krűzi*

Latham, Woodville – *léjtem, vudvil*
Laws – *lóz*
Lefferts – *leförc*
Le Havre – *lö ávr*
Little, George – *litl, dzsordzs*
Llewellyn-park – *ljuelin-párk*
Long Island – *long ájlend*
Louisville – *luizvil*
Louvre – *lúvr*
Lovejoy – *lavdzsoj*
Lower Broadway – *louer brodvéj*
Lumière – *lümier*

MacAnguish – *mekengvis*
Mackenzie – *mekenzi*
Madeleine – *madlen*
mademoiselle – *mádmoázell*
Maisonville, Barney – *méjzonvil, bárni*
Mallory – *melori*
Manhattan – *menheten*
Maplewood – *méjplvud*
Marion – *merion*
Massachusetts – *meszecsúzetsz*
Mayflower – *méjflauer*
McGovan, Frank – *megouven, frenk*
Menlo-park – *menlou-párk*
Mesamba – *meszamba*
Milan – *májlen*
Miller, Lewis – *miler, lúiz*
Minnesota – *mineszouta*
mister – *miszter*
Moore, William – *mór, viljem*
Mount Clemens – *maunt klímensz*
Mount street – *maunt sztrít*

Nancy – *nenszi*
Nashville – *nesvil*
Newark – *nyúark*
New Jersey – *nyú dzsörszi*
New Orleans – *nyú orliensz*
Norwalk – *norvók*
Notre-Dame – *nótr-dám*

Oates, Michael – *outsz, májkel*
Ohio – *ouhájou*
Ott, John – *ot, dzson*
Papermill street – *péjpermil sztrít*
Papineau – *papinó*
Parkinson – *párkinzon*
Pennsylvania – *penszilvénie*
Penny – *peni*
Peterson – *piterszon*
Pittsburg – *pitszbörg*
Place de Grève – *plász dö grev*
Place de la Concorde – *plász dö la konkord*
Pope – *poup*
Port Huron – *port hjúron*
Poughkeepsie – *poukípszi*

Rawlins – *rólinsz*
redingote – *redengot*
Ricalton, James – *rikolton, dzséjmz*
Robillon – *robijon*
Rowers – *rauersz*
Roys – *rojz*

Saint Clair – *szinkler*
Sears – *szierz*

Segredor – *szigredor*
Seidlitz – *zájdlitsz*
Shiloh – *sájlou*
Sholes – *soulz*
Spicer – *szpájszer*
Stephenson – *sztívnzon*
Stevens – *sztívnsz*
Stevenson – *sztívnzon*
Stewartsville – *sztyúartszvil*
Stilwell, Mary – *sztilvel, meri*
Storey – *sztori*
Stratford – *sztretford*

Thomas – *tomasz*
Times – *tájmz*
Tuilleries – *tüilri*

Vanderbilt – *venderbilt*
Vienna – *viene*
Vincent, John – *vinszent, dzson*
Virginia – *vördzsinie*

Wakeman – *véjkmen*
Wallace – *volesz*
Wallich – *volics*
Ward, Dick – *vórd, dik*
Ward street – *vórd sztrít*
Western Union – *vesztörn júnion*
West Orange – *veszt arindzs*
Wight – *vájt*
Whitestone – *vájtsztoun*
Willersdorf – *vilerszdorf*
William Leslie – *viljem lezli*
Williams, Charles – *viljemz, csárlz*
Winchester – *vincseszter*
Woodbridge – *vudbridzs*

Yankee Doodle – *jenki dúdl*

SZÁVA ISTVÁN

A MENLO-PARKI VARÁZSLÓ

– Nem megyek többé iskolába!
– Nem? Miért? – lepődött meg Nancy asszony.
– A tanító bácsi mondta, hogy kár iskolába járnom, mert úgysem ragad rám semmi. Még tönkre is tehetek valamit, és csak elrablom az időt. – Így panaszkodott édesanyjának Thomas Alva Edison, akit háromhónapi tanulás után ki is vettek az iskolából. Otthon is nehezen boldogultak ezzel a látszólag figyelmetlen, szeles, különös kisfiúval, akiből mégis tudós, több száz találmány szerzője, az elektromosság alkalmazásának és továbbfejlesztésének zászlóvivője lett, és akinek a nevét világszerte ismerik. Száva István regénye a kis Alva első botladozásaitól kezdve mutatja be az ünnepelt tudós kalandos, gazdag életét.
A mindvégig derűs hangú és érdekes regényt Réber László humoros rajzai díszítik.

MÓRA FERENC
KÖNYVKIADÓ